SCURTĂ PRIVIRE ASUPRA MEGLENOROMÂNILOR PÂNĂ LA SFÂRŞITUL SECOLULUI AL XX-LEA

Lector univ.dr. Virgil Coman
Facultatea de Istorie şi Ştiinţe Politice
Universitatea „Ovidius" – Constanţa

Între numeroasele comunităţi etno-lingvistice şi culturale din arealul balcanic, regăsim şi astăzi un grup restrâns de urmaşi ai romanităţii orientale denumiţi ştiinţific meglenoromâni. O problemă care a suscitat un viu interes, dar rămasă încă neelucidată pe deplin, este cea a originii acestora. Nu ne-am propus acum să o dezbatem, ci să prezentăm principalele teorii emise în acest sens, pornind, în principal, de la expunerea lor de către Th. Capidan din primul volum al trilogiei consacrate meglenoromânilor[1]. Astfel, G. Weigand îi vedea drept urmaşi ai fondatorilor Ţaratului româno-bulgar al Asăneştilor aşezaţi în Meglenia, teorie susţinută şi de G. Murnu; C. Jirečec îi considera urmaşi ai simbiozei dintre pecenegi şi români, ipoteză admisă ulterior şi de G. Weigand, cu completarea că românii peste care s-au aşezat pecenegii trebuiau să fi fost cel puţin la fel de numeroşi ca şi aceştia din urmă; Ov. Densuşianu opina că sunt o colonie dacoromână în arealul locuit de macedoromâni; N. Iorga era de părere că sunt descendenţii unei cete de români sudici, luaţi prizonieri de împăratul bizantin Vasile al II-lea şi aşezaţi în Regiunea Rodope[2]. La rândul său, Th. Capidan ajungea la concluzia că „meglenoromânii aparţin grupului de români din sudul Dunării, făcând parte din acei români din care au ieşit şi aromânii"[3], împărtăşită până în prezent şi de noi. De-a lungul timpului, asupra originii meglenoromânilor s-au mai pronunţat şi S. Puşcariu,

---

[1] Th. Capidan, *Meglenoromânii*, vol. I, *Istoria şi graiul lor*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1925, pp. 54-57.

[2] Virgil Coman, *Nicolae Iorga şi meglenoromânii*, în *Permanenţa lui Nicolae Iorga. Cu prilejul împlinirii a 65 de ani de la odiosul asasinat – 27 noiembrie 1940 şi 135 de ani de la naştere – 5 iunie 1871*. Volum omagial coordonat şi studiu introductiv de Victor Crăciun şi Cezar Dobre. Cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, Bucureşti, 2006, pp. 200-205.

[3] Th. Capidan, *op. cit*., p. 57.

A. Procopovici, A. Philiphide, D. Onciul, G. Ivănescu, Al. Rosetti, I. Coteanu, M. Caragiu-Marioțeanu, N. Saramandu, P. Atanasov, ş.a.[4].

În ceea ce priveşte modul în care este denumită această minusculă comunitate sud-dunăreană, membrii ei îşi spun *vlaş* (pl.) şi *vla* (sg.) sau *vlau*, acelaşi termen utilizându-l şi la denumirea aromânilor. Dacă acesta este termenul prin care se autodefinesc, în unele articole din presa primelor decenii ale secolului XX[5], îi mai regăsim sub numele de *vlahi din Meglen*, *aromâni din Meglen*[6], *români din Meglen*, *români megleniți*, *megleniți*[7], *megleni*[8], *meglenoromâni*. Acest din urmă termen este, în opinia noastră, cel mai potrivit atât în accepțiunea lui de nume etnic, cât şi pentru a arăta dialectul acestor vorbitori, desemnând locul lor de baştină, structura etnică şi, nu în ultimul rând, faptul că idiomul vorbit este unul românesc.

Regiunea de baştină – Meglenia – a cărei suprafață este de 933 km² cuprinde Câmpia Megleniei (tc. Caragiovei) şi se întinde de-a lungul şirului

[4] Petar Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2002, pp. 14-27.

[5] Vezi în acest sens: „Lumina". Revistă poporană a românilor din Imperiul Otoman, (1903-1908), „Românul de la Pind", Bucureşti, (1903-1911); „Peninsula Balcanică", Bucureşti, (1923-1930); „Tribuna românilor de peste hotare", Bucureşti, (1924-1927) ş.a.

[6] Prin acest mod de definire autorii din acea vreme, în contextul luptei pentru afirmarea identității naționale, obiectiv comun al aromânilor şi meglenoromânilor, nu făceau o diferențiere clară între cele două ramuri dialectale româneşti sud-dunărene. Nu este mai puțin adevărat faptul că acest termen poate crea o oarecare confuzie deoarece în Meglenia coabita alături de meglenoromâni şi o comunitate de aromâni, în localitatea Livezi, venită din Gramostea şi împrejurimi, spre sfârşitul secolului XVIII.

[7] Referitor la termenul meglenit, încetățenit în lingvistică, împărtăşim întru totul punctul de vedere al lui P. Atanasov care afirma că el ar putea să producă o oarecare confuzie deoarece prin acesta sunt denumite şi alte idiomuri ale unor grupuri etnice din regiunea Megleniei. Vezi în acest sens, P. Atanasov, *op. cit*., p. 5.

[8] Termenul meglen utilizat de Ioan Nenițescu în lucrarea *De la Românii din Turcia Europeană. Studiu etnic şi statistic asupra aromânilor cu aproape una sută de gravuri şi cu o hartă etnografică*, Institutul de Arte grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1895, accidental de noi, dar în special de Dumitra Petrică în lucrările *Meglenoromânii din Cerna (Ieri şi azi). Studiu monografic*, Editura Fapta Transilvăneană, Cluj-Napoca, 2000 şi *Cerna. Pagini de monografie locală*, cu un cuvnt înainte de Dumitru Cerna, Ediția a II-a revăzută şi adăugită, Casa cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2010, cât şi de Emil Țârcomnicu în lucrarea pe care o semnează împreună cu Iulia Wisoşenschi *Românii de la sud de Dunăre. Macedoromânii. Obiceiuri tradiționale de nuntă. Studiu istoric şi etnologic*, Editura Ziua, Bucureşti, 2003, poate crea la rândul său confuzie, în opinia noastră, deoarece este unul general putând desemna şi celelalte grupuri etnice din Meglenia. Vezi în acest sens şi E. Țârcomnicu, *Meglenoromânii. Destin istoric şi cultural*, Editura Etnologică, Bucureşti, 2004; Idem, *Poveştile meglenoromânilor din Cerna* în, „Cultura". Săptămânal editat de Institutul Cultural Român, Bucureşti, An I, Nr. 20, 28 iulie-3 august 2004, pp. 21-23.

de munţi Nidze, Kajmakcealan, Kojub şi Pajak Planina. Aceasta este legată la nord de Podişul Murihovo, la est de Depresiunea Ghevghelijană şi regiunea Boemiţei, la sud de Depresiunea Megleniţa, Câmpia Enidzevardariană şi „Krivite Reki" (râurile strâmbe), iar la vest prin crestele blânde ale masivului Rodivskata Planina se uneşte cu colina Ostrov[9].

Munţii Megleniei, cu abundentele păduri de stejar, fag, pin şi castan, împreună cu fertila câmpie cu acelaşi nume, scăldată de râurile Vardar (vechiul Axios), Ţârna (vechiul Erigon sau tc. Kara-su – „apa neagră"), Şiroka-Reka (tc. Genis-dere) şi Meglen, constituie şi astăzi o regiune mult râvnită datorită structurii sale geografice[10].

Nucleul aşezărilor meglenoromâne era compus din Nânta[11] (vechea Enotia mgl. Nonti/Nănti/Nontea), Lugunţa[12] (mgl. Lundzin/Lundzini), Berislav (mgl. Birislav/Birislăv), Huma[13] (mgl. Umă), Oşani[14] (mgl. Oşini/Oşin), Liumniţa[15] (mgl. Liumniţă/Iumniţă), Cupa[16] (mgl. Cupă),

[9] Pentru descrierea regiunii, vezi îndeosebi: Gustav Weigand, *Vlacho-Meglen: Eine Etnographisc Philologische Untersuchung*, Johann Ambrosius Barth, Leipzig, 1892, pp. XI-XXV; Th. Capidan, *op. cit*., pp. 5-7; Jaques Ancel, *La Macedonie son evoluţion contemporaine*, xxx, Paris, 1930, pp. 25-26; Hristo Andonovski, *Meglenskata oblast vo narodnooslobodditelnoto dvijenie na egejska Makedonja*, Kultura, Skopje, 1960, pp. 9-12; Beate Wild, *Meglenorumanischer Sprachatlas*, Helmut Buske Verlag Hamburg, Hamburg, 1983, pp. 7-15; Ioan Naum-Delavardar, *Meglenia*, în „Ţara nouă", I, nr. 3, februarie 1933, pp. 37-40.

[10] H. Andonovski, *op. cit*., p. 9.

[11] Potrivit tradiţiei Nânta s-a constituit după ocuparea Peninsulei Balcanice de către otomani prin unirea cătunelor Nontea, Ţitatea, Săm-Toader, Tomariţa, Vacof, Cocişte, Robova, Torlişti, Tufca di Tuşim şi Cusaţa. La începutul secolului XX conform informaţiilor oferite de Th. Capidan aceasată localitate cuprindea opt mahalale: Mănăstir, Punti, Prour, Al-cule, Băicuş, Gorniţ, Boz şi Beilic sau Ambar; populaţia ei, era formată din meglenoromâni trecuţi la Islam cu forţa, se pare, către sfârşitul secolului XVII. Pentru lămuriri suplimentare vezi, în special Th. Capidan, *op. cit*., pp. 11-18; V. Coman, *Meglenitsilji dit arădzmlu Meglena (Secolu XIII – ahurhita-a secolui XX)*, (1), în „Grailu Armânescu", III, nr.3 (9), 2000, p. 8; Thede Kahl, *Zur Islamisierung der meglenitischen Vlachen (Meglenorumänen) Das Dorf Nânti (Nótia) und die „Nântinets" in der heutingen Türke*, în „Zeitschrift fur Balkanologie", 38 (2002) 1/2 Harrassowitz Verlag, Wiesbaden, pp. 33-39.

[12] Această localitate s-a format prin unirea cătunelor: Lescova, Letniţa şi Lugunţa (Th. Capidan, *op. cit*., p. 24).

[13] Este o aşezare mai nouă, fondată de locuitorii din Cătunişti, o mai veche localitate meglenoromână (*Ibidem*, p. 25).

[14] S-a constituit prin unirea cătunelor: Codru-Negru, Izvoară, Elaşniţa, Bolovan, Răsădişti, Selişti şi Cremjat (*Ibidem*, p. 20).

[15] Formată prin unirea cătunelor: Ţitati, Curuna şi Ştur *(Ibidem*, p. 25).

[16] Fondată de locuitorii din Cupa veche – mgl. *Cupa-veacl'e* – (*Ibidem*, p. 26).

Țârnareca[17]/Țârna-Reka/Țârnareka (mgl. Țârnareca) cât şi cele precum Barovița, Coinsco, Sirmina, Leascova care au suferit un proces de asimilare din partea populației bulgare[18].

Meglenoromânii „între medieval şi modern”

Sursele istorice referitoare la evoluția meglenoromânilor între medieval şi modern sunt puțin numeroase astfel încât şi astăzi istoria lor pentru această perioadă este aproape necunoscută. Sigur, ea trebuie urmărită în strânsă legătură cu evenimentele politico-militare desfăşurate în Peninsula Balcanică începând cu secolul al VII-lea şi până aproape de sfârşitul secolului al XIX-lea[19].

Primul moment important a fost, fără îndoială, prăbuşirea frontierei dunărene a Imperiului Bizantin, în anul 602, odată cu străpungerea de către avaro-slavi a defensivei acestuia, migratorii asediind apoi chiar

[17] O interesantă opinie în legătură cu meglenoromânii din Țârnăreca a fost exprimată de Constantin Lacea care identifica o serie de asemănări între aceştia şi românii din Braşov, porecliți „trocari” neexcluzând chiar un posibil refugiu al unor familii din această localitate meglenoromână pe fondul expansiunii otomane în Balcani şi stabilirea lor la Braşov. Despre această chestiune, vezi pe larg, Constantin Lacea, *Sânt în Transilvania aşezări de Români veniți din sudul Dunării sau nu sânt*?, în „Dacoromania”. Buletinul „Muzeului Limbei Române”, VI, 1924-1926, partea I, pp. 353-370. Aceste opinii sunt susținute şi de G. Ivănescu în studiul *Colonii meglenormîne în sudul Transilvaniei, Oltenia şi Muntenia. Graiul romînilor din Imperiul romînobulgar* publicat în „Buletinul Institutului de Filologie Romînă «Alexandru Philippide»”, vol IX, 1942, pp. 161-179. În cadrul preocupărilor mai vechi sau mai noi privind originea „Comunității Şcheilor” şi începuturile oraşului Braşov o serie de autori au menționat şi punctul de vedere susținut de Constantin Lacea, dar nu l-au împartăşit. Vezi, spre exemplu, Candid Muşlea, *Biserica Sf. Nicolae din Şcheii-Braşovului,* vol. I, *(1292-1742)*, Institutul de Arte Grafice Astra, Braşov, 1943, pp. 9-29; Ioan-Aurel Pop, *Contribuții la istoria culturii româneşti (cronicile braşovene din secolele XVII-XVIII)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2003, pp. 45-55. În legătură cu această chestiune, nici noi nu împărtăşim opinia lui Constantin Lacea privitoare la originea meglenoromână a „trocarilor” însă admitem că o serie de asemănări se datorează tocmai acelui fond comun specific atât românilor nord-dunăreni cât şi celor sud-dunăreni.

[18] Th. Capidan, *op. cit*., p. 7. Pentru actuala denumire a localităților vezi P. Atanasov, *op.cit*., p. 5.

[19] Vezi, pe larg, în acest sens, Virgil Coman, *Unele considerații privind meglenoromânii în cadrul românilor sud-dunăreni, până la începutul secolului al XX-lea*, în *Romănitate şi latinitate în Uniunea Europeană*, vol. II, Ediție îngrijită de Tudor Nedelcea, Fundația Scrisul Românesc, Craiova, 2008, pp. 199-212.

Thessalonicul şi Constantinopolul. Mai mult, ei pătrund adânc, ajungând până în Peloponez, Insulele Arhipelagului şi chiar în Asia Mică. În aceste condiții, romanitatea balcanică este împinsă din locurile de baştină către zonele înalte şi mai ferite de furia invadatorilor, din interiorul peninsulei[20].

Pe fondul ruperii romanității nord-dunărene de cea din sud, se desfăşoară o reconversiune rurală a societății balcanice astfel încât, masa populației romanizate din Balcani, fixată acum în regiunile muntoase, revine la tradițiile agro-pastorale, o moştenire a celor străvechi traco-ilire, în care oieritul avea un loc primordial. S-a ajuns astfel, la producerea unor transformări ale modului lor de viață, însoțite de o serie de mutații în privința fizionomiei şi a limbii pe care o vorbeau. Procesul de constituire a limbii române unice, vorbită în Europa de Sud-Est, pe ambele maluri ale Dunării – cu cele patru dialecte: dacoromân, ce se confundă cu limba română, vorbit la nord de românii nord-dunăreni, dar şi la sud de către românii timoceni, aromân sau macedoromân, vorbit de aromâni, istroromân, vorbit de istroromâni şi meglenoromân, vorbit de meglenoromâni – se încheie în secolele VIII-IX, urmând aceeaşi cadență cu evoluția limbilor romanice din apus. Tot acum, romanitatea orientală se constituie într-o etnie neo-latină, românii, cu o fizionomie distinctă în cadrul etniilor romanice europene, dar şi a celor sud-slave şi greceşti[21].

Se impune, fireşte, şi o altă constatare nuanțată în istoriografie de Adolf Armbruster. În opinia acestuia, evoluția romanității orientale, trebuie văzută ca „un proces progresiv de contracție şi deznaționalizare, la capătul căreia ea îşi va pierde toate pozițiile, în afară de chintesența ei din spațiul carpato-dunărean”[22].

Noua realitate etnică din arealul carpato-balcanic, pentru a putea fi desemnată, avea nevoie de o denumire corespunzătoare, din partea populațiilor din jur, care să-i exprime trăsăturile caracteristice. Aşa se explică apariția, pentru prima dată, în sursele bizantine, a etnonimului de *vlahi*, sub care românii sunt desemnați, într-o scrisoare a împăratului Vasile al II-lea Macedoneanul din anul 980[23].

Fără îndoială, cele mai importante izvoare istorice, pe baza cărora putem urmări evoluția vlahilor balcanici, aparțin lumii bizantine. În

[20] Stelian Brezeanu, *Romanitatea orientală în evul mediu. De la cetățenii romani la națiunea medievală*, Editura All Educațional, Bucureşti, 1999, p. 25; vezi şi Stoica Lascu, *De la populația romanizată la vlahi/aromâni/români balcanici*, în „Studii şi articole de istorie”, LXX, Editura Publistar, Bucureşti, 2005, p. 31.

[21] Stelian Brezeanu, *op. cit.*, pp. 25-26.

[22] Adolf Armbruster, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Ediția a II-a revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1993, p. 18.

[23] *Ibidem*; vezi şi St. Brezeanu, *op. cit.*, p. 26; C. Poghirc, *op. cit.*, p. 13.

mare măsură, ele ne-au oferit posibilitatea de a-i cunoaşte mai bine pe meglenoromâni şi regiunea de obârşie[24]. Astfel, informaţii despre „ţinutul moglenilor" (meglenilor – *n.ns.*, C.V.) şi un anume prinţ al acestora, Eliţe, fără a se face vreo precizare că ar fi de origine romanică, ne sunt furnizate de Kedrenos, care descrie victoria împăratului bizantin Vasile al II-lea din 1014 împotriva bulgarilor[25]. Altele ne sunt oferite de Manuel Straboromanos şi Ioan Zonara care, vorbind despre victoriile lui Alexis Comnnen asupra pecenegilor zdrobiţi în bătălia de la Lebunion din 1091 precizau că împăratul bizantin, după acest eveniment, ar fi ales dintre cei prinşi un număr mare de „sciţi" pe care i-a aşezat cu femei şi copii în aria Moglenei[26]. Potrivit unui document al lui Andronic I Comnen din 1184, cumanii, bulgarii şi vlahii din Moglena îşi păşteau turmele pe muntele Puzukia (Kozuka, Kozuh, Kojub), informaţie ce ne dă dreptul să considerăm că, începând cu această perioadă, prezenţa păstorilor vlahi în regiune reprezintă o certitudine[27]. Însă, nu cu aceeaşi siguranţă putem stabili fixarea lor în Câmpia Megleniei şi organizarea în obşti.

Cum bine se ştie, în această perioadă aşezările vlahe apar, adesea, cu numele de cătune, dar şi cu cele de sate şi comune[28]. Ele aveau statutul de sate libere şi dependente. Organizate pe „frăţii" şi „triburi" satele vlahe erau conduse de căpetenii ce apar sub diferite denumiri: cătunar, sud, cnez, celnik ş.a., care aveau atribuţii juridice şi erau însărcinaţi cu strângerea dărilor. Răsfirate în întregul areal al Peninsulei Balcanice, comunităţile vlahe apar ca pânze de populaţie în mijlocul lumii greceşti şi sud-slave[29]. Acestea „au fost într-o anumită măsură marginalizate – după cum afirma Nicolae-Şerban Tanaşoca – în societăţi alogene şi aloglote în sânul cărora au trăit, ele şi-au găsit expresia culturală proprie numai în formele folclorice, ale oralităţii, iar manifestarea politică proprie, independentă, numai în anumite forme de autonomie locală. Remarcabila energie creatoare a grupurilor romanice din

[24] Vezi, pe larg, în acest sens, Nicolae Saramandu, *Romanitatea orientală*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2004, pp. 9-80.

[25] Gheorghe Şincai, *Cronica românilor*, vol. I, Ediţie îngrijită de Florea Fugaru, prefaţă, tabel cronologic şi note de Manole Neagoe, Editura Minerva, Bucureşti, 1979, pp. 136-137.

[26] Petre Ş. Năsturel, *Vlahii din spaţiul bizantin şi bulgăresc până la cucerirea otomană*, în *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin…*, p. 59.

[27] *Ibidem*, p. 60; vezi şi V. Coman, *Meglenoromânii. Ieri şi azi*, în „Magazin istoric", XXXVII -serie nouă-, nr.10 (439), 2003, p. 17.

[28] Anca Tanaşoca, Nicolae-Şerban Tanaşoca, *Vechimea şi răspândirea „cătunului" vlah*, în *Unitate romanică şi diversitate balcanică. Contribuţii la istoria romanităţii balcanice*, Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2004, pp. 77-84.

[29] St. Brezeanu, *op. cit.*, p. 28.

Peninsula Balcanică a fost pusă în serviciul formelor superioare de viață spirituală şi de stat ale popoarelor balcanice între care ele erau dispersate şi pe care nu erau în măsură să le concureze prin manifestări de civilizație echivalente proprii”[30].

Dintre factorii istorici care au influențat evoluția romanității balcanice se numără, mai întâi Imperiul Bizantin, apoi Imperiul Otoman. Acțiunea Bizanțului asupra acesteia s-a manifestat atât direct, în perioada în care reprezentanții ei erau supuşi, nemijlocit, autorității împăratului din Constantinopol, cât şi indirect, ca urmare a politicii sale față de statele balcanice în hotarele cărora erau cuprinşi. În esență, Imperiul Bizantin a contribuit, în mod hotărâtor, la romanizarea lumii iliro-trace, la formarea romanității orientale, la desprinderea ei din imperiu şi intrarea în sfera de autoritate şi influență culturală a lumii slavo-bulgare, la desprinderea de lumea dacoromană, la fragmentarea, diversificarea şi individualizarea ei. Totodată, a fixat statutul social, politic şi fiscal al vlahilor balcanici, a contribuit la cristalizarea în conştiința culturală europeană a numelui etnic şi a unei anumite imagini a lor, dar a împiedicat cristalizarea unor state proprii şi a unei culturi naționale în Peninsula Balcanică[31].

Din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, pe fondul frământărilor politice din Balcani, otomanii pătrund adânc în peninsulă pe trei direcții: una dinspre Constantinopol către Belgrad, Valea Mariței intrând sub stăpânirea lor în anul 1365, alta pe vechea Via Egnatia către apus, prin Seres, Bitolia şi Ohrida până pe coasta Albaniei unde ajung în 1385, iar alta spre Tesalia reuşind să ocupe în 1387 oraşul şi portul Salonic[32]. În anul 1385 ei au pătruns şi în valea Moravei, Regatul Serbiei devenind vasal un an mai târziu. Într-o situație asemănătoare s-au aflat şi Sofia, ocupată în 1385, iar în anul următor oraşul Niş. Mai mult, la 15 iunie 1389 otomanii se impun şi în legendara bătălie desfăşurată pe Câmpia Kossovo punând astfel bazele unui imperiu al principatelor vasale în Balcani şi Anatolia. În aceste condiții, conducătorii locali au fost nevoiți să accepte suzeranitatea otomană[33].

Expansiunea otomană în peninsulă s-a desfăşurat pe fondul fărâmițării

[30] Nicolae-Şerban Tanaşoca, *Urme bizantine în istoria românilor. Rolul Bizanțului în istoria romanității balcanice*, în *Bizanțul şi românii. Eseuri, studii, articole*, Editura Fundației Pro, Bucureşti, 2003, pp. 107-108.

[31] *Ibidem*, pp. 110-113.

[32] Halil Inalcik, *Imperiul otoman. Epoca clasică 1300-1600*. Ediție şi studiu introductiv de Mihai Maxim, traducere, notă, completarea glosarului şi indicelui de Dan Prodan, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996, p. 52.

[33] *Ibidem*, pp. 52-58.

pe care o parcurgeau formațiunile politice din Balcani. Sigur, un alt factor favorizant a fost recunoaşterea în mod oficial a Bisericii ortodoxe şi interzicerea, în principiu, a Bisericii catolice în teritoriile lor. Mai mult, otomanii au tratat cu toleranță clasa de vârf a localnicilor, dar şi clasa militară. S-a ajuns astfel ca numeroşi luptători băştinaşi din Bulgaria, Serbia, Macedonia şi Tessalia, cunoscuți sub denumirea de voynik să fie angajați în armata otomană. Un exemplu în acest sens este şi cel al vlahilor nomazi din Serbia care au fost scutiți de unele impozite în schimbul serviciilor militare oferite otomanilor[34].

În anul 1389 urcă la tron Baiazid I (1389-1402) care pentru o scurtă perioadă îşi îndreaptă atenția către principatele din Anatolia. Însă, nu peste multă vreme, se va apleca şi asupra Peninsulei Balcanice astfel încât în anul 1393 Bulgaria dunăreană este supusă în mod direct. Teama unei posibile cruciade antiotomane a făcut ca Baiazid I să-i convoace în anul 1394 la Veria pe toți principii vasali din Balcani pentru reînnoirea legăturilor de vasalitate[35]. Înlăturând dinastiile locale sultanul şi-a asigurat forța necesară, printr-o conducere centralizată, pentru a înfrunta armatele aliate creştine pe care le înfrânge la Nicopole în anul 1396[36].

Preocupat de problema cuceririi Constantinopolului, Baiazid I a ignorat imperiul întemeiat de Timul Lenk, în confruntarea de la Ankara din 28 iulie 1402 dintre cei doi cel dintâi ieşind învingător. După acest eveniment statul otoman a cunoscut o perioadă de războaie civile şi invazii ale cruciaților, ce au favorizat recâştigarea independenței pentru principatele din Anatolia şi într-o oarecare măsură cele din Rumelia, atât familiile anatoliene influente cât şi dinastiile locale balcanice opunându-se măsurilor de centralizare, prin implicarea în susținerea pretendenților la tronul sultanal[37].

Anul 1430 aduce recucerirea otomană a Salonicului, pe care îl cedaseră bizantinilor în 1403, şi inițierea unei politici mai agresive în Balcani ce va culmina cu victoria împotriva cruciaților de la Varna din 10 noiembrie 1444 care „a hotărât soarta Balcanilor şi a Imperiului Bizantin" după cum avea să afirme istoricul Halil Inalcik[38].

Căderea Constantinopolului în urma unui asediu ce a durat 54 de zile, începând din data de 6 aprilie şi până în 29 mai 1453, avea să ducă la dispariția Imperiului Bizantin. Campaniile militare ale lui Mehmed al II-lea

[34] *Ibidem*, p. 56.

[35] *Ibidem*, p. 59.

[36] *Ibidem;* vezi şi Nicolas Vatin, *Ascensiunea otomanilor (1362-1451)*, în *Istoria Imperiului otoman* (coord. Robert Mantran), Traducere de Cristina Bîrsan, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2001, p. 45.

[37] *Ibidem*, pp. 50-63; H. Inalcik, *op. cit.*, pp. 60-63.

[38] *Ibidem*, p. 66.

au continuat, în numai un sfert de secol „el reuşind să pună bazele unui imperiu centralizat în Rumelia şi Anatolia”[39].

Cucerirea otomană a Balcanilor avea să-şi pună amprenta vizibil şi asupra meglenoromânilor care vor fi integrați, asemenea comunităților vecine cu care conviețuiau, sistemului impus de către noile autorități, până la începutul secolului al XX-lea. Nu este însă mai puțin adevărat faptul că, în cadrul procesului de expansiune în Europa de Sud-Est, Imperiul Otoman a fost nevoit să-şi adapteze sistemul juridic, fiscal şi militar la particularitățile specifice diferitelor regiuni cu populație nemusulmană astfel încât „a reuşit să îmbine, în perioada sa clasică, structurile islamice cu cele nemusulmane”[40]. Prin urmare, autonomiile vlahe reprezintă un fenomen larg răspândit în epocă şi au jucat un rol important în întârzierea procesului slavizării şi a grecizării lor, permițându-le astfel, cadrul propriu de dezvoltare istorică diferențiată. În esență, desființarea statutului privilegiat al vlahilor se va produce treptat şi nu peste tot până la capăt[41]. Cu toate acestea, în secolul al XIX-lea ei erau încă o puternică realitate etnolingvistică distinctă, conştientă de specificul ei şi dornică să şi-l păstreze şi perpetueze.

Principalele ocupații

În vremurile mai vechi, principala îndeletnicire a meglenoromânilor a fost păstoritul. Însă, pe măsura fixării lor în Câmpia Megleniei (tc. Caragiovei), agricultura începe să capete o importanță considerabilă în detrimentul activității tradiționale, fără a renunța definitiv la ea astfel încât aceştia vor evolua, treptat, de la o populație seminomadă către una sedentară, specifică agricultorilor[42]. Despre această chestiune I.A. Candrea avea să afirme că: „Megleniții ne dau un exemplu tipic de popor păstoresc devenit agricultor. Trecerea lor de la vieața semi-nomadă păstorească pe care trebuie să o fi dus înainte de a se stabili în regiunile în care locuiesc astăzi, la viața sedentară de agricolă, se datoreşte aceloraşi împrejurări care au silit şi alte popoare păstoreşti să devie agricole”[43]. Între argumentele invocate de I.A. Candrea, natura solului, apoi concurența cu păstorii aromâni care erau deja

[39] *Ibidem*, p. 70.

[40] Anca Tanaşoca, N.-Ş. Tanaşoca, *Autonomia vlahilor din Imperiul otoman în secolele XV-XVII*, în *Unitate romanică...*, p. 93.

[41] *Ibidem*, p. 115.

[42] Vezi, pe larg, I.A. Candrea, *Vieața păstorească la megleniți*, în „Grai şi suflet”, vol. I, 1923, pp. 23-38.

[43] *Ibidem*, p. 23.

aşezaţi cu turmele lor în regiunile propice păşunatului, dar şi contactul cu bulgarii care deveniseră de ceva vreme sedentari şi practicau agricultura[44].

Sigur, calitatea pământului, abundenţa apei şi clima au reprezentat principalii factori ai trecerii unora dintre meglenoromâni de la păstorit la agricultură, fenomen care s-a petrecut treptat, fără a renunţa definitiv la păstorit, redus însă ca pondere[45]. Dintre cerealele pe care le cultivau nu lipseau: grâul, secara, orzul, ovăzul, orezul, meiul şi porumbul. Se mai cultivau cartofi, tutun şi bumbac. De asemenea, „la câmp" existau vii, livezi de cireşi, vişini, caişi, piersici, meri, peri, gutui, rodii şi smochini iar în grădinile de pe lângă casă cultivau ceapă usturoi, roşii, ardei ş.a.[46].

Sericicultura a reprezentat o altă ocupaţie de care aceştia nu au fost străini, iar în subsidiar, fireşte, creşterea duzilor necesari hranei viermilor de mătase. Apicultura, la rândul ei, reprezenta o ocupaţie însemnată, produsele apicole cât şi gogoşile de mătase fiind bine vândute pe pieţele din apropiere şi nu numai[47]. Pescuitul era redus ca pondere, şi se realiza numai în râuleţele de munte[48].

Alături de agricultură, creşterea animalelor, sericicultură şi apicultură, meglenoromânii mai practicau şi meşteşugurile. Se detaşau prin îndeletnicirile lor oşineţii care erau renumiţi argintari, armurieri şi mari meşteri ai prelucrării lemnului. Erau şi vestiţi duraci care lucrau lopeţi, greble şi albii, apoi buni butari şi pielari, aceştia din urmă lucrând frumoase căpestre, samare, frânghii, iar din păr de capră felurite covoare. Fierarii lucrau caiele, obiecte şi scule pentru bulgari sau turci, lanţuri, cruci, diferite vase, cădelniţe, inele şi fingeane. Renumiţi în Oşani erau şi belejarii, iar alături de aceştia vracii care „doftoriceau" la nevoie membrii comunităţii. La rândul lor, oşineţele confecţionau frumoase costume, cămăşi brodate, plăpumi, covoare, rufărie, ş.a.[49]

Meglenoromânii din Lugunţa erau mari zidari, săpungii şi fierari, cei din Huma renumiţi tâmplari, iar cei din Liumniţa recunoscuţi făuritori

---

[44] *Ibidem*, pp. 23-24.

[45] *Ibidem*, p. 25.

[46] Th. Capidan, *op. cit*., p. 51; vezi şi Anastase N. Hâciu, *Aromânii. Comerţ, Industrie, Arte, Expansiune, Civilizaţie*, Ediţia a II-a, îngrijită de Dumitru Stere Garofil, Editura Cartea Aromână, Constanţa, 2003, p. 238; V. Coman, *Meglenitslji dit arădzmlu Meglena (Secolu XIII – ahurhita-a secolui XX) (2)*, în, „Grailu Armânescu", III, nr. 4 (10), 2000, p. 8.

[47] Th. Capidan, *op. cit*., p. 53.

[48] Pericle N. Papahagi, *Meglenoromânii. Studiu etnografico-filologic.* Partea I, Extras din Analele Academiei Române, Seria II – Tom XXV, Memoriile Secţiunii Literare, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1902, p. 24.

[49] A.N. Hâciu, *op. cit*., pp. 238-239.

de pive. Cupineții erau vestiți prin prepararea varului iar țârnarecianii/ țârnacoții mari croitori. În Nânta, întâlnim meglenoromâni cu îndeletniciri speciale precum olăritul şi fabricarea piperului roşu, acest din urmă produs comercializându-se în acea vreme pe piețele din întreaga Peninsulă Balcanică, Țările Române, dar şi pe altele mai îndepărtate din Franța sau Egipt[50].

O altă ocupație a lor a fost comerțul, schimbul de produse făcându-se la distanțe mici, în târgurile din apropiere, dar şi la distanțe mai mari, prin intermediul chervanelor. În general, ei îşi desfăceau produsele la Ianița, Ghevgheli şi Salonic, iar de aici ele luau drumul unor piețe din țări precum Olanda, Belgia, Turcia ş.a[51].

Edificatoare în opinia noastră este scurta descriere a meglenoromânilor făcută de P. Papahagi, la începutul secolului XX, care afirma: „Tot ce putem spune despre aceşti frați ai noştri, este că întru nimic nu se deosebesc de restul românilor, sunt nişte harnici muncitori, îndrăzneți negustori, foarte deştepți, lucru pe care l-am putut constata şi la Bitolia, cât am fost ca director şi profesor de liceu anii 1895-1897, unde elevii din Meglenia se disting prin a fi printre primii în clasă, atât la învățătură cât şi la purtare; plăcuți la chip, cu o înfățişare de trup bărbătească, aşezați şi flegmatici, buni şi ospitalieri ca toți românii”[52].

Apariția şi dezvoltarea conştiinței naționale

În contextul dezvoltării luptei pentru afirmarea identității naționale, ce cuprinsese aproape întreaga Europă, din a doua jumătate a secolului XIX îşi face simțit prezența, printre meglenoromâni, sentimentul național, acela al apartenenței la poporul român, principalele obiective urmărite acum fiind instruirea copiilor lor în şcoli româneşti şi oficierea serviciului divin în limba română. Nu ştim foarte clar numărul celor care nutreau sentimentul apartenenței la poporul român, dar ştim cu certitudine că, în marea lor majoritate, meglenoromânii din Berislav, Cupa, Huma, Oşani, Luguința, Liumnița şi Țârnăreca, au participat activ la lupta pentru obținerea drepturilor legitime.

Referitor la situația statistică a elementului meglenoromân din Peninsula Balcanică, această chestiune este mai dificilă de abordat sub

[50] *Ibidem*, p. 239.

[51] *Ibidem*, p. 240.

[52] Pericle Papahagi, *Românii din Meglenia. (Texte şi glosar)*, Tipografia Societății „Tiparul”, Bucureşti, 1900, pp. 5-6.

raport ştiinţific deoarece vreme îndelungată, în cadrul Imperiului Otoman, recensămintele oficiale s-au realizat exclusiv pe baza criteriului religios, respectiv al apartenenţei la o comunitate recunoscută oficial de către sultan. Mai mult, meglenoromânii nu apăreau ca grup distinct de cel al aromânilor, pentru faptul că aveau aceeaşi origine iar în plan politic aceleaşi obiective. Prin urmare, în spaţiul otoman, ei apăreau între ortodocşii subordonaţi Patriarhiei ecumenice. Odată cu naşterea şi amplificarea mişcării naţionale greceşti s-a ajuns la confundarea întregii mase de ortodocşi cu grecii, ignorându-se practic caracterul etnic, distinct, al unor ortodocşi precum românii balcanici, bulgarii, sârbii, etc[53].

Către sfârşitul secolului XIX când G. Weigand îi „redescoperă" pe meglenoromâni, încep să apară primele statistici mai clare care să ateste numărul lor. Astfel, în urma cercetărilor efectuate, profesorul german găsea 11 sate locuite de meglenoromâni ce însumau 1.465 de case şi aproape 14.000 de locuitori[54]. La rândul său I. Neniţescu afirma că la sfârşitul secolului XIX numărul total al meglenoromânilor era de circa 27.000[55]. N. Baţaria preciza la începutul secolului XX că „în Macedonia este un grup puternic – românii din Meglenia – care numără aproape 30.000 şi care mai toţi sunt agricultori"[56]. D. Belkis aprecia că înainte de izbucnirea Primului Război Mondial numărul meglenoromânilor era estimat între 16.000 şi 23.000[57]. Din tabloul statistic publicat de L.T. Boga în 1913 reiese că numărul total al meglenoromânilor era de 22.690[58], pentru ca din cercetările lui Th. Capidan să reiasă că înainte de izbucnirea primei conflagraţii mondiale numărul acestora se cifra la 14.270[59]. Aşadar, la începutul secolului XX, numărul meglenoromânilor era apreciat între 14.000 şi 30.000[60].

În plan politic, la începutul secolului al XX-lea, în ciuda numeroaselor pierderi, statul otoman stăpânea, în continuare, încă o serie de teritorii, cel mai râvnit – atât de marile puteri vecine, cât şi de popoarele balcanice – fiind cel al Macedoniei, un adevărat mozaic etnic ce cuprindea numai puţin

[53] Vezi, în acest sens, Gheorghe Zbuchea, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică (secolele XVIII-XX)*, Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 1999, p. 191.

[54] G. Weigand, *op. cit.*, p. XVIII.

[55] I. Neniţescu, *op. cit.*, p. 391.

[56] Nicolae Baţaria, *Agricultura la aromâni* în, „Lumina". Revistă poporană a românilor din Imperiul otoman, Bitolia, An II, Nr. 6, 1904, p. 161.

[57] Vintilă Mihăilescu, *Lecţia de Megleno-Română. Interviu cu Dominique Belkis*, în *Balcani după Balcani*, Editura Paideia, Bucureşti, 2000, p. 23.

[58] L.T. Boga, *Românii din Macedonia, Epir, Tesalia, Albania, Bulgaria şi Serbia. (Note etnografice şi statistice)*, Tipografia „Vocea poporului", Bucureşti, 1913, pp. 12-13.

[59] Th. Capidan, *op. cit.*, pp. 10-30.

[60] Despre numărul meglenoromânilor vezi şi E. Ţârcomnicu, *Meglenoromânii*..., p. 12.

de nouă grupuri etnice distincte: turci, bulgari, greci, sârbi, macedoneni, albanezi, aromâni (implicit şi meglenoromâni *n.ns*. – C.V.), evrei şi ţigani[61]. Păstrând cu consecvenţă linia obiectivelor urmărite încă din ultimele decenii ale secolului al XIX-lea, urmaşii romanităţii balcanice din Meglenia care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul român au continuat să lupte pentru recunoaşterea drepturilor cetăţeneşti egale cu a celorlalte etnii cu care convieţuiau şi autonomia culturală şi religioasă în cuprinsul statului otoman, pe care nu-l contestau în esenţă. Orice acţiune politică din cadrul acestuia nu putea rămâne, însă, fără urmări şi asupra evoluţiei lor[62].

Primul moment politic în acest sens, a fost reprezentat de răscoala din „Ilinden"[63] (din ziua de Sf. Ilie 20 iulie/3 august 1903), când bulgarii grecii şi sârbii, considerând că interesele lor sunt mai importante decât ale marilor puteri vecine, au organizat o acţiune politico-militară cu scopul final de a elibera Macedonia de sub dominaţia otomană. Prea puţin pregătită, aceasta s-a încheiat cu înfrângerea aliaţilor, printre care s-au aflat şi luptători din rândul aromânilor şi meglenoromânilor, otomanii reprimând-o violent. Se estimează că aproape nouă mii de case ale locuitorilor din zonă au fost distruse, în faţa acestui dezastru multe familii fiind nevoite să se retragă, cel puţin pentru o perioadă, din calea forţelor de represiune[64]. Mai mult, autorităţile otomane, în colaborare cu bandele de antarţi au înscenat procese de neloialitate faţă de statul turc unor membri ai acestei mişcări, printre ei aflându-se şi dascălii meglenoromâni Constantin Noe şi Stoe Pampor care au stat închişi în Libia, la Fezan, iar alţi consângeni în închisori din Anatolia, în insula Rodos, la Budrum Kale, Yemen, ş.a. Unii dintre ei, din nefericire, şi-au pierdut viaţa, iar cei care au rezistat au fost eliberaţi abia în anul 1908, odată cu victoria Junilor turci[65].

[61] Charles şi Barbara Jelavich, *Formarea statelor naţionale balcanice 1804-1920*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999, p. 249.

[62] Vezi, pe larg, în acest sens, V. Coman, *Meglenoromânii la începutul secolului XX. Evoluţii în plan politic*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Al.I. Cuza» din Iaşi" (serie nouă), Tom XLVI-XLVII, 2000-2001, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2003, pp.149-160.

[63] Pentru o imagine de ansamblu asupra evenimentelor din timpul răscoalei din „Ilinden", a se vedea: *Istoria na makedonskiot narod* (coord. M. Apostolski), Skopje, 1988, pp. 170-177; Barbara Jelavich*, Istoria Balcanilor. Secolul al XX-lea*, vol. II, Institutul European, Iaşi, 2000, p. 92; Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1998, pp. 387-388; Gh. Zbuchea *op. cit*., p. 71; Max Demeter Peyfuss, *Aromânii în era naţionalismelor balcanice*, în *Aromânii. Istorie. Limbă. Destin…*, p. 144.

[64] N. Ciachir, *op. cit*, pp. 387-388.

[65] Vezi în acest sens, *Jurnal de armatol*, în Nicolae Cuşa, *Macedoromânii pe văile istoriei*, Constanţa, Editura Europolis, Constanţa, 1990, p. 83.

Reorganizarea sub controlul marilor puteri a administraţiei şi a forţelor de ordine în Macedonia a oferit posibilitatea afirmării identităţii naţionale în rândul aromânilor şi meglenoromânilor[66]. Sub aspectul chestiunii politice, se iniţia o nouă etapă, aceea a constituirii comunităţilor româneşti, care au fost recunoscute oficial, printr-un act al marelui vizir, la data de 21 mai 1904[67]. Nu este mai puţin adevărat că, noile forme de organizare au atras invidia autorităţilor greceşti, care au încercat să împiedice orice fel de manifestare menită a leza interesele Greciei în această regiune.

Statul român, care urmărea cu atenţie situaţia comunităţilor româneşti din Peninsula Balcanică, nu putea şi nu a rămas indiferent faţă de atitudinea autorităţilor elene, astfel încât, răcirea relaţiilor greco-române nu a mai constituit o surpriză. În aceste condiţii, acţiunile diplomatice ale autorităţilor române se intensifică, în vederea recunoaşterii drepturilor legitime comunităţilor din Turcia europeană care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul român[68].

După ample dezbateri, atât cu reprezentanţii diplomatici otomani, cât şi cu cei ai marilor puteri, se întrevedea o oază de speranţă în vederea soluţionării, într-un mod favorabil, a doleanţelor acestora. Prin urmare, la data de 9/22 mai 1905, sultanul Abdul Hamid al II-lea a emis o irade prin care li se recunoşteau, în mod oficial, aromânilor şi meglenoromânilor drepturile unui „millet" în cadrul statului otoman[69]. La 10/23 mai 1905,

[66] Gh. Zbuchea, *op cit*., p. 72.

[67] Stelian Brezeanu, Gh. Zbuchea (coord.), *Introducere*, în *Românii de la sud de Dunăre. Documente*, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 1996, p. 29.

[68] Max Demeter Peyfuss, *Chestiunea aromânească. Evoluţia ei de la origini până la pacea de la Bucureşti (1913) şi poziţia Austro-Ungariei*, Traducere autorizată de Nicolae-Şerban Tanaşoca, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994, pp. 87-88; vezi şi Academia Română, *Istoria românilor*, vol. VII, tom II. *De la Independenţă la Marea Unire (1878-1918)*, (coord. Gheorghe Platon), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, pp. 382-383.

[69] Iată care era textul numitei irade: „Maiestatea sa imperială, sultanul, care în sentimentele sale de înaltă justiţie şi îngrijire părintească pentru popoarele sale, îşi întinde binefacerile şi favorurile sale asupra tuturor supuşilor săi credincioşi, fără deosebire de rasă, nici religiune, luând în consideraţie suplicele supuse, în timpul din urmă, la picioarele tronului imperial de către supuşii săi valahi, a binevoit să ordoneze ca, în virtutea drepturilor civile, de care dânşii se bucură cu acelaşi titlu ca şi ceilalţi supuşi nemusulmani, comunităţile lor să desemneze muhtari conform cu regulamentele în vigoare; ca, după cum se practică pentru celelalte comunităţi, membrii valahi să fie deopotrivă admişi, după regulă, în consiliile administrative şi ca înlesniri să fie acordate de către autorităţile imperiale pentru profesorii numiţi de către zisele comunităţi pentru inspectarea şcolilor lor şi îndeplinirea formalităţilor dictate de legile Imperiului pentru deschiderea noilor stabilimente şcolare". (*Cartea Verde. Documente diplomatice. Afacerile Macedoniei. Conflictul greco-român. 1905*, Bucureşti, Ministerul Afacerilor Străine, 1905, p. XXXI).

ministrul otoman al Justiţiei şi Cultelor, Abdurrahman înainta Patriarhului Ecumenic Ioachim al III-lea o teskerea imperială prin care îl înştiinţa că, în mod oficial, aceştia au libertatea de a folosi propria limbă în şcoli şi biserici şi de a participa la alegerile pentru consiliile administrative[70].

Deşi din aceste legi imperiale nu apărea menţionată noţiunea de millet, acestora le erau recunoscute, oficial, toate drepturile unui millet, asemenea popoarelor nemusulmane din cuprinsul Turciei europene, cu excepţia aceluia de a avea un şef religios propriu. Recunoaşterea acestora a fost, pe de-o parte, rezultatul dorinţei şi luptei lor, iar pe de altă parte cel al unei acţiuni diplomatice concertate, la care au participat, în primul rând, România, direct interesată de soarta confraţilor din această parte a Europei, precum şi Germania, Italia, Austro-Ungaria, Rusia şi Turcia[71].

În noua conjunctură creată după emiterea iradelei din 9/22 mai 1905 se spera într-o ameliorare firească a vieţii aromânilor şi meglenoromânilori, atât sub aspectul manifestării drepturilor politice, cât şi al celor culturale şi religioase. Evenimentele care au urmat au demonstrat însă contrariul[72]. În ceea ce priveşte situaţia din Meglenia, autorităţile otomane nu a pus capăt proceselor de neloialitate faţă de stat, înscenate inclusiv acestora, după încheierea răscoalei din „Ilinden", judecând şi condamnând în continuare presupuşii colaboraţionişti meglenoromâni cu luptătorii bulgari. Firesc, această situaţie a atras după sine, în primul rând, nemulţumirea membrilor familiilor lor care, în aceste condiţii, erau lipsiţi de elementele minime necesare supravieţuirii, ştiut fiind faptul că o astfel de obligaţie cădea în sarcina capului de familie. Prezentăm drept argument *Petiţiunea Comunităţii române din Oşani*, din 8 iunie 1905, adresată Consulatului General din Salonic în care se preciza: „Subsemnaţii, efori ai comunităţii române din Oşani cu respect luăm curajul a aduce la cunoştinţa D-voastre următoarele:

Încă de la începutul cultural, suferinţele românilor din comuna noastră au fost numeroase; dar mai ales acum de un an de zile încoace mai toţi fruntaşi şi bunii români au avut nenorocirea de a fi acuzaţi pe nedrept şi arestaţi prin mărturiile mincinoase ale adversarilor noştri. Zelul, lupta rea şi sacrificiile ce au făcut aceşti nenorociţi, pentru propăşirea sentimentului naţional, îi făcu să sufere în însă-le şi să lase câte o grămadă de copii mici în voia întâmplării, încât vai de ei: flămânzi, goi şi fără nici un capăt,

[70] Gh. Zbuchea, *op. cit.*, p.72.

[71] Max D. Peyfuss, *op. cit.*, p. 90.

[72] Virgil Coman, *Unele aspecte privind urmările Iradelei din 9/22 mai 1905 asupra meglenoromânilor*, în *Congresele Spiritualităţii Româneşti,* Ediţia a IX-a, (coord. Gheorghe Zbuchea), Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, Editura Semne, Bucureşti, 2005, pp. 289-295.

blestemându-şi ziua naşterii lor. În astfel de tristă poziţiune aflându-se copiii, li se mai cere şi ajutorul părinţilor lor, ceea ce-i face atât pe ei cât şi pe noi, de a vă deranja şi a vă ruga, dacă binevoiţi a dispune spre a li se da un ajutor cel puţin celor din temniţă. Noi, ceilalţi români, fiind cu aceeaşi soartă ca şi cu închişii, nu putem să le întindem nici un ajutor. Având speranţa că cererea noastră va fi satisfăcută vă mulţumim de mai înainte"[73]. Ajunsă pe masa ministrului român al Afacerilor Străine I. Lahovari, la data de 22 iunie 1905, această petiţie nu va rămâne fără rezultat. În ziua următoare, prin rezoluţie, demnitarul român dispunea: „S-a răspuns telegrafic cu No.[…] D-lui însărcinat la afaceri că este autorizat a face a se distribui ajutor bănesc acestor nenorociţi arestaţi"[74].

În ciuda susţinerii venite din partea statului român, problemele meglenoromânilor în cauză nu erau rezolvate, lor adăugându-li-se altele. Astfel, dacă vestea recunoaşterii în mod oficial a drepturilor legitime românilor balcanici a fost primită cu entuziasm de cercurile româneşti din Turcia europeană, autorităţile greceşti au reacţionat violent organizând mişcări de protest şi încurajând activităţile teroriste ale bandelor de antarţi. În cadrul acestora au fost antrenaţi şi membri ai comunităţilor de aromâni şi meglenoromâni care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul grec – cunoscuţi în epocă sub denumirea de „grecomani"[75] – care au făcut front comun cu antarţii în lupta contra afirmării românismului. Acţiunea lor s-a concentrat iniţial asupra regiunilor Pindului şi a Macedoniei apusene, fiind afectată însă şi Meglenia[76].

Sub titlul *Românismul în Meglenia*, corespondentul publicaţiei „Românul de la Pind", Trefu[77], din Ghevgheli, sintetiza, la începutul anului 1906, evenimentele petrecute în această regiune după emiterea iradelei afirmând: „Iată o provincie în care putem spune cu drept cuvânt că românismul a ieşit biruitor pe toată linia. Astăzi partidul grecesc n-are decât vreo 15 partizani în Oşani, 3-4 în Liumniţa şi unul în Ţârnă-Reca. Încolo toată populaţia

[73] Documentul era semnat de eforii Comunităţii române din Oşani: Papa Dionisie, Papa Hristu, Stoe Argintaru, Dicicu Decu. Vezi, în acest sens, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare AMAE), fond 71/1900-1919, Problema 21, vol. 47, f. 218.

[74] *Loc. cit.*, f. 217.

[75] Termenul „grecoman" este des întâlnit în documentele de epocă, în presa vremii, cât şi în lucrările de specialitate, desemnând persoana de origine aromână/meglenoromână care, din diverse motive, neagă apartenenţa la poporul român îmbrăţişând-o pe cea a poporului grec.

[76] Max D. Peyfuss, *op. cit.*, pp. 93-94.

[77] Corespondentul din Ghevgheli al publicaţiei „Românul de la Pind" care semna cu pseudonimul Trefu este, de fapt, Hristu Iufu cunoscut luptător pentru afirmarea identităţii naţionale româneşti în Meglenia.

românească din cele 8 mari sate din Meglenia a îmbrăţişat fără deosebire şi în scurtă vreme ideea naţională […]. Dacă este o populaţie românească care a îndurat persecuţii din partea autorităţilor turceşti, precum şi din partea grecilor, aceasta nu e alta decât populaţia românească din Meglenia. Grecii, în cap cu Mitropoliţii lor, nu puteau vedea cu ochi buni pe românii din Meglenia, care se lepădaseră de întunericul culturii şi ideilor greceşti. De aceea ei n-au cruţat nici unul din cele mai josnice mijloace, ca să lovească într-înşii. La rândul lor, turcii, închipuindu-şi din senin cum că românii din Meglenia ar da concursul bandelor bulgăreşti, s-au năpustit cu toată furia asupra bieţilor megleniţi bătând, torturând, închizând şi condamnând cu nemiluita”[78]. Astfel de acţiuni au continuat nu numai în Meglenia, ci în mai toate regiunile locuite de românii din Turcia europeană.

Un exemplu elocvent în acest sens îl reprezintă masacrul din data de 21 iunie 1906 când au fost ucişi 12 meglenoromâni, originari din Huma, de către o bandă formată din patru antarţi ajutată de „mai mulţi ciobani găsiţi în serviciul celnicilor grecizanţi: Tică, Beli şi Beca din Livezi”[79]. Este vorba practic de două evenimente petrecute în aceeaşi zi, de autorii menţionaţi mai sus, primul la Bradul Mare unde au fost ucise şapte persoane – dintre care şase elevi cursanţi ai şcolii româneşti din Huma –, iar cel de-al doilea într-o colibă din Valea Alceac, unde au fost ucise alte cinci persoane[80].

În încercarea de a sprijini cauza românească în Meglenia, preşedintele de atunci al Societăţii de Cultură Macedo-Română, A. Leonte, înainta un memoriu ministrului român al Afacerilor Străine I. Lahovari, datat 1 iulie 1906, în care prezenta situaţia dificilă pe care o traversau meglenoromânii. Totodată, el solicita o examinare atentă şi o soluţionare urgentă a acestei probleme precizând: „Împrejurările prin care trec de câţiva ani românii din Meglenia, ameninţând să dea chestiunii din acest ţinut o dezlegare cât se poate de dureroasă pentru cauza noastră naţională, am crezut că este necesar să examinăm situaţia specială în care se află acest ţinut şi să supunem la înalta Domniei voastre apreciere soluţiile care decurg din această situaţie şi a căror aplicare se impune de urgenţă pentru a se împiedica catastrofa ce se pregăteşte de vre-o trei ani încoace şi a cărei izbucnire este iminentă, după oribilul masacru de la Huma”[81].

Preşedintele Societăţii de Cultură Macedo-Română, în cuprinsul acestui memoriu, încerca să prezinte, sintetic, evoluţia cauzei naţionale româneşti

[78] [Hristu Iufu], *Românismul în Meglenia*, în „Românul de la Pind”, IV (146), 22 ianuarie 1906, p. 2.

[79] Serviciul Arhivelor Naţionale Istorice Centrale (SANIC), fond Societatea de Cultură Macedo-Română (în continuare SCMR), dosar 22/1906, f. 34.

[80] *Loc. cit.*

[81] *Loc. cit.*, dosar 13/1906, f. 93-111.

din Meglenia, din primii ani ai secolului al XX-lea, a nenumăratelor obstacole puse la cale în special de autoritățile elene şi simpatizanții conjuncturali ai acestora, pentru a înlătura aşa numita „propagandă românească” de aici şi, nu în ultimul rând, situația „de facto” a meglenoromânilor. În concepția aceluiaşi A. Leonte, soluția optimă de a ieşi din criză era aceea de a folosi aceleaşi mijloace de care se folosesc adversarii lor[82]. Propunerea unei astfel de soluții nu face altceva decât să ne întregească imaginea asupra unei perioade în care degradarea politică, economică şi socială a statului otoman ajunsese la cote atât de înalte, încât acesta nu mai era în măsură să-şi protejeze supuşii de infamiile puse la cale, în cazul nostru, de greci, care doreau să împiedice, prin orice mijloace, manifestarea legitimă a identității naționale a românilor de aici.

De altfel, ca urmare a intensificării acțiunilor antiromâneşti din zonă, comunitățile româneşti din Meglenia au înaintat o petiție, în cursul lunii iulie 1906, inspectorului general al reformelor Husein Helmi Paşa, prin care solicitau protecția guvernului împotriva tuturor bandelor teroriste[83]. N. Tacit aprecia că acesta este un deziderat general motivând că regiunea locuită de meglenoromâni a avut mult de suferit „atât de pe urma mişcării insurecționale bulgăreşti, cât şi de urgia turcilor şi grecilor”, subliniind, totodată, că „avem peste 60 de familii muritoare de foame, dintre care 48 au pe soții lor, parte închişi în fortăreața Yedi-Cule din Salonic, parte exilați în Budru-Kale din Asia Mică, plus 12 familii ale victimelor din cursul acestor două luni iunie şi iulie”[84]. Pentru aceste ultime familii inspectorul român solicita preşedintelui Societății de Cultură Macedo-Română, să intervină pe lângă autoritățile române abilitate în acest sens, pentru a le acorda un ajutor lunar menit a le alina suferința[85].

Nici conducerea Comunității româneşti din Huma nu a rămas indiferentă față de acest masacru. În urma examinării evenimentelor din

[82] Iată ce propunea Preşedintele Societății de Cultură Macedoromână A. Leonte: „acolo unde există un focar de corupție grecesc să se formeze un centru identic românesc care să-l contrabalanseze. Cu chipul acesta şi mai având de partea lor şi dreptatea, românii pot determina pe ofițerii armatei nu numai să urmărească pe asasinii care actualmente se plimbă înarmați prin sate braț la braț cu aceşti ofițeri cumpărați, dar să facă grecomanilor imposibil traiul în comunele meglenite şi în mai puțin de un an să stârpească grecomanismul din satele lor […]. Prin urmare, pentru a se împiedica răul momentan în Meglenia, pentru a se pune capăt asasinatelor şi închisorilor a căror obiect sunt românii în masă, singura soluțiune este aceea de a se da mijloace ca să se cumpere autoritățile militare şi civile” (*Loc. cit.*, f. 109-110).

[83] *Loc. cit.*, f. 107.

[84] *Loc. cit.*, f. 108.

[85] *Loc. cit.*

21 iunie şi a implicaţiei acestora asupra familiilor victimelor, a înaintat două memorii, datate 11 august 1906, unul ministrului român al Afacerilor Străine[86] şi celălalt preşedintelui Societăţii de Cultură Macedo-Română[87], prin care solicita sprijin material pentru familiile aflate în suferinţă, la limita subzistenţei.

Autorităţile române au urmărit cu interes desfăşurarea evenimentelor susţinând, în continuare, cauza românească în Balcani. Rezolvarea acestei probleme s-a dovedit a fi însă o chestiune de durată. Tensiunile diplomatice greco-române au crescut în intensitate şi, în momentul în care Grecia nu a mai putut să nege violentele acţiuni teroriste organizate împotriva celor care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul român, a invocat motive neîntemeiate[88], recurgând, totodată, la ruperea oficială a relaţiilor cu România, la data de 13 iunie 1906[89]. Acest eveniment nu a adus nimic nou în relaţia dintre autorităţile greceşti şi românii balcanici, seria acţiunilor teroriste continuând.

După cum se observă, după 9/22 mai 1905, în ciuda recunoaşterii oficiale a drepturilor „milletului valah", mişcarea naţională a cunoscut o perioadă de regres, datorat, în primul rând, intensificării acţiunilor antiromâneşti organizate de grecii din zonă. Nu este mai puţin adevărat că în aceeaşi direcţie s-au manifestat şi acţiuni ale comitagiilor bulgari şi ale cetnicilor sârbi, însă de o intensitate mult mai mică. Motivul a fost acela că emiterea iradelei imperiale din 9/22 mai 1905 a provocat iritare şi o reacţie potrivnică a mişcărilor naţionale şi a guvernelor statelor balcanice, care urmărindu-şi propriile ţeluri şi aspiraţii politice, inclusiv un regim distinct pentru conaţionalii din cuprinsul Turciei europene, nu doreau să recunoască drepturile legitime ale celor care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul român[90].

Din punct de vedere politic, Turcia traversa o profundă criză de autoritate, atât în interior cât şi pe plan extern, amplificată şi de tulburările

[86] *Loc. cit.*, f. 28-29.

[87] *Loc. cit.*, f. 43-44.

[88] Max D. Peyfuss, *op. cit.*, p. 97.

[89] N. Ciachir, *op. cit.*, p. 379; Academia Română, *Istoria românilor* (vol. VII, tom II). *De la Independenţă la Marea Unire (1878-1918)*..., p. 275; vezi şi Gheorghe Carageani, *Studii aromâne*, Cuvânt înainte de Nicolae-Şerban Tanaşoca, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 1999, p. 184; Gh. Zbuchea, *România şi Războaiele Balcanice (1912-1913). Pagini de istorie sud-est europeană*, Editura Albatros, Bucureşti, 1999, p. 17; Idem, *Românii şi Balcanii în epoca modernă (1804 -1918)*, Fundaţia „Scrisul Românesc", Craiova, 2003, p. 60; *România în relaţii internaţionale 1699-1939* (coord. L. Boicu, V. Cristian, Gh. Platon), Editura Junimea, Iaşi, 1980, pp. 358-359.

[90] Gh. Zbuchea, *O istorie a românilor*..., p. 75.

provocate de mişcarea Junilor turci, care aspirau la regenerarea statului otoman, pe baze democratice. Intrând în contact cu tineri armeni, arabi, albanezi, macedoneni şi nu în ultimul rând, aromâni şi meglenoromâni[91], care nu aveau o patrie proprie, în unele oraşe din cuprinsul statului otoman, dar şi în afara lui, la Paris, Geneva, Londra, Cairo, Bucureşti, Junii turci au încercat să îi atragă în mişcarea de regenerare, promiţându-le autonomia în cadrul statului otoman[92].

Transferul mişcării din diaspora în interior a dus la mărirea simţitoare a bazei sociale a acesteia, prin noi aderenţi, între care şi simpatizanţi din rândul populaţiilor neturce. Aşa se explică, după cum vom vedea, şi prezenţa unor meglenoromâni în rândul mişcării Junilor turci, care sperau că soarta lor ar fi fost alta odată cu schimbarea regimului de la Constantinopol.

La data de 3 iulie 1908, comandantul garnizoanei turceşti din Resen, Niazi-Bey, a trecut în ilegalitate cu unitatea sa şi a ridicat armele împotriva autorităţilor, izbucnind, practic, Revoluţia Junilor Turci[93]. Aceasă mişcare a antrenat, după cum afirmam mai înainte, şi luptători meglenoromâni, sediul secret al revoluţionarilor fiind stabilit la Ghevgheli. Prin urmare, Dumitru Ciotti, împreună cu alţi revoluţionari printre care: Eftimie Cacerea, Iani Ripca, Dima Muşa Ecea, Dima Reasa, Stoian D. Ecea ş.a. au fost conduşi de Petru Iufu, inspectorul şcolar al şcolilor româneşti din Meglenia, în cazarma voluntarilor aflaţi sub comanda maiorului Mustafa Helmi[94]. Înrolaţi în armata revoluţionară ei au luptat până la victoria finală a Junilor turci fiind decoraţi mai apoi, de noul guvern instalat la Constantinopol, cu medalia „Huryet" (Libertatea)[95].

Odată cu victoria Junilor turci au fost eliberaţi din închisori şi fruntaşii meglenoromâni care luptaseră pentru afirmarea identităţii naţionale şi cărora li se înscenaseră o serie de procese încă din primii ani ai secolului al XX-lea[96]. Victoria Junilor turci şi adoptarea noii constituţii a fost primită cu speranţă şi încredere de către cei care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul român din arealul Turciei europene[97].

[91] Dumitru Ciotti, *Di la fratili din Meglen*, Ediţie litografiată îngrijită de L. P. Marcu, Centrul de cercetări fonetice şi dialectale al Academiei R.S.R., Bucureşti, 1973, p. 83.

[92] N. Ciachir, *op. cit.*, pp. 402-403; vezi şi François Geogeon, *Ultima tresărire (1908-1923)*, în *Istoria Imperiului otoman* (coord. Robert Mantran)…, pp. 482-487.

[93] *Ibidem*, p. 487; N. Ciachir, *op. cit.*, p. 405.

[94] D. Ciotti, *op. cit.*, p. 83.

[95] *Ibidem*, p. 85.

[96] Gh.P. Meghea, *op. cit.*, p. 23; N. Cuşa, *op. cit.*, p. 83.

[97] C.I. Cosmescu, *Constituţiune. Justiţie. Libertate. Egalitate*, în „Lumina", VI, nr. 6-7-8, iunie-iulie-august, 1908, pp. 1-4 (articolul este publicat în dialectul aromân – *n.ns.*, C.V.).

Perioada cuprinsă între victoria Junilor turci (1908) şi Războaiele balcanice (1912-1913), a fost una benefică în care s-au putut afirma idealurile naţionale, aceasta şi datorită restabilirii, la 24 iulie 1908, a aşa numitei „constituţii a lui Mihdat Paşa", suspendată la 14 februarie 1878 şi neaplicată la acea vreme[98]. Practic, de acum înainte aveau să se ia în considerare, în mod real, prevederile iradelei din 1905, comunităţile aromâne şi meglenoromâne bucurându-se de drepturile civile şi politice care li se cuveneau. În acelaşi timp a apărut şi oportunitatea de a-şi trimite delegaţi în consiliile ce administrau vilaetele, cât şi în alte organisme publice [99]. Mai mult, ei au reuşit să-şi trimită reprezentanţi în Parlamentul turc, participând astfel şi la viaţa publică, respectiv cea politică otomană, prin deputatul Filip Mişea[100], respectiv senatorul Nicolae Batzaria[101] dar şi alţi funcţionari în unele instituţii guvernamentale otomane[102].

Din dorinţa de a realiza o unitate între partidele ce se înfruntau în Macedonia, Comitetul Junilor turci din Salonic a intenţionat să asocieze toate comitetele revoluţionare într-o Uniune, fiecare comunitate trebuind, mai întâi, să-şi formuleze ideile politice[103]. Însă, un asemenea proiect era greu de realizat, în condiţiile în care interesele acestor comitete se ciocneau reciproc, tocmai datorită diferenţelor de natură ideologică.

Referitor la această ultimă chestiune, N. Tacit întocmea un amplu raport privitor la situaţia diferitelor acţiuni de propagandă desfăşurate în provinciile europene ale Turciei, pe care-l adresa din Salonic lui Al. Papiniu, consulul României la Constantinopol. Acesta din urmă, sub titlul *Situaţia diferitelor propagande naţionale în Turcia Europeană* înainta, la rândul său, *Sinteza nr. 673*, din 27 mai 1909, lui Ion I.C. Brătianu, preşedinte al Consiliului de Miniştri şi ministru ad-interim al Afacerilor Străine, în care prezenta aceeaşi chestiune. În opinia consulului român, în Meglenia consângenii sud-dunăreni erau mai expuşi propagandei

[98] *Istoria românilor* vol. VII, tom II. *De la Independenţă la Marea Unire (1878-1918)…*, p. 384; Gh. Zbuchea, *op. cit.*, p. 82.

[99] *Ibidem*, pp. 82-84.

[100] Medic, publicist şi om politic de origine aromână, născut în Gramostea, absolvent al Facultăţii de Medicină din Bucureşti, promoţia 1904, se va remarca prin activitatea sa politică din Parlamentul otoman, în special prin susţinerea drepturilor aromânilor, conform prevederilor iradelei din 9/22 mai 1905.

[101] Profesor, scriitor şi om politic de origine aromână, născut în anul 1874 în localitatea Cruşova, se va remarca prin activitatea sa politică din Parlamentul otoman, în special prin susţinerea drepturilor aromânilor, în conformitate cu prevederile iradelei din 9/22 mai 1905. În anul 1912, va deveni ministru al Lucrărilor Publice, în guvernul Junilor turci, fiind astfel unicul aromân învestit cu înalte demnităţi în statul otoman.

[102] Gh. Zbuchea, *op. cit.*, pp. 84-85.

[103] Max D. Peyfuss, *op. cit.*, p. 105.

greceşti, neexcluzând însă nici propaganda bulgară, apoi mai puţin cea sârbă, în timp ce propaganda albaneză lipsea. Acelaşi autor mai sublinia că atitudinea guvernului otoman faţă de programele politice şi culturale ale naţionalităţilor din Imperiu era una ostilă, deoarece ele reprezentau cea mai serioasă piedică a unităţii statului otoman. În aceste condiţii, promisiunile Junilor turci faţă de naţionalităţile conlocuitoare care le acordaseră sprijin în lupta pentru câştigarea puterii nu au mai reprezentat o prioritate, nefiind practic, onorate.

În ciuda acestor neajunsuri, noile condiţii oferite de victoria Junilor turci au deschis calea spre organizarea congreselor naţionale ale aromânilor şi meglenoromânilor[104]. Primul dintre ele, desfăşurat la Bitolia între 10-11 iulie 1909, sub preşedinţia lui George N. Magiar, a adoptat un program naţional de acţiune în opt puncte care viza reorganizarea comunităţilor româneşti în cinci cercuri culturale după cum urmează: Bitolia, Grebena-Ianina, Coriţa-Berat-Elbasan, Salonic-Veria-Meglenia, Scopia; instituirea unui consiliu permanent format din şapte membri pentru rezolvarea problemelor şcolare, bisericeşti şi de altă natură; instituirea, la Bitolia a centrului cultural al românilor şi a unui consiliu permanent format din şapte persoane cu rolul de a reprezenta interesele generale ale tuturor cercurilor culturale; întrunirea, de două ori pe an a consiliului permanent alături de alţi reprezentanţi aleşi ai cercurilor culturale pentru a adopta hotărâri mai importante; numirea a câte unui revizor, de către consiliul permanent, pentru fiecare cerc cultural; desemnarea unui inspector cu rolul de a inspecta cercurile culturale şi de a raporta consiliului permanent; elaborarea unui regulament în conformitate cu drepturile acordate de iradeaua din 1905 şi cu legile constituţionale menit a stabili competenţa comunităţilor în afacerile şcolare şi bisericeşti; întocmirea unui memoriu pentru a urgenta rezolvarea chestiunii bisericeşti; impulsionarea mişcării culturale şi naţionale prin organizarea, anual, la data de 10 iulie, la Bitolia, a unui congres general, la care să participe delegaţi ai tuturor comunităţilor româneşti fiecare[105].

Dezavuat de reprezentanţii autorităţilor diplomatice şi şcolare româneşti, acest congres a deschis calea unor noi direcţii de acţiune. S-a ajuns astfel la organizarea altuia convocat printr-o adresă emisă la Bitolia în data de 18 august 1909 şi semnată de N. Tacit şi E. Ghicu, în care propuneau spre dezbatere o serie de probleme: „Învăţământul. Idealul nostru naţional, cultural. Scopul urmărit de chestiunea noastră şcolară; Învăţământul primar; Organizarea administrativă; Personalul didactic;

[104] Gh. Zbuchea, *op. cit.*, pp. 85-90.

[105] Arhivele Ministerului Afacerilor Externe (AMAE), fond 71/1900-1919, Problema 21, vol. 59, f. 143-146.

Activitatea extraşcolară; Învăţământul primar de fete; Localurile şi materialul didactic; Învăţământul secundar; Asociaţia Corpului Didactic şi Bisericesc din Turcia. Reorganizarea ei”[106]. Desfăşurat între 2-11 septembrie 1909 cu o participare numeroasă, nici acest Congres al corpului didactic român din Turcia nu a avut o finalitate practică, rămânând doar la stadiul de preocupare de natură naţională şi culturală a celor prezenţi[107].

Atitudinea perseverentă a membrilor comunităţii care nutrea sentimente naţionale româneşti din Bitolia nu a rămas fără rezultat, astfel încât, a fost convocat în anul următor un nou congres, în aceeaşi localitate, care se dorea a fi unul general românesc. Desfăşurat între 10 şi 12 iulie 1910, acesta a luat în dezbatere, în special, aspecte de natură şcolară şi bisericească, cea mai importantă decizie fiind desfiinţarea Inspectoratului şcolar şi înfiinţarea unui organism central intitulat „Eforia şcoalelor şi bisericilor române”, ce urma să reprezinte toate comunităţile care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul român din Turcia europeană, un organism căruia îi reveneau atribuţii specifice unui adevărat comitet naţional[108].

Hotărârile luate aici au fost aprobate întru totul de autorităţile oficiale, inclusiv prin semnarea actelor congresului, aceasta reprezentând, probabil, şi o recompensă pentru loialitatea faţă de noul regim a aromânilor şi meglenoromânilor, de care nu se bucurau, însă, nici grecii, sârbii sau albanezii[109].

Optimismul şi speranţa au fost, poate, cele mai potrivite stări de care puteau să se bucure adepţii cauzei româneşti în perioada imediat următoare victoriei Junilor turci. Noua administraţie, deşi iniţial a fost primită cu încredere şi speranţă, s-a dovedit a fi, până la urmă, o deziluzie, atât pentru majoritatea populaţiei turce, cât şi a celei neturce. Inconsecvenţa în aplicarea reformelor, încălcarea şi revizuirea Constituţiei, amplificarea naţionalismului ş.a., sunt cauze ce au generat neliniştea şi chiar retragerea sprijinului de către albanezi, armeni, arabi, aromâni şi meglenoromâni, toţi aceştia nefiind alţii decât cei care au sprijinit mişcarea Junilor turci de a prelua puterea[110].

Şi politica externă a noii administraţii otomane s-a dovedit a fi nepotrivită alimentând zonele de conflict, nu peste multă vreme izbucnind războiului italo-otoman (1911) şi apoi cele două războaie balcanice (1912-1913)[111]. Nu este mai puţin adevărat că acestei politici a administraţiei

[106] *Loc. cit.*, f. 222-225.
[107] *Loc. cit.*, f. 233-238; vezi şi Gh. Zbuchea, *op. cit.*, pp. 88-90.
[108] *Ibidem*, p. 93.
[109] *Ibidem*, p. 95.
[110] N. Ciachir, *op. cit.*, p. 429.
[111] *Ibidem*.

otomane i s-a suprapus dorinţa Rusiei de a crea o alianţă balcanică menită a-i servi interesele şi, în mod special, de a-i înlătura pe otomani din vechiul continent.

Punând bazele alianţei balcanice în 1912 diplomaţia rusă îşi pregătea avanposturile pentru conflictul care se prevedea a se declanşa între marile puteri, însă, înainte ca Petersburgul să-şi fi încheiat pregătirea militară, statele balcanice declanşează ofensiva împotriva otomanilor. Prin urmare, la data de 8 octombrie 1912, Muntenegru lansează un atac împotriva statului otoman, trupelor muntenegrene alăturându-li-se cele ale Serbiei, Greciei şi Bulgariei, izbucnind practic Primul Război Balcanic[112]. În numai cinci, şase săptămâni, armatele aliate balcanice le-au zdruncinat pe cele otomane din Europa, eliberând, totodată, cea mai mare parte a Peninsulei Balcanice şi chiar ajungând până la periferia Constantinopolului[113].

Operaţiile militare nu au ocolit nici teritoriul locuit de meglenoromâni, oferind o nouă posibilitate armatelor greceşti de a organiza acţiuni de intimidare a acestora. Primul Război Balcanic nu avea să continue foarte mult şi, la data de 16 decembrie 1912, începeau la Londra tratativele de pace dintre Turcia, pe de o parte, şi Bulgaria, Grecia, Serbia şi Muntenegru, pe de altă parte care, însă, aveau să fie finalizate abia la data de 30 mai 1913. În urma semnării acestei păci aliaţii balcanici scăpau de sub controlul marilor puteri şi în acelaşi timp, nimiceau aproape în totalitate dominaţia otomană în sud-estul Europei. Un conflict de interese apărut între fostele state aliate, învingătoare, avea să fie principala cauză a izbucnirii celui de-al Doilea Război Balcanic[114].

Convinsă de superioritatea sa armată, Bulgaria atacă prin surprindere Serbia, în noaptea de 29-30 iunie 1913, zgomotul focurilor de armă auzindu-se iarăşi în Balcani. Noul conflict avea să opună Bulgariei, Serbia, căreia i s-au alăturat Muntenegru, România şi Turcia. Neavând, practic, nici o şansă, Bulgaria este nevoită să semneze armistiţiul, la data de 31 iulie 1913[115]. Tratatul de pace semnat la Bucureşti, la data de 10 august 1913, a tranşat lupta pentru teritoriile macedonene şi cea privitoare la teritoriile albaneze, iar graniţele fixate prin acest tratat, cu excepţia celei

---

[112] Gh. Zbuchea, *România şi războaiele balcanice…*, p. 45; B. Jelavich, *op. cit*., pp. 94-95; C. şi B. Jelavich, *op. cit*., pp. 261-262; *România în relaţii internaţionale 1699-1939…*, pp. 364-370; Stevan K. Pavlowitch, *Istoria Balcanilor* 1804-1945, Traducere de Andreea Doica, Prefaţă de Lucian Leuştean, Editura Polirom, Iaşi, 2002, pp. 188-191.

[113] Gh. Zbuchea, *op. cit*., pp. 47-51.

[114] *Ibidem*, p. 65.

[115] C. şi B. Jelavich, *op. cit*., p. 264.

româno-bulgare şi cu alte mici modificări, au rămas în vigoare până astăzi. În acelaşi timp, acest moment a marcat îndepărtarea statului otoman din Europa, mai puţin Constantinopolul şi o parte din Tracia. Prin urmare, acest tratat a cristalizat împărţirea „mult râvnitei” Macedonii şi a instituit statul albanez independent. România îşi întregea teritoriul dobrogean prin integrarea părţii de sud, respectiv judeţele Caliacra şi Durostor. Marii învingători erau, fără îndoială, Serbia şi Grecia, primul dintre aceste state aproape dublându-şi teritoriul, iar cel de-al doilea, la rândul său, mărindu-şi teritoriul prin dobândirea sudului Macedoniei a unei părţi a Epirului cu oraşul Ianina, iar spre răsărit până la Kavalla, inclusiv[116].

Nu este mai puţin adevărat că războaiele balcanice (1912-1913), au dus la realizarea obiectivelor ţintite de unii conducători politici din Balcani, încă din secolul al XIX-lea care, însă, nu au ţinut cont de mozaicul multietnic, urmările acestora având efecte nedorite şi în zilele noastre[117].

Firesc, aceste evenimente nu aveau cum să-i ocolească pe aromânii şi meglenoromânii de aici. Încă din primele zile de conflict mulţi dintre aceştia au fost chemaţi sub arme, în timp ce aşezările lor au fost afectate de operaţiile militare desfăşurate în zonă. Biserici şi şcoli distruse, victime, cât şi exodul unor familii în zonele necuprinse de conflict, vin să întregească imaginea zbuciumată a istoriei lor de la începutul secolului al XX-lea.

Această situaţie a fost monitorizată cu atenţie încă din toamna anului 1912 de către membrii Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor şi cei ai Societăţii de Cultură Macedo-Română. În cadrul adunărilor organizate au luat cuvântul o serie de personalităţi precum Vasile Pârvan, George Vâlsan, Pericle Papahagi, Gheorghe Bogdan-Duică, Nicolae Iorga, Virgil Arion, ş.a., care şi-au exprimat punctele de vedere, neunitare însă, cu privire la viitorul cauzei celor care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul român şi au atras atenţia încă o dată, opiniei publice din ţară şi de peste hotare, asupra situaţiei şi a drepturilor legitime ce trebuiau respectate de autorităţile statelor în care aceştia trăiau[118]. Reprezentativ în acest sens este, în opinia noastră, memoriul redactat de A. Leonte, George Murnu, Iuliu Valaori, C.F. Robescu şi V. Dudumi, intitulat *Macedonia macedonenilor*[119]. Finalizat la data de 26 noiembrie 1912, el exprima punctul de vedere al Societăţii de Cultură Macedo-Română, ideea fundamentală fiind autonomia macedoneană, în care toate naţionalităţile să aibă aceleaşi drepturi şi îndatoriri.

[116] *Ibidem*.

[117] *Ibidem*.

[118] Gh. Zbuchea, *op. cit*., pp. 113-146.

[119] Pentru o imagine mai clară asupra conţinutului acestui memoriu, vezi pe larg, A. Leonte, C.F. Robescu. D. Valaori, G. Murnu, V. Dudumi, *Macedonia macedonenilor*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, Bucureşti, 1912.

Prezentat succesiv la Budapesta, Viena, Roma, Berlin, Paris şi Londra de către o delegaţie împuternicită a acestei societăţi, memoriul a reprezentat, cel puţin pentru o perioadă, drept unica soluţie de rezolvare a acestei chestiuni[120]. Punctul de vedere al Societăţii de Cultură Macedo-Română nu a fost împărtăşit de oficialităţile de la Bucureşti care nu au luat în considerare la Londra posibilitatea creării unei Macedonii autonome, considerând lipsită de perspectivă această soluţie[121].

Sub egida Ligii pentru Unitate Culturală a Tuturor Românilor, la începutul anului 1913, meglenoromânul Constantin Noe[122], originar din

[120] Gh. Zbuchea, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică…*, pp. 113.

[121] *Ibidem*, p. 116.

[122] Născut în anul 1883 în localitatea Lugunţa (mgl. Lundzini) din Meglenia Otomană, tânărul Constantin Noe se afirmă încă din primii ani de şcoală ca unul dintre elevii cei mai buni ai Liceului Român din Bitolia, pe care îl absolvă în anul 1903. Începând cu acest an, în calitate de institutor al şcolilor româneşti din Macedonia se remarcă între fruntaşii luptei naţionale şi în 1907 alături de colegii săi: Taşcu Papatanas, Stoe Pampor, Hristu Noe, Nicolae Dumitru şi Vreta Fotino, sub pretextul că folosesc cărţi neaprobate de Direcţia Generală a Învăţământului din vilaetul Salonic, sunt arestaţi şi condamnaţi la patru luni de închisoare. După ieşirea din detenţie vine în România unde va fi numit secretar al Muzeului Naţional de Antichităţi (1907-1911). Tot acum devine redactor al publicaţiei „Românul de la Pind”, pentru o perioadă de aproape doi ani. În 1909 ajunge bursier al Facultăţii de Litere din Bucureşti, patru ani mai târziu obţinând licenţa în istorie şi geografie. Participant la cel de-al Doilea Război Balcanic (1913), în Batalionul 7 Vânători, primeşte medalia „Avântul Ţării”. Nu peste multă vreme, se hotărăşte să plece în Transilvania, unde colaborează, cu Vasile Goldiş, Ştefan Cicio Pop şi alţi fruntaşi ardeleni, remarcându-se şi pe tărâm publicistic, contribuţiile sale văzând lumina tiparului în „Românul”, din Arad şi „Transilvania” din Sibiu. În 1916 devine redactor al publicaţiei „Journal des Balkans”, iar după aproape doi ani ajunge la Chişinău unde se va afla între fruntaşii luptei pentru unitatea naţională. La data de 24 ianuarie 1918, când apare primul număr al ziarului „România Nouă” îl regăsim în comitetul de redacţie alături de români originari din: Basarabia – Vlad Cazacliu şi Vasile Harea, Bucovina – Gheorghe Tofan, Transilvania – Onisifor Ghibu şi Ion Matei, Vechiul Regat – D. Munteanu-Râmnic şi Valea Timocului – Athanasie Popovici. Peste câteva luni, tot la Chişinău apare cotidianul „Sfatul Ţării” sub direcţia lui Ion Costin şi Nicolae Alexandri, secretar de redacţie fiind Constantin Noe Pentru efortul depus în lupta pentru unitatea naţională în Basarabia va primi medalia „Bărbăţie şi Credinţă” cl. I, cu menţiunea pe brevet: „Domnului Constantin Noe, Licenţiat în litere, pentru actele de curaj, abnegaţie şi devotament, de care a dat dovadă, contribuind prin sfaturile date sătenilor din Basarabia la risipirea neîncrederii semănate de bandele bolşevice şi la formarea legăturii sufleteşti a Basarabiei cu Ţara mamă”. La 10 iulie 1919, împreună cu Epaminonda Balamace şi Gheorghe Mecu, pune bazele editurii şi librăriei „Glasul Ţării”, iar la 1 noiembrie 1920 cotidianului „Dreptatea”, pe care îl va conduce împreună cu Hr. Dăscălescu. Revenit în Bucureşti în anul 1924, Constantin Noe va funcţiona ca profesor, mai întâi la Liceul „Gheorghe Lazăr”, apoi la liceele „Spiru Haret”, „Sf. Sava”, „Mihai Eminescu”, iar de aici va fi transferat în 1929

Lugunța, luptător neobosit pentru cauza românească din Balcani, fost secretar al Societății de Cultură Macedo-Română şi viitor senator în Parlamentul României Mari, publica memoriul intitulat: *Les roumains koutzo-valaques. Les populations macedonnienes et la crise balkanique* în care susținea constituirea unui stat albanezo-român după modelul Elveției. Principalul argument al autorului era acela că un teritoriu cum este cel al Macedoniei, cu o populație atât de amestecată, oricât de bine ar fi fost împărțit, nu ar fi mulțumit şi, implicit, nu ar fi oprit numeroasele conflicte interetnice de aici[123]. Această idee a constituirii unui stat albanezo-român era împărtăşită şi de unele cercuri politice, cât şi de opinia publică românească.

La începutul anului 1913, o delegație a aromânilor din Bucureşti pleacă într-un turneu european pentru a susține, în fața cercurilor politice din marile capitale, cele două memorii privitoare la viitorul politic al confraților din Peninsula Balcanică. Acțiunea a avut un caracter privat şi nu a angajat, în nici un fel, guvernul de la Bucureşti deşi, tacit, primul-ministru Titu Maiorescu a susținut-o[124]. În ciuda acestor eforturi, delegația a înregistrat un insucces, previzibil în opinia noastră, având în vedere noile realități politice care se conturau în ajunul izbucnirii primei conflagrații mondiale.

Tratatul de pace încheiat la Bucureşti în vara anului 1913, avea să demonstreze şi mai bine eşecul modelului politic de apărare a intereselor legitime ale aromânilor şi meglenoromânilor. Delegațiile întrunite la masa tratativelor nu au luat în considerație soluțiile susținute de aceştia privind constituirea unui stat de-a lungul Vardarului, cu caracter multietnic, organizat pe sistemul cantoanelor, asemenea modelului elvețian, sub protecția şi garanția Marilor Puteri. Este limpede că nici acestea şi nici statele balcanice nu agreau, în nici un fel, această soluție, iar România avea acum alte obiective mai importante de atins, atenția fiind îndreptată către confrații din teritoriile naționale aflate sub dominație străină.

Prin urmare, aromânii şi meglenoromânii nu au figurat în textul tratatului, ci numai într-un schimb de note între România, pe de-o parte, şi Grecia, Serbia şi Bulgaria, pe de altă parte. Potrivit acestora, cele trei state balcanice se obligau să acorde autonomie şcolilor şi bisericilor româneşti, în noile lor posesiuni, să le îngăduie crearea de episcopate şi să

la Liceul „Mihai Viteazu", unde va fi numit cu titlu definitiv în 1931, și își va desfăşura activitatea până la data de 6 iunie 1939, când trece la cele veşnice. Vezi, în acest sens, V. Coman, *Basarabia interbelică văzută de profesorul și publicistul Constantin Noe*, în *Arc peste timp: 23 August 1939 – 23 August 1944. Semnificații și consecințe* (coord. Marian Zidaru, Daniela Caruțiu), Editura Ex Ponto, 2009, pp. 9-16.

123 Gh. Zbuchea, *op. cit.*, pp. 116-117.

124 *Ibidem*, p. 119.

tolereze subvenţionarea instituţiilor menţionate de către guvernul român[125]. Deşi prevederile nu mai corespundeau noilor realităţi, din nefericire nici măcar acestea nu au fost respectate, statele balcanice continuând politica de intimidare şi deznaţionalizare a celorlalte etnii aflate pe teritoriul lor. Evenimentele politice care au urmat au demonstrat acest lucru.

În urma trasării frontierelor din Peninsula Balcanică, în conformitate cu prevederile Tratatului de pace de la Bucureşti din 1913, meglenoromânii au intrat în componenţa Greciei devenind, implicit, cetăţeni ai statului elen. Imediat după încheierea acestui moment regele Constantin a asigurat autorităţile diplomatice române de la Salonic că „de acum înainte, lucrurile vor merge altfel cu Kuţovalachii; aceştia nu vor mai avea să se plângă de oarecari asupriri; că ordinele formale au fost date pretutindeni în favoarea lor şi pedepsirea celor ce se vor fi făcut vinovaţi de dânşii"[126]. Realitatea a fost însă alta, deoarece politica de deznaţionalizare a atins cote din ce în ce mai înalte, în ciuda acestor asigurări care, până la urmă, s-au dovedit a fi mai mult formale[127]. De altfel, o serie de oameni politici români, precum Constantin Stere, Vintilă Brătianu ş.a., au atras atenţia asupra faptului că, odată cu semnarea păcii de la Bucureşti, problema românilor balcanici nu mai ocupa locul pe care îl merita, vina aparţinând diplomaţilor români care au participat la tratative[128].

Pacea de la Bucureşti din 1913 avea să pună capăt programului politic al aromânilor şi meglenoromânilor din cuprinsul Turciei europene, care a evoluat, în primul deceniu al secolului trecut, după cum am văzut, în strânsă legătură cu evenimentele politice internaţionale majore, derulate în

[125] Max D. Peyfuss, *op. cit.*, p. 116.

[126] Pentru o mai bună înţelegere a acestei chestiuni prezentăm, în continuare, conţinutul documentului întocmit de consulul general al României la Salonic, S. Constantinescu, în data de august 1913 şi înaintat ministrului român al Afacerilor Externe: „Domnule Preşedinte al Consiliului, M.S. Regele Greciei a sosit astăzi de dimineaţă în Salonic. Primirea făcută Suveranului a fost din cele mai entuziaste. La ora 9 ½ Regele a asistat la un Te-Deum oficiat în biserica Sf. Sofia şi la ora 10 ¾ a primit la Palat (casa Modiano) Corpul consular, autorităţile civile şi militare şi delegaţiile diferitelor comunităţi din Salonic şi interior. În câteva cuvinte, pe care a binevoit să mi le adreseze, Regele Constantin a ţinut încă o dată să mă asigure că de acum înainte lucrurile vor merge altfel cu Kuţovalachii; aceştia nu vor mai avea să se plângă de oarecari asupriri; că ordine formale au fost date pretutindeni în favoarea lor şi pedepsirea celor ce se vor fi făcut vinovaţi faţă de dânşii; că în această privinţă a telegrafiat şi Maiestăţii sale Regelui Carol". (Cartea Verde. *Documente diplomatice. Evenimentele din Peninsula Balcanică. Acţiunea României 20 septembrie 1912 – 1 august 1913*, Ministerul Afacerilor Străine, Bucureşti, 1913, p. 198).

[127] Virgil Coman, *Megleno-Românii* (I), în „Deşteptarea", XI, nr. 11 (104), noiembrie, 1998, p. 8.

[128] Gh. Zbuchea, *România şi Războaiele Balcanice…*, pp. 310-317.

centrul şi sud-estul Europei, între minimal – recunoaşterea, în mod oficial, a drepturilor unui millet în cuprinsul statului otoman – şi, maximal – obţinerea unor drepturi egale asemenea populaţiilor conlocuitoare, în cuprinsul unei Macedonii autonome, sau constituirea unui stat albanezo-român, în care să se impună autonomia politică şi religioasă pentru fiecare grup etnic.

Acţiunile politice desfăşurate în perioada scursă între începutul secolului al XX-lea şi sfârşitul celui de-al Doilea Război Balcanic au demonstrat insuccesul acestui program politic. Nu peste multă vreme, la data de 15 iulie 1914, izbucnea Primul Război Mondial eveniment ce avea să amâne, cel puţin pentru perioada în care s-au desfăşurat operaţiile militare, adoptarea unui nou program menit a satisface doleanţele românilor balcanici, în concordanţă cu realităţile din perioada imediat următoare semnării păcii de la Bucureşti. O altă importantă consecinţă era aceea că, după încheierea războiului avea să se pună capăt procesului de unificare a statelor balcanice[129].

Izbucnit în Balcani, războiul avea să-şi desfăşoare cele mai importante lupte în apusul şi răsăritul Europei. Celor două mari blocuri politico-militare angrenate în conflict, Antanta (Franţa, Rusia, Marea Britanie) şi Puterile Centrale (Germania, Austro-Ungaria), aveau să li se alăture, în funcţie de interese, alte state europene şi neeuropene care vor conferi acestui conflict caracterul mondial[130].

Deşi victoria finală depindea de armatele marilor puteri, acestea s-au străduit, printr-o intensă campanie diplomatică din care nu au lipsit promisiunile în privinţa împărţirii zonelor de interese, la sfârşitul conflictului, să obţină sprijinul micilor aliaţi. Către sfârşitul anului 1915, când era clar că războiul va fi unul de lungă durată, liderii ambelor blocuri politico-militare au apelat la ajutorul statelor balcanice[131].

În consecinţă, arealul balcanic a fost implicat, treptat, în război. Asemenea confraţilor din Grecia şi celelalte state balcanice, meglenoromânii s-au aflat în situaţia de a suporta consecinţele nefaste ale operaţiilor militare desfăşurate, în unele situaţii chiar în locurile natale[132]. Din nefericire, până în prezent, informaţii privitoare la evoluţia lor în perioada conflictului armat sunt foarte puţine. Sigur, această problematică trebuie privită în contextul general de desfăşurarea operaţiilor militare din zonă.

[129] B. Jelavich, *op. cit.*, p. 103.

[130] *Despre poziţia şi implicarea României în primul război mondial, în context internaţional,* vezi, pe larg*, România în relaţii internaţionale 1699-1939…*, pp. 375-441.

[131] B. Jelavich, *op. cit.*, p. 111.

[132] Vezi, pe larg, Virgil Coman, *Consideraţii privind meglenoromânii în timpul Primului Război Mondial şi în perioada imediat următoare*, în „Analele Dobrogei” – serie nouă –, An IX, 2008, pp. 201-209.

Astfel, în încercarea de a susține armatele sârbești care se aflau într-o situație dificilă, comandamentul aliat, la inițiativa Franței, decide, la data de 22 septembrie 1915, trimiterea unui corp expediționar care să fie debarcat la Salonic. Trecând la ofensivă, acesta ajunge pe Valea Vardarului, respinge armatele bulgare, căutând să asigure joncțiunea cu armatele sârbești, care încercau să se retragă spre sud.

Contraofensiva armatelor aparținând Puterilor Centrale şi celei bulgare își face simțită prezența începând cu data de 25 septembrie când pătrund în adâncimea teritoriului statului sârb armatele acestuia organizând o rezistență dârză între 16-26 octombrie în zona Kralevo-Kragujevac-Krusevac-Niş-Leskovac, însă nu reuşesc să mențină zona, ordonând retragerea. Între 26-29 noiembrie corpul expediționar de la Salonic inițiază ofensiva împotriva armatei bulgare, fără a obține însă rezultate remarcabile[133]. În aceste condiții, meglenoromânii din Huma au fost evacuați și cantonați în unele sate sârbești din apropierea orașului Aleksinac, unde au stat până la sfârșitul războiului[134], iar cei din Liumnița, Cupa, Oşani, Lugunța, Berislav şi Nânta, evacuați, o parte în Bulgaria, unde au avut parte de un tratament neomenos, iar alta în jurul Salonicului şi în insule[135].

Pe fondul acestor probleme au avut loc o serie de acțiuni de intimidare specifice stării de război: înscenări, arestări, jafuri, violuri cărora le-au căzut victimă și meglenoromânii. După cum se observă, furia naționalistă elenă, din primii ani ai secolului al XX-lea, avea să continue, ba mai mult, să se amplifice, făcând noi victime în rândul meglenoromânilor, în plin război, chiar dacă Grecia nu era angajată, încă, oficial, în acest conflict mondial, în nici una din tabere.

La data de 28 mai 1917, regele Constantin I, filogerman, fără a abdica pleacă în exil lăsând puterea fiului său Alexandru. Noul guvern Venizelos rupe relațiile diplomatice cu Puterile Centrale şi în ziua de 16 iunie, se proclamă în stare de război cu acestea[136]. Din acest moment și până la victoria finală a armatelor Antantei acțiunile naționaliste grecești vor scădea în intensitate, datorită operării în zonă a armatelor aliate[137].

Primul Război Mondial a adus în Europa, cum bine se știe, modificări importante care s-au reflectat și asupra mozaicului multietnic din zona de sud-est. Stabilirea noilor realități politice și teritoriale din această zonă a fost

---

133 Vicențiu Cojan, *Primul război mondial. Repere de cronologie militară*, Editura Didactică și Pedagogică, R.A., București, 1996, pp. 43-44.

134 Petar Atanasov, *op. cit.,* p. 8; vezi şi Gh. Zbuchea, *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică...,* p. 182.

135 Th. Capidan, *Intoducere*, în *Meglenoromânii,* vol. II, *Literatura populară...*, p. 15.

136 Vicențiu Cojan, *op. cit.*, p. 74.

137 *Românizmul în Grecia*..., p. 21.

strâns legată de reglementarea situaţiei naţionalităţilor[138]. Acordurile finale au fost determinate, însă, în marea lor majoritate, de marile puteri, reprezentanţii diplomatici ai statelor mici având o pondere redusă la masa tratativelor.

În timpul dezbaterilor au existat două baze de probleme contradictorii: tratatele şi negocierile secrete, respectiv principiul autodeterminării popoarelor, astfel încât, fiecare stat a încercat să sprijine una din bazele care îi servea cel mai bine interesele[139]. Prin urmare, micile naţiuni din tabăra învingătoare susţineau încheierea de tratate secrete (Grecia, Regatul Sârbo-Croato-Sloven, ş.a.) şi, în consecinţă, o politică de extindere teritorială, în timp ce statele învinse apărau principiul autodeterminării şi conceptul de dreptate. Două dintre marile puteri europene, Franţa şi Marea Britanie erau, la rândul lor, interesate de restabilirea echilibrului de putere. Astfel, prima urmărea să alinieze o parte din ţările victorioase din Europa răsăriteană, care să înlocuiască fosta alianţă cu Rusia şi să contrabalanseze puterea Germaniei, iar cea de-a doua dorea restabilirea echilibrului de putere prin intermediul unor acorduri teritoriale mai echitabile şi prin întoarcerea la condiţiile normale, însă această linie politică se putea realiza printr-un număr mare de compromisuri[140].

Pe agenda de lucru a Conferinţei de Pace de la Paris a fost înscrisă, cum era şi normal, şi problema minorităţilor din Peninsula Balcanică şi, implicit, a aromânilor şi meglenoromânilor de aici. Punctul de plecare pornea, în general, de la recunoaşterea spiritului cuprins în Tratatul de Pace de la Bucureşti din 1913, ce punea capăt celui de-al Doilea Război Balcanic. Formal, statele balcanice s-au angajat să transpună în practică principiul autonomiei şcolare şi bisericeşti, însă, aromânii şi meglenoromânii, susţineau, în continuare, ideea unei Macedonii autonome sau independente – fiind conştienţi că prevederile referitoare la respectarea autonomiei şcolare şi bisericeşti din 1913 nu aducea o rezolvare mulţumitoare a situaţiei lor – cu caracter multietnic, cât şi încorporarea unui număr cât mai mare de aromâni în limitele statului albanez, garantându-li-se, în acest din urmă caz, o deplină autonomie naţională[141]. Astfel de opinii, nesprijinite de autorităţile române de la Bucureşti, net respinse de reprezentanţii statelor balcanice şi fără a capta în vreun fel interesul marilor puteri, nu au avut sorţi de izbândă şi, firesc, nu s-au reflectat, practic, în documentele finale ale sistemului de la Paris[142].

---

138 Stelian Brezeanu, Gh. Zbuchea, *op. cit.*, p. 36.
139 C. şi B. Jelavich, *op. cit.*, p. 347.
140 Em. Bold, I. Ciupercă, *op. cit.*, pp. 96-104.
141 Stelian Brezeanu, Gh. Zbuchea, *op. cit.*, p. 37.
142 *Ibidem*.

De altfel, statele balcanice nu aveau nici un interes să respecte doleanțele aromânilor şi meglenoromânilor şi, cu atât mai puțin, marile puteri, iar România, poate singura în măsură să acorde un sprijin substanțial, avea acum alte obiective mai importante de atins. Nu este mai puțin adevărat că, statul român nu putea să cuprindă toți românii rămaşi după 1918 în afara granițelor, fără a-şi pune în pericol interesele naționale, nutrind speranța, însă, că ei vor deveni o punte de legătură cu statele vecine sau apropiate[143]. Din nefericire, această dorință nu se va mai împlini deoarece „nu a existat – şi nu numai din motive externe – un raport direct proporțional între consolidarea statului întregit şi situația fraților de peste hotare" după cum afirma I. Agrigoroaiei"[144]. În esență, – nota acelaşi autor – „s-a acționat pe diferite căi şi cu diferite mijloace, în legătură cu mersul relațiilor interstatale, cu natura regimului politic dintr-o țară sau alta, precum şi cu alți factori, specifici unor anume etape sau momente"[145].

Prin urmare, în primii ani interbelici, politica externă a României a gravitat în jurul unui obiectiv fundamental: consolidarea statului național unitar, deziderat realizat prin crearea unui sistem de alianțe politico-diplomatice şi militare, care i-au asigurat securitatea, independența şi integritatea teritorială[146]. Pactele şi alianțele încheiate de România în această perioadă au avut în vedere, în primul rând, conservarea clauzelor teritoriale şi politice stabilite în anii 1919-1923, precum şi apărarea păcii şi securității europene[147].

În plan politic intern, ca urmare a războiului devastator „aveam mai întâi de refăcut, de reconstruit (şi nu numai în sectorul economic) şi apoi de dezvoltat şi consolidat. La aceste greutăți s-au adăugat cele izvorâte din însuşi procesul de consolidare a Marii Uniri, de realizare a unificării administrative, legislative, economice, politico-sociale, spirituale, etc."[148].

După cum se observă, în perioada ce a urmat încheierii primei mari conflagrații mondiale, realizarea obiectivelor fundamentale ale României

[143] Ion Agrigoroaiei, *România interbelică* vol. I, Cuvânt înainte de Gh. Platon, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2001, p.51.

[144] *Ibidem*, p. 53.

[145] *Ibidem*.

[146] V.Fl. Dobrinescu, D. Tompea, *România la cele două conferințe de pace de la Paris (1919-1920, 1946-1947). Un studiu comparativ*, Editura Neuron, Focşani, 1996, p. 30.

[147] *Ibidem*, p.31.

[148] Ion Agrigoroaiei, *op. cit*., p. 54; despre obiectivele fundamentale urmărite de statul român în perioada interbelică, vezi şi Gh. Iacob, Luminița Iacob, *Modernizare – europenism. România de la Cuza Vodă la Carol al II-lea* (vol. I şi II), Editura Universității „Al.I. Cuza" – Iaşi, 1996, *passim*; *România în paradigma europeană. Studii* (coord. I. Agrigoroaiei), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza" – Iaşi, 2005, *passim*.

Mari necesita eforturi substanţiale şi, în faţa susţinerii acestora, cauza aromânilor şi meglenoromânilor nu a mai încăput pe agenda de lucru a politicienilor români, astfel încât singurul sprijin din ţară a venit acum numai din partea Societăţii de Cultură Macedo-Române.

Sfârşitul Primului Război Mondial avea să aducă şi primul clivaj în rândul comunităţii de români din Meglenia. Prin urmare, noua frontieră de stat stabilită între Grecia şi Regatul Sârbo-Croato-Sloven a făcut ca meglenoromânii din Berislav, Cupa, Liumniţa, Lugunţa, Oşani, Ţârnareca şi Nânta să rămână, în continuare, în hotarele statului elen, iar cei din Huma, cât şi alte câteva familii din Ghevgheli şi satele înconjurătoare Bogorodiţa, Mrzenţi, Moin şi Gonicet să fie integrate viitorului stat iugoslav[149]. Cei cuprinşi în acest din urmă stat au fost primii cărora le-au fost suprimate drepturile ce li se cuveneau[150]. Astfel, reforma agrară prin care statul sârb dorea să soluţioneze unele probleme social-naţionale nu a admis decât împroprietărirea cetăţenilor de origine sârbă, în cadrul aceluiaşi proces fiind expropriate şi suprafeţele muntoase cumpărate de aromâni şi meglenoromâni de la proprietarii otomani, pentru a-şi putea creşte turmele de animale[151].

Diferendele greco-otomane în privinţa stabilirii noilor frontiere, după încheierea Primului Război Mondial, vor duce la izbucnirea unui nou conflict în Balcani. La data de 15 mai 1919, cu acordul Marii Britanii, Franţei şi S.U.A, grecii debarcă la Smirna şi atacă armatele otomane[152].

Operaţiunile militare se vor desfăşura până la sfârşitul lunii septembrie 1922, victoria revenind taberei conduse de Mustafa Kemal[153]. În aceste condiţii, forţele beligerante trec la masa tratativelor care încep la data de 3 octombrie 1922, la Mudanya. În urma discuţiilor, la 11 octombrie, s-a ajuns la semnarea unui armistiţiu, care era „de facto" un compromis între Antanta şi Turcia[154]. În conformitate cu acesta, a fost convocată la Laussane, o nouă

[149] Virgil Coman, *Megleno-Românii (1)...*, p. 8.

[150] Vezi, pe larg, în acest sens, Daniel Lazăr, *Situaţia minorităţii române din Regatul Sârbo-Croato-Sloven între anii 1919-1929. Puncte de vedere*, în *Istorie şi conştiinţă. Profesorului Ion Agrigoroaiei la a 65-a aniversare* (coordonatori: Gheorghe Iacob, Cătălin Turliuc), Editura Universităţii „Al.I.Cuza", din Iaşi, Iaşi, 2002, pp. 237-246.

[151] Stoica Lascu, *Împroprietărirea românilor balcanici în Cadrilater*, în „Dosarele istoriei", V, nr. 1 (65), 2002, p. 30.

[152] Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei (vol.V). Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)*, Traducere de Monica Timu. Ediţie îngrijită, note şi comentarii de Doina Barcan Sterpu, Institutul European, Iaşi, 1998, p. 26; S.M. Sophocles, *A history of Greece*, Institut for Balkan Studies, Thessalonike, 1961, p. 365; C. şi B. Jelavich, *op. cit.*, p. 365; Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă*,... p. 505.

[153] *Ibidem*.

[154] *Afirmarea statelor naţionale independente unitare din centrul şi sud-estul Europei 1821-1923* (coord. Viorica Moisuc, Ion Calafeteanu), Editura Academiei R.S.R.,

Conferință de pace, pentru a pregăti tratatul final al reglementării păcii între Turcia şi puterile aliate. Negocierile au început în noiembrie 1922 şi s-au finalizat la 24 iulie 1923. Aici au fost rezolvate, după cum afirma însuşi Mustafa Kemal – făuritorul Turciei moderne – „socoteli seculare" şi „chestiuni încâlcite" ca, de exemplu, problema Capitulațiilor, a datoriilor publice ale Imperiului otoman, a Strâmtorilor, situația minorităților, ş.a.[155].

Cel mai mult de suferit a avut, fără îndoială, Grecia, care pe lângă pierderile teritoriale, a mai trebuit să semneze un acord ce viza un schimb de populație cu Turcia. Exceptându-i pe grecii din Constantinopol, toți ceilalți din Turcia urmau a fi dislocați. La rândul lor, musulmanii din Grecia, cu excepția celor din Tracia de vest, urmau a fi mutați în Turcia. Se estimează că aproximativ 1.500.000 de greci şi 400.000 de musulmani, dintre care majoritatea turci, dar şi unii greci sau de alte origini etnice, au fost afectați de aceste măsuri[156].

În cadrul mişcării de populație, meglenoromânii islamizați din localitatea Nânta, în număr de circa 6.000, au fost transferați în Turcia, la: Edirne, Kirklareli, Uzunköpru, Babaeski ş.a.[157], deşi, pe de-o parte, din punct de vedere etnic aceştia aparțineau grupului de vorbitori ai dialectului meglenoromân iar, pe de altă parte, transferul se realizase fără o consultare, în prealabil, a populației, ca şi în cazul celorlalți musulmani din Grecia, ci în mod forțat[158]. Odată cu acest eveniment se producea un nou clivaj în rândul comunității de meglenoromâni, care nu făcea altceva decât să o diminueze, din punct de vedere etnic, chiar dacă *nântenii/nântineții* nu au participat şi nici nu au contribuit la lupta pentru afirmarea identității naționale, principalul motiv fiind acela că ei, în calitate de supuşi musulmani, deşi de origine românească, se bucurau de toate privilegiile oferite musulmanilor de către statul otoman.

Ca urmare a adoptării hotărârilor de la Lausanne, politicienii de la Atena au găsit noi soluții, menite a continua politica naționalistă în teritoriile unde

Bucureşti, 1979, p. 254; Igor Bercu, *Mişcarea de eliberare națională şi proclamarea Republicii Turcia (1918-1923)*, în *75 de ani de la proclamarea Republicii Turcia. Conferința științifică internațională moldo-turcă*, f.e., Chişinău, 1998, p. 71.

155 *Afirmarea statelor naționale...,* pp. 256-257; Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 369.

156 Maria Todorova, *Balcanii şi balcanismul*. Traducere din engleză de Mihaela Constantinescu şi Sorin Oprea, Editura Humanitas, Bucureşti, 2000, p. 273; C. şi B. Jelavich, *op. cit*., p. 365; S.M. Sopchocles, *op. cit*., p. 355.

157 T. Kahl, *Ethnizitä und räumliche Veteilung der Aromunen in Südosteuropa*, Institut für Geographie der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, Münster, 1999, p. 22.

158 S.M. Sopchocles, *op. cit*., p. 357.

structura populaţiei era eterogenă, fiind bine cunoscut faptul că în anumite regiuni, cum este şi cazul Macedoniei, existau aromâni şi meglenoromâni care nutreau sentimente naţionale româneşti. Astfel, pentru a modifica structura etnică de aici în detrimentul acestora grecii au găsit o primă soluţie, şi anume, aceea a împroprietăririi confraţilor aduşi din Asia Mică, în urma schimbului de populaţie cu Turcia.

Practic, reforma agrară din Grecia ce i-a urmat tratatului de la Lausanne s-a realizat prin exproprierea totală a absenteiştilor, parţial a tuturor pământurilor cultivabile de până la 8-15 ha din Tesalia, Macedonia, Epir şi Tracia, cât şi a celor de până la 35 ha din restul Greciei. Noul cadru legislativ punea capăt astfel moşiilor din Macedonia care aparţinuseră în mare măsură proprietarilor turci agravând, totodată, şi situaţia economico-socială a meglenoromânilor, recunoscuţi cultivatori ai pământului şi crescători de viermi de mătase[159].

Din numărul total al noilor veniţi, toţi greci asiatici, au fost instalate, pe loturi agricole, un număr de 145.127 familii, repartizate astfel: Macedonia, în 1379 de localităţi – 427.297 persoane, Tracia în 242 localităţi – 71.293 persoane, Epir în 26 de localităţi – 4.418 persoane, Grecia veche în 117 localităţi – 34.247 persoane, Insule în 230 localităţi, – 22.011 persoane[160].

După cum se observă, în Macedonia au fost instalate de 3, 5 ori mai multe familii comparativ cu restul Greciei, principalul motiv fiind, după cum afirmam mai sus, acela al modificării structurii etnice a acestei regiuni. Semnificativ este faptul că, în ciuda problemelor politice interne din Grecia datorate disputelor între susţinătorii taberei „proregaliste" şi cei ai celei „prorepublicane"[161], politicienii greci au acordat o atenţie deosebită chestiunilor de interes naţional, ca şi în cazul de faţă, făcând front comun în această privinţă. Acestei politici i s-a suprapus cea privind susţinerea în plan şcolar şi bisericesc a grecilor şi „grecomanilor", cât şi a noilor veniţi.

Toate aceste realităţi veneau să certifice amplificarea procesului de deznaţionalizare susţinut de autorităţile elene, reacţia meglenoromânilor de la Bucureşti, adunaţi în jurul Societăţii Meglenia faţă de situaţia confraţilor din locurile de baştină neîntârziind să apară. Astfel, la data de 11 noiembrie 1923, în cadrul Adunării Generale, s-a hotărât redactarea unui memoriu privind neajunsurile şi doleanţele meglenoromânilor din Berislav, Cupa, Liumniţa, Lugunţa, Ţârnareca şi Oşani, care să fie înaintat ministrului

---

159 Constantin Noe, *Colonizarea Cadrilaterului* în „Sociologie Românească", III, nr. 4-6, 1938, p. 124. Despre aplicarea reformei agrare din Grecia şi implicaţiile sale asupra românilor balcanici, vezi şi St. Lascu, *op. cit.*, pp. 30-31.

160 *Ibidem.*

161 S.M. Sophocles, *op. cit.*, pp. 357-361.

român de Externe, I.G. Duca. Totodată, s-a mai hotărât constituirea unei delegaţii care să meargă în audienţă la ministrul plenipotenţiar al Greciei la Bucureşti, pentru a-l ruga să intervină pe lângă guvernul de la Atena în vederea curmării regimului impus aici[162].

În urma numeroaselor demersuri, meglenoromânii care nutreau sentimentul apartenenţei la poporul român – asemenea confraţilor aromâni alături de care au luptat pentru obţinerea drepturilor naţionale în locurile de baştină – au găsit drept unică soluţie a salvării lor emigrarea în hotarele statului naţional, această mişcare atingând apogeul la începutul anului 1926, după cum vom vedea.

Împroprietărirea şi încetăţenirea în România

O analiză asupra realităţilor româneşti de la sfârşitul Primului Război Mondial ne arată că în România s-au realizat, simultan, trei mari prefaceri şi anume: întregirea naţională, reforma agrară şi cea electorală[163]. Acestea, aveau să marcheze în mod substanţial evoluţia ulterioară a vieţii politico-economice şi sociale româneşti. Prin urmare, activitatea guvernamentală şi parlamentară în primi ani de după 1918, a gravitat, în plan politic intern, în principal, în jurul acestor trei mari obiective[164].

O dată cu constituirea noului guvern liberal prezidat de Ion I.C. Brătianu, la data de 19 ianuarie 1922[165], în viaţa politică românească începea o nouă etapă ce avea să marcheze întreaga evoluţie a ţării din perioada interbelică. Câştigarea unei majorităţi confortabile, de către Partidul Naţional Liberal, la alegerile parlamentare din martie 1922, a oferit acestuia posibilitatea de a adopta o nouă lege fundamentală a ţării, în martie 1923, şi a altor proiecte de legi – unele deosebit de importante pentru viaţa economică – fără concursul opoziţiei[166].

În ceea ce priveşte aromânii şi meglenoromânii, anul 1924 avea să fie unul important în plan legislativ pentru susţinătorii ideii revitalizării românismului astfel încât, pe fondul unor realităţi ce atingeau interesul

[162] Vezi, în această privinţă, *Adunarea Societăţii Meglenia*, în „Peninsula Balcanică”, I, nr. 8, 1923, p. 14.

[163] Ion Agrigoroaiei, *op. cit*., p. 77.

[164] Ioan Scurtu, *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluţia regimului politic de la democraţie la dictatură*, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti, 1996, pp. 70-77.

[165] Ion Agrigoroaiei, *op. cit*., p. 188.

[166] *Ibidem*, p. 189; vezi şi Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne şi Guvernanţi (1916-1938)*, Silex, Casă de Editură, Presă şi Impresariat, Bucureşti, 1996, pp. 42-43.

şi demnitatea naţională, pe agenda de lucru a politicienilor români apare şi această problemă[167]. Prin *Legea pentru modificarea unor dispoziţii din capitolul VI al Legii de la 1 aprilie 1914 pentru organizarea Dobrogei Noi din 24 aprilie 1924*[168] se creau disponibilităţi de terenuri proprietatea statului[169] şi ca urmare a faptului că după 1878 au emigrat spre Turcia 28.000 de turci şi tătari, ceea ce permitea statului să promoveze o politică reală de împroprietărire a elementului românesc, fie din regat, fie din regiunile Macedoniei şi Traciei[170].

Dacă legislaţia privind exproprierea şi împroprietărirea din perioada 1918-1921 care statua principiile reformei agrare în România[171], nu conţinea referiri distincte privind împroprietărirea românilor din afara hotarului naţional, dornici de a se stabili în ţara mamă şi, în acelaşi timp, pentru întărirea graniţei de sud-est, legea din 1924 era mult mai permisivă. Nu este mai puţin adevărat faptul că printr-o decizie a guvernului din 3 noiembrie 1922 fuseseră împroprietărite în Dobrogea de Sud *13 colonii militare*, alcătuite din foşti combatanţi pe frontul dobrogean în timpul Primului Război Mondial, ce numărau 458 persoane şi care au primit loturi între 25-75 ha, în total 12.500 ha[172].

Noul cadru legislativ a oferit posibilitatea aromânilor şi meglenoromânilor de a reflecta mai mult asupra acestei probleme. În cercurile acestora de la Bucureşti situaţia confraţilor de la sud de Dunăre şi chestiunea emigrării în România constituia principala temă de dezbateri. Părerile privind emigrarea erau împărţite o parte dintre aceştia susţinând-o pe considerentul că era unica soluţie de a-i salva pe fraţii din locurile de baştină, în timp ce alţii, dimpotrivă, o combăteau cu înverşunare.

---

167 Stoica Lascu, *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite*, în „Revista istorică" – serie nouă – Tom VI, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1995, pp. 968-969.

168 „Monitorul Oficial", nr. 89 din 22 aprilie 1924, pp. 4529-4531.

169 Această nouă lege face unele precizări privind proprietatea funciară, prin care drepturile statului erau acum mai bine apărate, posibilitatea localnicilor de a se stabili, prin titluri de proprietate false, diminuându-se. Totodată, ea oferea posibilitatea statului de a fi proprietarul unor suprafeţe mai întinse de pământ permiţându-i şi posibilitatea elaborării unui program de împroprietăriri în această regiune (*Ibidem*). Vezi în această privinţă şi I. Dobrogeanu [St. Lascu], *Statul nostru şi politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în „România de la Mare", III, nr. 3-4, 1994.

170 A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 433.

171 Vezi, pe larg, în acest sens, I. Agrigoroaiei, *op. cit.*, pp. 77-110.

172 A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.*, p. 433; vezi şi Valentin Ciorbea, *Evoluţia Dobrogei între 1918-1944. Contribuţii la cunoaşterea problemelor geopolitice, economice, demografice, sociale şi ale vieţii politice şi militare*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2005, p. 160.

Relevante, în opinia noastră, sunt o serie de argumente aduse în discuție de doi dintre cei mai aprigi susținători ai revitalizării românismului în hotarele de sud-est ale României Mari, prin aducerea şi împroprietărirea aromânilor şi meglenoromânilor, publicate ulterior în câte o lucrare special dedicată acestei chestiuni. Astfel, în opinia lui Vasile Th. Muşi existau trei argumente decisive în această privință, primul fiind acela că cei hotărâți să emigreze, în condițiile în care nu mai puteau să trăiască în locurile de baştină, oricum ar fi emigrat, cu sau fără vreun sprijin, mai ales că acest fenomen nu era nou printre ei, un exemplu în acest sens fiind coloniile acestora din Statele Unite ale Americii; prin dirijarea bine chibzuită a emigrării în țară se obținea un dublu rezultat, adică fixarea definitivă a acestora şi consolidarea etnică a Dobrogei de Sud; formarea unui nucleu puternic în țară ar fi putut sprijini mai bine pe confrații rămaşi în locurile de baştină[173]. La rândul său, Steriu Th. Hagigogu, pornea de la premisa că românii balcanici sunt foarte prolifici, astfel încât, la fiecare 25 de ani, numărul lor se dublează şi că tot surplusul acesta de populație alimentează energiile statelor balcanice, prin aducerea şi împroprietărirea acestora în județele Caliacra şi Durostor, în scurt timp românismul va triumfa[174].

Acestor opinii aveau să li se opună, spre exemplu, cele ale lui Ion Grădişteanu, în acea vreme preşedinte al Societății de Cultură Macedo-Române, care considera că, în viitor, România Mare va avea nevoie de românii balcanici chiar acolo în locurile de baştină, arătându-se însă dispus să îi ajute pe cei veniți în țară din proprie inițiativă[175]. Simeon Mândrescu preşedintele Societății „Graiul Românesc" opina, la rândul său, că nu emigrarea trebuie susținută ci acele demersuri pe lângă autoritățile de la Bucureşti, care să ia măsurile necesare pentru a pune capăt prigoanei la care sunt supuşi confrații din Grecia[176].

Dezbaterile aprinse, pe marginea acestei chestiuni, nu au făcut decât să închege nucleul celor care susțineau emigrarea. Spre sfârşitul anului 1924, ideea începe să frământe şi mai mult cercurile aromâne şi meglenoromâne din Grecia, ajungându-se astfel la organizarea unui congres, la Veria, la data de 30 noiembrie, unde au participat 400 de delegați, inclusiv reprezentanți din Meglenia. În cadrul acestuia, cei mandatați să vorbească au descris situația reală în care se găseau membrii comunităților lor, în contextul amplificării

[173] Vasile Th. Muşi, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă (1925-1935)*, Lucrare publicată sub auspiciile Societății de Cultură Macedo-Română, Bucureşti, 1935, p. 22.

[174] Steriu T. Hagigogu, *Emigrarea aromânilor şi colonizarea Cadrilaterului*, „Tipografia României Unite", Bucureşti, 1927, pp. 20-21.

[175] Constantin Noe, *op. cit.*, p. 129.

[176] *Ibidem*.

politicii de deznaționalizare susținută de autoritățile elene şi a neimplicării, pe măsura aşteptării, a celor de la Bucureşti, în privința obțineri drepturilor legitime. Ideea emigrării în țară avea să ocupe un loc important în cadrul dezbaterilor, o hotărâre definitivă în acest sens nefiind adoptată[177].

La puțin timp după încheierea congresului, preşedintele comunității de români din Lugunța, Riza Kita îi trimitea lui C. Noe, originar din aceeaşi localitate, următoarea scrisoare: „Soarta a fost vitregă cu noi. Am suferit persecuțiuni de nedescris; am dat şi jertfe omeneşti... Refugiatul vine şi ară țarina care-i place. Alergi la dreapta şi la stânga, te duci din birou în birou de la o autoritate la alta şi nicăieri nu găseşti dreptate... Toate acestea şi persecuțiunile îndurate zilnic ne constrâng să ne părăsim locul iubit, frumoasa comună unde se află mormântul ființelor dragi nouă şi să ne căutăm mântuirea în altă parte. Locul cel mai potrivit, unde să nu ne pierdem ca neam, ci vom fi şi folositori lui, este pământul țării, pentru care, d-le C. Noe, avem onoarea a vă ruga să binevoiți a interveni pe lângă guvernul român ca să dispună:

1. Intervenția pe lângă guvernul grec de a permite libera ieşire din aceste locuri.

2. Intrarea şi instalarea şi împroprietărirea în România a familiilor noastre"[178].

Ecoul Congresului de la Veria şi veştile tot mai îngrijorătoare, venite nu numai prin poştă ci şi prin curieri şi împuterniciți speciali, au sensibilizat cercurile aromânilor şi meglenoromânilori de la Bucureşti care susțineau emigrarea în România.

La 3 ianuarie 1925, la Bucureşti, în casa meglenoromânului C. Noe ia ființă un Comitet de inițiativă având sarcina de a pune în mişcare activitatea de emigrare. În procesul-verbal întocmit cu această ocazie, cei prezenți au consemnat principalele hotărâri adoptate şi anume: elaborarea unui memoriu privind susținerea împroprietăririi în hotarele țării a românilor balcanici din Grecia care doreau acest lucru, pe de-o parte, iar pe de altă parte, înaintarea lui către conducerea guvernului şi a ministerelor abilitate a se implica în soluționarea acestei probleme, cât şi a principalelor forțe politice de la putere şi din opoziție[179].

---

[177] *Ibidem*; vezi şi V. Muşi, *op. cit*., p. 21; St. Hagigogu, *op. cit*., p. 19.

[178] Apud Constantin Noe, *op. cit*., p. 130

[179] Iată care erau hotărârile adoptate şi consemnate în Procesul-verbal nr. 1 „Astăzi, 3 ianuarie 1925, subsemnații C. Noe, V. Muşi, Dumitru Babuş, P. Marcu, Stere Hagigogu, N. Balamaci, T. Hagigogu şi Dionisie Dumitru, sesizați fiind de scrisorile şi adresele venite de la frații noştri din regiunile Meglenia, Veria şi Vodena, care cer cu insistență să intervenim pe lângă guvernul român pentru a li se asigura imigrarea în țară, fiind nevoiți astfel a se expatria în alte țări, luând cunoştință de această stare de lucruri, ne constituim

Imediat după constituire, s-a trecut la punerea în practică a obiectivelor propuse, primul dintre acestea, reprezentându-l efectuarea demersurilor pe lângă autoritățile statului român şi diferite personalităţi publice. Sprijinul moral l-a oferit, de această dată, în primul rând, ministrul Al. Constantinescu, care afirma: „Cele ce-mi spuneți nu sunt decât epilogul fatal al tragediei din 1913. Veniți aici căci țara aceasta este şi a voastră şi trebuie să vă primească. Din partea mea vă asigur că aveți tot sprijinul”[180]. O oarecare disponibilitate față de această chestiune şi-a arătat-o şi I. Grădişteanu cerând, însă, ca „emigrarea să fie cât mai redusă”[181]. La rândul său, reputatul profesor Iuliu Valaori, după multe obiecții, s-a hotărât să acorde sprijin pentru activitatea de emigrare. Prin urmare, acest comitet de inițiativă a reuşit să obțină audiență şi să susțină cauza emigrării, în fața unor mari oameni politici de la Bucureşti care, de această dată, au avut o poziție mai îngăduitoare[182].

La 1 februarie 1925, sosea în capitală o delegație reprezentativă a aromânilor şi meglenoromânilor, din regiunile Meglenia, Veria, Vodena şi Caterina, care reuşea, la rândul ei, să sensibilizeze clasa politică a timpului, prin prezentarea, de această dată, în mod oficial, a procesului de deznaționalizare din locurile de unde ea provenea[183]. Sprijinită de reprezentanții studenților aromâni, de Consiliul Societăți de Cultură Macedo-Române, care inițial nu s-a implicat în susținerea ideii emigrării în masă a românilor balcanici în România, şi de Societatea Culturală Meglenia reprezentată prin Hristu Iufu şi D. Kehaia, delegația a aprobat demersurile anterioare ale Comitetului de inițiativă şi, împreună cu membrii acestuia, au dispus noi demersuri, consemnate într-un nou proces-verbal, solicitând: împroprietărirea cu câte 20 ha teren agricol şi loc de casă pentru

într-un Comitet de inițiativă cu scopul de a face demersurile necesare pentru realizarea doleanțelor acestor frați.

Ca atare hotărâm a alcătui un memoriu spre a-l prezenta guvernului român, luând contact cu domnii Prim-ministru, ministrul de Domenii, ministrul de Finanțe şi de Externe, precum şi cu toți şefii partidelor de opoziție, pentru asigurarea a unor loturi în țară, a despăgubirilor pentru avutul ce emigranții vor lăsa în urma lor, înlesnirea călătoriei emigranților, finanțarea colonizării prin credite ieftine şi cu termen lung pentru plata loturilor şi achiziția inventarului necesar. Comitetul va putea coopta orice persoană care ar fi socotită că poate ajuta scopului propus”. (*Ibidem*, p. 131).

180 Apud I. Dobrogeanu, *op. cit.*, p. 25. Iată că la un an de la intervenția sa în Parlament, ministrul Al. Constantinescu, probabil, în urma unei mai bune consultări în privința situației în care se aflau românii balcanici din Grecia, îşi schimbă opinia devenind acum un apărător al ideii împroprietăririi acestora în hotarele României Mari.

181 Constantin Noe, *op. cit.*, p. 132.

182 *Ibidem.*

183 *Ibidem.*

fiecare familie, cu plata pe un termen mai lung; acordarea de credite pentru construirea de case şi procurarea inventarului; intervenţia pe lângă guvernul de la Atena, în vederea despăgubiri emigranţilor pentru bunurile imobile rămase în Grecia; înlesnirea transportului până la destinaţie şi intervenţia pentru înlăturarea unor posibile piedici ale autorităţilor elene; rechiziţionarea unor case care să servească drept adăpost pentru refugiaţi, până la construirea noilor case[184].

Prin acest nou document se conturau elementele constitutive ale unei politici coerente de împroprietărire, precizându-se acum, în mod clar, datele de la care guvernul român trebuia să înceapă această activitate.

În baza însărcinărilor, C. Noe şi V. Muşi au redactat un nou memoriu pe care l-au înaintat Primului-ministru I.I.C. Brătianu, multe dintre soluţiile avansate regăsindu-se mai apoi, în practica politicii de împroprietărire a statului. Autorii subliniau, între altele, că „situaţia elementului aromân (incluzându-i aici şi pe meglenoromâni – *n.ns.*, C.V.) din aceste ţinuturi şi îndeosebi a grupelor de la frontieră, a devenit insuportabilă, astfel că numeroase familii române s-au decis să se exproprieze, cu riscul de a se răsfira chiar prin ţări străine unde vor fi expuse la o grabnică asimilare" şi că 1.317[185] familii reprezentate de delegaţii veniţi la Bucureşti la

[184] Pentru o imagine obiectivă asupra primelor demersuri concrete privind împroprietărirea românilor balcanici din Grecia în judeţele Caliacra şi Durostor, prezentăm, în continuare, şi Procesul-verbal nr. 2: „Astăzi, 2 februarie 1925, întrunindu-se delegaţia pentru refugierea românilor din comunele: Gramaticova, Cândrova, Paticina, Vodena, Livezi, Caterina, Kitros, Oşani, Lundzini (Luguntța), Cupa, Papadia şi Hurupani, s-au discutat şi hotărât următoarele:

1. Delegaţia ia cunoştinţă de constituirea comitetului de iniţiativă pentru sprijinirea doleanţelor lor şi aprobă activitatea acestui comitet în acest scop, precum şi memoriul înaintat guvernului.

2. Luând în discuţie doleanţele Românilor din numitele comune, hotărăşte a se întocmi încă un memoriu către înaltul guvern, prin care să se ceară următoarele:

a) Se cere 20 ha, pentru fiecare familie, şi locuri de casă, care să se plătească într-un termen mai lung;
b) Acordarea de credite pentru construirea caselor şi procurarea inventarului;
c) Se va cere ca guvernul român să intervie pe lângă guvernul grec pentru ca aceşti români să fie despăgubiţi de averile imobile rămase prin comunele părăsite de ei;
d) Înlesnirea transporturilor până în faţa locului şi intervenţia pentru înlăturarea oricăror piedici din partea grecilor;
e) Rechiziţionarea de case pentru adăpost refugiaţilor până când ei îşi vor construi case proprii.

Adunarea însărcinează pe d-nii Const. Noe şi V. Muşi a alcătui memoriul sus menţionat" (*Ibidem*, p. 133).

[185] Din numărul total al acestora 221 de familii erau reprezentate de meglenoromâni după cum urmează: 60 din Cupa, 66 din Luguntța şi 95 din Oşani (*Ibidem*, p. 134).

1 februarie 1925 „solicită respectuos a fi colonizate în Ţară, de preferinţă în Dobrogea Nouă, încredinţându-vă că, aducerea lor va fi cât se poate de folositoare pentru neamul românesc, atât din punct de vedere naţional cât şi din punct de vedere economic”[186]. Odată cu înaintarea acestui memoriu Primului-ministru, delegaţia a pledat pe lângă miniştrii liberali Vintilă Brătianu, I.Gh. Duca şi Al. Constantinescu, ultimul răspunzând „vreau să aduc pe fraţii macedoneni în ţară”[187].

Ca urmare a întrevederii delegaţiei aromânilor şi meglenoromânilor cu membrii guvernului român, este iniţiat procesul birocratico-legislativ din partea autorităţilor statului privind împroprietărirea în judeţele Durostor şi Caliacra, a conaţionalilor din Grecia.

Primul act oficial în acest sens este emis, la data de 23 martie 1925, de către Ministerul Agriculturii şi Domeniului şi poartă semnătura lui Al. Constantinescu. Este vorba de *Decizia nr. 6.217*, care chiar dacă nu menţiona nimic despre mărimea loturilor, garanţiile statului şi facilităţile de transport, reprezenta practic un document important din cadrul complexului angrenaj al activităţii de împroprietărire[188]. Nu este mai puţin adevărat, însă, că măsura legislativă nou adoptată, demonstra faptul că încă nu se concepuse un plan bine închegat, în această privinţă.

La scurt timp de la adoptarea acestor documente legislative delegaţia aromânilor şi meglenoromânilor înaintează un nou memoriu Ministerului Agriculturii şi Domeniului prin care solicita să i se ofere datele concrete, pe care trebuia să le prezinte apoi conaţionalilor de acasă. Concomitent, Al. Constantinescu adresează Consiliului de Miniştri *Referatul nr. 19772* pe

[186] *Ibidem.*

[187] Apud I. Dobrogeanu, *op. cit.*, p. 26.

[188] Iată care era textul Deciziunii Nr. 6217 din 23 martie 1925: „Noi, ministru secretar de stat la Departamentul Agriculturii şi Domeniilor, având în vedere necesitatea de a se centraliza şi coordona lucrările privitoare la verificarea titlurilor, expropriere şi colonizare în Dobrogea-Nouă,

Decidem:

Art. 1. Se înfiinţează, pe lângă Casa Centrală a Împroprietăririi, un birou special care va ţine la curent toate lucrările de verificare a titlurilor, exproprierea şi colonizarea în Dobroge-Nouă. Cu conducerea acestui birou se însărcinează d-l inspector C. Zamfirescu.

Art. 2. În judeţele Durostor şi Caliacra se înfiinţează câte o comisiune compusă din Inspectorul serviciilor agricole al circumscripţiei, prefectul judeţului, consilierul agricol şi administratorul financiar. Această comisiune va cerceta şi indica terenurile ce urmează a fi rezervate pentru coloniştii Macedo-Români luând înţelegere în acest scop cu delegaţii coloniştilor.

Art. 3. D-l Director General al Casei Centrale al Împroprietăririi este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispoziţiunilor acestei decizii. (ss) Al. Constantinescu” („Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 73 din 1 aprilie 1925, p. 3500).

baza căruia este elaborat, la data de 13 iunie 1925, *Jurnalul nr.1698*. Practic, acest document reprezenta aprobarea propunerilor din cuprinsul referatului elaborat de ministrul Agriculturii şi Domeniilor cât şi însărcinarea lui de a le transpune în practică[189].

Documentele emise acum pot fi socotite drept charta de bază a împroprietăririi românilor balcanici şi a celor din vechiul regat, în judeţele Durostor şi Caliacra. Semnificativ, în opinia noastră, este şi faptul că prin adoptarea lor se urmărea împroprietărirea, în cele două judeţe din sud-estul României Mari, pe suprafeţe egale, a ambelor grupări de români, atât din dreapta cât şi din stânga Dunării. Toate demersurile, cât şi hotărârile luate

[189] Pentru o imagine de ansamblu asupra acestei chestiuni, prezentăm în continuare textul Referatului nr. 19 772 şi al Jurnalului nr. 1698 Consiliului de Miniştri nr.1698 din 13 iunie 1925: „Domnilor Miniştri, statul posedă actualmente în Dobrogea Nouă suprafaţa de 41.104 ha repartizată pe ambele judeţe. Pentru acoperirea acestei suprafeţe, aflată disponibilă asupra statului, avem cereri din partea locuitorilor din Vechiul Regat cu drepturile stabilite la împroprietărire şi care nu au putut fi satisfăcuţi în comunele lor; de asemenea, avem cereri şi din partea românilor macedoneni imigranţi în ţară.

Subsemnatul, având în vedere dispoziţiunile Legii Agrare cum şi art. 129 din Legea pentru organizarea Dobrogei Nouă propunem:

Pe proprietăţile statului din Dobrogea Nouă, arătate mai sus, să se facă colonizări, pe jumătate de suprafaţă cu locuitorii îndreptăţiţi la împroprietărire din Vechiul Regat, iar cealaltă jumătate de suprafaţă să se dea în folosinţă românilor macedoneni, imigranţi, conform tablourilor ce se vor aproba de noi.

Românii macedoneni să intre în prevederile art. 129 din Legea Dobrogei Nouă după ce-şi vor dobândi cetăţenia română.

Mărimea lotului să fie de 15 ha pentru cei ce se vor aşeza în regiunile de frontieră şi 10 ha pentru cei din interiorul judeţelor, plus câte 50 ari izlaz şi cca. 2.000 mp loc de casă pentru fiecare colonist.

În aceleaşi condiţii să se atribuie pământ familiilor din Vechiul Regat, care se găsesc astăzi stabilite în vederea colonizării, în unul din judeţele Dobrogei Nouă.

Deasemenea propun să se dea aceeaşi întrebuinţare şi terenului ce va intra în patrimoniul Statului potrivit legii agrare a Vechiului Regat şi a dispoziţiunilor Legii pentru organizarea Dobrogei Nouă.

Dacă dumneavoastră împărtăşiţi modul nostru de a vedea vă rugăm să binevoiţi a aproba cele de mai sus şi a semna alăturatul proiect de jurnal"(ss) Al. Constantinescu.

JURNAL Nr. 1698

Consiliul de Miniştri, în şedinţa de la 13 iunie, luând în deliberare Referatul d-lui ministru al Agriculturii şi Domeniilor cu Nr. 19772 din 13 iunie 1925, privitor la colonizări, având în vedere dispoziţiunile legii agrare pentru Vechiul Regat, precum şi Art. 129 din Legea Dobrogei Nouă,

Decidem:

Se aprobă propunerile făcute prin suszisul referat şi însărcinăm pe d-l ministru al agriculturii cu aducerea lor la îndeplinire". (SANIC, fond Preşedinţia Consiliului de Miniştri, Jurnale, dosar 184/1925, f. 416-417).

ca urmare a acestora, demonstrează faptul că statul român a fost nevoit să se implice în această activitate de împroprietărire şi, totodată, de întărire a românismului, atât datorită unor acţiuni concrete ale unor aromâni şi meglenoromâni de seamă din Bucureşti şi ale reprezentanţilor de la sud de Dunăre, mandataţi de membrii comunităţilor lor, dar şi faptului că prin această activitate erau soluţionate mai multe probleme: salvarea de la pieire a unui segment al românilor din afara hotarelor naţionale, împroprietărirea unor familii de români nord dunăreni lipsite de terenuri agricole şi, nu în ultimul rând, întărirea hotarului de sud-est al ţării. În acelaşi timp, ele reflectă ezitările şi indeciziile guvernanţilor, care nu au avut de la început un plan bine închegat de recuperare a românilor de peste hotare, dar şi de întărire a autorităţii statului şi a românismului, în această regiune.

După obţinerea unor rezultate concrete, prin documentele oficiale emise de guvernul de la Bucureşti, membrii delegaţiei au mai avut întrevederi şi cu alte personalităţi politice aflate în opoziţie. În cadrul acestora, ei s-au bucurat de o atitudine încurajatoare din partea lui Iuliu Maniu care, în timpul dezbaterilor, referindu-se la chestiunea colonizării macedoromânilor la hotarul de sud-est al României Mari, afirma: „vă rog să comunicaţi fraţilor macedoneni să aibă toată încrederea în cuvântul nostru şi în dragostea noastră; să fie convinşi că orice discordii ar exista între noi şi guvernul actual, în această chestiune cred că toate guvernele ţării româneşti vor fi de acord şi vor sprijini după priceperea şi puterea lor aşezarea Românilor de peste hotare, pe pământul ţării noastre”[190].

Curând după încheierea acestor întrevederi, membrii delegaţiei s-au reîntors la comunităţile lor, în sânul cărora fuseseră însărcinaţi să dezbată această chestiune, având cu ei şi rezultatele obţinute la Bucureşti. Dacă aici problemele erau rezolvate, în linii generale, urmau acum a fi rezolvate şi cele de acasă. Deşi în acest scop se preconizase instituirea unei comisii mixte româno-elene, la Salonic, cu rolul de a negocia şi mijloci emigrarea în România, guvernul de la Bucureşti, în afară de documentele emise privind împroprietărirea, nu înţelegea că trebuie să-şi asume nici o altă obligaţie.

Pe fondul acestor probleme, intelectualii, negustorii şi muncitorii meglenoromâni din capitală, grupaţi în jurul Societăţii „Meglenia”, au luat iniţiativa de a se implica, în mod direct, în susţinerea emigrării confraţilor din Grecia, prin constituirea unui patrimoniu bănesc şi prin delegarea unui emisar, care să aibă şi recomandarea Ministerului Român de Externe pentru a discuta cu reprezentanţii guvernamentali de la Atena şi Salonic. În acest scop a fost investit Demetru Kehaia, originar din comuna Livezi – Meglenia, fost elev al liceului Galata Serai din Istanbul, bun cunoscător al

[190] V. Muşi, *Declaraţiile D-lui Maniu în chestia colonizării Cadrilaterului*, în „Tribuna românilor de peste hotare”, II, nr. 56, 1925, p. 12.

limbilor franceză, greacă şi turcă[191].

La 12 iulie 1925, D. Kehaia împreună cu G. Celea au plecat la Salonic pentru a demara negocierile însă consulul român Spirea Constantinescu nu primise nici o informaţie oficială, în acest sens, din partea autorităţilor de la Bucureşti. După zece zile de frământări apăreau primele comunicări oficiale în care se menţiona că Ministerul Român de Externe demarase demersurile cuvenite pe lângă guvernul grec. La data de 27 iulie, Spirea Constantinescu i-a prezentat guvernatorului Macedoniei pe cei doi membri ai delegaţiei române şi problemele ce le aveau de dezbătut însă, nici acesta din urmă nu primise nici o informaţie oficială din partea autorităţilor de la Atena. Ambiguitatea discuţiilor dintre oficialităţile româneşti de la Atena şi reprezentanţii Ministerului Elen al Afacerilor Străine a confirmat lipsa unei implicări concrete a autorităţilor de la Bucureşti. Abia la data de 28 august, în urma unor ample demersuri, s-a ajuns la discuţii clare între reprezentanţii români şi directorul general al Afacerilor Străine şi însărcinat pe probleme de emigrări, Jorgopulos. În cadrul dezbaterilor, partea română a prezentat, în linii generale, condiţiile în care trebuia desfăşurată emigrarea, cele mai importante fiind: autorizarea emigranţilor de a-şi lichida averea mobilă şi imobilă; răscumpărarea, la cursul zilei de către guvernul grec a averilor care nu vor putea fi vândute de emigranţi; eliberarea tinerilor de sub arme pentru a putea pleca în România odată cu familiile lor; amnistierea şi neurmărirea celor care se sustrăgeau de la efectuarea stagiului militar ş.a.[192]. Iniţial, Jorgopulos, a respins net aceste propuneri, însă, în urma intervenţiei locţiitorului Legaţiei României în Grecia, Brabeţeanu, acesta a făcut promisiunea că va propune ministrului grec de Externe, Rendis, să convoace imediat într-o conferinţă pe ministrul de finanţe Cufinas şi pe şeful Marelui Stat Major, în vederea soluţionării cererilor delegaţiei române. În cursul zilei următoare, Jorgopulos oferea un răspuns oficial prin care erau aprobate doleanţele românilor.

La data de 1 septembrie 1925, la Salonic, D. Kehaia împreună cu viceguvernatorul Macedoniei, Leccos, întocmeau formularele necesare emigrării în vederea tipăririi lor. Acestea cuprindeau: declaraţia de renunţare la cetăţenia elenă şi optarea pentru cea românească, autorizaţia de emigrare care înlocuia paşaportul şi cererea de despăgubire din partea emigrantului pentru averea imobilă nelichidată, care urma să fie preluată de guvernul grec[193].

După rezolvarea acestor probleme, D. Kehaia a întreprins o călătorie în Meglenia, în vederea consultării populaţiei privind emigrarea, în cursul

[191] Constantin Noe, *op. cit.*, p. 140.
[192] *Ibidem.*
[193] *Ibidem*, p. 142.

căreia a stabilit, în detaliu, împreună cu reprezentanții fiecărei localități în parte, viitorul program de acțiune. Entuziasmul meglenoromânilor nu a fost, însă, de lungă durată, deoarece acțiunile de intimidare organizate de grecii şi grecomanii din zonă, nu au făcut altceva decât să îngreuneze activitatea de emigrare. Acestor probleme li s-au adăugat şi cele privind acordarea de credite în vederea construirii de noi gospodării şi a plății cheltuielilor de transport[194].

În mod cu totul surprinzător, deşi primele inițiative şi acțiuni concrete privind emigrarea aparținuseră românilor balcanici din Grecia, respectiv din regiunile Meglenia, Veria, şi Vodena, primii emigranți nu au venit de aici, ci tocmai din Albania din comuna Pleasa, care au fost aşezați, începând cu data de 20 iulie 1925, în județul Durostor şi au pus bazele comunei Fraşari. Aproximativ în aceeaşi perioadă, un grup de familii de meglenoromâni care se aflau în țară, încă înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, au fost colonizați în comuna Cocina alături de un grup de aromâni originari din Beala (Albania)[195].

Febrila mişcare de emigrație va atinge apogeul la începutul anului 1926. De altfel, biroul însărcinat cu colonizarea înaintase un ordin care prevedea că terenurile destinate coloniştilor nu puteau rămâne nearendate, astfel încât, ele trebuiau luate în primire de viitorii proprietari până la data de 15 martie[196].

Primul transport de meglenoromâni, din localitățile Lugunța şi Berislav, a plecat din portul Salonic, în data de 5 martie 1926. La 15 aprilie alte familii din Liumnița, Cupa şi Oşani se îndreptau spre România, din această din urmă comună efectuându-se, în cursul aceleiaşi luni şi alte transporturi. În primele luni ale anului 1926, 406 familii de meglenoromâni au sosit

[194] *Ibidem,* pp. 143-146.

[195] *Ibidem*, p. 146.

[196] Despre emigrarea, împroprietărirea şi încetățenirea meglenoromânilor în hotarele de sud-est ale României Mari vezi şi V. Coman*, Considerații privind împroprietărirea şi încetățenirea meglenoromânilor în România în perioada interbelică*, în „Hrisovul". Anuarul Facultății de Arhivistică, Serie nouă, XIV (2008), pp. 115-132. Idem, *Di istoria armnjlor meglenits di Dobrugea di Not (1)*, transpunere în aromână de Nico Popnicola, în „Fenix". Revistă ti literatură shi istorii armânească, IV, nr. 10, 1998, p. 4; Idem, *Di istoria armnjilor-meglenits di Dobrogea di Not (2*) în, *Ibidem*, IV, nr. 11, 1998, p. 4; o altă versiune a aceluiaşi studiu a fost republicată sub titlul *Dit istoria-a meglenoromânilor tu Dobrugea di Sud (1926-1940)*, transpunere în aromână de Ilie A. Ceara, în „Rivista di Litiratură shi Studii Armâni", 6, nr. 2, Partea I (Tom XIV), 1999, pp. 33-40; N. Cuşa, *Aromânii (Macedonenii) în România*, Editura Muntenia, Constanța, 1996, *passim*; Idem, *Macedo-aromânii dobrogeni. The Macedo-Aromanians in Dobrudja*, Traducere autorizată în limba engleză de Otilia-Cristina Pacea (ediție bilingvă română-engleză), Editura Ex Ponto, Constanța, 2004, *passim*.

în România fiind repartizate în judeţul Durostor, după cum urmează: în Cocina 50 familii din localităţile Oşani şi Liumniţa, în Cazimir 27 de familii din localitatea Cupa, în Capaclia 70 de familii din localităţile Lugunţa şi Berislav, în Bazarghean şi Aidogdu 114 familii din localitatea Oşani, din Liumniţa s-au mai aşezat 40 de familii în Strebărna, 30 de familii în Vischioi, 35 de familii în Cadichioi şi 40 de familii în Haschioi[197].

Directiva Casei Centrale de Împroprietărire, care impunea emigranţilor să sosească în România, cel mai târziu până la data de 15 martie, a produs o oarecare nelinişte în rândul lor. În acest context, este emisă *Adresa nr. 15.964*, din 20 aprilie 1926, prin care sus-numita instituţie sista activitatea de fixare a emigranţilor, principalul motiv fiind acela al depăşirii disponibilităţilor terenurilor agricole pe care statul le putea oferi în Dobrogea de Sud la acel moment. Aceeaşi adresă mai făcea precizarea potrivit căreia împroprietărirea unor noi familii de români balcanici se mai putea realiza, numai după ce erau întocmite şi aprobate în prealabil tablouri cu cei care doreau să emigreze în ţară[198].

Recomandările Casei Centrale de Împroprietărire veneau să limpezească, într-o oarecare măsură, activitatea de împroprietărire. Semnificativ este însă faptul că, din regiunea Meglenia după data de 20 aprilie 1926 nu a mai venit în ţară nici un emigrant fără a primi în prealabil aprobările necesare.

Imediat după sosirea în ţară a noilor veniţi se iniţia procesul birocratico-administrativ al activităţii de împroprietărire. Încă de la început Casa Centrală de Împroprietărire s-a dovedit a fi nepregătită pentru un asemenea proiect de anvergură, în timp ce specialiştii din teritoriu, la rândul lor, nu-şi arătau o prea mare disponibilitate pentru această chestiune deoarece le erau afectate, într-o oarecare măsură, interesele personale. Minorităţile dobrogene îşi vedeau şi ele, la rândul lor, interesele afectate, în special cea bulgară, care îi privea pe noii locuitori ca pe nişte uzurpatori ai intereselor lor[199]. Nu este mai puţin adevărat că nici reprezentanţii guvernului în teritoriu nu arătau o reală deschidere faţă de fraţii lor veniţi din Grecia şi Albania. În acest context, sprijinul moral şi nu numai a venit, în mare măsură, din partea confraţilor de la Bucureşti, adunaţi în jurul Societăţii Culturale Meglenia, din iniţiativa căreia au luat fiinţă,

[197] Constantin Noe, *op. cit.*, p 146.

[198] *Ibidem,* p. 148.

[199] V. Ciorbea, *Aspecte din evoluţia Dobrogei de Sud în cadrul statului român (1913-1940)*, în *Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”. Valori ale civilizaţiei româneşti în Dobrogea* (coord.: St. Lascu, Constantin Vitanos), f.e., Constanţa, 1993, p. 372.

în localitățile cu populație originară din Meglenia, filiale ale acesteia[200]. Astfel, pe lângă lăudabilele acțiuni privind susținerea morală a noilor veniți, aceasta a desfăşurat ample activități menite a crea şi consolida un climat de ordine, de a continua şi perpetua tradițiile şi obiceiurile moştenite din vechime şi de a-şi preaslăvi eroii căzuți pe altarul cauzei naționale.

Preocupările autorităților guvernamentale privind legislația proprietății rurale în Dobrogea, a provocat ample dispute, aceasta suferind mai multe modificări. Astfel, în lunile aprilie 1927 şi februarie 1928 s-au adus amendamente menite a îmbunătăți legislația privind proprietatea rurală în Dobrogea de Sud, însă demersurile au rămas fără finalitate datorită ieşirii de la guvernare a Partidului Național Liberal, la data de 3 noiembrie 1928.[201].

Perioada cuprinsă între 10 noiembrie 1928 şi 9 noiembrie 1933 corespunde, în mare măsură, guvernărilor național-țărăniste din cele nouă guverne care s-au succedat la conducerea țării, opt le-au aparținut[202]. Fireşte, au existat şi preocupări din partea noilor guvernanți, în vederea îmbunătățirii condițiilor de viață ale acestora. O atenție deosebită, în acest sens, şi-a arătat-o Ion Mihalache, în calitate de ministru al Agriculturii şi Domeniilor, care a vizitat la 11 mai 1929 județele Durostor şi Caliacra. Constatând neajunsurile celor împroprietăriți, el a hotărât instituirea unui organism special – Comitetul colonizării –, cu menirea de a desfăşura toate operațiunile legate de transferarea şi aşezarea noilor locuitori în centrele fixate, cât şi finanțarea tuturor acestor activități[203]. În acelaşi timp, a decis să aloce 125 milioane lei din fondurile Ministerului Agriculturii şi Domeniilor, din care 50 milioane pentru județul Durostor şi 75 milioane

[200] Iată care erau Filialele Societății Culturale Meglenia din județul Durostor: Filiala Silistra, Preşedinte Dumitru Ciotti, Secretar Ion Dinescu; Filiala Arabagilar, Preşedinte Nicolae Bola, Secretar-Casier Costică Caraşeli şi trei membri de conducere; Filiala Aidogdu-Bazarghean, Preşedinte Stoe Argintaru, Secretar-Casier Stroe Pampor şi trei membri de conducere; Filiala Cocina, Preşedinte Gheorghe Liveanu, Secretar-Casier Eftimie Cacerea şi patru membri de conducere; Filiala Atmagea Tătărască, Preşedinte Iancu Misu, Secretar-Casier Stere Cepi şi cinci membri de conducere; Filiala Uzungi-Orman, Preşedinte Dumitru Canacheu, Secretar Gheorghe Barbu, Casier Constantin Buderea şi trei membri de conducere; Filiala Haschioi, Preşedinte Atanasie Şipca, Secretar Eftimie Şipca, Casier Hristu Vreta şi doi membri de conducere; Filiala Cadichioi, Preşedinte Dima Gheorghe Argintaru, Secretar Atanase Lucian, Casier Constanin Botta şi doi membri de conducere; Filiala Vischioi, Preşedinte Tanas Lala, Secretar-Casier Ştefan Ida şi doi membri de conducere. Vezi T. G. Hagi, *Filialele Societății Meglenia din județul Durostor*, în „Peninsula Balcanică", IV, nr. 2-4, 1928, p. 64.

[201] V. Ciorbea, *op. cit.*, p. 370.

[202] Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 120.

[203] V. Ciorbea, *op. cit.*, p. 372.

pentru judeţul Caliacra. Pentru rezolvarea problemei apei potabile, a mai fost alocată suma de 15 milioane destinată prospectării şi construirii unor fântâni, până în anul 1936 fiind construite, însă, numai 17 asemenea surse de apă, mult sub nivelul necesarului. Lipsa de apă a fost motivul pentru care unele familii împroprietărite în această parte a ţării au părăsit aşezările şi şi-au abandonat pământurile[204].

După o amplă analiză a situaţiei din judeţele Durostor şi Caliacra, la data de 7 iulie 1930 a fost adoptată *Legea nr. 222 pentru completarea legii privind organizarea Dobrogei Noi*[205] *şi Regulamentul privitor la măsurătoarea, parcelarea şi comasarea pământurilor cuvenite statului şi locuitorilor în baza legii din 22 aprilie 1924 pentru modificarea unor dispoziţii din cap. VI al legii din 1 aprilie 1914 pentru organizarea Dobrogei Noi şi a legii din 7 iulie 1930 pentru completarea legii pentru organizarea Dobrogei Noi*[206]. Noul cadru legislativ fixa locul împroprietăririi – întreaga acţiune fiind considerată de interes naţional – acest proces urmând a se desfăşura numai pe loturile disponibile, categoriile de cetăţeni îndreptăţiţi a primi pământ şi ordinea de atribuire a acestuia ş.a. Totodată, se mai reglementau şi condiţiile în care puteau fi arendate loturile tip, adică prin încheierea unui act de vânzare-cumpărare între statul român şi colonist, aceasta fiind modalitatea juridică prin care cel ce primise pământ prin arendare devenea proprietar. Pentru coordonarea întregii activităţi lua fiinţă Oficiul Naţional al Colonizării (în continuare ONAC)[207].

Aceste decizii au avut efecte benefice pe de-o parte, prin întărirea autorităţii statului într-o regiune în care şovinismul bulgar punea la grea încercare populaţia românească, prin acţiunile armate ale bandelor de comitagii, iar pe de altă parte au creat cadrul necesar progresului civilizaţiei materiale şi spirituale ale dezvoltării comunităţilor umane în acest areal.

O altă problemă ce necesita sprijinul autorităţilor de la Bucureşti era cea a susţinerii financiare a noilor veniţi, în vederea construirii de locuinţe şi a procurării inventarului necesar. Sumele alocate nu au acoperit devizul unei case, fixat la 50.000 lei, din care proprietarul primea jumătate din sumă sub formă de credit, iar cealaltă jumătate era plătită din fondurile statului, astfel încât, o parte dinte noii veniţi au contractat datorii substanţiale, atât pentru case, cât şi pentru terenuri. Mai mult, ONAC a decis, la începutul anului 1933, să acorde materiale de construcţie numai celor care achitaseră sumele datorate statului pe loturile unde au fost fixaţi[208]. Nu peste multă

[204] Idem, *Evoluţia Dobrogei*..., p. 168.
[205] „Monitorul Oficial”, nr. 148 din 7 iulie 1930, pp. 5138-5141.
[206] „Monitorul Oficial”, nr. 185 din 20 august 1930, pp. 7076-7079.
[207] V. Ciorbea, *op. cit.*, p. 167.
[208] *Ibidem*.

vreme, la data de 28 aprilie, prin adoptarea unui nou act normativ, cu un articol unic, se încerca reglementarea situației datoriilor agricole și, implicit, consolidarea activității de împroprietărire[209].

O analiză atentă asupra evoluției activității de împroprietărire în această parte a țării nu se poate realiza fără a ține seama și de alte aspecte importante care au contribuit, în mod nefast, la neîndeplinirea angajamentelor asumate de către autoritățile de la București. Este vorba, în primul rând, de marea criză economică mondială, apoi de cele nouă guverne perindate la conducerea țării, între 10 noiembrie 1928 și 9 noiembrie 1933[210] și, nu în ultimul rând, de politica iredentistă bulgară manifestată prin organizarea unor acțiuni de intimidare a populației românești din zonă[211]. Această ultimă chestiune a stârnit reacția Comitetului Național al Coloniștilor din județul Durostor care invita, printr-un manifest, întreaga suflare românească din județ să participe la un miting de protest, la Silistra, în fața sediului prefecturii, în data de 29 octombrie 1933, pentru a sensibiliza autoritățile abilitate în acest sens de a lua măsurile necesare încetării acțiunilor iredentiste bulgare, îndreptate împotriva românilor de aici[212].

La data de 14 noiembrie 1933 venea la conducerea țării guvernul PNL în frunte cu I.Gh. Duca. Încercând să atragă atenția noilor autorități,

---

[209] Potrivit noului act normativ, cei împroprietăriți erau debitați față de stat cu valoarea construcțiilor, inventarului semințelor și ajutoarele ce le-au fost acordate în timp ce anuitățile, urmau a se calcula fără dobândă, fiind repartizate după valoarea terenului, în 60 rate, urmând ca debitorii să achite datoriile după patru ani de la intrarea în vigoare a legii (*Ibidem*, p. 169).

[210] I. Mamina, I. Scurtu*, op. cit.*, pp. 69-107; vezi și Stelian Neagoe, *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 pînă în zilele noastre – 1995*, Editura Machiavelli, București, 1995, pp. 95-109.

[211] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Ilfov (în continuare SJAN If.,), fond Prefectura județului Durostor, dosar 9/1933, f. 166-168. În raportul întocmit de Șeful Poliției Silistra, sunt prezentate, între altele, și date despre organizațiile iredentiste bulgare ce acționau în raza de activitate a acestui post de poliție, cât și numele membrilor acestora. Pentru o imagine de ansamblu asupra mișcării iredentiste bulgare în județele Caliacra și Durostor vezi și Dan Cătănuș, *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă și irredentism bulgar (1919-1940)*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București, 2001, *passim*; Mariana Cojoc, Marian Cojoc, *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră (1919-1939). Documente – Partea I*, Editura Universității din București, București, 2003, *passim*; V. Ciorbea, *Terorism în Cadrilater (1919-1940)*, în „Dosarele istoriei”, VII, nr. 1 (65), 2002, pp. 41-43; Mariana Cojoc, *Cadrilaterul și „Dobrogea Veche” în propaganda comunistă interbelică*, în *Ibidem*, pp. 50-54. În același sens, recomandăm și publicația „Românul”. Organ de propagandă românească, ce apărea la Silistra, care alocă spații ample privitoare la această chestiune.

[212] SJAN If., dosar 9/1933, f. 368-369.

meglenoromânul D. Ciotti[213] scria în paginile publicaţiei „Românul", un articol cu un titlu sugestiv, intitulat: *Partidele politice şi colonizarea*, în care atrăgea atenţia că în nici un manifest al partidelor din opoziţie şi nici în cele ale partidului de la guvernare nu a găsit vreo referire la politica de colonizare. În opinia sa, pentru a finaliza această activitate, orice guvern va trebui să prevadă în programul său deschiderea largă a graniţelor şi primirea în ţară, fără prea multe formalităţi a tuturor românilor de peste hotare şi înzestrarea lor cu loturi de pământ şi inventar agricol astfel încât să se întărească în această parte a ţării caracterul naţional. În final avea să mai precizeze: „Credem că D-l I. Duca, Primul Ministru, îşi mai aminteşte cuvintele rostite la Constanţa, unde a spus textual «Cadrilaterul trebuie colonizat cu elemente macedoromâne, care sunt buni gospodari şi vor fi şi grănicerii României în aceste meleaguri»"[214]. Nu peste multă vreme, la data de 29 decembrie 1933, I.Gh. Duca este asasinat pe peronul gării din Sinaia. Sub impactul acestui eveniment, în ziua următoare, noul guvern prezidat de dr. Constantin Angelescu a introdus starea de asediu şi cenzura. La 4 ianuarie 1934, regele Carol al II-lea, a numit în fruntea guvernului pe Gheorghe Tătărescu, unul dintre principalii exponenţi ai „tinerilor" liberali, care a promovat pe plan economic o politică de încurajare a industriei naţionale. În domeniul agricol a susţinut înfiinţarea Institutului Naţional de Credit Agricol, care oferea micilor producători împrumuturi pe termene lungi pentru procurarea de inventar agricol[215]. Cu toate acestea, situaţia coloniştilor din judeţele Caliacra şi Durostor nu era pe măsura aşteptărilor.

În ceea ce priveşte activitatea de împroprietărire a meglenoromânilor

[213] Născut într-o familie de meglenoromâni din Liumniţa (Meglenia Otomană) la data de 26 octombrie 1885, (unele surse îl indică născut în anul 1882 – *n.ns.* C.V.), Dumitru Ciotti se remarcă, încă de tânăr, prin participarea în mod activ şi conştient la lupta pentru redeşteptarea naţională a meglenoromânilor. După absolvirea Liceului Comercial din Salonic în anul 1904, va fi numit institutor la şcoala românească din comuna natală. Patru ani mai târziu, îl găsim printre luptătorii meglenoromâni alături de Junii turci. În anul 1915 vine la Bucureşti unde va locui o perioadă, timp în care va publica o serie de articole despre situaţia meglenoromânilor din locurile de baştină, în ziarele: „Dimineaţa", „Adevărul", „Acţiunea", dar şi în „Moldova". Odată cu iniţierea mişcării de emigrare în România a meglenoromânilor îl întâlnim în rândurile celor mai aprigi susţinători ai acestui proces. Din anul 1927, la Silistra, va fi director-fondator al publicaţiei „Românul". Organ de propagandă naţională, în paginile căruia va publica numeroase articole de analiză a procesului de împroprietărire şi încetăţenire a românilor în judeţele Caliacra şi Durostior, cât şi altele cu caracter informativ. Între 1941-1942 va fi primar al comunei Cerna, iar mai apoi se va stabili, pentru restul vieţii, la Constanţa. Trece la cele veşnice, în anul 1974.

[214] C. Colonistul, [D. Ciotti], *Partidele politice şi colonizarea*, în „Românul", VI, nr. 75, 24 decembrie 1933, p. 1.

[215] Ioan Scurtu, *op. cit*., p. 130.

în hotarele de sud-est ale țării, încă din data de 15 ianuarie 1933, o serie de luptători ai acestei cauze, conştienți că printr-o mai bună organizare îşi pot susține semenii pentru a se integra mai repede noilor realități, s-au întrunit la Bucureşti şi au „procedat la constituirea unei societăți cu denumirea Societatea Culturală «Meglenia», continuare a Societății «Meglenia» înființată la 3 ianuarie 1916 şi a Societății «Meglenia» înființată în anul 1927 la Silistra" ce va căpăta personalitate juridică la data de 24 martie 1933[216]. Potrivit statutului, scopul acesteia era acela de a lupta pentru evoluția culturală a meglenoromânilor de pretutindeni, ajutorarea morală şi materială a membrilor ei, în special a celor împroprietăriți în Dobrogea de Sud, conservarea, prețuirea şi încurajarea cultivării tuturor datinilor, a sentimentelor patriotice, a spiritului de disciplină şi de supunere fată de legi şi autorități, întărirea credinței străbune, întărirea spiritului de solidaritate şi înfrățire între toți coloniştii români din arealul sud-dobrogean şi apărarea intereselor de orice natură ale membrilor ei[217].

Neajunsurile activității de împroprietărire nu i-au intimidat pe cei dornici de a emigra din locurile de baştină în țara mamă, astfel încât, alte familii au continuat să sosească în cursul anului 1934. Prin urmare, prefectul județului Durostor este nevoit, practic, să ceară ONAC să nu mai aprobe aşezarea altora aici, deoarece existau încă multe familii care aşteptau de un an să primească terenuri[218]. Reducerea suprafețelor destinate împroprietăririi a dus, implicit, la diminuarea acestui proces. În aceste condiții, autoritățile de la Bucureşti au votat, la data de 18 decembrie 1934, *Legea privitoare la modificarea şi completarea art. 18 din Legea pentru completarea legii pentru organizarea Dobrogei Noi*, prin care Ministerul Agriculturii şi Domeniilor obținea dreptul de preemțiune, la acelaşi preț, la toate vânzările de proprietăți imobiliare rurale, în timp de un an. Acest drept a fost prelungit însă, în ianuarie 1936, pentru încă un an, tocmai din dorința de a opri speculațiile cu terenuri, îndeosebi cele aparținând populației musulmane care îşi exprimase dorința de a emigra în Turcia[219].

[216] Virgil Coman, *Meglenoromânii şi Societatea Culturală „Meglenia" în perioada interbelică. Repere arhivistice*, în *Paradigmele istoriei. Discurs. Metodă.Permanențe. Omagiu Profesorului Gh. Buzatu*, vol. I (coord. Stela Cheptea), Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009, pp. 311-325. Iată care erau membrii fondatori ai acestei societăți culturale: Constantin Noe, Ioan Naum, Necolae Paia, D. Dionisie, G. Popa-Constantinescu, G. Pampor. D. Kihaia, Vanghele Roşca, Vasile Casap, Petre Ciuciu, Hr. Iuffu, Hr. Roşu, G. Coifescu, Hristu Taşcu, Stama Buciu, Cezar Buciu, Minda Teodor, Preot Nicolae Roşca, Dumitru Popa-Constantinescu, Constantin Nanu şi Constantin Ghiriz.

[217] SANIC, fond Tribunalul Ilfov secția I. c.c., dosar 895/1933, f. 3.

[218] V. Ciorbea, *Evoluția Dobrogei...*, p. 170.

[219] „Monitorul Oficial", Partea I, nr. 292 din 18 decembrie 1934, p. 7962.

La 7 aprilie 1936 era adoptată *Legea nr. 826 privitoare la regimul colonizării*, potrivit căreia lotul de colonizare nu putea depăşi 10 ha teren arabil şi 2.000 mp loc de casă, împroprietăririle realizându-se acum numai pe terenurile deposedate s-au dobândite de stat, în baza drepturilor legale[220]. De acum înainte, numărul celor care aveau să fie împroprietăriţi în judeţele Caliacra şi Durostor va fi din ce în ce mai mic. În ceea ce-i priveşte pe meglenoromâni, potrivit Dării de seamă a Consiliului de administraţie al Societăţii de Cultură „Meglenia" din 25 septembrie 1938, 67 familii din localitatea Huma, îşi exprimaseră dorinţa de a emigra în România, cererea lor fiind aprobată de ONAC. În acest sens statul le putea oferi câte un lot de 10 hectare din terenurile pe care le deţinea de la emigranţii turco-tătari, cu preţul de 6.000 lei hectarul plătibil în rate semestriale, pe termen de zece ani, în cost intrând şi eventualele construcţii. Demersurile urmau a se materializa după emigrarea unui nou grup de turco-tătari, ale căror terenuri să fie mai potrivite pentru solicitanţi[221], însă, ele nu au mai fost finalizate datorită evenimentelor politico-diplomatice care au „bulversat" întreaga ordine mondială.

Potrivit *Tabloului numeric de populaţia din judeţul Durostor pe naţionalităţi la data de 1 mai 1940*[222], în localităţile unde fuseseră împroprietăriţi meglenoromânii situaţia se prezenta astfel: 1) Plasa Turtucaia – Cadichioi 186 colonişti din care 108 macedoneni; Vischioi 453 colonişti din care 436 macedoneni; 2) Plasa Doimuşlar – Bazarghean 575 colonişti din care 529 macedoneni; Cocina 713 colonişti din care 591 macedoneni; Doimuşlar 1226 colonişti din care 998 macedoneni; Haschioi 749 colonişti din care 428 macedoneni; Srebărna 635 colonişti din care 242 macedoneni. După cum se observă, din numărul total de 4.537 de noi veniţi, 3.332 erau români balcanici, în marea lor majoritate meglenoromâni[223].

O altă problemă ce a necesitat implicarea directă a autorităţilor de la Bucureşti a fost şi cea privind încetăţenirea românilor balcanici care, de bună voie, renunţaseră la cetăţenia statului de unde emigraseră, optând pentru cea română, pe baza unei declaraţii, odată cu împroprietărirea în ţara mamă. În conformitate cu *Legea privitoare la dobândirea şi pierderea naţionalităţii române*[224] şi *Regulamentul privitor la dobândirea naţionalităţii*

[220] „Monitorul Oficial", Partea I, nr. 82 din 7 aprilie 1936, pp. 3132-3134.

[221] SANIC, fond Tribunalul Ilfov Secţia I.c.c., dosar 895/1933, f. 25.

[222] SJAN If., *Loc. cit.*, dosar 24/1939-1940, f. 184-185.

[223] În *Tabloul numeric de populaţia din judeţul Durostor pe naţionalităţi la data de 1 mai 1940*, nu se face distincţie între aromâni şi meglenoromâni, însă, după cum am văzut, în marea lor majoritate, noii veniţi dintre „macedoneni" şi împroprietăriţi în localităţile sus-menţionate erau meglenoromâni.

[224] „Monitorul Oficial", Partea I, nr. 41 din 24 februarie 1924, p. 1895-1901.

române prin naturalizare şi la redobândirea acestei naționalități[225] din 1924, cetățenia română se obținea numai după ce persoana în cauză îndeplinise un stagiu de zece ani. Potrivit articolului 10 din această lege, românii de origine supuşi unui stat străin, indiferent de locul de naşterii lor, puteau dobândi naționalitatea română, singurele condiții fiind semnarea a două declarații, în formă autentică, de renunțare la cetățenia străină, respectiv de opțiune privitoare la cea română.

Legea pentru reglementarea migrațiunilor, adoptată la data de 29 aprilie 1925, reprezintă un alt document legislativ cu implicații asupra procesului de transfer şi încetățenire a românilor balcanici din locurile de origine în România. Potrivit acesteia, era considerat imigrant orice persoană care părăsea țara sa de origine pentru a se stabili în România, în condițiile legii, în aceeaşi categorie intrând şi membrii familiei care o însoțeau. La intrarea în țară cei în cauză trebuiau să posede, pe lângă paşaportul vizat, o fişă eliberată în dublu exemplar de agentul diplomatic sau consular român[226].

Atât legislația privitoare la obținerea naționalității române, cât şi cea privind reglementarea migrațiilor, menționate mai înainte, nu aveau să fie respectate întru totul în cazul românilor balcanici, transferul realizându-se fără paşapoarte, ci doar în baza unor autorizații de emigrație, în timp ce pentru obținerea cetățeniei nu s-a mai efectuat stagiul de zece ani deoarece ei aparțineau națiunii române. Pe măsură ce activitatea de împroprietărire era aproape finalizată, firesc, încetățenirea venea să întregească amplul proces de revitalizare a românismului în județele Caliacra şi Durostor. Prin urmare, la data de 19 mai 1934 avea să fie promulgată *Legea pentru completarea unor dispozițiuni din legea privitoare la dobândirea şi pierderea naționalității române din 24 februarie 1924*. Potrivit acesteia, ONAC-ul avea obligația de a întocmi liste pentru fiecare comună cu cei cărora li s-au atribuit loturi şi s-au stabilit efectiv în comună care trebuiau înaintate, în termen de trei luni de la promulgarea legii, Comisiei de Naturalizare ce funcționa pe lângă Ministerul de Justiție. La rândul său, Consiliul de Miniştri, urma să decidă printr-un jurnal, numele celor care primeau naturalizarea, acesta urmând a fi publicat în Monitorul Oficial[227].

Amplul proces de dezvoltare economico-socială şi întărirea caracterului românesc în această regiune a țării, sunt fenomene şi procese istorice pozitive ale căror evoluții, din păcate, sunt întrerupte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial.

Două importante evenimente derulate în vara anului 1939 aveau

225 „Monitorul Oficial", Partea I, nr. 104 din 16 mai 1924, pp. 5418-5421.
226 „Monitorul Oficial", Partea I, nr. 92 din 29 aprilie 1925, pp. 4689-4697.
227 „Monitorul Oficial" Partea I, nr. 115 din 22 mai 1934, p. 3210.

să aprindă din nou flacăra războiului şi anume: eşuarea tratativelor anglo-franco-sovietice[228], pe de-o parte, iar pe de altă parte, semnarea Pactului Ribbentrop-Molotov, la data de 23 august 1939[229], prin care se împărţeau sferele de dominaţie şi influenţă în răsăritul Europei. Peste numai câteva zile, pe fondul agravării crizei raporturilor internaţionale, avea să izbucnească cel de-al Doilea Război Mondial, la data de 1 septembrie 1939, odată cu invadarea Poloniei de către armatele germane[230].

După declanşarea operaţiilor militare şi declararea neutralităţii României la data de 6 septembrie 1939, atenuarea izolării politico-militare şi păstrarea integrităţii teritoriale a ţării deveniseră obiective de importanţă majoră pentru diplomaţii români. Fără îndoială, un loc aparte îl ocupa zona balcanică unde încă mai funcţiona, cel puţin formal, Înţelegerea Balcanică. La fel de importantă devenise şi problema preîntâmpinării extinderii conflictului în sud-estul Europei, eforturile diplomaţiei româneşti din septembrie 1939 şi până în mai 1940 privind constituirea unui „bloc balcanic al neutrilor" soldându-se cu un eşec.[231] În cadrul acestor demersuri se înscriu şi cele prin care ministrul român de Externe Grigore Gafencu şi omologul bulgar Cinkar Marcovici se întâlnesc la Jebel, căzând de acord asupra intrării Bulgariei în alianţa balcanică, cei doi arătându-se disponibili chiar a discuta unele chestiuni în vederea ajungerii la un consens pentru satisfacerea unor revendicări teritoriale ale Bulgariei[232].

În primele luni ale anului 1940, pe fondul divergenţelor de opinie şi al propriilor interese naţionale, raporturile de colaborare din sânul Înţelegerii Balcanice s-au deteriorat. Accentuarea procesului de izolare politică a României şi creşterea în intensitate a presiunilor exercitate de Germania, care pentru a putea susţine un conflict de anvergură avea nevoie de cerealele şi petrolul românesc[233], pe de-o parte, cât şi eşecurile Aliaţilor de pe frontul

---

[228] *România în relaţii internaţionale...*, p. 517; Ioan Talpeş, *Diplomaţie şi apărare. Coordonate ale politicii externe româneşti 1933-1939*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988, p. 307; Viorica Moisuc, *Premisele izolării politice a României (1919-1940)*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1991, pp. 361-362 Eric Hobsbawm, *O istorie a secolului XX. Era extremelor. 1914-1991*, Traducere din engleză de Liliana Ionescu, Editura Cartier, Chişinău, 1999, pp. 165-166.

[229] Vezi, pe larg, în acest sens, V. Moisuc, *op. cit.*, pp. 362-366; Em. Bold, I. Ciupercă, *op. cit.*, pp. 221-257; Gh. Buzatu, *România şi Marile Puteri (1939-1947*), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, pp. 41-52.

[230] *Ibidem*, p. 55; V. Moisuc*, op. cit.,* p. 366; I. Talpeş, *op. cit.*, p. 329.

[231] Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 61-68.

[232] Petre Otu, *Cum am pierdut Cadrilaterul*, în „Dosarele istoriei", VII, nr. 1 (65), 2002, p. 54.

[233] Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 68-82.

de Vest şi dorinţa regelui Carol al II-lea de a-şi salva tronul, vor reprezenta principalele cauze ale reorientării politicii româneşti către puterile Axei. Astfel, la data de 28 mai 1940, în cadrul unei audienţe lărgite acordată de suveranul român principalilor membri ai Consiliului de Miniştri s-a dezbătut şi recomandat renunţarea la orientarea politicii externe de până atunci a României şi apropierea în special de Germania [234].

Noua orientare politico-diplomatică s-a dovedit ireală pentru cercurile politico-diplomatice româneşti deoarece vom vedea că Germania nu era interesată de păstrarea *status quo*-ului României şi nici nu dorea să-şi ia vreun angajament în acest sens. Astfel, sovieticii, în urma ultimatumurilor din 26-27 iunie 1940 adresate Bucureştiului, ocupă Basarabia, Nordul Bucovinei şi Ţinutul Herţa. Firesc, demersurile revizioniste ale Bulgariei şi Ungariei s-au amplificat. La data de 4 iulie 1940, Carol al II-lea îl însărcinează pe Ion Gigurtu de a forma un nou guvern, portofoliul Externelor fiindu-i încredinţat lui Mihail Manoilescu[235]. În faţa tuturor presiunilor, cei doi efectuează între 26-27 iulie 1940 vizite la Berlin şi Roma unde poartă discuţii cu Hitler, Ribbentrop, Mussolini şi Ciano, concluzia fiind aceea că statul român trebuie să satisfacă, în mod paşnic, pretenţiile teritoriale ungare şi bulgare.

Reintegrarea în noul cadru statal românesc

Dictatului de la Viena din 30 august 1940, prin care Ungaria anexa nord-estul Transilvaniei, avea să-i urmeze Tratatul de la Craiova. Practic, România este nevoită să cedeze şi Bulgariei partea de sud a Dobrogei, adică judeţele Caliacra şi Durostor[236]. S-a ajuns astfel, la organizarea Conferinţei româno-bulgară de la Craiova, ale cărei lucrări s-au desfăşurat între 19 august şi 7 septembrie, care a avut de rezolvat probleme tehnice referitoare la forma tratatului, chestiuni teritoriale, schimbul de populaţie şi, nu în ultimul rând, despăgubirile. Nu este mai puţin adevărat că, încă din data de 8 august, Rezidenţa Ţinutului Marea a convocat prefecţii din judeţele Caliacra, Constanţa, Durostor şi Ialomiţa, pentru a stabili unele măsuri în vederea evacuării populaţiei româneşti din Dobrogea de Sud. Şase zile mai târziu, rezidentul regal al Ţinutului Marea, Traian E. Grigorescu, a înaintat forurilor ierarhic superioare abilitate în soluţionarea acestei chestiuni,

[234] Academia Română, *Istoria Românilor (vol. VIII) România întregită 1918-1940* (coord. Ioan Scurtu), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, p. 546.
[235] Stelian Neagoe, *op. cit.*, p. 135.
[236] A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit*, p. 438.

Studiul asupra evacuării județelor Durostor şi Caliacra, care enumera principiile de bază ce trebuiau urmărite în timpul acestui proces[237].

La data de 6 septembrie 1940, regele Carol al II-lea a abdicat, în aceeaşi zi, principele moştenitor Mihai depunând jurământul în calitate de rege. Odată cu acest moment regimul politic din România intra într-o nouă etapă a evoluției sale în care figura dominantă avea să fie Ion Antonescu[238]. Beneficiind de puteri sporite, în baza decretului semnat de rege, încă din prima zi de la urcarea pe tron, noul prim-ministru avea să-şi asume misiunea supraviețuirii statului român în noile condiții oferite de pierderile teritoriale din vara anului 1940[239]. În ziua următoare, avea să se semneze Tratatului de la Craiova, de către Alexandru Cretzianu şi Henri G. Meitani din partea delegației române, Svetoslav Pomenov şi T. Papazoff în numele celei bulgare[240]. Acesta număra şapte articole, la care s-au mai adăugat un „Protocol la articolul I al Tratatului semnat la Craiova la 7 septembrie 1940 (Anexa A)", apoi un „Acord privitor la modalitățile de evacuare şi de transferare a teritoriului (Anexa B)", „Declarațiune", „Acordul privitor la schimbul de populație română şi bulgară" (Anexa C) şi „Acord financiar" (Anexa D). Fără îndoială, aceste prevederi ale Tratatului de la Craiova aveau să influențeze, într-un mod sau altul, şi evoluția meglenoromânilor în cadrul statal românesc, motiv pentru care, în continuare, vom prezenta o serie dintre acele prevederi care şi-au lăsat amprenta în mod pregnant[241].

Conform articolului 1 al Protocolului Adiacent, frontiera dintre Bulgaria şi România, începea de la Dunăre, imediat în aval de Silistra şi ajungea la Marea Neagră, aproximativ la 8 km sud de Mangalia. În articolul 2 cele două țări declarau solemn că noua frontieră era „definitivă şi perpetuă" şi se angajau „să nu mai formuleze niciodată vreo pretenție de ordin

---

237 V. Ciorbea, *op. cit*., p. 260.

238 Academia Română, *Istoria românilor (vol. VIII)..., p*. 598.

239 *Ibidem*, pp. 565-598.

240 Ministerul Regal al Afacerilor Străine. *Tratat între România şi Bulgaria semnat la Craiova, 7 septembrie 1940*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, Bucureşti, 1940, pp. 4-18. Vezi şi: Adrian Năstase, *Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale – Reglementări în dreptul românesc – 1918-1989 vol. III*, Ediție îngrijită de Roxana Frailich, Regia Autonomă „Monitorul Oficial", Bucureşti, 1998, pp. 245-255; Dimitrie Gherasim, *Schimbul de populații între state*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, Bucureşti, 1943, pp. 88-115; V. Ciorbea, *op.cit*., pp. 449-480; Idem, *Tratatul de la Craiova (7 septembrie 1940*), în „*România de la Mare*", III, nr. 3-4, 1994, p. 55; Constantin Tudor, *Administrația românească în Cadrilater, (1913-1940)*, Editura Agora, Călăraşi, 2005, pp. 300-309.

241 Vezi, pe larg, în acest sens, V. Coman, *Mişcări de populație în ținutul dintre Dunăre şi Marea Neagră*, în *Dobrogea model de conviețuire multietnică şi multiculturală*, Editura Muntenia, Constanța, 2008, pp. 299- 337.

teritorial" una împotriva celeilalte. Potrivit articolului 3, părţile semnatare conveneau ca în termen de 3 luni de la predarea instrumentelor de ratificare să procedeze la schimbul obligatoriu de populaţie în judeţele Durostor şi Caliacra. Totodată, se prevedea un termen facultativ de un an pentru imigrarea locuitorilor din celelalte regiuni ale României şi Bulgariei, însă pentru respectarea parităţii, numărul de cetăţeni români şi bulgari care ar fi trecut benevol dintr-o ţară în alta trebuia să fie egal. Detaliile referitoare la schimbul de populaţie erau prevăzute Anexa C, alcătuită din 15 articole după modelul Convenţiei de la Lausanne pentru schimbul obligatoriu de populaţii între Grecia şi Turcia. Spre deosebire de aceasta, Tratatul de la Craiova consacra două tipuri de schimb, cel obligatoriu care îi privea numai pe bulgarii din judeţele Constanţa şi Tulcea şi pe românii din Cadrilater, iar cel facultativ pe bulgarii şi românii din celelalte părţi ale celor două state în cazul din urmă, numărul celor dornici de a emigra trebuind să fie egal[242]. În acelaşi timp, Tratatul de la Craiova a consacrat un alt criteriu în privinţa schimbului de populaţie, şi anume, cel al originii etnice şi nu cel religios cum prevedea, spre exemplu, Convenţia de la Lausanne, criteriu în baza căruia meglenoromânii islamizaţi din Nânta au fost transferaţi în Turcia, în ciuda originii lor românească.

Pentru îndeplinirea prevederilor referitoare la schimbul de populaţie, s-a mai prevăzut înfiinţarea unei Comisii mixte româno-bulgară formată din câte doi reprezentanţi ai fiecărui stat. Aceasta a elaborat un Regulament special de aplicare a acordului pentru schimbul de populaţie. Prin urmare, judeţele Constanţa şi Tulcea au fost împărţite în 20 de zone, iar judeţele Caliacra şi Durostor în 10, fiecare beneficiind de sprijinul a câte unei subcomisii româno-mixte[243].

Responsabilitatea evacuării şi a transportului locuitorilor supuşi schimbului obligatoriu de populaţie aparţinea aceleiaşi Comisii mixte, în colaborare, însă, cu Comisariatul General pentru Schimbul de Populaţii şi cu autorităţile militare şi administrative române şi bulgare[244]. Elaborarea Planului general de evacuare a căzut în sarcina Comisariatului General, de comun acord cu Comisia mixtă. În fruntea acestui organism a fost numit un comisar general, funcţie îndeplinită, conform legii, de rezidentul regal

[242] D. Gherasim, *op. cit.*, p. 95. Despre schimbul de populaţie româno-bulgar vezi, pe larg, şi Dumitru Şandru, *Mişcări de populaţie în România (1940-1948)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003, pp. 102-111; Virgil Coman, Nicoleta Grigore, *Schimbul de populaţie româno-bulgar. Implicaţiile asupra românilor evacuaţi. Documente (1940-1948)*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2010, //422 p.//

[243] *Ibidem*, p. 17

[244] D. Gherasim, *op. cit.*, p. 100.

al Ţinutului Marea, sub directivele Ministerului Afacerilor Străine. Însă, în realitate, Comisariatul General nu a avut rolul cu care fusese investit, mai cu seamă după desfiinţarea rezidenţelor regale, organismul implicat în cea mai mare măsură, în desfăşurarea schimbului de populaţie fiind Comisia mixtă româno-bulgară[245].

Situaţia bunurilor mobile şi imobile a fost reglementată şi ea, astfel încât, bulgarii care făceau obiectul schimbului de populaţie, în urma desfăşurării acestui proces, îşi pierdeau cetăţenia iniţială, iar proprietăţile imobiliare rurale ale locuitorilor transferaţi obligatoriu erau considerate „bunuri abandonate" şi intrau în patrimoniul statului respectiv. În ceea ce priveşte proprietatea imobiliară urbană, ea rămânea în posesia deţinătorilor, intrând însă sub jurisdicţia ţării pe al cărui teritoriu se afla. Totodată, persoanele care făceau obiectul schimbului aveau dreptul să păstreze şi să transfere bunurile mobile, vitele, inventarul agricol etc. Bunurile rurale din judeţele Caliacra şi Durostor ce aparţineau populaţiei româneşti, care nu era supusă transferului, puteau fi lichidate în termen de 18 luni de la predarea instrumentelor de ratificare, dată după care ele puteau fi expropriate prin despăgubire de către statul bulgar.

Evacuarea Cadrilaterului de către autorităţile române şi instalarea celor bulgare urmau a se desfăşura în perioada 20 septembrie – 1 octombrie 1940, cu precizarea datei şi orei pentru fiecare etapă, astfel încât, să nu se ajungă la contactul direct între convoaiele celor două ţări[246]. Mai mult, conducerea Rezidenţei Ţinutului Marea, prin Serviciul evacuării a elaborat şi înaintat în teritoriu unele instrucţiuni prin care se detaliau dispoziţiile ce trebuiau îndeplinite de organismele cu responsabilităţi în privinţa evacuării. Potrivit acestora, autorităţile abilitate aveau obligaţia de a îndeplini sarcini precum: pregătirea evacuării în cele mai mici detalii; plasarea evacuaţilor şi a resurselor în cuprinsul Ţinutului Marea de unde urma a li se stabili domiciliul definitiv; evacuarea şi plasarea pe plăşi ale căror conducători, pregăteau şi coordonau operaţiunea; locurile de plasare a celor evacuaţi ş.a. Prin urmare, meglenoromânii care se găseau în judeţul Durostor trebuiau a se evacua, provizoriu, în judeţul Ialomiţa, cei din plasa Doimuşlar în satele de la est şi vest de oraşul Călăraşi, iar cei din plasa Turtucaia, în plasa Urziceni[247].

În vederea desfăşurării în cât mai bune condiţii a activităţii de evacuare, Rezidenţa Ţinutului Marea – Serviciul evacuărilor, a emis şi *Instrucţiunile*

---

245 *Ibidem*, p. 102.

246 Ministerul Regal al Afacerilor Străine. *Tratat între România şi Bulgaria…*, pp. 4-18.

247 V. Ciorbea, *op. cit.*, p. 262.

nr. 4544, din 3 septembrie 1940, care precizau că îndeplinirea acestui obiectiv se va realiza în baza convenției ce se va semna după încheierea tratativelor de la Craiova, apoi modul de evacuare a autorităților și obligațiile acestora, limitele noii frontiere, supravegherea operațiunilor de transfer a populației și controlul activității de evacuare a teritoriului, procedura de transfer a bunurilor imobiliare publice, cum se va evacua teritoriul cedat, situația privind recoltele abandonate, ş.a.[248] La data de 9 septembrie, aceleaşi autorități completau sus-numitele instrucțiuni, cu informații suplimentare, ca urmare a semnării Tratatului de la Craiova, în data de 7 septembrie 1940[249]. De altfel, pentru optimizarea activității de evacuare au fost emise, succesiv, de către instituțiile abilitate în acest sens, o serie de noi ordine, instrucțiuni şi circulare, din care vom prezenta, în continuare, pe cele considerate de noi mai importante, tocmai din dorința de a contura mai bine acest complex proces.

Prin urmare, pentru desfăşurarea cât mai exactă a operațiunilor schimbului de populație, Comisariatul General a emis *Instrucțiunile nr. 4.044* privitoare la transferul populației bulgare din județele Tulcea şi Constanța care, făceau precizări privind modul de executare a transporturilor – pe apă, pe calea ferată şi pe uscat cu căruțele – şi organizarea lor[250].

Inițial, s-a urmărit evacuarea cât mai rapidă şi aşezarea provizorie în județele Ialomița şi Constanța, meglenoromânii fiind evacuați, provizoriu, în județul Ialomița după cum reiese şi din *Tabelul de fostele comune evacuate din județele Durostor şi Caliacra repartizate la comunele de pe raza județului Ialomița*[251] fiind aşezați în următoarele localități: cei din Srebârna, în Cacomeanca (astăzi Grădiştea, jud. Călăraşi), cei din Cocina şi Cazimir, în Călăraşii Vechi (astăzi în jud. Călăraşi), cei din Doimuşlar şi [Capaclia], în Rasa (astăzi în jud. Călăraşi), cei din Bazarghean şi Haschioi, în Carol I şi Barza (astăzi Nicolae Bălcescu, respectiv Alexandru Odobescu

[248] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (în continuare SJAN Ct.), fond Primăria municipiului Constanța, dosar 69/1940, f. 90-99.

[249] *Loc. cit*., f. 78-85.

[250] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Tulcea (în continuare SJAN Tl.), fond Prefectura județului Tulcea, Birou străini-paşapoarte, repatriați-colonişti, dosar 76/1940, f. 36-38. Potrivit *Instrucțiunilor 4044*, autoritățile locale din județele Constanța şi Tulcea aveau obligația de a înştiința din timp locuitorii care urmau a fi evacuați, punându-li-se la dispoziție mijloace pentru transportul bagajelor, contra cost, de a le elibera bilete de trecere şi de a le asigura asistența medicală. În acelaşi timp, paza bunurilor şi ordinea erau asigurate de gărzi special destinate, iar evidența şi controlul evacuaților de un organ desemnat în acest sens.

[251] Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Călăraşi (în continuare SJAN Cl.), fond Primăria municipiului Călăraşi, dosar 57/1941 f. 1-2. Localitatea cuprinsă în parantezele drepte este sat aparținător al comunei Doimuşlar, locuit şi de meglenoromâni, însă nu a fost înscris în tabel.

jud. Călăraşi), cei din Vischioi, în Manasia, iar cei din Cadichioi, în Spanţov, judeţul Ilfov (astăzi în jud. Călăraşi)[252].

După aşezarea provizorie a refugiaţilor urma, fireşte, fixarea şi reîmproprietărirea[253] lor în locul bulgarilor evacuaţi. În vederea realizării acestui obiectiv, Comisariatul General a emis o serie de alte documente menite a clarifica desfăşurarea acestei operaţiuni. Reprezentative, în opinia noastră, sunt *Instrucţiunile nr. 12630/28/10/940 privitoare la transporturile pe calea ferată a locuitorilor evacuaţi din Cadrilater în judeţele Ialomiţa şi Constanţa, în vederea colonizării Dobrogei de Nord*[254]. În baza lor a fost elaborat un plan de transport pe calea ferată pentru locuitorii evacuaţi din Cadrilater şi stabiliţi provizoriu în judeţele Constanţa şi Ialomiţa, aceştia fiind repartizaţi pe grupe de familii şi origine în localităţile unde urmau a fi transferaţi definitiv. Pentru aceasta au fost întocmite tabele în care erau înscrise comunele unde erau cazaţi provizoriu şi destinaţia finală, numărul capilor de familie şi al sufletelor ce se transportau, comunele unde au fost repartizaţi, numărul autorizaţiei eliberată de Comisariatul General, gara de îmbarcare, numărul de vagoane necesar pentru fiecare grup de familie şi gara de debarcare[255].

Pentru punerea în aplicare a planului de transport trebuiau luate următoarele măsuri: înştiinţarea din timp a familiilor ce urmau a fi transportate pentru a-şi putea strânge bagajele, facilitarea transportului până la gara de îmbarcare prin rechiziţionarea de către jandarmi, contra cost, a unor căruţe ale localnicilor, repartizarea unui vagon la doi trei capi de familie, în care să se transporte membrii familiilor, bagajele, alimentele, nutreţul, păsările, animalele mici şi porcii. În acelaşi timp, asistenţa medicală trebuia asigurată prin grija prefecturii şi medicii de circumscripţii, iar eventualele neajunsuri trebuiau aduse la cunoştinţa Comisariatului General pentru Dobrogea[256].

Instrucţiunile nr. 12306 privitoare la modul în care se vor executa

[252] Pentru meglenoromânii stabiliţi în Spanţov, vezi *loc. cit.*, fond Primăria comunei Cacomeanca, dosar 8/1940, f. 463.

[253] În epocă, termenii folosiţi pentru împroprietărire/reîmproprietărire erau cei de colonizare/recolonizare, în timp ce românii supuşi acestui proces erau denumiţi colonişti. În opinia noastră, astăzi, mai potriviţi sunt termenii împroprietărire/reîmproprietărire, respectiv evacuaţi din Cadrilater/noi veniţi/îndreptăţiţi la reîmproprietărire, folosiţi de noi în text, deoarece scot în evidenţă, într-un mod mai limpede, realităţile istorice petrecute la acel moment. Totodată, trebuie să mai precizăm că, atunci când am considerat necesar, am folosit şi termenii colonizare/recolonizare, respectiv colonişti, însă, cu sublinierile de rigoare.

[254] SJAN Tl., *loc. cit.*, f. 10-14.

[255] *Loc. cit.*, f. 10.

[256] *Loc. cit.*, f. 11-14.

transporturile vitelor refugiaților din Cadrilater, din județul Ialomița, în Dobrogea de Nord, la rândul lor, aveau menirea de completa prevederile referitoare la activitatea de transfer. Astfel, turmele de vite aparținând persoanelor care dețineau autorizații emise de Comisariat, puteau începe a fi transportate, de la destinația provizorie la cea finală, prin punctele de trecere Hârşova şi Oltina, grupate pe sate şi în fiecare sat pe turme de oi, cirezi de vite, cai, conduse de doi până la şase păstori, în funcție de mărimea turmei sau cirezii, cu condiția de a deține o autorizație emisă de primarul sau notarul comunei de unde plecau. Acestea trebuiau să cuprindă numele delegaților, numărul de vite, itinerarul ce urma a fi străbătut, punctul de trecere peste Dunăre, numărul autorizației eliberată de Comisariat, numele proprietarului de vite şi locul de destinație al turmelor. Transporturile urmau a se desfăşura pe cât posibil noaptea, iar trecerea peste Dunăre pe timp de zi, asistența veterinară fiind asigurată prin grija prefecturilor în cauză, de către serviciul veterinar respectiv[257].

Circulara nr. 19890, din 11 octombrie 1940, emisă de Prefectura Ialomița, ca urmare a *Ordinului nr. 148/1940* al Subsecretariatului de Stat al Colonizării, venea să lămurească o serie de alte aspecte ale activității de transfer: Comitetul pentru ajutorarea şi plasarea refugiaților trebuia constituit din primar, preotul paroh, directorul şcolii, reprezentantul refugiaților, cel al mişcării legionare şi ajutorul legionar; puteau fi rechiziționate camere pentru găzduirea refugiaților, cu plata unei chirii de către aceştia din urmă, cu excepția celor fără posibilități pentru care plata se făcea de către Comisia de ajutor şi plasare; refugiații apți de muncă trebuiau să fie încadrați până la data de 20 octombrie; refuzul aşezării refugiaților la destinația hotărâtă trebuia sancționat cu pierderea dreptului la ajutor şi plasare; bătrânii lipsiți de ajutor trebuiau duşi la aziluri, mânăstiri şi alte instituții de binefacere; funcționarii şi pensionarii statului beneficiau, în continuare, de protecția cuvenită şi de mici ajutoare în situații speciale; studenții şi elevii urmau a fi primiți în şcoli cu scutire de taxe şi burse, pentru cei fără posibilități, oferite de Ministerul Educației Naționale în urma înaintării unor cereri în acest sens; orfanii, copii mici şi cei ai căror părinți nu îi puteau susține material trebuiau plasați la instituții de binefacere ş.a.[258]

Autoritățile abilitate, prin ordinele, instrucțiunile şi circularele emise, au încercat să țină sub control activitatea de transfer, tocmai din dorința de a fi cât mai bine organizată, iar populația supusă acestui proces să aibă cât mai puțin de suferit. Din păcate, realitatea a fost alta deoarece întregul aparat administrativ desemnat a rezolva aceste probleme, în anumite

257 *Loc. cit.*, f. 2-3.
258 SJAN Cl., *loc. cit.*, f. 255-256.

situații, a fost depășit de complexitatea unei astfel de activități, în ciuda numeroaselor eforturi depuse.

Documentelor menționate mai înainte aveau să li se adauge, nu peste multă vreme, altele. Aşa se face că, la data de 7 noiembrie 1940, Comisariatul General emite *Instrucțiunile nr. 13614/940 privitoare la aşezarea provizorie în vederea colonizării în comunele din județele Tulcea şi Constanța, a populației evacuate din Cadrilater, care se găseşte cantonată în județele Ialomița şi Constanța*. Potrivit acestora, toate autorizațiile eliberate de Comisariat privitoare la repartizarea evacuaților din Cadrilater în vederea recolonizării erau declarate nule. Repartizarea, transportul şi aşezarea provizorie în vederea colonizării urmau a se realiza în conformitate cu prezentele instrucțiuni[259].

Astfel, Serviciul de Repartizare din cadrul Comisariatului General a întocmit un plan provizoriu de aşezare ținând seama de:

„a) Numărul caselor şi a suprafețelor abandonate de bulgari, conform tabelelor întocmite de comisiile instituite de Comisariat.

b) Numărul caselor şi al suprafețelor ce se părăsesc de germanii care se expatriază conform datelor comunicate de Comisariatul Regional, instituite în vederea expatrierii germanilor.

c) Numărul familiilor locuitorilor evacuați care se găsesc cantonați în prezent în jud. Ialomița şi Constanța conform situațiilor întocmite de Direcția Colonizării". În acelaşi sens, se mai preciza că: „Datele enumerate mai sus sub a. b. şi c., pot suferi între timp unele modificări, prin lucrările depunere la punct ce se execută. Ele pot rezulta:

Pentru litera a) din faptul că subcomisiile mixte româno-bulgare, găsesc în anumite comune mai mulți, respectiv mai puțin, bulgari decât comisiile instituite de Comisariat.

Pentru litera b) prin faptul că lucrările de inventariere şi cadastrare vor putea da o altă situație, pentru unele comune.

Iar pentru litera c) prin faptul că multe familii au părăsit comunele care au fost cantonate, ducându-se în altele din Dobrogea de Nord sau chiar în restul țării. Cu ocazia eliberării autorizațiilor, se vor face micile modificări necesare, care nu împiedică executarea planului de ansamblu, aşa cum este întocmit"[260]. Aceleaşi instrucțiuni prevedeau şi normele referitoare la modul de întocmire a tablourilor de evidență privind refugiații[261].

În ceea ce priveşte transportul, *Instrucțiunile nr. 12306/940*, respectiv *nr. 12360/28/10/940*, erau modificate şi adaptate noului plan. Dacă pentru

[259] *Loc. cit.*, f. 379-385.
[260] *Loc. cit.*, f. 379-380.
[261] *Loc. cit.*, f. 380-382.

primele se schimba numai locul de destinație, pentru transportul pe calea ferată trebuia elaborat un plan general de transport şi făcut cunoscut imediat după ce Direcția Generală CFR comunica vagoanele şi itinerariul trenurilor ce urmau a fi puse la dispoziția Comisariatului. Aşezarea provizorie în localitățile unde urmau a fi reîmproprietăriți trebuia realizată de către comisii speciale, instituite în baza unor instrucțiuni comunicate delegaților comunali, primăriilor şi preturilor o dată cu autorizația de reîmproprietărire. Planul de transport pe calea ferată şi cel cu căruțele urmau a se comunica, la rândul lor, fiecărei primării în cauză[262]. *Instrucțiunile nr. 13616*[263] aveau să clarifice şi această chestiune. În ceea ce priveşte transportul pe calea ferată, principalele măsuri care trebuiau executate erau, în linii generale, asemănătoare celor cuprinse în *Instrucțiunile nr. 12630/28/10/940*, la care se mai adăugau cele privitoare la obligativitatea şefilor de stații de a raporta în fiecare zi Inspectoratului CFR, telegrafic, numărul vagoanelor îmbarcate respectiv debarcate, atrăgându-se, totodată, atenția acestora că nu puteau fi îmbarcate persoanele care nu erau înscrise în anexa ordinului de transport. La rândul lor, primarii trebuiau să comunice, odată la cinci zile, în scris, Comisariatului General, tabele nominale cu locuitorii evacuați, pe calea ferată sau cu căruțele[264]. Aceştia din urmă, pentru a se deplasa, trebuiau a se constitui în coloane conduse de delegați, numai după ce primăria completa ordinul de transport cu itinerarul, ora şi ziua plecării, să fie însoțite de jandarmi, să meargă pe partea dreaptă a şoselelor pentru a se evita aglomerația şi a nu se încurca circulația, iar plecarea să se facă dimineața, în aşa fel încât până seara să se ajungă la destinație. Căruțele şi animalele celor care se deplasau pe calea ferată urmau a se constitui tot în coloane, respectând itinerarul stabilit de primăriile respective. În final, se atrăgea atenția că începând cu data de 7 noiembrie 1940, nu se mai puteau desfăşura deplasări de populație decât numai în baza noilor ordine de transport[265].

Procesul de evacuare şi definitivarea în centre a îmbrăcat uneori aspecte tragice, în ciuda eforturilor depuse de autorități. Case, terenuri, recolte, morminte ale familiei, toate abandonate, reprezintă numai un episod tragic al suferinței celor supuşi transferului. Fără îndoială, acestuia i se pot adăuga alte episoade, la fel de triste, pe care aveau să le trăiască cei în cauză, fireşte şi meglenoromânii din Cadrilater. În cursul lunii septembrie ei aveau să fie evacuați, provizoriu, în unele localități din județul Ialomița, după cum am

[262] *Loc. cit.*, f. 382-385.
[263] *Loc. cit.*, f. 331-333.
[264] *Loc. cit.*, f. 331-332.
[265] *Loc. cit.*, f. 333.

văzut. Iniţial, au fost achitate sume de bani familiilor în cauză, reprezentând avansuri în contul recoltelor părăsite, în evidenţele întocmite cu acest prilej figurând şi majoritatea familiilor de meglenoromâni care au beneficiat de acestea[266].

Provizoratului trebuia să îi urmeze fixarea definitivă, conform instrucţiunilor. În vederea realizării acestui obiectiv s-a avut în vedere menţinerea unităţii grupului de familii şi a locului de origine, astfel încât, în mare măsură, meglenoromânii au fost repartizaţi în comuna Cerna judeţul Tulcea, alături de familii de aromâni şi regăţeni. În ciuda eforturilor depuse de autorităţi au existat şi nemulţumiri manifestate de unele familii de meglenoromâni desprinşi de restul grupului care solicitau a fi reîmproprietăriţi alături de consângenii lor.

Drept argument prezentăm, în continuare, petiţia delegatului grupului de meglenoromâni adresată Comisariatului General şi înregistrată la nr. 20734 din 21 noiembrie 1940 „Subsemnatul Petre Vanoc, refugiat din jud. Durostor, repartizat provizoriu în com. Cacomeanca jud. Ialomiţa, în calitate de delegat al grupului de colonişti meglenoromâni, aduc la cunoştinţă următoarele: prin autorizaţia nr. 14082, din 29 oct. 1940, grupul nostru în număr de 400 familii a fost repartizat în comuna Cerna jud. Tulcea. Grupul acestor colonişti a fost cartiruit în jud. Ialomiţa, în modul următor:

1) Srebărna –	Durostor	– în Cacomeanca – Ialomiţa
2) Cocina –	”	– în Cuza Vodă ”
3) G-ral Dragalina –	”	– în Carol I ”
4) Haschioi –	”	– în Barza ”
5) Vischioi –	”	– în Manasia – Urziceni
6) Capaclia –	”	– în Rasa – Ialomiţa
7) Cadichioi –	”	– în Spanciov – Ilfov

Dintre toate aceste grupuri, cel stabilit în com. Manasia – Urziceni – Ialomiţa – în număr de 19 familii, din eroare au fost trecuţi şi repartizaţi în comuna Vasile Alecsandri jud. Tulcea şi astfel separaţi de grupul celor 400 de familii – cu toate că autorizaţia în cauză îi cuprinde şi pe ei. Având în vedere cele expuse mai sus cu onoare vă rugăm să binevoiţi a dispune cele legale şi a da dispoziţiuni ca şi aceste 19 familii să fie trecute tot în Cerna”[267]. Astfel de solicitări au fost înaintate autorităţilor, spre exemplu, şi de către unele familii de regăţeni aşezate la Cerna, care doreau să se stabilească alături de familiile cu care aveau legături de rudenie sau proveneau din acelaşi loc[268].

[266] Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Ialomiţa (în continuare SJAN Il.), fond Prefectura judeţului Ialomiţa, dosar 90/1940, f. 197-201; 166-180; 211-212.

[267] SJAN Cl., *loc. cit.* f. 463-464.

[268] Iată care era textul acestei solicitări: „Domnule Prefect, subsemnaţii colonişti

În ceea ce priveşte activitatea de evacuare şi reîmproprietărire din judeţul Tulcea, la data de 14 octombrie 1940, Subcomisia mixtă româno-bulgară avea să-şi înceapă lucrările urmărind, iniţial, evacuarea celor 45.000 de persoane considerate de origine bulgară, cu excepţia bărbaţilor bulgari căsătoriţi cu femei de etnie română[269]. Odată cu rezolvarea acestei chestiuni se iniţia cea din urmă etapă a complexului proces de transfer a populaţiei româneşti, către destinaţia finală, a cărui program de măsuri trebuia respectat cu stricteţe, conform instrucţiunilor.

Referitor la fixarea definitivă a meglenoromânilor în localitatea Cerna judeţul Tulcea, pentru a avea o imagine cât mai clară, prezentăm, în continuare, programul de transport al familiilor care aveau ca destinaţie finală Cerna[270]:

– 48 de familii din Cacomeanca, în data de 23 noiembrie 1940, ora 19, 30 urmau a se îmbarca din gara Călăraşi, în 18 vagoane, până la staţia Cataloi, cu destinaţia finală Cerna.

– 68 de familii din Călăraşii Vechi, în data de 23 noiembrie 1940, ora 19, 30 urmau a se îmbarca din gara Călăraşi, în 24 vagoane, până la staţia Cataloi, cu destinaţia finală Cerna.

– 17 familii din C. Brâncoveanu, în data de 25 noiembrie 1940, ora 1, 52 urmau a se îmbarca din gara Ciulniţa, în 7 vagoane, până la staţia Cataloi, cu destinaţia finală Cerna.

– 81 de familii din Rasa şi Cuneşti, în data de 25 noiembrie 1940, ora 0, 05, urmau a se îmbarca din gara Călăraşi, în 33 vagoane, până la staţia Cataloi, cu destinaţia finală Cerna.

– 115 familii din Ghimbăşani, în data de 25 noiembrie 1940, ora 20, 15 urmau a se îmbarca din staţia Bucu, în 42 vagoane, până la staţia M. Kogălniceanu, cu destinaţia finală Cerna.

evacuaţi din comuna Balagea judeţul Caliacra, actualmente în com. Cerna jud. Tulcea, venim prin prezenta cu cel mai profund respect rugându-vă să binevoiţi a ne aproba să fim permutaţi sau recolonizaţi din com. Cerna jud. Tulcea, în com. Ferdinand (azi Mihail Kogălniceanu – *n.ns*., C.V.) jud. Constanţa unde am fost aprobaţi de D-l Comisar General al Dobrogei şi acum ne vedem opriţi şi înlocuiţi cu alţii veniţi din alte părţi noi avem mari legături familiale ca grad de rudenie cu cei din com. noastră duşi acolo ca greco-catolici şi cerem cu cea mai mare insistenţă să fim aprobaţi, pe baza aprobării şi conform ordinelor date am trimis 15 oameni delegaţi şi suntem cu bagajele împachetate şi în stare jalnică de plâns spre a merge unde au mers ceilalţi consăteni ai noştri pentru care cerem şi subscriem (ss…)". (SJAN Tl., *loc. cit.*, dosar 110/1941, f. 22).

269 Valentina Postelnicu, *Aspecte ale aplicării Tratatului de la Craiova (7 septembrie 1940) în judeţul Tulcea*, în *Direcţia Judeţeană Bacău a Arhivelor Naţionale – Semicentenar. Culegere de studii şi comunicări susţinute la sesiunea ştiinţifică organizată de Direcţia Judeţeană Bacău a Arhivelor Naţionale, la Slănic Moldova 24-25 mai 2001*, vol. II, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 2001, p. 104.

270 SJAN Tl., *loc. cit.*, dosar 76/ 1940, f. 21-22.

– 40 familii din Cocâmbeşti, în data de 28 noiembrie 1940, urmau a se îmbarca din stația Bucu, în 12 vagoane, până la stația M. Kogălniceanu, cu destinația finală Cerna.

– 60 familii din Carol I, în data de 1 decembrie 1940, urmau a se îmbarca din stația Dâlga, în 22 vagoane, până la stația M. Kogălniceanu, cu destinația finală Cerna.

– 110 familii din Carol I, în data de 4 decembrie 1940, urmau a se îmbarca din stația Dâlga, în 42 vagoane, până la stația Zebil, cu destinația finală Cerna.

– 76 familii din Carol I, în data de 5 decembrie 1940, urmau a se îmbarca din stația Dâlga, în 32 vagoane, până la stația Zebil, cu destinația finală Cerna.

– 24 familii din Slobozia Veche, în data de 5 decembrie 1940, urmau a se îmbarca, din stația Slobozia Nouă, în 10 vagoane, până la stația M. Kogălniceanu, cu destinația finală Cerna.

– 13 familii din Ivăneşti, în data de 5 decembrie 1940, urmau a se îmbarca, din stația Slobozia Nouă, în 5 vagoane, până la stația Cataloi, cu destinația finală Cerna.

– 25 familii din Spanțov, în data de 6 decembrie 1940, urmau a se îmbarca, din stația Oltenița, în 10 vagoane, până la stația Cataloi, cu destinația finală Cerna.

– 52 familii din Bora, în data de 6 decembrie 1940, urmau a se îmbarca, din stația Ciulnița, în 21 vagoane, până la stația Cataloi, cu destinația finală Cerna.

După cum se observă, în intervalul 23 noiembrie – 5 decembrie 1940, au fost transportate pe calea ferată un număr de 559 familii de români evacuați din Cadrilater, cu destinația finală Cerna, în cea mai mare parte meglenoromâni, dar şi familii de aromâni şi regățeni.

Pentru bunul mers al activității de transfer, Comisariatul General, prin *Circulara nr. 21840*, din 26 noiembrie 1940, solicita Prefecturii Ialomița să-i înştiințeze pe refugiații din Cadrilater stabiliți provizoriu în arealul acestui județ, că dacă nu vor merge în localitățile unde au fost repartizați, nu vor avea dreptul la reîmproprietărire, repartizare şi nici deplasare gratuită a familiei şi bagajelor[271].

La sfârşitul anului 1940 încă nu se încheiase activitatea de transfer către destinația finală. În aceste condiții, la data de 19 decembrie 1940, acelaşi Comisariat General, printr-o nouă circulară, solicita prefectului județului Ialomița să ia măsuri pentru ca refugiații să fie cazați în condiții omeneşti, pentru a petrece iarna acolo unde se găsesc, urmând ca întreaga operațiune

[271] SJAN Il., *loc.cit.*, dosar 88/1940, f. 81.

privitoare la transfer şi reîmproprietărire să fie revizuită în primăvara anului următor[272].

În plan politic intern, începutul anului 1941 avea să aducă înlăturarea legionarilor din guvern, astfel încât, la 27 ianuarie Ion Antonescu alcătuieşte un nou cabinet format în principal din militari, a căror sarcină principală era aceea de a asigura ordinea publică şi o administrare cât mai eficientă[273]. Pentru meglenoromânii stabiliţi la Cerna acest eveniment avea să însemne înlăturarea primarului legionar de origine meglenoromână, Gheorghe Otti, şi înlocuirea lui cu un alt meglenoromân, Dumitru Ciotti, prin *Decizia nr. 1463*, din 29 ianuarie 1941[274]. La mijlocul lunii februarie, potrivit *Adresei nr. 569*, înaintată Prefecturii judeţului Tulcea, de către Primăria Cerna, existau aici evacuaţi din următoarele comune din Cadrilater: Cocina, Haschioi, Vischioi, Cadichioi, Doimuşlar, Balagea, Hardali, Srebărna, Cămilar, Cavarna, Vetrina şi Rahova de Jos[275].

Comisariatul General avea să hotărască, la data de 17 februarie 1941, ca terenurile rămase disponibile după repartizarea celor îndreptăţiţi la reîmproprietărire să fie atribuite provizoriu noilor veniţi, fixaţi în judeţele din vechiul regat, astfel încât, din numărul total de 1530 persoane distribuite în arealul judeţului Tulcea, 260 din judeţul Teleorman urmau a veni în comuna Cerna[276]. Alături de acestea au mai fost repartizate şi altele, după cum reiese din *Circulara nr. 10364*, din 7 aprilie 1941, emisă de Prefectura

272 Pentru o mai bună înţelegere a acestei chestiuni, prezentăm, principalele prevedei ale numitei circulare: „Pentru ca acest Comisariat să-şi poată desăvârşi opera de reaşezare a populaţiei evacuate din Cadrilater, vă rugăm să luaţi măsuri ca refugiaţii dobrogeni ce se găsesc aşezaţi provizoriu în judeţul D-voastră, să fie cazaţi în condiţii omeneşti pentru a petrece iarna acolo unde se găsesc. Să nu le permiteţi să se deplaseze fie la Bucureşti, fie la Constanţa pentru ajutoare. Acestea se vor da numai prin dvs. Pentru acest scop vi se vor trimite sumele necesare. Iar în cazuri excepţionale dvs. ne veţi cere sume precise, arătându-ne scopul de la caz la caz. Banii pe care îi vor primi refugiaţii dobrogeni, nu constituie ajutoare ci drepturi ce li se cuvin pentru recoltele şi bunurile abandonate în Cadrilater […]. Veţi binevoi a lua măsuri ca evacuaţii dobrogeni, să stea pe loc până primăvară când vor primi dispoziţiuni de deplasare, şi când toţi cei în drept vor fi plasaţi definitiv […]. Nu veţi mai elibera nici o foaie de drum, arătând evacuaţilor, că stând pe loc nimeni nu-şi pierde drepturile, deoarece întreaga operă de recolonizare, va fi revizuită la primăvară, când se va examina situaţia fiecărui evacuat în parte şi se va face şi punerea în drepturi definitive” (*Loc. cit.*, dosar 89/1940, f. 23-24).

273 Keith Hitchins, *România 1866-1947*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996, p. 462.

274 SJAN Tl., fond Primăria Cerna, dosar 7/1941, f. 1.

275 *Loc. cit.*, fond Prefectura judeţului Tulcea, Biroul străini-paşapoarte, repatriaţi-colonişti, dosar 116/1941, f. 21.

276 *Loc. cit.*, dosar 108/1941, f. 48.

Tulcea, încă 100 de „colonişti macedoneni” care trebuiau să ajungă în gara Babadag la data de 9 aprilie[277]. Câteva zile mai târziu, la data de 14 aprilie, printr-o nouă circulară, Comisariatul General înştiinţa Prefectura Tulcea: „Domnul ministru subsecretar de stat al Colonizărilor, a decis ca toţi evacuaţii din Cadrilater încartiruiţi provizoriu în judeţele din vechiul regat, să fie trimişi pentru colonizare în Dobrogea, în comunele unde avem teren disponibil”[278]. Dintre aceştia, încă 100 de familii urmau a fi aduse la Cerna după cum reiese din acelaşi document[279].

Activitatea de reîmproprietărire în Cerna iniţiată la finele anului 1940 avea să se continue şi în primele luni ale celui următor, aici fiind repartizate, succesiv, alte familii, cel mai important nucleu rămânând, însă, cel al meglenoromânilor. Datorită mişcării unor grupuri de refugiaţi dintr-un centru în altul pentru reîntregirea familiei s-au din diverse alte motive, nu putem aprecia cifra exactă a familiilor stabilite aici, în funcţie de origine sau locul de provenienţă. Însă, din fişa monografică a comunei Cerna, întocmită în anul 1941, reiese că populaţia număra 3.685 locuitori, toţi cetăţeni români, din care 3.578 etnici români şi 107 bulgari, 3.675 ortodocşi şi 10 adventişti, numărul gospodăriilor totaliza 832, cel al capilor de familie 766, iar cel al contribuabililor 602[280].

Fără îndoială, principala problemă care trebuia rezolvată acum era definitivarea activităţii de reîmproprietărire. În vederea bunei desfăşurări a acesteia, judeţul Tulcea a fost împărţit în şapte sectoare, fiecăruia fiindu-i repartizat un număr de centre[281]. Mişcarea continuă a noilor veniţi, inconsecvenţa unor decizii ale autorităţilor, împrejurările politice interne şi internaţionale precum şi alţi factori au contribuit la îngreunarea activităţii de definitivare în centre.

Meglenoromânii au fost cuprinşi în sectorul nr. I. Cerna, în centrul cu acelaşi nume. Iată, spre exemplu, ce preciza în procesul-verbal de inspecţie pretorul plasei Măcin, August Dugălşescu, întocmit cu ocazia inspecţiei efectuate aici, în data de 12 mai 1941: „Gospodăria comunală lasă foarte mult de dorit, deşi primarul pare a fi un bun gospodar, nu s-a putut încă realiza nimic din cauza împrejurărilor. Mişcarea continuă a coloniştilor. În planul de activitate şi programul de lucrări s-au prevăzut toate nevoile şi se va începe executarea, imediat după terminarea însămânţărilor. Muncile

277 *Loc. cit.*, dosar 110/1941, f. 13.

278 *Loc. cit.*, f. 32.

279 *Loc. cit.*

280 *Loc. cit.*, fond Primăria Cerna, dosar 7/1941, f. 1.

281 *Loc. cit.*, fond Prefectura judeţului Tulcea, Serviciul administrativ, dosar 1022/1941 f. 27. Aceleaşi informaţii se regăsesc şi la SJAN Ct., fond Prefectura judeţului Constanţa, dosar 86/1941, f. 21-22; vezi şi V. Postelnicu, *op. cit.*, p. 105.

agricole sunt foarte întârziate din aceeaşi cauză /nestatornicia/ (neaşezarea definitivă a coloniştilor – *n.ns.* – C.V.) lipsa de vite şi inventar agricol”[282].

Noul pretor, Nicolae C. Săvescu, desfăşoară în data de 19 iunie 1941, la rândul său, o inspecţie la Cerna, constatând, între altele: „Starea de spirit a populaţiei – o găsesc bună. Zvonurile care circulă cu privire la situaţia internă şi internaţională – printre unii locuitori se vorbeşte că în curând armata română va intra în Basarabia pentru a o dezrobi. Asupra situaţiei interne toţi locuitorii cu care am vorbit cred că germanii vor învinge şi ni se va face dreptate, restituindu-ne provinciile răpite [...]. În comună sunt 756 capi de familie colonişti cu un număr de 3.110 membri. Între ei sunt circa 75 care dispun de avere suficientă (cai, vite şi cereale). Li s-au dat coloniştilor de Comisariatul General Constanţa, la fiecare colonist, sume între 1.000-4.000. În total li s-au dat 286.900. Li s-au mai dat sume de bani sub fostul regim, dar suma nu o putem şti întrucât actele sunt reţinute de d-l inginer Damaşcan, şeful sectorului de colonizare, care lipseşte din comună. Primarul ne afirmă că s-ar fi dat circa 200.000 lei. Li s-au repartizat tuturor coloniştilor case de locuit. Coloniştii sunt mulţumiţi de modul cum sunt cazaţi, dar sunt nemulţumiţi de faptul că şi-au lăsat averea ce au avut în Cadrilater. Starea lor de spirit este nehotărâtă”[283].

Zvonurile privind intrarea României în război împotriva Uniunii Sovietice, pentru eliberarea Basarabiei şi a Nordului Bucovinei aveau să devină realitate la data de 22 iunie 1941. Operaţiile militare desfăşurate începând cu această dată se vor repercuta, fireşte, şi asupra activităţii de definitivare în centre a refugiaţilor din judeţele Constanţa şi Tulcea. Odată cu izbucnirea confruntărilor militare, această regiune a fost declarată zonă de operaţii deoarece, prin poziţia sa geografică, „Dobrogea a ocupat un loc strategic însemnat în planurile militare germane, Marea Neagră şi Dunărea oferind cele mai bune posibilităţi de legătură cu ţările din zona mediteraneană de operaţii, cât şi cu frontul din partea de sud a URSS”[284].

Ostilităţile au dus la organizarea unor operaţii militare în arealul dobrogean, o serie de localităţi din judeţul Tulcea fiind afectate, în special: Sulina, Chilia Veche, Sf. Gheorghe ş.a. după cum menţiona Anghel Vasilescu, referent titular în cadrul Oficiului de Studii, Documentare şi Statistică al Ministerului Afacerilor Interne, într-un raport întocmit în urma unei anchete desfăşurate în Dobrogea, în lunile iunie-septembrie 1941[285]. Prin urmare, chiar dacă luptele nu se desfăşurau la mare distanţă

---

282 SJAN Tl., fond Pretura plasei Măcin, dosar 244/1941, f. 332.

283 *Loc. cit.*, f. 336-337.

284 A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *op. cit.,* p. 447.

285 SJAN Ct., fond Inspectoratul General Administrativ Constanţa, dosar 3/1941,

de localitatea Cerna, atmosfera specifică războiului domina întreaga zonă, astfel încât, şi cei mai optimişti dintre noii veniţi erau conştienţi acum că activitatea de definitivare în centre va fi una de durată. Acestui impediment i se pot adăuga şi altele sesizate de acelaşi Anghel Vasilescu în timpul anchetei sale. Dintre acestea, cele care atingeau în mod direct problema reîmproprietăririi erau: faptul că la distribuirea pământului nu s-a avut în vedere profesia celui în cauză, numărul copiilor pe care îi avea şi nici cel al capilor de familie, ci numai mărimea proprietăţii deţinută în Dobrogea de Sud; distribuirea loturilor a fost provizorie şi a variat în funcţie de situaţia civilă a noilor veniţi, adică familişti vechi şi tineri însurăţei, între 7 şi 5 ha; în acelaşi timp, moşiile celor care plecaseră aveau o întindere mai mare de 5 ha, plus vetrele lor, care puteau ajunge până la 50-60 ha, pe o singură gospodărie fiind împroprietărite 5-8 familii, fiecare cu câte 4-5 alte suflete, toate într-o singură locuinţă; achiziţionarea de vite cu sume mari prin supralicitare sau chiar datorită calităţii lor, prin contractarea de credite de la băncile populare; impozitele ce trebuiau plătite pentru suprafeţele de teren deţinute, îi obligau pe aceştia să acumuleze datorii greu de plătit ş.a.[286]

---

f. 19-65. Un exemplar al aceluiaşi raport se găseşte şi în fondul Prefectura judeţului Constanţa, dosar 11/1941, f. 12-58.

[286] Pentru o mai bună înţelegere a acestei chestiuni, prezentăm câteva din aspectele surprinse de Anghel Vasilescu în raportul său, întocmit în urma anchetei documentare din Dobrogea: „La distribuirea pământurilor se pare că nu s-a avut în vedere nici profesia colonistului, nici numărul copiilor, nici numărul capilor de familie, ci numai fosta proprietate avută în Cadrilater. S-a atribuit anume, de către Comisariatul General, cu titlu provizoriu iar nu în plină proprietate, pentru foştii familişti din Cadrilater, 7 hectare, iar pentru însurăţei 5 hectare, loturile se pare că s-au dat în această proporţie numai în judeţul Tulcea, în timp ce la Constanţa se pare că toate ar fi de aproximativ 5 hectare”. În opinia acestuia, modalitatea de distribuire a loturilor a atras după sine o serie de consecinţe nefaste. Argumentându-şi afirmaţiile, el preciza că „Gospodăriile părăsite de străini erau în genere compuse din proprietăţi de peste 5 hectare fiecare, plus vetrele lor, atingând chiar 60-70 hectare – drept rezultat al unei munci de strădanii seculare. Cum s-a arătat mai sus, pământurile s-au distribuit coloniştilor în raport cu situaţia lor civilă de familişti vechi sau însurăţei, astfel încât pe câte o singură gospodărie evacuată dacă era de mare întindere, s-au putut instala câte 5, 6, 7, 8 şi chiar 9 familii colonizate. Evident că moşiile evacuate nu dispuneau tot de atâtea vetre câţi colonişti au avut capacitatea să primească după proporţia stabilită de Comisariatul General, astfel încât, totalitatea capilor de familie, inclusiv cei ce aparţineau familiilor lor, au fost instalaţi într-o singură locuinţă. Este uşor de înţeles promiscuitatea în care se găsesc aceste familii – fiindcă în majoritatea cazurilor cei 5, 6, 7 sau 8 capi de familie, instalaţi în aceeaşi moşie evacuată, aduc după sine în majoritatea cazurilor câte alte 4, 5 suflete […]. Consecinţele care derivă din această coabitare a familiilor pe aceeaşi gospodărie evacuată, sunt evident infinite şi îngrijorătoare pentru viaţa administrativă, sanitară, agricolă, economică etc. […]. Am arătat mai sus că

Aceste aspecte ale situației populației evacuată în Dobrogea surprinse de către Anghel Vasilescu, cu ocazia anchetei documentare desfășurată în a doua jumătate a anului 1941, ne întregesc imaginea despre evoluția românilor supuși transferului, ca urmare a aplicării prevederilor Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940, implicit, firește, și asupra meglenoromânilor așezați la Cerna. Fără îndoială, au existat particularități ale activități de reîmproprietărire, de la o localitate la alta, în unele situația fiind mai bună comparativ cu altele dar, în general, constatările făcute de acest specialist al Ministerului Afacerilor Interne, în opinia noastră, sunt apropiate de situația reală.

De altfel, în vederea optimizării activității de definitivare a noilor veniți, este promulgat, la data de 25 august 1941, *Decretul Lege nr. 766/1941 pentru colonizarea în Dobrogea a proprietarilor agricoli evacuați din Dobrogea Nouă, în baza Tratatului Româno-Bulgar din 7 septembrie*[287]. Noua lege stipula condițiile în care se va realiza reîmproprietărirea, persoanele îndreptățite a primi gospodării și terenuri, prețul acestora, obligativitatea ca toți aceștia să se constituie în „Cooperative agricole de coloniști", scutirea de plata impozitelor pe 10 ani de la punerea în posesie ș.a.[288]. Cinci zile mai târziu, Comisariatul General emitea *Instrucțiunile privitoare la pregătirea lucrărilor de colonizare potrivit dispozițiilor din noua lege*. Cele șapte capitole constitutive prevedeau reglementări referitoare la: fondul imobiliar, principiile procesului de reîmproprietărire, organele de execuție, identificarea și întocmirea tablourilor celor îndreptățiți a primi case și teren de cultură, elaborarea planului de reîmproprietărire, repartizarea bunurilor, cât și o serie de dispoziții generale[289]. Mai mult, la data de 1 decembrie 1941,

proprietățile distribuite au fost acordate cu titlu provizoriu în raport de 5 și 7 ha pentru care coloniștii refuză să plătească statului cuvenita locațiune. Chiria pentru o casă este independentă de cea pentru pământ – pentru care abia acum au început a se întocmi debite. Pentru însămânțarea locurilor acordate, băncile populare le-au deschis credite, iar pentru vitele cumpărate de la germani – la licitație – urmează a plăti sume destul de serioase, fie din supralicitări nesăbuite, fie din pricina vitelor care unele din ele, sunt într-adevăr de calitate. Impunerea este la hectar de aproximativ 1.600 lei, iar impozitul agricol de aproximativ 120 lei tot pe hectar. După atâtea sarcini, întrebarea care vine de la sine, este fără îndoială, de unde colonistul va putea să susțină toate aceste grevațiuni, sau de unde vor mai putea să susțină impozitele și taxele pentru comună? Sau vor ajunge într-o situație falimentară, din care, neavând nimic de pierdut, statul va apare ca neserios – prin felul cum a știut să organizeze această colonizare – sau autoritățile vor trebui să recurgă la o convertire sau la o iertare a datoriilor, fiindcă în rest nu vor avea ce să urmărească"(*Loc. cit.*, f. 56-57).

[287] „Monitorul Oficial", Partea I, nr. 201 din 26 august 1941, pp. 4984-4985.

[288] *Ibidem*.

[289] SJAN Ct., fond Prefectura județului Constanța, dosar 86/1941, f. 396-404.

era înființat Inspectoratul General al Colonizării din Dobrogea, cu rolul de a pune în aplicare noua lege[290]. Inițial, s-a urmărit identificarea evacuaților din județele Caliacra şi Durostor, stabiliți în centrele din județele Constanța şi Tulcea, printr-o amplă acțiune de verificare a situației fiecăruia în parte, finalizată în februarie 1942. În următoarea etapă, s-a avut în vedere atribuirea loturilor de cultură şi a gospodăriilor celor îndreptățiți, conform *Normelor nr. 2548* din 26 februarie 1942[291]. În paralel cu această activitate, s-a trecut la descongestionarea localităților unde numărul noilor veniți, îndreptățiți la reîmproprietărire, era mai mare decât numărul loturilor ce se puteau oferi din terenul rămas statului, de la emigranți şi repatriații din centru. Pentru realizarea acestui obiectiv s-a urmărit înscrierea surplusului de evacuați, în tablouri, pentru a li se atribui case şi terenuri de cultură în sudul Basarabiei sau în alte centre din Dobrogea care aveau teren disponibil[292]. Meglenoromânii din Cerna nu s-au regăsit între cei care urmau a fi transferați în alte centre, rămânând, în continuare, aici.

În cursul lunii mai a aceluiaşi an, s-a trecut şi la atribuirea gospodăriilor cuvenite noilor veniți şi încheierea contractelor colective, pentru arendele şi chiriile ce urmau a fi plătite de cei care primiseră case şi terenuri. Toate aceste activități au atras după sine o serie de nemulțumiri în rândul celor care nu au avut sau care au lăsat în Dobrogea de Sud gospodării şi terenuri de mică

---

[290] Pentru o mai bună înțelegere, prezentăm, în continuare, *Circulara nr. 32986* din 2 decembrie 1941, a Comisariatului General al Dobrogei – Serviciul Financiar: „Potrivit ordinelor Subsecretariatului de Stat al Românizării, Colonizării şi Inventarului nr. 812/25/XI/941, Cabinet şi nr. 20554/29/IX/941, precum şi adresei Serviciului Comercial al Colonizării nr. 5385, luând ființă, pe ziua de 1 Decembrie 1941, Inspectoratul Colonizărilor din Constanța, cu a cărei organizare şi conducere a fost delegat dl. inginer agronom, inspector general, Ilie Popescu, avem onoarea a vă încunoştința că de la această dată, Comisariatul General al Dobrogei nu se va mai ocupa de nici o operațiune de colonizare, de transferarea coloniştilor dintr-o localitate într-alta, etc. Toate aceste operațiuni rămânând în sarcina Inspectoratului Colonizării din Constanța, vă rugăm ca pe viitor orice reclamație, informații şi orice corespondență în legătură cu lucrările de colonizare să binevoiți a le adresa direct acelui Inspectorat, cu sediul în Constanța, B-dul Ferdinand nr. 39. Comisariatul General va avea numai de rezolvat chestiunile prevăzute în legea sa organică" (*Loc. cit.*, dosar 87/1941, f. 67).

[291] *Loc. cit.*, fond Primăria Năvodari, dosar 102/1942, f. 27-29. Instrucțiunile şi normele privitoare la activitatea de reîmproprietărire în județele Constanța şi Tulcea, care nu s-au păstrat în fondul arhivistic al instituției emitente, au fost identificate în fondurile arhivistice ale unor instituții unde au fost trimise spre a fi puse în aplicare, de aceea, nu trebuie să ne surprindă faptul că citām unele surse care nu au legătură directă cu tema abordată de noi.

[292] SJAN Tl., fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul administrativ dosar 130/1942, f. 70.

valoare şi care se aşezaseră, iniţial, în noi gospodării de mai mare valoare. Prin urmare, noii activităţi de atribuire, potrivit legii, i-au urmat refuzul părăsirii imobilelor pe care le deţineau, reclamaţii şi alte acţiuni menite a zădărnici activitatea de reîmproprietărire, în speranţa că vor putea rămâne, în continuare, în situaţia favorabilă şi, în acelaşi timp, neconformă cu legea[293].

Deşi se credea că odată cu adoptarea şi punerea în aplicare a noii legi se va optimiza procesul de definitivare în centre, din păcate, nici aceasta nu a fost în măsură a rezolva în totalitate chestiunea în cauză. În paralel, autorităţile au urmărit integrarea noilor veniţi şi adaptarea cât mai rapidă condiţiilor impuse prin aplicarea prevederilor Tratatului de la Craiova, dar şi de participarea la război, pe frontul de răsărit. Referitor la meglenoromânii transferaţi la Cerna, rapoartele şi sinteze întocmite de funcţionarii Preturii plasei Măcin, în urma unor inspecţii din cursul anului 1943, problemele de natură administrativă cu care se confruntau locuitorii din acest areal şi, totodată, măsurile ce trebuiau luate în vederea integrării şi adaptării programului impus de autorităţi, în special de natură gospodărească[294]. Prima parte a anului 1944 avea să fie, în linii generale, asemănătoare cu cea anterioară, fapt demonstrat şi de documentele întocmite cu ocazia inspecţiilor periodice organizate în această localitate[295].

Evenimentele petrecute în România, la data de 23 august 1944, aveau să-şi pună amprenta în mod hotărâtor asupra evoluţiei politico-economice şi sociale. Astfel, după înlăturarea conducerii autoritare a lui Ion Antonescu a fost reinstaurat regimul monarhiei constituţionale. Şi după derularea acestui moment, interesul faţă de Dobrogea – considerată, în continuare, zonă strategică – nu a dispărut, sovieticii, la rândul lor, arătându-şi solicitudinea de a o introduce în sfera propriilor interese[296].

În plan politic intern, în România, după 23 august 1944, pluripartidismul îşi va găsi legitimitatea în prevederile Constituţiei din 1923, repusă în vigoare parţial, prin *Decretul regal din 31 august 1944*, însă, funcţionarea sa va fi perturbată de prevederile Convenţiei de Armistiţiu din 12 septembrie 1944, care stabilea, în realitate, un regim de ocupaţie sovietică[297]. Nu este mai puţin adevărat faptul că Dobrogea a intrat sub incidenţa numitei

[293] *Loc. cit.*

[294] *Loc. cit.*, fond Pretura plasei Măcin, dosar 313/1943, f. 1-4; 42-44; 46-47.

[295] *Loc. cit.*, dosar 341/1944, f. 169-175.

[296] Marian Cojoc, *Repere cu semnificaţie geostrategică în ţinutul românesc dintre Dunăre şi Mare după al doilea război mondial,* în „Anuarul Muzeului Marinei Române", tom IV, 2001, Editura Companiei Naţionale Administraţia Porturilor Maritime Constanţa S.A., Constanţa, 2002, pp. 325-327.

[297] Vezi, pe larg, Idem, *Evoluţia Dobrogei între anii 1944-1964. Principalele aspecte din economie şi societate,* Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti, 2001, pp. 17-71.

convenții, încă înainte de ca aceasta să fie semnată, mărturie în acest sens fiind faptele petrecute aici, odată cu instalarea trupelor sovietice, imediat după înlăturarea lui Antonescu[298].

Lunile septembrie şi octombrie 1944, au reprezentat, pentru principalele partide politice, o perioadă de mobilizare, care a dus, în final, la dezintegrarea Blocului Național Democrat[299]. În acest context, Partidul Național Liberal şi Partidul Național Țărănesc au acționat în vederea revitalizării organizațiilor din Bucureşti şi provincie, în timp ce Partidul Comunist a promovat o nouă coaliție politică, Frontul Național Democrat[300].

În plan politic internațional, în octombrie acelaşi an, se convenea asupra cunoscutului acord de „procentaj" între Stalin şi Churchill potrivit căruia, în România, influența sovietică urma să fie de 90%, iar a aliaților occidentali de 10%. Fără îndoială, atât evenimentele politice interne cât şi cele internaționale aveau să-şi pună amprenta şi asupra meglenoromânilor. Din procesele-verbale întocmite cu ocazia inspecțiilor efectuate la Cerna de pretorul plasei Măcin, Ion Stoian, după evenimentele de la 23 august 1944, reiese că lucrările administrative nu au fost întrerupte, vechilor instrucțiuni aducându-li-se completările necesare, în concordanță cu noile realități. Pentru păstrarea ordinii, începând cu data de 10 octombrie, conform instrucțiunilor numitului pretor, intra în aplicare regulamentul de pază excepțională, în timp ce lucrările agricole, trebuiau continuate, în conformitate cu planul de cultură[301]. Situația era aceeaşi şi la sfârşitul lunii noiembrie toate activitățile erau încheiate conform graficelor, inclusiv rechiziția de vite pentru armata sovietică[302].

La începutul anului 1945, situația tindea să se deterioreze din ce în ce mai mult, în primul rând datorită impunerii aplicării prevederilor Convenției de Armistițiu. În luna ianuarie, spre exemplu, în comună încă era linişte şi ordine, iar „vitele pentru armata sovietică au fost predate.

298 *Ibidem*, p. 30.

299 Blocul Național Democrat a fost creat la începutul lunii iunie 1944 din Partidul Național Țărănesc, Partidul Național Liberal, Partidul Social Democrat şi Partidul Comunist pentru o mai bună coordonare a acestor forțe politice în lupta cu guvernul Antonescu (*Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, coord. Ioan Scurtu, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1982, pp. 455-456; vezi şi Ioan Scurtu, Gheorghe Buzatu, *Istoria românilor în secolul XX 1918-1948,* Editura Paideia, Bucureşti, 1999, p. 430; K. Hitchins, *op. cit.,* p. 528).

300 Frontul Național Democrat a fost creat oficial la 12 octombrie 1944 din inițiativa Partidului Comunist şi Partidul Social Democrat, Frontul Plugarilor, Uniunea Patrioților, Apărarea Patriotică, Uniunea Muncitorilor Maghiari din România (Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit*., p. 491; Keith Hitchins, *op. cit*., pp. 542-543).

301 SJAN Tl., loc. cit., dosar 341/1944, f. 166.

302 *Loc. cit*., f. 165.

Nu s-au primit banii nici pentru prima serie, nici pentru a doua. Ordinele în legătură cu aplicarea Convenției de Armistițiu, vor fi executate cu toată atenția și hotărârea”[303].

În această perioadă, România se afla într-o situație dificilă. Pe plan intern disputa politică se accentua, în timp ce armata română participa alături de cea sovietică pentru înfrângerea Germaniei. Evoluția României, în contextul geopolitic determinat de înțelegerile dintre marile puteri și accentuarea crizei politice interne a determinat numirea, la 6 martie 1945, de către regele Mihai I, a unui guvern al Frontului Național Democrat, în frunte cu Petru Groza, din care mai făceau parte gruparea liberală condusă de Gheorghe Tătărescu și cea național-țărănistă condusă de Anton Alexandrescu[304]. La numai două luni de la venirea la conducere a noului guvern lua sfârșit războiul în Europa, România îngemănând, în bilanțul celui de-al Doilea Război Mondial, un summum de acte politice, militare și economice de o importantă semnificație, atât pentru istoria națională cât și pentru cea europeană.

Una din principalele preocupări ale guvernului, cât și a forțelor politice din opoziție, a fost aceea de a acorda României calitatea de stat cobeligerant, însă aceste eforturi nu au fost susținute de marile puteri. Astfel, în cadrul acțiunilor ce vizau organizarea lumii postbelice, Conferința de la Postdam (17 iulie – 2 august 1945) a jucat un rol important, liderii Marii Britanii, SUA. și URSS discutând aici și problema încheierii tratatelor de pace cu Italia, Bulgaria, Finlanda, România și Ungaria. Însă, apreciind că guvernele din Bulgaria, Ungaria și România nu sunt reprezentative, delegații SUA. și Marii Britanii au refuzat să le recunoască și să înceapă tratativele cu ele[305].

În acest context, disensiunile din plan politic intern dintre guvern și opoziție se vor accentua și, în ciuda așteptărilor generale, nici SUA, nici Marea Britanie nu intenționau să sprijine partidele din opoziție împotriva presiunii comuniste. Însă, analizând evoluția vieții internaționale, inclusiv a celei din România, miniștrii de externe ai URSS, SUA și Marii Britanii, întruniți în cadrul Conferinței de la Moscova, între 16-26 decembrie 1945, au decis cooptarea în guvernul Groza a încă doi reprezentanți, unul din partea Partidului Național Țărănesc și altul din partea Partidului Național Liberal și organizarea de alegeri. Această măsură era, evident, una simbolică, atât Marea Britanie cât și SUA recunoscând, de fapt, guvernul impus la 6 martie 1945[306].

303 *Loc. cit.*, dosar 370/1945, f, 370.

304 *România. Viața politică în documente. 1945* (coord. Ioan Scurtu), Arhivele Statului din România, București, 1994, pp. 183-184.

305 Ioan Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.*, pp. 514-515.

306 *Ibidem,* p. 513; vezi și V.Fl. Dobrinescu, *România și organizarea postbelică a lumii (1945-1947),* Editura Academiei R.S.R, București, 1988, p. 116.

În ceea ce priveşte evoluția meglenoromânilor din Cerna după preluarea puterii de către guvernul dr. Petru Groza, regimului de ocupație sovietic, legitimat de Convenția de Armistițiu, i s-a suprapus noua politică de apropiere față de Moscova. De altfel, acest guvern urmărea prin orice mijloace, atragerea câtor mai mulți adepți în vederea acaparării întregii puteri. În acest sens, se încadrează şi unele promisiuni făcute conform cărora „coloniştii din Cadrilater" urmau a fi despăgubiți pentru pierderile suferite ca urmare a aplicării Tratatului de la Craiova din 1940, cu condiția de a se înscrie în FND[307].

Promulgarea *Decretului-Lege pentru înfăptuirea reformei agrare*, la data de 23 martie 1945[308], se înscrie în cadrul aceloraşi demersuri. Nu este mai puțin adevărat că noul cadru legislativ a produs o oarecare nelinişte în rândul producătorilor agricoli, inclusiv în rândurile evacuaților din Cadrilater, deoarece activitatea de reîmproprietărire nici până la această dată nu se încheiase. În acest sens, pretorul plasei Măcin Ion Stoian, constata, cu ocazia unei inspecții întreprinsă la Cerna, în data de 14 aprilie 1945, că activitatea de reîmproprietărire este îngreunată, pe de-o parte datorită neimplicării în mod activ a şefului de sector care lipsise în ultimele zile, iar pe de altă parte noii veniți nu-şi cunoşteau loturile repartizate şi nici cele rămase disponibile, ele fiind lucrate la întâmplare şi fără forme legale. În vederea soluționării acestor probleme, s-a hotărât definitivarea tablourilor cu persoanele îndreptățite la împroprietărire în ordine descrescătoare, împărțirea merelei în sectoare, identificarea terenurilor libere de către „proprietarii colonişti şi băştinaşi" împreună cu membrii Comitetului de împroprietărire şi marcarea cu țăruşi a terenurilor libere repartizate[309].

Neajunsurile şi disfuncționalitățile activității de reîmproprietărire din Dobrogea erau evidențiate şi de conducătorul Inspectoratului Administrativ

[307] SJAN Ct., fond Inspectoratul de Jandarmi Constanța, dosar 17/1945, f. 84.

[308] *România. Viața politică în documente. 1945...,* pp. 225-229. Despre reforma agrară vezi, pe larg, Dumitru Şandru, *Reforma agrară din 1945 în România*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2000.

[309] Referitor la această chestiune, iată ce afirma pretorul plasei Măcin Ion Stoian: „împroprietăririle merg greu din următoarele cauze : 1) Şeful Sectorului, Coandă, nu a dat nici un concurs şi lipseşte de 5 zile. 2) Oamenii sunt dezorientați, necunoscând loturile repartizate coloniştilor şi loturile rămase disponibile. 3) O bună parte din terenuri sunt lucrate la întâmplare, fără forme şi fără să se cunoască şi de sector şi nici de primărie, şi nici de Comitetul de împroprietărire. Pentru a nu se stânjeni şi opri în loc lucrările de însămânțare, s-a hotărât împreună cu Comitetul de împroprietărire: 1) Tablourilor de îndreptățiți să li se dea o formă definitivă în ordine descrescătoare. 2) Împărțirea merelei în sectoare de lucru. 3) În ziua de lucru a sectorului, împreună cu Comitetul vor fi luați şi proprietarii colonişti şi băştinaşi, pentru identificarea terenurilor libere. 4) Țăruşarea terenurilor libere repartizate" (SJAN Tl., *loc. cit.*, f. 36).

Constanța, inginerul Gheorghe Andreescu, în documentul din 10 august 1945, intitulat *Scurtă dare de seamă asupra colonizării în Dobrogea*, concluzia finală fiind aceea că „trebuie să înceteze provizoratul pentru cele 21.000 de familii evacuate din Cadrilater şi, implicit, sprijinirea producției acestei provincii”[310].

Tuturor acestor probleme li s-au adăugat şi apăsătoarele contribuții prevăzute în Convenția de Armistițiu, după cum afirmam mai înainte. Astfel, Ion Stoian, în urma inspecției efectuate la Cerna, în data de18 august 1945, preciza că „s-au predat: cai 185, vite cornute 32, oi 324. Actualmente este în curs colectarea cerealelor. Toate ordinele care privesc executarea Convenției de Armistițiu, vor avea precădere față de celelalte lucrări”[311]. Acelaşi pretor al plasei Măcin, menționa în procesul-verbal de inspecție, din 10 noiembrie 1945, următoarele: „Comitetul comunal constituit în baza Legii 637/945 şi în prezența celorlalte autorități din comună, a convocat populația la primărie, unde s-a întocmit lista definitivă a locuitorilor obligați a preda animale în contul art. 10 şi 12. din Convenția de Armistițiu. S-a lucrat în sensul instrucțiunilor primite de la comisia de plasă. Bovinele şi o parte din ovine, s-au expediat la Pretura Măcin. Au mai rămas de expediat 18 oi care se vor trimite imediat. Bovinele ce urmează a fi predate în contul art. 11, rămân în custodie la locuitorii trecuți pe lista definitivă, până la prezentarea delegatului Uniunii Sindicatelor care după ce le verifică, le ridică şi achită imediat. Se va presa permanent pentru expedierea cotelor obligatorii de cereale ce urmează a fi predate de locuitori, conf. D.M. nr. 2339/945. Pentru predarea lânii să se facă presiuni zilnice, îndeosebi la bunii crescători de oi”[312].

Nemulțumiți de toate aceste probleme, cât şi de faptul că în Cadrilater au beneficiat de terenuri agricole superioare, comparativ cu cele primite aici, un grup de circa 30 de familii de „colonişti macedoneni” din Cerna intenționau să plece în Banat, în primăvara anului 1946, după cum reiese din *Nota informativă nr. 454*, datată 21 ianuarie, a Legiunii de Jandarmi Tulcea[313]. La rândul lor, noii îndreptățiți a primi loturi de cultură conform *Reformei agrare din 23 martie 1945*, erau nemulțumiți deoarece nu au putut fi împroprietăriți datorită lipsei de teren disponibil[314].

310 Apud Marian Cojoc, *Dobrogea. De la reforma agrară la colectivizarea forțată (1945-1957)*, Editura Muntenia &Leda, Constanța, 2001, p. 26

311 SJAN Tl., *loc. cit.*, f. 39.

312 *Loc. cit.*, f. 38.

313 *Loc. cit.*, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul administrativ, dosar 1368/1946, f. 5.

314 *Loc. cit.*, fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 61/1946, f. 11.

În vederea desăvârşirii activităţii de reîmproprietărire erau adoptate *Instrucţiunile nr. 1519*, *din 4 martie 1946, pentru funcţionarea organelor de execuţie locală a lucrărilor de colonizare delegate de Inspectoratul General al Colonizării*, care prevedeau, între altele, modul în care trebuia constituit „Comitetul local de colonizare”, componenţa acestuia şi nu în ultimul rând principalele atribuţii[315]. Deşi conducerea Inspectoratului General al Colonizării din Dobrogea era optimistă în privinţa definitivării activităţii de reîmproprietărire, nici cei îndreptăţiţi şi nici autorităţile judeţene, nu erau dominate de aceeaşi stare de spirit. Printr-o adresă din 19 martie 1946, înaintată acestei instituţii de către prefectul judeţului Tulcea, Mihai Gioga, se preciza, între altele, că „nu instrucţiunile Inspectoratului General al Colonizării, vor curma răul, ce de şase ani merge crescând, în ultimul timp din cauza lipsei de personal în exterior. Singurul remediu ar fi să se vină cu o lege bine chibzuită care să definitiveze lucrările făcute până acum. Numai astfel vom putea salva ceea ce a mai rămas neatins. Organele ONAC-ului cu multă uşurinţă aruncă vina pe colonişti atunci când se constată distrugeri, fără să se ţină seamă că tot aceşti colonişti, în Dobrogea de Sud, unde erau definitivaţi, aveau gospodării şi aşezări înfloritoare [...]. În încheiere, socotim că instrucţiunile Inspectoratului General al Colonizărilor Constanţa sunt de-a dreptul periculoase pentru liniştea judeţului nostru, căci aplicate, ele vor da naştere la noi focare de agitaţie în rândul coloniştilor”[316]. Sunt edificatoare, poate, aceste câteva rânduri, prin care Mihai Gioga descria situaţia populaţiei supusă transferului şi stadiul activităţii de reîmproprietărire.

În contextul instabilităţii politice interne şi internaţionale, printre meglenoromânii din Cerna începuse a circula zvonul că se fac demersuri pentru a emigra în Australia, doritorii primind câte 60.000.000 lei şi alte avantaje după cum reiese din *Nota informativă nr. 44*, datată 28 mai 1946, a Postului de Jandarmi Cerna. În acest sens, aproximativ 30 persoane l-au mandatat pe meglenoromânul Atanase Chita – primar al comunei Cerna între 1942-1943 –, pentru a iniţia demersuri pe lângă un avocat din Tulcea, însărcinat cu această problemă[317]. Seceta din vara anului 1946, starea de

[315] *Loc. cit.,* fond Prefectura judeţului Tulcea, Serviciul administrativ, dosar 1384/1946, f. 7-12.

[316] *Loc. cit.,* f. 5-6.

[317] *Loc. cit.*, fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 70/1946, f. 5. Informaţia era confirmată şi de *Buletinul informativ asupra situaţiei poliţieneşti de pe raza Inspectoratului de Jandarmi Constanţa din perioada 31 mai – 30 iunie 1946* în care se preciza, între altele că: „Pe teritoriul rural al acestui Inspectorat circulă tot mai insistent zvonul că se fac emigrări în America şi Australia şi că celor ce se înscriu pentru emigrare li se dă câte 60.000.000 lei. Legiunea Tulcea semnalează că în oraşul Tulcea se fac înscrieri de

provizorat[318], dar şi refuzul de a adera la Partidul Comunist Român[319] nu au făcut altceva decât să accentueze soluţia emigrării în Australia – aceasta fiind încă de actualitate printre meglenoromânii din Cerna – Ion Moise, Ştefan Mingea şi Vanghele Pifu, întocmind liste cu cei care îmbrăţişau o astfel de idee[320].

Demersurile în această direcţie nu s-au materializat ele fiind, în final, sortite eşecului. În aceste condiţii, cei nemulţumiţi şi-au îndreptat atenţia

acest soi la avocatul Şerban Constantin […]. Legiunea de Jandarmi Tulcea semnalează că în curând va începe un noi război fapt ce determină pe anumite persoane să se înscrie pentru a emigra în Australia. Zvonul ar fi lansat de către unii ostaşi sovietici" (SJAN Ct., fond Inspectoratul de Jandarmi Constanţa, dosar 20/1946, f. 40). Prin *Adresa nr. 765* din 4 octombrie 1946 înaintată de Inspectoratul de Jandarmi Constanţa, Inspectoratului General al Jandarmeriei informaţia era reconfirmată: „Legiunea de Jandarmi Tulcea ne semnalează că în raza judeţului circulă zvonul referitor la posibilităţile de emigrare în Australia. Avocatul Constantin Şerban din oraşul Tulcea prin luna iunie a.c. ar fi efectuat înscrieri pentru cei care doresc să emigreze, încasând amatorilor suma de 24.000 lei costul cererii şi recomandării ce o expedia Consulatului englez. Astfel, s-ar fi înscris mai multe persoane din oraşul Tulcea cât şi de pe teritoriul rural. Circulă zvonul printre cei înscrişi că statul englez la plecare le plăteşte 30 milioane lei de persoană necăsătorită şi câte 60 milioane de familie". (*Loc. cit*., dosar 22/1941 f. 461).

318 Iată cum era descrisă această stare de nelinişte în *Buletinul informativ asupra situaţiei poliţieneşti de pe raza Inspectoratului de Jandarmi Constanţa da la 31 august – la 30 septembrie 1946*: „În judeţul Tulcea, de asemenea se resimt urmările secetei producând îngrijorări în rândurile populaţiei, îndeosebi în regiunile Măcin, Tulcea, Sulina şi Babadag […]. Altă problemă ce constituie o stare de încordare este plecarea coloniştilor pentru recolonizare în Banat, fapt ce duce la dislocarea elementului românesc din această regiune ce are o populaţie minoritară apreciabilă. Cauza acestui exod al coloniştilor este: starea de provizorat în care au trăit, deoarece nici până acum nu li s-au repartizat definitiv casele şi terenurile; în legătură cu aceasta, suntem informaţi că ing. Ionescu din Timişoara, Şeful Colonizărilor, încasează câte 500.000 lei , în folos personal, pentru fiecare colonist înscris pentru recolonizare în Banat, spre a le da casă şi pământ" (*Loc. cit*., dosar 20/1946, f. 47).

319 Acest zvon circula printre cetăţenii care doreau să emigreze în Australia, după cum reiese din *Raportul înaintat de Safir Napoleon comandantul Legiunii de Jandarmi Constanţa nr. 676* din 21 iulie 1946, Inspectoratului de Jandarmi Constanţa: „Suntem informaţi din zvon public, că cetăţenii care doresc a pleca în Australia, părăsind căminele lor, numai pe motivul că nu consimt a adera la Partidul Comunist, atât în prezent cât şi ulterior, fiindu-le teamă de colhozuri, şi deci mai bine să plece în Australia, şi dacă în timp de 5 ani cât stau acolo se va schimba politica în România se vor reîntoarce în ţară la locurile de unde au plecat. De asemenea şi populaţia macedoneană, care s-ar fi înscris pentru plecare, că vor să plece, şi când vor auzi că li se cedă Cadrilaterul, se reîntorc de acolo şi nici ei nu aderă la Partidul Comunist deoarece la Conferinţa de la Paris a celor 4 puteri nu au cedat Cadrilaterul de mult dorit de ei care stare de spirit este de mult dorită" (*Loc. cit*., dosar 22/1946, f. 303).

320 SJAN Tl., fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 70/1946, f. 7.

spre o altă soluție, aceea de a se stabili în Banat, astfel încât, nici chiar noile instrucțiuni privind definitivarea activității de reîmproprietărire, emise de Inspectoratul General al Colonizării din Dobrogea, nu au putut opri fenomenul. Cum bine se ştie, în această regiune, după 23 august 1944 s-a înregistrat un proces de depopulare a satelor locuite de şvabi, odată cu retragerea armatelor germane spre vest[321]. Mai mult, Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, încă din aprilie 1945 a dat dispoziții ONAC să repartizeze proprietăți funciare rurale rămase fără stăpân „coloniştilor" şi „plugarilor refugiați" neîmproprietăriți, dar cu capacitate de muncă, pentru ca pământurile să nu rămână neînsămânțate. Aceleaşi dispoziții prevedeau ca după încheierea campaniei agricole, celor care ar fi dat dovadă de capacitate de muncă excepțională să li se facă împroprietărirea pe loturi de 5 hectare sau mai mari[322]. Paralel, acestora, le-au fost atribuite în folosință locuințe, împreună cu o parte din animalele de muncă şi din inventarul agricol de mică valoare confiscat de la germani[323].

Exodul unor familii de „colonişti" din județul Tulcea în Banat a creat o stare de nelinişte în rândul autorităților județene. Astfel, prin *Nota informativă nr. 214*, din 12 septembrie 1946, Comandantul Legiunii de Jandarmi Tulcea, Teodor Popescu, aducea la cunoştința Prefecturii acestui județ că din rândurile noilor veniți, unii au plecat pentru a fi reîmproprietăriți în Banat, existând temerea ca prin plecarea masivă să scadă numărul populației româneşti şi, în acelaşi timp, să se ivească diferite pretenții din partea minorităților existente aici[324]. Pentru a opri acest fenomen, Inspectoratul General al Colonizării din Dobrogea înainta Prefecturii județului Tulcea, *Adresa nr. 10.057*, din 23 septembrie 1946, prin care solicita luarea de măsuri urgente pentru oprirea plecărilor neautorizate, orice astfel de acțiune atrăgând deposedarea şi excluderea definitivă de la reîmproprietărire[325]. În acest sens, prefectul județului Tulcea, M. Gioga, transmitea „centrelor de colonişti" *Comunicatul nr. 10.459*, din 7 octombrie 1946, în care preciza: „Se aduce la cunoştința locuitorilor, că cererile pentru colonizare în Banat şi Ardeal, s-au primit la Oficiul Național al Colonizării din Bucureşti, Strada Pictor Grigorescu nr. 12, numai până la data de 20 septembrie 1946. După această dată nu se va mai primi nici o cerere de acest fel. De asemenea, se aduce la cunoştința celor interesați că până la 1 ianuarie 1947, se suspendă

321 Dumitru Șandru, *op. cit.*, p. 202.

322 *Ibidem,* p. 204.

323 *Ibidem,* p. 207.

324 SJAN Tl., fond Prefectura județului Tulcea – Serviciul administrativ, dosar 1385/1946 f. 14.

325 *Loc. cit.*, dosar 159/1946, f. 4.

trimiterile pentru colonizări în Banat şi Ardeal, urmând ca până la această dată, odată cu terminarea reformei agrare să se constate disponibilităţile pe care să poată fi aşezaţi cei îndreptăţiţi”[326].

Nu peste multă vreme, la data de 14 noiembrie 1946, era emis *Decretul-Lege nr. 912 pentru definitivarea aşezărilor de colonizare a evacuaţilor din Cadrilater şi ale coloniştilor vechi*[327]. Prin urmare, pe terenurile ce constituiau fondul imobiliar destinat reîmproprietării urmau a fi aşezaţi, în primul rând, evacuaţii cu contracte de vânzare-cumpărare, care făceau dovada că au achitat a zecea parte din preţ, conform dispoziţiilor art. 18-22 din *Legea colonizărilor din 1936*; proprietarii rurali „necolonişti”, evacuaţi din judeţele Caliacra şi Durostor care au abandonat minim 3 ha teren arabil sau plantaţii, mai puţin locul de casă; persoanele evacuate din aceleaşi judeţe menţionate mai înainte, care făceau dovada cu procesul-verbal de punere în posesie sau declaraţiile de avere întocmite de subcomisiile mixte româno-bulgare că au avut în folosinţă lotul tip de cultură; „coloniştii” care au fost admişi în „Dobrogea Veche”, până în 1940, pe vechiul fond imobiliar, care deţineau contracte de vânzare-cumpărare sau procese verbale de punere în posesie şi care nu puteau să folosească pământul deoarece era inundat ori neproductiv; românii veniţi de peste hotare care nu depăşiseră vârsta de 50 ani la data intrării în ţară, cu stagiul militar satisfăcut, să fie căsătoriţi ori văduvi cu copii minori, să nu fi avut condamnări penale, la data intrării în ţară şi să se îndeletnicească cu cultivarea pământului; evacuaţii care au avut în teritoriul cedat propriile gospodării clădite şi fac dovada, că au ca unică ocupaţie agricultura şi nu au fost satisfăcuţi prin împroprietărire, în cadrul *Legii nr. 187* din 1945, în condiţiile generale de admisibilitate, prevăzute de art. 5 din *Legea din 29 aprilie 1940*. Ultimele două categorii, spre a fi îndreptăţite la reîmproprietărire, trebuiau să facă dovada că locuiesc efectiv, la apariţia legii, în unul din „centrele de colonizare” din judeţele Constanţa şi Tulcea sau dacă îşi luau angajamentul că-şi stabilesc gospodăria, în unul din aceste centre, într-un an de la apariţia legii. Tot acum era fixat şi lotul de reîmproprietărire ce cuprindea o gospodărie clădită sau un lot de casă şi un teren de cultură ce varia între 5 şi 15 ha[328].

326 *Loc. cit.*, f. 5

327 „Monitorul Oficial”, Partea I, nr. 266 din 15 noiembrie 1946, p. 11.972-11.973.

328 Iată care erau, în opinia noastră, cele mai importante prevederi ale acestui document: „Pe terenurile care alcătuiesc fondul imobiliar al colonizărilor, ONAC-ul va efectua aşezarea următorilor locuitori, în ordinea de preferinţă menţionată mai jos:

a) Coloniştii cu acte de vânzare-cumpărare evacuaţi din Cadrilater, care fac dovada că au achitat 1/10 din preţ conform dispoziţiilor art. 18-22 din legea colonizării din 1936.

b) Proprietarii rurali necolonişti, evacuaţi din Cadrilater, şi care au abandonat în Dobrogea de Sud, cel puţin 3 ha., teren arabil, sau plantaţii exclusiv locul de casă.

Practic, autoritățile, prin adoptarea noului cadru legislativ, încercau din nou să pună capăt stării de provizorat în care se găseau refugiații din Cadrilater, încă din 1940, ca urmare a aplicării prevederilor Tratatului de la Craiova. Această soluție târzie era adoptată într-un context în care, cum bine se ştie, în 1946, situația generală a României fusese afectată de seceta care a lovit în special Moldova, estul Munteniei şi Dobrogea, de insuficiența materiilor prime, de trecerea de la producția de război la cea de pace, de plata despăgubirilor de război ş.a. În acelaşi timp, agitata viață politică, datorată luptei pentru putere între guvern şi partidele din opoziție, avea să contribuie şi ea la degradarea vieții de zi cu zi a românilor. De altfel, guvernul a urmărit să intimideze, pe cât posibil, propaganda electorală a partidelor din opoziție, prin utilizarea cenzurii asupra publicațiilor acestora, împiedicarea unor adunări sau perturbarea celor care se desfăşurau[329]. În replică, nici opoziția nu s-a lăsat mai prejos, încercând să contracareze acțiunile susținute de forțele guvernamentale. Încă din primăvara anului 1946, în județul Tulcea, spre exemplu, opoziția a lansat o serie de manifeste îndreptate împotriva guvernului, activitate finalizată însă cu monitorizarea atentă a partidelor care ar fi putut organiza manifestări potențial ostile

c) Coloniştii evacuați din Cadrilater, care fac dovada cu procese verbale de punere în posesie, sau cu declarațiile ştat de avere, întocmite de Subcomisiile mixte Româno-Bulgare, că au avut în folosință în Cadrilater, lotul tip de cultură.

d) Coloniştii aprobați în Dobrogea Veche, până în anul 1940, pe vechiul fond imobiliar, care au contracte de proprietate, sau procese-verbale de punere în posesie şi care nu pot folosi terenurile respective, fie din cauză că terenul este inundabil, fie că terenul este neproductiv.

e) Românii veniți de peste hotare, în Cadrilater, în vederea colonizării şi care, pentru a fi aprobați, urmează să îndeplinească condițiile generale de admisibilitate, menționate mai jos:

– Să nu fi depăşit vârsta de 50 ani, la data intrării în țară.
– Să fi satisfăcut legea recrutării.
– Să fie căsătorit sau văduv cu copii minori.
– Să aibă îndeletnicirea de căpetenie agricultură.
– Să nu fi suferit condamnări penale pentru debitele prevăzute de al. C, de sub art. 3.

f) Evacuații din Cadrilater, care au avut în teritoriul cedat, gospodării clădite proprii şi care fac dovada, că au ca unică ocupație agricultura şi nu au fost satisfăcuți prin împroprietărire în cadrul *Legii nr. 187* din 1945, în condițiile generale de admisibilitate, prevăzute de art. 5 din legea din 29 aprilie 1940.

Spre a fi îndreptățiți cei menționați în alineatele e şi f, vor face dovada că locuiesc efectiv la apariția legii într-unul din centrele din Dobrogea sau dacă îşi vor lua angajamentul să-şi stabilească gospodăria într-unul din centrele de colonizare, cel puțin într-un an de la apariția legii (*Ibidem*, p. 11.972).

[329] Vezi, în acest sens, Ioan Scurtu *Studiul introductiv. Anul 1946 în istoria României,* în *România. Viața politică în documente. 1946*, Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1996, p. 43.

puterii[330]. Acest tip de activitate şi-a făcut simţit prezenţa şi la Cerna. Astfel, prin *Nota informativă nr. 65*, din 26 iulie 1946, şeful Postului de Jandarmi Cerna, aducea la cunoştinţă forurilor superioare de la Măcin şi Tulcea că foştii legionari din localitate s-au înscris şi se înscriu în Partidul Naţional Ţărănesc al lui Iuliu Maniu, iar la alegeri vor vota cu acesta, însă sunt ţinuţi sub supraveghere[331].

Din *Situaţia de pronosticul politic de pe raza Postului de Jandarmi Cerna, la data de 22 septembrie 1946* reiese că aici, din numărul total de 1360 votanţi, ar fi votat cu: Partidul Comunist – 16, Partidul Social Democrat – 45, Frontul Plugarilor – 96, Partidul Naţional Popular – 0, Partidul Ţărănesc Democrat – 0, Partidul Liberal Gh. Tătărescu – 260, Partidul Naţional Liberal Gh. Brătianu – 0, Partidul Naţional Ţărănesc Alexandrescu – 0, Partidul Naţional Ţărănesc Iuliu Maniu – 140, iar 803 erau neidentificaţi[332].

Desfăşurate la 19 noiembrie 1946, într-o atmosferă tensionată, alegerile au fost câştigate, conform rezultatelor date publicităţii, de Blocul Partidelor Democratice[333], care a obţinut 70% din voturi şi 349 de locuri în noua Adunare, faţă de 32 ale naţional-ţărăniştilor şi 33 ale celorlalte partide. Există însă indicii potrivit cărora alegerile au fost falsificate în favoarea Blocului Partidelor Democratice[334].

În plan politic extern, negocierile privind încheierea păcii cu România începute la Paris, la 19 iulie 1946, s-au încheiat la 10 februarie 1947 când a fost semnat tratatul de pace între România, pe de-o parte şi Naţiunile Unite, pe de altă parte. Din textul acestuia rezultă, între altele, că România a fost tratată ca o ţară învinsă şi nu i s-a recunoscut cobeligeranţa, a consfinţit menţinerea trupelor sovietice în ţară precum şi obligaţia de a plăti mari despăgubiri de război. După 10 februarie 1947, România a ieşit de sub regimul Convenţiei de Armistiţiu devenind, formal, un stat independent şi suveran. Înalta Comisie Aliată de Control îşi încheia activitatea, astfel încât, SUA şi Marea Britanie nu au mai putut influenţa, în mod hotărâtor, evoluţia postbelică a României, principalul rol revenindu-i Uniunii Sovietice în această zonă de interese, care nu s-a sfiit să-şi impună propria formă de organizare şi conducere politico-statală[335].

[330] M. Cojoc, *op. cit*., pp. 62-63.

[331] SJAN Tl., fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 88/1946, f. 7.

[332] *Loc. cit*., dosar 55/ 1946, f. 33.

[333] Blocul Partidelor Democratice era o alianţă creată cu scop electoral, la data de 17 mai 1946, din: PCR, PSD, PNL – Tătărescu, FP, PNŢ, Anton Alexandrescu şi PNP (*România. Viaţa politică în documente. 1946…,* p. 207).

[334] I. Scurtu, Gh. Buzatu, *op. cit.,* p. 512.

[335] V.Fl. Dobrinescu, *op. cit., passim*; vezi şi V. Fl. Dobrinescu, Doru Tompea,

În noul cadru prestabilit de Marile Puteri, România a evoluat spre un sistem politic totalitar, în care nota dominantă a vieții politice, începând cu anul 1947, a fost creşterea rolului Partidului Comunist Român sprijinit direct de la Moscova. Practic, de acum înainte, lupta acestui partid pentru controlul absolut al vieții politice a fost una deschisă, ea fiind resimțită şi în Dobrogea[336]. Problemele aveau să fie amplificate şi de seceta din vara anului 1946. În acest context, la începutul anului 1947, situația meglenoromânilor din Cerna devenea din ce în ce mai critică. Şeful Postului de Jandarmi Cerna, aducea la cunoştința forurilor ierarhic superioare de la Măcin şi Tulcea, prin *Nota informativă nr. 99* din 23 ianuarie 1947, că în special populația evacuată din Cadrilater era săracă şi dominată de o stare de nelinişte, datorată lipsei cerealelor, mulți dintre noii veniți stând nemâncați zile întregi sau hrănindu-se cu turte de floarea soarelui şi semințe de bumbac prăjite. În acelaşi timp, lipsa nutrețului îi obliga, practic, să-şi vândă vitele cu prețuri foarte mici, bani cu care apoi cumpărau mălai la preț de speculă. Prin urmare, o parte dintre aceştia şi-au părăsit gospodăriile plecând în Banat fața de această situație solicitându-se sprijinul Prefecturii Tulcea, pentru a-i ajuta pe cei nevoiaşi, dar şi pentru a opri acest proces de părăsire a gospodăriilor[337].

Acelaşi conducător al jandarmeriei comunale Cerna, în *Nota informativă nr. 102*, datată 16 martie 1947, preciza: „Suntem informați că printre populația civilă [circulă] zvonul că Grecia este în plin război şi chiar că ar fi declarat război Uniunii Sovietelor. În acest scop primeşte de la

România la cele două conferințe de pace de la Paris (1919-1920, 1946-1947). Un studiu comparativ, Editura Neuron, 1996, *passim*; Viorica Moisuc, *op. cit.,* pp. 305-311; M. Cojoc, *op. cit*., p. 68.

336 *Ibidem*.

337 Iată cum descria şeful Postului de Jandarmi Cerna situația coloniştilor de aici în ianuarie 1947: „locuitorii din comuna Cerna, în special coloniştii care au stare materială mai rea ca cei băştinaşi, sunt foarte îngrijorați din cauza lipsei de porumb şi grâu, provenită din cauza secetei din anul trecut. Mulți din ei stau nemâncați zile întregi sau se hrănesc cu turte de floarea soarelui din care s-a extras uleiul şi semințe de bumbac prăjite. De asemenea, pentru vite nu au nutreț din care cauză le vând pe prețuri de nimic, pentru a cumpăra mălai, pe care-l procură foarte greu şi la un preț de speculă foarte exagerat. Parte din colonişti care au aprobarea, cât şi cei care n-o obțin, pleacă cu familiile în Banat, părăsindu-şi gospodăriile care se ruinează şi distrug. În acest scop, solicită şi obțin vagoane de la CFR pentru transport în Banat. Lipsa de mălai şi făină care se simte din zi în zi mai mult şi a mijloacelor de a-şi putea câştiga existența, i-au adus într-o stare foarte îngrijorătoare. Se impune a se interveni la Prefectura jud. Tulcea pentru a dispune să le vină în ajutor prin Of. Ec. celor lipsiți de mijloace de existență. Să se intervină pentru a se opri plecarea acestor colonişti în Banat, să nu li se mai dea aprobări în acest sens şi să nu li se mai pună la dispoziție vagoane de CFR" (SJAN Tl., fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 70/1946, f. 12.).

americani armament, ajutoare materiale şi i se acordă împrumuturi pentru a lupta contra comunismului. De asemenea, că America ar fi debarcat trupe în Grecia. Mai circulă zvonul că la conferința de pace ce se ține la Moscova există mari neînțelegeri între anglo-americani şi Uniunea Sovietelor din care cauză în curând vor avea loc evenimente importante, sau că un război între aceste mari puteri ar fi inevitabil. Se mai discută că alimentele date de americani pentru ajutorul locuitorilor din regiunile bântuite de secetă din România, s-a dat mai mult în scop de propagandă pentru a-şi atrage simpatia. Populația din oraşul Galați ar fi refuzat să primească acest ajutor manifestând că n-are nevoie de ajutor dat de americani"[338].

La începutul anului 1947 starea de spirit a meglenoromânilor din Cerna era dominată de nelinişte, datorată sărăciei provocată în special de secetă[339], fapt ce a contribuit la apariția un nou clivaj în rândul comunității de meglenoromâni. Nici zvonurile privind situația internațională a foştilor aliați împotriva puterilor Axei nu era în măsură să îi liniştească, teama izbucnirii unui nou război contribuind şi ea la scăderea moralului acestora. Cu atât mai puțin, noile măsuri luate în anul 1947 de către autoritățile guvernamentale, în sprijinul „țărănimii muncitoare", puteau îndrepta starea de spirit a acestora[340]. Prin urmare, în martie 1947 un grup de familii din Cerna pleacă în Banat stabilindu-se provizoriu în localitatea Beşenova Nouă (astăzi Dudeştii Noi – *n.ns.* C.V.)[341]. După aproape şapte luni de incertitudini, la data de 15 septembrie 1947 aceştia adresează un memoriu Inspectoratului General al Colonizării Timişoara prin care solicitau să fie repartizați într-o localitate a județului unde să fie reîmproprietăriți[342].

În ansamblu, anul 1947 nu avea să aducă o ameliorare a situației meglenoromânilor din Cerna, ci o degradare a traiului de zi cu zi, fapt confirmat atât de pretorul Ion Stoian, cu ocazia inspecțiilor organizate aici[343], cât şi de şeful postului de jandarmi din comună[344].

Referitor la activitatea de definitivare, nemulțumirile au continuat fiind semnalate atât în rândul populației băştinaşe, în primul rând, pentru că nu

338 *Loc. cit.*, f. 14.

339 Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Timiş (în continuare SJAN Tm.), fond Comisia Județeană Timiş-Torontal pentru Îndrumarea şi Definitivarea Lucrărilor de Reformă Agrară, dosar 8/1947-1948, f. 268.

340 Mihail Rusenescu, *Date privind politica agrară a României (marie 1945 – februarie 1949)*, în „Studii şi Materiale de Istorie Contemporană", vol. III, 1978, pp. 90-96.

341 SJAN Tm., *loc. cit.*, f. 268.

342 *Loc. cit.*, f. 268v.

343 SJAN Tl., fond Pretura plasei Măcin, dosar 405/1947, f. 125-130.

344 *Loc. cit.*, fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 156/1947, f. 14-16.

le erau respectate proprietățile, repartizarea loturilor urmând a se realiza prin tragere la sorți[345], cât şi în rândul noilor veniți, deoarece Comisia de definitivare le solicita să achite suma de 30 lei pentru fiecare hectar atribuit, necesară acoperii cheltuielilor de întreținere şi hrană a membrilor ei[346].

Pentru a avea o imagine mai clară asupra evoluției meglenoromânilor, în această perioadă, vom prezenta o serie de informații cuprinse în *Darea de seamă referitoare la abuzurile comise de populația colonistă şi macedoneană*[347], din 30 august 1947, întocmită de şeful Postului de Jandarmi Cerna: „În com. Cerna sunt părăsite şi distruse un număr de aproximativ 174 locuințe de către populația colonistă şi macedoneană ce s-a putut stabili până în prezent. Numărul locuințelor părăsite şi distruse este mult mai mare, acestea urmând a se stabili cu precizie, în curând, de comisia de definitivare care în prezent lucrează în com. Cerna, va face identificarea fiecărei locuințe, stabilindu-se cine a avut-o în primire spre folosință şi deci cine se face vinovat pentru părăsirea şi distrugerea ei. Coloniştii care au avut în primire aceste locuințe distruse, parte din ei s-au mutat în Banat, o parte în jud. Constanța prin comunele Gârlița, Esechioi, Regele Ferdinand, şi Canlia, iar o altă parte s-au mutat dintr-o casă în alta, aici în localitate"[348].

Reîmproprietărirea intra în etapa finală, nefiind semnalate abuzuri din partea autorităților abilitate în acest sens şi nici din partea noilor veniți. Referitor la cultivarea terenului agricol, foametea şi seceta au făcut ca o parte din semințele atribuite de Prefectura Tulcea să nu fie însămânțate ci măcinate şi folosite în alimentație. Nu este mai puțin adevărat că însămânțările de toamnă au fost complet compromise din cauza înghețului şi secetei, iar producția distrusă de această din urmă cauză, cât şi de rozătoarele de câmp[349].

Acelaşi autor opina, între altele, că „macedonenii din fire sunt răi gospodari, răi muncitori şi leneşi. Cea mai mare parte din ei nu le place să se ocupe cu agricultura, sau chiar dacă se ocupă, lucrează pământul de mântuială. Le place să se ocupe mai mult de afaceri care cer puțină muncă şi câştiguri bune, de preferință afaceri de comerț. Susținuți şi încurajați în această stare care îi caracterizează sunt însuşi de autoritățile comunale (primar) care mai tot timpul a fost macedonean şi nu i-a îndemnat la muncă. Tot o cauză a acestui rău se datoreşte şi aşezării în mase compacte a macedonenilor, care se susțin unii pe alții şi văd cu ochi răi atât pe locuitorii băştinaşi, cât şi pe coloniştii

345 *Loc. cit.*, f. 21.
346 *Loc. cit.*, f. 22.
347 *Loc. cit.*, dosar 118/1947, f. 18-23.
348 *Loc. cit.*, f. 18.
349 *Loc. cit.*, f. 19.

regățeni”[350]. Această apreciere este, în opinia noastră, lipsită de un temei real, știut fiind faptul că meglenoromânii au făcut dovada faptului că sunt oameni harnici şi renumiți agricultori, atât în locurile de baştină, cât şi în Dobrogea de Sud. Cât priveşte susținerea consângenilor de aceeaşi origine, ea nu poate fi decât una firească, având în vedere mediul multietnic şi multicultural din Meglenia în care s-au format şi au evoluat.

În final, autorul concluziona: „distrugerea a sute de locuințe se datoreşte coloniştilor şi macedonenilor care s-au mutat în Banat sau alte părți, părăsind şi distrugând locuința ce i-a fost dată în primire. Acelora care s-au mutat dintr-o locuință în alta după ce au distrus gospodăria. Organelor însărcinate cu administrarea acestor bunuri ale statului care n-au vegheat la buna lor conservare, ci din contră au aprobat distrugerile prin aprobările date de a se muta dintr-o locuință în alta şi aceasta desigur că nicidecum fără interes. Aceste organe sunt şeful sectorului de colonizare şi primarul comunei. De asemenea, aceeaşi vină o poartă şi cei care au aprobat plecarea coloniştilor şi macedonenilor în Banat cum şi faptului că au fost lăsați atâția ani în stare provizorie şi nu au fost stabiliți formal (oficial, cu acte de împroprietărire – *n.ns.*, C.V.) definitiv în locurile unde au fost aşezați”[351].

Aşezarea şi împroprietărirea unora dintre meglenoromâni în Banat a reprezentat o nouă etapă din cadrul procesului de dezintegrare a „mătcii” meglenoromâne, început în primele decenii ale secolului al XX-lea. Astfel, dintr-un număr de aproximativ 400 de familii care se estimează că au fost transferate din Cadrilater în Cerna, circa 57 s-au stabilit în Banat în județul Timiş, localitățile Variaş, Biled, Jimbolia ş.a., iar două în județul Constanța respectiv la Canlia şi Gârlița[352].

În plan politic intern, urmare a deciziei guvernului de la Moscova de a lichida forțele de opoziție din statele central şi est-europene asupra cărora îşi exercita dominația, din a doua jumătate a anul 1947 această activitate va duce la eliminarea de pe scena politică românească a celor două mari partide istorice, Partidul Național Țărănesc şi Partidul Național Liberal[353].

[350] *Loc. cit.*, f. 19-20.

[351] *Loc. cit.*, f. 20.

[352] În urma cercetărilor de teren pe care le-am efectuat în anul 1996 la meglenoromânii din România şi a unei documentări în arhive avansam, în studiile publicate anterior, cifra aproximativă de 30 familii. Recent, în urma unei aprofundate cercetări, am identificat în arhivele tulcene un „*Tabel nominal de coloniştii şi macedonenii care au distrus şi părăsit locuințele plecând în Banat sau în altă parte*”, din care am identificat, după nume, aproximativ 57 de familii de meglenoromâni care au plecat în Banat județul Timiş şi două în județul Constanța, dintr-un număr total de 134 care au părăsit localitatea Cerna între 1946-1947 (*Loc. cit.*, f. 21-23).

[353] Vezi în acest sens, Ioan Scurtu, *Anul 1947 în istoria României*, în *Viața politică în documente. 1947* (coord. Ioan Scurtu), Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1994, p. 12.

Intervenţia sovietică în viaţa internă a statelor din zona sa de dominaţie s-a accentuat, în septembrie 1947, când s-a hotărât, la Conferinţa de la Szklarska Poreba, constituirea Biroului Informativ al Partidelor Comuniste şi Muncitoreşti, menit să coordoneze activitatea acestora. În acest sens, „Delegatul Partidului Comunist al Uniunii Sovietice a cerut accelerarea proceselor de trecere a ţărilor de «democraţie populară» la socialism, eliminarea reprezentanţilor burghezi din structurile puterii, realizarea partidului unic al clasei muncitoare, adoptarea unor programe de transformări socialiste, trecerea la regimul dictaturii proletariatului”[354].

Această politică şi-a pus amprenta şi asupra meglenoromânilor, membri de partid sau simpatizanţi ai unor partide, altele decât cele de orientare comunistă, fiind ţinuţi sub supraveghere pentru a fi luate cu rapiditate contra lor măsuri, în concordanţă cu cele impuse de noul regim. Astfel, în *Istoricul problemei reacţionare – fasciste – legionare* din comuna Cerna, întocmit de şeful postului de jandarmi de aici, Dumitru Beche, se prezenta pe scurt evoluţia acestei chestiuni începând cu anul 1933, concluzia finală fiind aceea că „foştii legionari continuând să nutrească ideea reacţionară fascistă, contrară actualului regim democratic (*sic!*) se impune a fi supravegheaţi îndeaproape”[355].

Acelaşi Dumitru Beche, în *Istoricul problemei naţional-ţărăniste „Maniu”* făcea o scurtă trecere în revistă a evoluţiei acestui partid politic în comuna Cerna începând cu anul 1940, concluzionând că „totuşi, această mişcare, în aparenţă dezorganizată, persistă şi necesită ca foştii membri să fie supravegheaţi, iar acţiunile lor dăunătoare regimului democrat, descoperite şi deferiţi justiţiei”[356].

[354] *Ibidem*, pp. 12-13.

[355] Autorul opina, în mod eronat, că majoritatea coloniştilor macedoneni veniţi din Cadrilater în Cerna erau legionari: „La 6 septembrie 1940 venind la conducere regimul legionar, (este vorba, de fapt, de regimul antonesciano-legionar, instaurat oficial la data de 14 septembrie 1940 – *n.ns.*, C.V.) din cauza schimbului de populaţie nu s-a observat nici o schimbare în conducerea ad-tivă, însă după repatrierea bulgarilor au venit în loc colonişti macedoneni din Cadrilater din care majoritatea erau legionari, această mişcare s-a reorganizat. La conducerea comunei a venit ca primar legionarul Gheorghe Otti care împreună cu alţi membri legionari Ghe. Budeş, C. Dinoglu şi alţii au început activitatea comiţând diferite abuzuri şi şicanii populaţiei” (SJAN Tl., *loc. cit.*, dosar 103/1947, f. 10). Ceea ce ne surprinde este faptul că acelaşi autor, spre exemplu, când se referă la *Istoricul problemei Naţional Ţărăniste Maniu*, sau informează forurile ierarhic superioare care sunt membrii Partidului Naţional Liberal din comuna Cerna, anexează tabele nominale în care precizează date clare. Nu aceleaşi date amănunţite ne furnizează şi atunci când face referire la membrii mişcării legionare, de fiecare dată fiind nominalizate aceleaşi patru-cinci persoane, ceea ce ne îndreptăţeşte să precizăm că afirmaţia potrivit căreia majoritatea coloniştilor macedoneni veniţi din Cadrilater în Cerna sunt legionari este eronată.

[356] *Loc. cit.*, f. 14-16.

Informații prețioase ne sunt oferite de Dumitru Beche și în *Istoricul problemei „propaganda subversivă, care speculează nemulțumirile cu caracter general, regional sau local, provocate de crizele de natură politică, economică, agrară, industrială, fiscală, etc.”* în care preciza că „populația comunei Cerna o formează în majoritate coloniștii macedoneni și mai puțin coloniștii regățeni evacuați din Cadrilater în toamna anului 1940, prin schimbul de populație. O parte mai mică din populație, cam 1/5 din total o formează băștinași printre care se găsesc și minoritari bulgari, care au rămas în urma repatrierii în Bulgaria. Încă de la venirea coloniștilor în această comună, au existat și mai există rele raporturi între coloniști, în special macedoneni și băștinași găsiți aici. Cauzele care provoacă aceste rele raporturi între ei ar fi, în primul rând, deosebirea de sânge și rasă (*sic!*) ce există între unii și alții, obiceiuri și toate celelalte, provocată mai mult de macedoneni[357]. *În al doilea rând este dreptul de proprietate mai mare ce caută să și-l asume acești coloniști macedoneni mai mult ca ceilalți* (*subl. ns.*, C.V.). Aceasta a cauzat și le-a impus ca, comuna să fie administrată din anul 1940 numai de către macedoneni, care călăuziți întotdeauna de considerațiunile de mai sus, au protejat pe unii și nemulțumit pe ceilalți, provocând astfel dezbinarea care a dus la rele raporturi între locuitori. Tot acestui fapt se datorește și dezbinarea politică din comună, care a cauzat majorității locuitorilor băștinași din comună să fie înscriși sau să adere la Partidul N. Țărănist, Iuliu Maniu[358]. Coloniștii macedoneni numai din interesul ca dintre ei să fie întotdeauna la conducerea și treburile ad-tive ale comunei au căutat să se infiltreze în fiecare partid politic, spre a înlătura pe locuitorii băștinași, cauzându-le diferite nemulțumiri. Majoritatea dintre acești macedoneni sunt cunoscuți că au făcut parte sau au aderat cu mișcarea legionară (*sic!*) și deci datorită acestei ordine de idei nemulțumirile relatate mai sus, propaganda subversivă poate specula”[359].

Posibilii „agenți ai reacțiunii” ar fi putut specula și nemulțumirile noilor veniți provocate de neajunsurile activității de reîmproprietărire, de seceta ce a afectat grav și această comună, de majorarea taxelor pentru cei care practicau activități de natură comercială ș.a. În final, autorul mai preciza

[357] În mod eronat autorul acestui document preciza că există o deosebire de sânge și rasă între macedoneni și băștinași, poate între ei și bulgarii rămași aici dar aceștia erau nesemnificativi ca număr, în condițiile în care, cum bine se știe, românii balcanici sunt parte integrantă a poporului român și au veni din locurile de baștină în „țara de adopție” România, exclusiv în calitate de români.

[358] Opinia autorului este exagerată deoarece, din *Tabelul nominal de membrii org. politice PNȚ „Maniu”*, dintr-un număr de 29 membri, 10 erau meglenoromâni, iar președintele Noe Nicolae era, la rândul său tot meglenoromân (*Loc. cit.*, f. 15).

[359] *Loc. cit.*, f. 12.

că „deşi nu s-au identificat indivizi care să ducă o propagandă subversivă, prin specularea nemulțumirilor provocate de crizele de natura celor de mai sus, totuşi agenții reacțiunii pot specula asemenea nemulțumiri care pot provoca dezordine. Deci aceşti indivizi trebuie identificați, semnalați autorităților superioare, luându-se măsurile legale contra lor"[360].

Sunt edificatoare, în opinia noastră, toate aceste concluzii ale lui Dumitru Beche, din finalul documentelor menționate, pe care nu întâmplător le-am prezentat în detaliu, ci tocmai din dorința de a reliefa modalitatea prin care trebuiau înlăturați opozanții regimului.

În plan politic intern, sfârşitul acestui an avea să aducă modificări esențiale, regimul monarhic fiind înlocuit cu cel republican. Astfel, la data de 30 decembrie 1947 regele Mihai I a trebuit să semneze actul de abdicare[361], iar România a fost proclamată, în aceeaşi zi, Republică Populară, în frunte cu un Prezidiu Provizoriu[362]. Instalați la putere, comuniştii au pus în practică, în deceniul următor, o politică de sovietizare a României, în care nu-şi mai găseau locul democrația, cele mai elementare drepturi şi libertăți cetățeneşti, respectarea proprietății ş.a.

Anul 1948 avea să fie unul decisiv pentru evoluția României pentru următoarele patru decenii. La data de 4 ianuarie s-a constituit Comisia Centrală pentru organizarea Congresului de unificare a Partidului Comunist cu Partidul Social-Democrat, în vederea constituirii Partidului Unic Muncitoresc şi s-au aprobat instrucțiunile pentru alegerea organelor de conducere locală şi a delegaților la Congres. Desfăşurat între 21-23 februarie 1948, în sala Ateneului Român, acesta a ales Comitetul Central care, mai apoi, în şedința din 24 februarie a ales Biroul Politic şi Secretariatul Comitetului Central (Gheorghe Gheorghiu-Dej – secretar general, Ana Pauker, Teohari Georgescu şi Lothar Rădăceanu – secretari). Practic, acest moment avea să consfințească, preponderența absolută a comuniştilor în toate organele de conducere care şi-au impus propriul model de organizare a societății. În mod firesc, se cerea adoptarea unei noi legi fundamentale, menită a consacra forma de stat republicană. Totodată, se aveau în vedere ample transformări economice şi politice[363].

La data de 27 februarie 1948 ia ființă Frontul Democrației Populare[364]

---

360 *Loc. cit.*, f. 13.

361 *România. Viața politică în documente. 1947...,* pp. 289-290.

362 *Ibidem,* pp. 290-293.

363 Vezi, în acest sens, Ioan Scurtu, *Studiu introductiv*, în *Stenogramele şedințelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român* vol. I, *1948*, Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 2002, pp. III-IV.

364 Frontul Democrației Populare era condus de un Consiliu Național, compus din:

care va obține la alegerile din luna următoare 93, 2% din voturi și 405 mandate. Nu peste multă vreme, la data de 13 aprilie 1948, Mare Adunare Națională votează, în unanimitate, noua Constituție care va legitima noul regim politic din România[365].

Toate aceste acțiuni politice aveau să influențeze şi procesul de reîmproprietărire. Edificatoare în acest sens este, în opinia noastră, *Darea de seamă asupra operațiunilor de colonizare din Dobrogea*, întocmită la finele anului 1948 de D. Vătafu, şeful Inspectoratului Agricol Regional Constanța, care deşi elaborat în limbajul specific epocii, ne oferă o serie de date concrete asupra acestui complex proces. În prima parte, sunt prezentate pe scurt etapele de început, Reforma agrară din 1921, apoi primele acțiuni de împroprietărire din Dobrogea, desfăşurate în perioada interbelică, după care dezvoltă acțiunile întreprinse de statul român în urma aplicării prevederilor Tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940. Astfel, „prin evacuarea populației române din județele Durostor şi Caliacra, s-au abandonat: teren arabil 204.627 ha; gospodării agricole 18.760. Din numărul de 18.760 gospodării agricole lăsate în Cadrilater, 7.201 gospodării au fost construite de stat şi date în proprietatea coloniştilor [...]. Din populația de 21.897 capi de familie – preciza acelaşi D. Vătafu – s-au aşezat în județul Constanța circa 9.000, iar în județul Tulcea 8.000; restul s-au risipit în Muntenia, Oltenia, Moldova, etc.”[366]. Încercând să scoată în evidență acțiunile întreprinse de noile autorități, desfăşurate în special din a doua parte a anului 1947, autorul combate acțiunile întreprinse de vechii guvernanți, unele din afirmații fiind argumentate altele, în opinia noastră, doar simple speculații politicianiste. Acelaşi autor avea să precizeze că „urmare a terminării lucrărilor de recolonizare din Dobrogea a fost desființat, pe data de 15. I. 1948, Oficiul Național al Colonizărilor şi deci şi fostul Inspectorat General al Colonizării din Dobrogea”[367]. În acest sens, Inspectoratul Regional Agricol Constanța,

---

Vasile Luca, Lothar Rădăceanu, Iosif Chişinevschi din partea Partidului Muncitoresc Român; dr. Petru Groza, Anton Alexandrescu, Ion Ontaru din partea Frontului Plugarilor; Petre Constantinescu-Iaşi, Mihail Dragomirescu, Alexandru Şteflea din partea Partidului Național Popular; Kácko Alexandru, Ludovic Tákács, Cziko Ferdinand din partea Uniunii Populare Maghiare. Preşedinte al Consiliului Național al Frontului Democrației Populare a fost ales dr. Petru Groza, secretar general Vasile Luca, iar secretar adjunct Iosif Chişinevschi (*Ibidem*, p. V).

[365] Ioan Muraru, Gheorghe Iancu, *Constituțiile române – Texte. Note. Prezentare Comparativă*, Ediția a III-a, Regia autonomă „Monitorul Oficial”, Bucureşti, 1995, pp. 113-130.

[366] SJAN Tl., fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul administrativ, dosar 1488/1948, f. 71.

[367] *Loc. cit.*, f. 76.

va înştiinţa organele administrative din judeţele Constanţa şi Tulcea, prin *Circularele nr. 443*, din 6 martie 1948, respectiv *nr. 1028* din 18 mai 1948, că lucrările de reîmproprietărire a evacuaţilor din Cadrilater, au fost încheiate definitiv[368].

Ca urmare a activităţii de reîmproprietărire în judeţele Constanţa şi Tulcea, din totalul suprafeţei identificată şi măsurată de 146.726 ha, a fost atribuit evacuaţilor din Cadrilater în total 117.115 ha, reprezentând teren arabil, grădini, vii, islazuri, 6.343 ha instituţiilor de stat, 19.034 ha au rămas disponibile, 3.328 ha neproductive, iar 906 ha în litigiu şi „aşezare schimbări". „Cu ocazia acestei definitivări a coloniştilor, s-au aşezat în Dobrogea un număr de 12.868 colonişti, din care numai la un număr de 11.297 colonişti li s-au făcut acte de proprietate (acte de vânzare-cumpărare), celorlalţi neputându-se face actele din forţă majoră. Acestor colonişti li s-au dat 10.161 gospodării, 2.162 locuri de case, iar instituţiile de stat au fost înzestrate cu 217 case şi 36 locuri de case. Au mai rămas disponibile 1.898 case şi 2.400 locuri de case, care s-au afectat fondului de reformă agrară ca şi terenul rămas disponibil de la colonizare. Pe aceste disponibilităţi, care grupează în judeţul Constanţa – 4.644 ha teren arabil, 571 case şi 1.112 loturi de case s-au şi făcut împroprietăririle, rămânând numai într-o singură comună 800 ha teren arabil, pârloagă de 8 ani.

La judeţul Tulcea, din disponibilul de 12.339 ha, teren arabil, a fost dat la împroprietărire circa 500 ha, restul s-a dat în folosinţă, până la ridicarea recoltelor, după care se va da la împroprietărire. De fapt, lucrările de

[368] Pentru o mai bună înţelegere a acestei chestiuni, prezentăm, în continuare, prevederile Circularei nr. 1028 din 18 mai 1948: „Avem onoarea a vă face cunoscut că pentru totdeauna, în cuprinsul judeţelor Constanţa şi Tulcea problema colonizărilor a fost complet lichidată şi pe viitor nu se va mai face nici o operaţiune de colonizare. Toţi coloniştii evacuaţi din Cadrilater oriunde se vor mai afla şi acolo unde sunt disponibilităţi de terenuri, urmează să fie satisfăcuţi prin împroprietărire dacă îndeplinesc condiţiunile legii de reformă agrară nr. 187/1945. Odată cu terminarea campaniei însămânţărilor şefii ocoalelor agricole împreună cu comitetele gospodăreşti vor lichida ultimele lucrări de împroprietărire, pe disponibilităţile de la colonizare şi în acelaşi timp vor începe verificarea coloniştilor recolonizaţi şi aceia care nu stau în casa şi pe terenul care le-a fost atribuit şi nu se află în localitate, vor fi excluşi de la colonizare. Casele şi terenurile rezultate, în urma acestei operaţiuni, vor fi repartizate fondului de reformă agrară, urmând ca ele să fie date la împroprietărire celor îndreptăţiţi şi încă nesatisfăcuţi sau chiar în completare celor care au primit mai puţin pământ. Verificarea se va face folosindu-se de lucrările ce s-au trimis şi se vor trimite, în timpul cel mai scurt, fiecărui centru de colonizare. De asemenea, un exemplar din aceste lucrări a fost predat Serviciului Agricol Judeţean, Biroului Proprietăţii şi Bunurilor Statului şi reformă agrară. Orice alte litigii sau încurcături descoperite în lucrările de recolonizare vor fi rezolvate de şeful ocolului agricol de comun acord cu Serviciul Agricol Judeţean" (*Loc. cit.*, fond Pretura plasei Măcin, dosar 420/1948, f. 56).

împroprietărire, în ce priveşte tablourile de împroprietăriri sunt executate, a rămas numai operaţiunea de punere în posesie şi eliberarea titlurilor. Odată cu aşezarea acestor colonişti s-au avut în vedere şi interesele obşteşti ale acestora şi ale statului, aşa încât din bunurile ce formau fondul de colonizare s-au atribuit şi pentru instituţii de folos obştesc ale centrelor de colonizare"[369]. La Cerna, din 264 „contracte de vânzare-cumpărare între statul român şi colonist" aproximativ 214 au aparţinut familiilor de origine meglenoromână[370].

În final, acelaşi D. Vătafu avea să afirme: „Cu privire la soluţionarea definitivă şi categorică a problemei coloniştilor din Dobrogea, urmează ca, pe viitor, centrele de colonizare să fie organizate în cooperative de producţie, unde statul trebuie să mai intervină cu conductori specialişti şi cu inventar de muncă, întrucât coloniştii sunt lipsiţi într-o bună parte de acest inventar, întâi datorită a o parte din ei, care obişnuiesc să cutreiere ţinuturile ţării şi în al doilea rând datorită acestei (secetei – *n.ns.* C.V.) din ultimii ani.

Centrele masive de colonizare, care au primit pământuri în trei sau 4 parcele mari, pe mereaua comunei – fiecare colonist având parcele mari în aceleaşi trei sau patru locuri în care i s-au dat lotul de 10 ha – sunt cele dintâi care se pretează la organizarea în cooperativă agricolă de producţie, foarte indicată, putându-se realiza fără nici o piedică, acolarea [asolarea?] culturilor agricole şi o lucrare colectivă a pământului, toţi coloniştii având aceeaşi suprafaţă în proprietate, cu randamente sigure şi mult mai mari decât în sistemul de lucru al câmpului de azi"[371].

La nivel naţional, în anul care a precedat actul de început al colectivizării, mai existau evacuaţi din Cadrilater care continuau să-şi manifeste nemulţumirea faţă de măsurile insuficient de energice ale statului, pe linia integrării corespunzătoare şi în deplină siguranţă în zonele ocupate. În acest sens, în octombrie 1948, un număr de 384 din noii veniţi stabiliţi în judeţele Constanţa şi Tulcea aveau încă de primit, din partea statului, despăgubiri pentru recoltele părăsite în toamna anului 1940[372]. În realitate, numărul lor era mult mai mare, această reparaţie realizându-se abia prin *Legea nr. 9/1998*

[369] *Loc. cit.*, fond Prefectura judeţului Tulcea, Serviciul administrativ dosar 1488/1948, f. 74.

[370] Numărul a fost stabilit prin identificarea după nume a familiilor meglenoromâne dintre cele definitivate în Cerna. Vezi, în acest sens, Nicolae Cuşa, *Aromânii (Macedonenii) în România...,* pp. 338-341.

[371] SJAN Tl., fond Prefectura judeţului Tulcea, Serviciul administrativ, dosar 1488/1948, f. 76. Despre această chestiune, vezi şi Viorel Măgureanu, *Regimul proprietăţii funciare în Dobrogea, rezultat în urma aplicării tratatului de la Craiova din 7 septembrie 1940*, în „Revista Arhivelor", LXX, vol. LV, nr. 1/1993, pp. 31-36.

[372] Dumitru Şandru, *op. cit.,* p. 217.

privind acordarea de compensații cetățenilor români pentru bunurile trecute în proprietatea statului bulgar în urma aplicării Tratatului dintre România și Bulgaria, semnat la Craiova, la 7 septembrie 1940[373].

În plan politic intern, în anul 1949 s-a continuat într-un ritm accelerat procesul de sovietizare a României. Astfel, încă din luna ianuarie a fost votată legea comitetelor provizorii ale Sfaturilor populare, nu peste multă vreme, la Plenara Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român din 3-5 martie 1949 adoptându-se şi programul privind transformarea socialistă a agriculturii[374]. Practic, din acest moment, meglenoromânii aveau să fie ancorați şi mai adânc în noile realități, intrând într-o nouă etapă din evoluția lor istorică în cadrul statal românesc. O parte dintre membrii acestei comunități româneşti de sorginte sud-dunăreană vor susține noua ideologie, remarcându-se la nivel local, prin activitatea lor politico-ideologică, iar alții vor rămâne consecvenți ideologiei politice îmbrățişată înainte de instaurarea regimului comunist în România.

Interesant de semnalat este faptul că, în urma acțiunilor de verificare organizate în rândul membrilor PMR din Cerna, în a doua jumătate a anului 1949, nu a fost exclus nici un membru al organizației de partid de origine meglenoromână[375]. În *Raportul general de activitate privitor la desfăşurarea acțiunii de verificare a subcomisiilor 9 şi 12 din Plasa Măcin de la 11 august – 22 noiembrie 1949* se preciza, între altele, că „în comuna Cerna am găsit 3 organizații de bază, care au fost complet destrămate din cauza fostului secretar Victor Roman, care timp de un an de zile, adică până la verificare, nu a ținut nici o şedință fiind în strânse legături cu toți chiaburii şi reacționarii din comună". În final se mai preciza că „prin munca depusă de partid, viața de partid se va dezvolta mai mult şi masele privesc cu încredere în el, trecând majoritatea în colectivul de muncă agricol pentru a scăpa țărănimea de mizerie şi trecerea de la o agricultură înapoiată, la o agricultură socialistă"[376].

[373] „Monitorul Oficial", Partea I, nr. 8, din 13 ianuarie 1998, pp. 7-9.

[374] Vezi, pe larg, în acest sens, *Procesul-verbal şi stenograma şedinței Plenare CC al PMR în cadrul căreia s-a discutat situația țărănimii şi organizarea muncii acesteia pe linia gospodăriilor agricole colective şi a cooperativelor de desfacere, consum, de prelucrare şi meşteşugăreşti*, în *Stenogramele şedințelor Biroului politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al PMR* vol. II. Studiu introductiv de Ioan Scurtu, Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 2003, pp. 123-190.

[375] Vezi, în acest sens, procesele-verbale de verificare ale organizațiilor de bază nr. 1, 2 şi 3, pe baza cărora, am constatat, că dintr-un număr total de 81 membri, aproximativ 24 sunt de origine meglenoromână, nici unul dintre ei nefiind excluşi în urma acestei acțiuni (SJAN Tl., fond Comitetul județean Tulcea al PMR, dosar 83/1949, f. 103-108).

[376] *Loc. cit.*, f. 4.

Meglenoromânii din Grecia şi fosta Iugoslavie

Începutul celui de-al Doilea Război Mondial găsea meglenoromânii din locurile de baştină în cuprinsul a două state: Grecia şi Iugoslavia, în cadrul cărora vor avea o evoluție postbelică diferită[377]. În această perioadă, atât guvernele celor două țări, cât şi cele ale celorlalte state balcanice, urmăriseră să ducă o politică de neutralitate. Evenimentele care au urmat nu au făcut altceva decât să confirme că războiul va fi unul de amploare şi lungă durată, arealul balcanic reprezentând una dintre importantele zone de conflict[378].

Grecia avea să fie una dintre țintele lui Mussolini şi, la data de 28 octombrie 1940, armatele italiene invadează teritoriul elen, unele acționând în lungul litoralului spre Ianina, iar altele în defileul Mețovo, pentru a intercepta comunicațiile cu Epirul şi Macedonia. Operațiile militare continuă, lupte crâncene desfăşurându-se, în data de 2 noiembrie, pe valea Kalamas, în zona Ianina şi în Munții Pindului. Două zile mai târziu, contraofensiva elenă reuşeşte să respingă armatele italiene angrenate aici, spre frontiera cu Iugoslavia. La 11 noiembrie, Armata 9 italiană care declanşase ofensiva spre Salonic, prin Florina şi Edessa, este contraatacată puternic de armatele greceşti, trupele italiene retrăgându-se în dezordine între Ohrida şi mare, pentru a acoperi direcțiile spre Valona şi Tirana. Contraofensiva elenă continuă trupele sale ajungând în teritoriile Albaniei. Hitler nu a rămas indiferent față de această situație şi, la data de 13 decembrie semnează directiva nr. 20 „Marița”, stabilind, între altele, că după apariția condițiilor meteorologice favorabile, o serie de forțe se vor deplasa prin Bulgaria angajând operații militare pentru controlul coastei de nord a Mării Egee şi chiar pe întregul teritoriu al Greciei continentale. În primăvara anului următor, la data de 3 aprilie 1941, acelaşi Hitler semnează şi difuzează directiva operativă nr. 26 cu privire la operațiile militare în Balcani şi colaborarea cu aliații Reich-ului, în cadrul acțiunilor de luptă din această zonă, respectiv Italia, Ungaria şi Bulgaria. Trei zile mai târziu, forțe armate germane, italiene, ungare şi bulgare atacă Grecia şi Iugoslavia. Între 8-9 aprilie, pe valea Vardarului, inclusiv în regiunea Megleniei, au loc lupte sângeroase, trupele germane intrând în Salonic. Armatele greceşti, încercuite între valea Vardarului şi Akios, în număr de peste 70.000, se

[377] Vezi, pe larg, în acest sens, V. Coman, *Aspecte privind istoria meglenoromânilor din Sud-Estul Europei la sfârşitul celui de-al doilea război mondial,* în „Hrisovul”. Anuarul Facultății de Arhivistică, XIII, 2007, Editura Ministerului Internelor şi Reformei Administrative, Bucureşti, 2007, pp. 167-182.

[378] St.K. Pavlowitch, *op. cit.,* pp. 289-310.

predau împreună cu generalul Bakopulos. În acelaşi timp, trupele germane şi italiene realizează joncţiunea izolând armata iugoslavă de cea elenă. Ofensiva continuă, concomitent cu dezmembrarea Iugoslaviei care va capitula în data de 17 aprilie. Hitler dispune împărţirea acestui stat, Italia anexând Muntenegru, majoritatea insulelor din Marea Adriatică, Dalmaţia, o parte din Croaţia, jumătate din Slovenia şi vestul Macedoniei; Ungaria primeşte Bacica, Baranja, Megdumurja şi Prekomurjie; Bulgaria va lua cea mai mare parte din Macedonia sârbească şi unele raioane din estul regiunii Kossovo în timp ce restul teritoriului, inclusiv Serbia în frunte cu generalul colaboraţionist Nedič, rămân sub ocupaţie germană. Data de 23 aprilie 1941 avea să aducă şi capitularea Greciei, regele George al II-lea şi guvernul său refugiindu-se iniţial în insula Creta, iar mai apoi la Londra[379].

În Grecia, după cum am văzut, invaziei italiene din toamna anului 1940 avea să îi urmeze cea a Germaniei şi aliaţilor ei din această zonă, desfăşurată în aprilie 1941 şi soldată cu descompunerea întregului aparat de stat, dizolvarea armatei şi paralizarea instituţiilor politice[380]. În acelaşi timp, puterile victorioase aici, respectiv Germania, Italia şi Bulgaria, îşi vor împărţi între ele responsabilitatea administraţiei ţării, în capitală fiind instituită o conducere „filoaxistă”, condusă succesiv de generalul Tsolakoglou, I. Logotheropoulos şi D. Rallis, cu rolul de a asigura, în primul rând, ordinea publică până la sfârşitul războiului. Armatele bulgare au ocupat aproape întreaga Tracie şi o parte a Macedoniei, Atena şi alte oraşe importante au fost ocupate de trupele germane, iar cele italiene şi albaneze controlau alte regiuni. În realitate, însă, autorităţile Axei nu au administrat întreaga Grecie, două treimi din teritoriu şi jumătate din populaţie neaflându-se practic sub autoritatea administraţiei centrale, aici, predominând starea de anarhie[381].

Încă din toamna anului 1941 s-au pus bazele unor organizaţii de gherilă în regiunile muntoase ale Greciei. Astfel, în septembrie 1941, a fost fondat, sub conducerea grupărilor comuniste, Frontul Naţional de Eliberare – EAM (Elinikon Apeleftheroticon Metopon) condus de o comisie centrală formată din şase membri[382]. În acelaşi timp, au fost create două organizaţii speciale

[379] Despre operaţiile militare din Balcani desfăşurate în toamna anului 1940 şi primăvara anului următor vezi, pe larg, Leonida Loghin, pp. 60-80; vezi şi Winston Churchill, *Al doilea război mondial,* vol. I, Traducere de Any şi Virgil Florea. Cuvânt înainte de Florin Constantiniu, Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 1998, pp. 396-408.

[380] AMAE, fond 71/1945-1948 Grecia, vol. I, Politica internă, nepaginat.

[381] B. Jelavich, *op. cit.*, p. 251.

[382] Cei mai importanţi conducători ai acestei organizaţii erau: Sarmaniotis, Partsalidis, colonelul Giogios, Hagi-Ghiorghiu şi Lulis (AMAE fond 71/1945-1948 Grecia, vol. I, Politica internă, nepaginat)

aflate sub directa subordonare a EAM şi anume: Armata Grecească Populară de Eliberare – ELAS (Elinicos Laicos Apeleftheroticos Stratos), cu rolul de a recruta şi pregăti pentru luptă bărbaţi în 18-45 ani[383] şi Organizaţia Naţională Pangrecească a Tineretului – EPON (Ethniki Panelinios Organosis Neoleas), cu rolul de a pregăti tineretul atât pentru serviciul activ, cât şi pentru cel de ajutorare a acţiunilor militare şi de propagandă[384].

Imitând exemplul partidelor de stânga, care s-au unit într-o organizaţie puternică – EAM, partidele de dreapta au fuzionat alcătuind, la rândul lor, Liga Naţională Grecească Republicană şi Armata Liberă Grecească Democrată – EDES (Elinikos Dimocratikos Eleftheros Stratos). Această organizaţie a apărut în special pentru a contrabalansa puterea de stânga din Grecia[385]. O a treia organizaţie, fără prea mare putere şi influenţă, a apărut la începutul anului 1943 – Frontul Eliberării Naţionale şi Sociale (EKKA), de orientare liberă şi republicană[386]. În afară de acestea mai exista şi Partidul regalist, fără vreo importanţă în viaţa politică a Greciei, care număra puţini aderenţi, mai cu seamă prieteni devotaţi ai regelui George[387].

Pe fondul accentuării crizei economice şi politice din Grecia datorată, în primul rând, regimului de ocupaţie, cât şi a intereselor politice ale Marii Britanii, SUA şi URSS din anii 1943-1944, divergenţele dintre EAM şi EDES se vor accentua, principalul motiv fiind acela al obţinerii controlului decisiv asupra Greciei[388].

Acceptarea de către Uniunea Sovietică a poziţiei dominante a Marii Britanii în Grecia, în vara anului 1944 şi retragerea trupelor germane din ţară în toamna aceluiaşi an, a slăbit într-o oarecare măsură poziţia EAM, care a acceptat încheierea unui armistiţiu, intrat în vigoare la 15 ianuarie 1945 şi a acordului de la Varkiza, semnat la 12 februarie. Se punea, astfel, capăt ciocnirilor dintre forţele ELAS şi EDES. Acordul prevedea demobilizarea tuturor detaşamentelor ELAS şi predarea unei anumite cantităţi de arme, iar ca recompensă erau acordate drepturi politice depline, se garanta libertatea presei şi se acorda amnistiere referitoare la orice activităţi politice desfăşurate anterior, cu excepţia delictelor de drept comun[389]. Prin urmare, la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, Grecia

---

[383] Era condusă de generalul Sarafis şi colonelul Bakergis (*loc. cit.*).

[384] *Loc. cit.*

[385] Era condusă de colonelul Napoleon Zervas (*loc. cit.*).

[386] B. Jelavich, *op. cit.,* p. 253.

[387] În Macedonia, conducătorul acestui partid era colonelul Hrisohou, fost guvernator general al acestei regiuni (AMAE, fond 71/1945-1948, Grecia, vol. I., Politica internă, nepaginat).

[388] B. Jelavich, *op. cit.*, p. 254.

[389] *Ibidem*, p. 256; St. K. Pavlowitch, *op. cit.*, p. 309.

avea un guvern de coaliţie bazat în special pe partidele interbelice, sprijinit de Marea Britanie în vederea împiedicării instaurării unui regim de stânga, dominat de luptătorii de gherilă.

În Iugoslavia, după capitularea armatei şi fuga regelui, în aprilie 1941, ţara a trecut sub controlul Germaniei şi Italiei, care au împărţit în sfere de influenţă, între ele, teritoriile cucerite. Iniţial, aliaţii Axei au reuşit să satisfacă o parte a ambiţiilor naţionale din zonă, iar restul teritoriilor Iugoslaviei au fost încredinţate autorităţilor politice sârbe, croate şi muntenegrene, sub stricta supraveghere a Germaniei şi Italiei[390].

Încă din primele zile ale ocupaţiei puterilor Axei, situaţia din Iugoslavia era una favorabilă organizării unei rezistenţe armate. În mai 1941, colonelul Draža Mihailovič împreună cu un grup restrâns de ofiţeri sârbi s-au retras în zonele de deal şi au organizat aşa-numitele „detaşamente de cetnici", loiale vechiului regim regalist. Cea mai importantă mişcare de rezistenţă era, însă, cea a partizanilor condusă de Iosip Broz Tito, secretarul general al Partidului Comunist Iugoslav[391].

Iniţial, au existat unele încercări de colaborare între partizani şi cetnici, însă acest lucru nu s-a realizat datorită unui dezacord fundamental apărut între cele două tabere, în privinţa strategiei de luptă. În noiembrie 1942, la Bihač, partizanii au pus bazele Consiliului Anti-Fascist de Eliberare Naţională a Iugoslaviei (AVNOJ) care, un an mai târziu, în noiembrie 1943, a fost declarat oficial noul guvern al Iugoslaviei[392].

Considerând că Macedonia urma să constituie o parte integrantă a viitorului stat federal iugoslav, partizanii, au încercat, în 1943, să organizeze o nouă mişcare de rezistenţă în această regiune şi, chiar mai mult, la al doilea congres al AVNOJ din noiembrie 1943 de la Jaje să declare Macedonia drept una din cele şase republici constituante ale Iugoslaviei[393]. Partizanii iugoslavi aveau unele planuri şi mai îndrăzneţe, mai exact încorporarea Macedoniei greceşti şi ieşirea sudică la Marea Egee. În vederea realizării acestui obiectiv, se urmărea atragerea minorităţii slave ce trăia în Grecia, cât şi membri din rândul Partidului Comunist Grec.

În consecinţă, comuniştii greci au fost de acord, la început, să-i organizeze pe comuniştii slavo-macedoneni ca parte integrantă a ELAS. Mai mult, la începutul anului 1944, slavo-macedonenii au pus bazele Frontului Popular de Eliberare al Slavo-Macedonenilor (SNOF), care părea, iniţial,

390 B. Jelavich*, op. cit,* p. 238; St. K. Pavlowitch, *op. cit*. p. 295.

391 B. Jelavich, *op. cit*., p. 242.

392 *Ibidem,* p. 245; vezi şi Gh. Zbuchea, *Istoria Iugoslaviei,* Editura Corint, Bucureşti, 2001, p. 82.

393 B. Jelavich, *op. cit*., p. 247.

că se află sub directa conducere a ELAS. Scurta colaborare între cele două tabere se va încheia printr-un conflict armat în toamna anului 1944, datorită obiectivelor diferite[394].

Într-o conjunctură politică favorabilă, din inițiativa partizanilor conduşi de Tito, era creat, la 2 august 1944, un nou stat federativ al Iugoslaviei, loial Belgradului, Macedonia[395]. Astfel, sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial găsea Iugoslavia pe poziții avansate în jocul politicii macedonene.

Evenimentele politico-militare din timpul celui de-al Doilea Război Mondial desfăşurate în Grecia şi Iugoslavia nu puteau rămâne fără urmări asupra evoluției meglenoromânilor din locurile de baştină. De altfel, Meglenia a fost una dintre regiunile unde s-au desfăşurat, atât operații militare ale puterilor Axei, cât şi luptele de gherilă ale ELAS, EDES sau SNOF. În lipsa unei politici unitare privind obținerea, pe viitor, a unor drepturi legitime, meglenoromânii au optat pentru una din taberele aflate în conflict, în funcție de interesul personal, fără a ține seamă de consecințele nefaste privind menținerea unității de grup şi a ființei proprii. Evenimentele politice interne şi internaționale desfăşurate în această parte a Europei, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial vor demonstra, între altele, şi faptul că, de acum înainte, identitatea meglenoromânilor din locurile de baştină se va altera într-o oarecare măsură, în funcție de interesele dictate de guvernele impuse în Grecia şi Iugoslavia. Nu este mai puțin adevărat că acest fenomen s-a datorat şi evoluției politice interne a statelor mai sus amintite, cât şi înțelegerilor secrete dintre URSS, SUA şi Marea Britanie, privind reconstrucția politică şi economică europeană postbelică. În viziunea primului-ministru britanic W. Churchill, soluționarea problemei balcanice în mod procentual, conform înțelegerii de la Moscova din octombrie 1944, avea drept scop evitarea, în țările în cauză, a unor mişcări sociale ce ar fi putut degenera în războaie civile[396]. Evenimentele petrecute ulterior, în această parte a Europei, au demonstrat însă, contrariul.

Conferința de la Ialta din 4-11 februarie 1945, avea să certifice, între altele, şi acordul de procentaj. În cadrul aceleiaşi conferințe, preşedintele SUA, Rooswelt, prezenta documentul intitulat *Declarație asupra Europei eliberate*, acceptat de URSS şi Marea Britanie, care reglementa, implicit, şi viitoarea ordine politică din Balcani[397]. Potrivit acestuia era proclamat

---

394 E. Kojos, *The Making of Yugoslavia's People's Republic of Macedonia*, în *Macedonia Past and present,* Institute for Balkan Studies, Tesaloniki, 1992, pp. 154-155.

395 *Ibidem,* p. 153.

396 Viorica Moisuc, *op. cit.,* p. 287.

397 B. Jelavich, *op. cit.*, p. 260, vezi şi Jach de Launay, *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial 1942-1945,* vol II, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti,

„dreptul tuturor oamenilor de a alege forma de guvernământ în care urmau să trăiască" şi „reinstituirea drepturilor suverane şi a autoguvernării pentru popoarele care au fost private cu forța de ele"[398]. Toate acestea urmau a fi puse în practică sub protecția SUA, URSS şi Marea Britanie însă, în concordanță cu acordul de procentaj. În mai 1945, când războiul lua sfârşit în Europa, nu fusese făcut nici un alt aranjament referitor la statele balcanice, evoluția ulterioară a acestuia aflându-se sub semnul incertitudinii.

În Grecia, încheierea operațiilor militare nu a adus o îmbunătățire a situației politice sau economice. Corupția şi setea de profit provocau mari nemulțumiri sociale, în special în mediul rural şi în zonele muntoase. Foametea, mizeria şi profundele nemulțumiri din mediul sătesc constituiau un teren propice declanşării unor revolte. În acelaşi timp, în plan politic intern, principala chestiune ce trebuia rezolvată era cea a monarhiei, haosul politic fiind definiția potrivită pentru această problemă[399]. Deşi, după înțelegerea de la Varkiza, din 12 februarie 1945, grupările politice din Grecia credeau că se va ajunge la o înțelegere menită a asigura o viață politică normală, evenimentele petrecute ulterior au demonstrat contrariul, acestea fiind influențate însă şi de neînțelegerile sovieto-britanice privind împărțirea sferelor de influență în această țară[400].

În vederea obținerii supremației politice în Grecia, forțele de dreapta promonarhiste au urmărit diminuarea forței adversarilor politici, pe de-o parte, iar pe de alta, organizarea unor acțiuni naționaliste în regiunile locuite de populații aparținând altor etnii. Acestea din urmă s-au datorat, în special, orientărilor politico-ideologice diferite de cele ale autorităților guvernamentale[401]. În cadrul acțiunilor au fost antrenați, firesc, şi meglenoromânii. Încă din vara anului 1945, forțele guvernamentale au organizat acțiuni de intimidare a populațiilor de altă etnie decât cea greacă, prin diverse mijloace de propagandă naționalistă şi prin organizarea unor acțiuni de maltratare (arestări, torturi, asasinate) ce vor continua şi în cursul anului următor[402].

În acelaşi timp, principalul adversar politic al armatelor guvernamentale ELAS s-a reorganizat, în vederea obținerii supremației politice şi, în

---

1988, p. 299; D.D. Hatchet, G.G. Springfield, *Ialta. Înțelegeri pentru 50 de ani,* Casa de editură „Excelsior – Multi Press", Bucureşti, 1991, pp. 86-90.

[398] Apud B. Jelavich, *op. cit.,* p. 260.

[399] *Ibidem,* pp. 280-281.

[400] AMAE, fond 71/1945-1948, Grecia, vol. I, Politica internă, nepaginat.

[401] Risto Kirjazovski, *Makedonskata politicka emigratija od egejskiot del na Makedonija vo istosnoevropskite zemji po vtorata svet ska vojna,* Kultura, Skopje, 1989, p. 15.

[402] H. Andonovski, op. cit., pp. 49-55.

octombrie 1946, s-a transformat în Armata Democratică a Greciei (ADG)[403]. Înfiinţarea, la 28 octombrie 1946, în vestul Macedoniei greceşti, a centrului de conducere al ADG, a dus la amplificarea tensiunilor între cele două tabere ce vor culmina cu ciocniri violente. După cum afirma H. Andonovski „dintre luptele cele mai importante din acea vreme se remarcă şi cea organizată de ADG în satele din Meglenia de N-E: Nânta, Oşani şi Liumniţa, din 17 noiembrie 1946"[404]. Atacul a fost organizat de soldaţi aflaţi sub comanda centrului de conducere din munţii Karakamen, Pajak şi Kaimakcealan, în frunte cu comandanţii Panos, Mavros şi Statis. Relatând acest eveniment, presa guvernamentală a recunoscut că atacul a fost violent, numărul victimelor din rândul armatei guvernamentale fiind foarte mare. Violenţa acestor atacuri este susţinută şi de Agenţia americană *Associated Press*, care relata că „două cete din armata guvernamentală, în luptele de la Liumniţa, au suferit grele pierderi, în ciocnirea cu aproape 1.000 de ostaşi ai armatei democratice din Grecia"[405]. Această înfrângere a provocat nelinişte în rândul autorităţilor de la Atena care nu au exclus amestecul armatelor vecine din Iugoslavia, Bulgaria şi Albania, evitând însă a preciza adevăratele cauze ale războiului civil[406]. În acelaşi timp, autorităţile guvernamentale, prin acţiuni diversioniste, menite a distrage atenţie asupra situaţiei politice interne, au provocat tensionarea relaţiilor cu Iugoslavia. Semnificative în acest sens sunt evenimentele desfăşurate între 20-22 noiembrie 1946, când avioane venite din Grecia au pătruns în teritoriul iugoslav, la sud de Ghevgheli, în sectorul M. Krş-Uma-Kralija, Marko Iezero – Kojuh, în mai multe rânduri, şi s-au retras numai după riposta apărării antiaeriene iugoslave[407].

După cum se observă, războiul civil din Grecia debuta printr-o serie de confruntări violente desfăşurate chiar în locurile de baştină ale meglenoromânilor. Firesc, în timpul operaţiilor au fost antrenaţi, în ambele tabere, în funcţie de interese şi de orientarea politică, şi luptători meglenoromâni. În acelaşi timp, au fost implicate şi familiile lor deoarece confruntările, cum am văzut, s-au desfăşurat şi în cuprinsul aşezărilor locuite de ei. Mai mult, din dorinţa de a elimina o posibilă colaborare a meglenoromânilor cu forţele guvernamentale, sub comanda conducătorilor ADG din Meglenia, Mavros şi Panos, au fost organizate o serie de acţiuni

[403] Missha Glenny, *The Balkans 1804-1999 Nationalism, War and the Grat Powers,* Granta Books, London, 2000, p. 543.

[404] H. Andonovski, *op. cit.*, p. 66

[405] *Ibidem.*

[406] *Ibidem,* p. 66; vezi şi AMAE, fond 71/1945-1948 Grecia, vol II, Politica internă, nepaginat.

[407] *Loc. cit.*

de intimidare, între care unele de-a dreptul sângeroase. Semnificativ în acest sens este masacrul organizat în localitatea Liumniţa, la sfârşitul anului 1946, în urma căruia 33 de persoane nevinovate au fost ucise[408].

În primăvara anului 1947, războiul civil a continuat extinzându-se din teritoriul Megleniei în aproape toată Grecia. În acest context, conducerea centrală a armatei guvernamentale a dat un ordin pentru evacuarea forţată a satelor din teritoriile pe care le controlaseră partizanii, constrângându-i astfel pe locuitori să-şi părăsească locuinţele. Noua mişcare de populaţie impusă cu forţa de armatele guvernamentale a afectat şi populaţia românească din Meglenia. Potrivit informaţiilor oferite de H. Andonovski, şi-au părăsit locuinţele un număr total de 2413 persoane din care: 550 din Cupa, 900 din Liumniţa, 400 din Berislav şi 563 din Lugunţa. O parte dintre acestea s-au aşezat în oraşele din apropiere, iar altele au luat calea exilului şi s-au stabilit în Iugoslavia[409]. Acelaşi tratament a fost aplicat şi populaţiei macedoslave din zonă care era, comparativ cu cea meglenoromână, mai numeroasă şi bine organizată. La 20 mai 1947, la „Mişovi Kolibi" pe Kaimakcealan, este convocată prima conferinţă generală a NOF (fostul SNOF), în cadrul căreia cei prezenţi au hotărât continuarea luptei în vederea instaurării unui regim democratic în Grecia, care să garanteze drepturile şi libertăţile cetăţenilor macedoneni de aici[410]. Susţinuţi de guvernele comuniste vecine, care aveau interese în această regiune, membrii NOF au îngroşat rândurile ADG. În acelaşi timp, Partidul Comunist Grec urmărea, pe fondul victoriilor obţinute de comunişti în Uniunea Sovietică asupra Iranului şi Turciei, să imprime un caracter internaţional conflictului cu forţele guvernamentale. Nu este mai puţin adevărat că guvernul sovietic urmărea să dobândească o poziţie puternică în regiunea Mării Egee şi în estul Mediteranei, după cum însuşi Stalin îşi exprimase dorinţa în timpul Conferinţei de la Postdam din 17 iulie – 2 august 1945, de a construi o bază navală în zona Greciei[411]. Pe fondul acestor probleme, guvernul britanic se dovedea tot mai incapabil de a gestiona criza politică din Grecia şi în martie 1947, este înlocuit de cel al SUA, ca influenţă majoră la Atena[412].

În aprilie 1947, regele Ghiorghios al II-lea a murit, fiind succedat la tron de fratele său Pavel. Războiul civil continuă făcând noi victime în rândul ambelor tabere combatante şi în rândul populaţiei civile. Între timp Stalin conştientizase că forţele comuniste elene nu vor avea sorţi de izbândă şi,

408 H. Andonovski, *op. cit.,* p. 68.
409 *Ibidem,* p. 70.
410 *Ibidem,* pp. 72-73.
411 J. de Launay, *op. cit.*, p. 388; B. Jelavich, *op. cit.,* p. 281.
412 *Ibidem,* p. 282.

practic, lupta nu mai trebuia continuată, blocând orice ajutor către acestea[413]. În realitate, conducătorul sovietic urmărea încetarea conflictului deoarece aceasta provoca greutăți politicii Uniunii Sovietice în alte părți ale lumii, pe de-o parte, iar pe de alta, dacă sovieticii ar fi răspuns programului de ajutor american oferit trupelor guvernamentale, tensiunile sovieto-americane ar fi crescut în intensitate.

Noua poziție a Uniunii Sovietice, față de conflictul din Grecia, nu a pus capăt ajutorului iugoslav şi nici nu a dus la schimbarea politică a forțelor comuniste greceşti. Influențați de experiența iugoslavilor, în decembrie 1947, comuniştii greci au pus bazele unui Guvern Democratic Provizoriu al Greciei, asemănător AVNOJ, condus de generalul Markos, nerecunoscut, însă, de nici unul dintre guvernele est-europene[414].

Anul 1948 s-a dovedit a fi un dezastru pentru cauza comuniştilor greci, atât datorită noii poziții a Uniunii Sovietice, cât şi conflictului dintre Stalin şi Tito, soldat, între altele, şi cu ruperea relațiilor dintre Iugoslavia şi Albania, Bulgaria, România şi Ungaria[415]. Cu toate acestea, sprijinul iugoslav a continuat şi în plan militar, anul 1948 aducând, în final, în ciuda pierderilor suferite de forțele comuniste, o situație de remiză, ambele tabere pregătindu-se pentru bătălia decisivă.

Aprobarea de către Partidul Comunist Grec, la cea de-a patra plenară desfăşurată între 29-30 ianuarie 1949, a formării statului macedonean independent, a întărit ideea, în rândurile populației greceşti că o victorie a comuniştilor ar fi putut duce la pierderea unor teritorii din Grecia[416]. În acest context, forțele comuniste vor pierde şi mai mult teren în confruntarea cu forțele guvernamentale care în primăvara anului 1949 au început să lichideze centrele rebelilor, începând din Peloponez şi înaintând spre nord. Mai mult, în iulie 1949, Tito a închis granița cu Grecia şi, totodată, liniile de aprovizionare ale insurgenților. Luptele au continuat, iar în octombrie conducerea Partidului Comunist Grec a „acceptat realitatea şi l-a blamat pe Tito pentru înfrângerea suferită"[417].

În toamna anului 1949 se încheia un îndelungat conflict civil dus cu violență şi cruzime, ce a antrenat un număr impresionant de oameni şi a lăsat drept moştenire multă înverşunare şi ură. O parte dintre luptătorii comunişti,

413 *Ibidem.*

414 *Ibidem,* p. 283.

415 *Ibidem,* pp. 283-284; Gh. Zbuchea*, op. cit.,* pp. 94-95, W. Loch, *Împărțirea lumii. Istoria războiului rece 1941-1945,* Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 1997, pp. 165-166;

416 B. Kondis, *The 'Macedonian Question' as a Balkan Problem in the 1940s*, în *Macedonia …* p. 192.

417 B. Jelavich, *op. cit.,* p. 284.

de teama eventualelor represalii, au părăsit Grecia şi, după cum afirma M. Glenny „au fost împrăştiaţi în toată Europa de est şi Rusia unde au format ramura cea mai tânără a diasporei greceşti”[418]. Alţii, care au hotărât să rămână în hotarele Greciei, au fost chinuiţi şi torturaţi în lagărele de concentrare *Paloş Melas* din Salonic, *Haidari* din Atena, în Dahan şi în alte locuri[419].

Ancoraţi adânc în febra celui de-al Doilea Război Mondial şi apoi în cea a războiului civil, meglenoromânii din Grecia au avut de îndurat calvarul unui conflict, din care nu au lipsit pierderile de vieţi nevinovate, înscenările inimaginabile, foametea şi mizeria, pierderile materiale, concentrările în lagăre, evacuările forţate şi exodul unora dintre aceştia, în exil. Nu este mai puţin adevărat că unii s-au reîntors la casele lor, iar alţii s-au aşezat în centrele urbane din apropiere: Aridea, Axiupolis, Salonic, Vodena şi chiar Atena[420].

Potrivit unei statistici publicată de H. Andonovski reiese că în perioada 1941-1949, din rândurile meglenoromânilor din Grecia, au pierit 238 de persoane după cum urmează: 65 din Liumniţa, 51 din Lugunţa, 12 din Berislav, 67 din Cupa şi 43 din Oşani[421]. În ceea ce priveşte exodul în exil a unora dintre familiile de meglenoromâni, potrivit informaţiilor oferite de P. Atanosov, unele s-au stabilit în Republica Macedonia, la Ghevgheli, Negotino, Titov Veles, Scopje, Dubrovo, Tetovo, Kavadarci, Kičevo şi Kočani, în Iugoslavia, în regiunea Vojvodina, în localităţile Jabuka, Gudurica şi Kačarevo; în Ungaria, la Budapesta, în Bulgaria, la Iambol şi Vraţa, în Cehia, la Praga şi Pardubice; în Polonia, la Varşovia, Worclaw, Szecin, Legnica, Jelenia Gora, Kroscienko; în România, la Oneşti (Gheorghe-Gheorghiu-Dej) şi fosta Uniune Sovietică, în Taşkent[422].

Aşadar, după încheierea războiului civil, numărul meglenoromânilor din Grecia scădea, o parte dintre aceştia plecând în exil şi integrându-se în cuprinsul unor state în care existau regimuri politice de tip comunist, iar o altă parte rămânând în locurile de baştină şi în oraşele din apropiere, ancoraţi în noile realităţi politice ale Greciei.

418 M. Gleny, *op. cit.,* p. 544.

419 H. Andonovski, *op. cit.,* p. 77.

420 Petar Atanasov, *op. cit.*, p. 9.

421 Autorul prezintă numele a 32 de localităţi din Meglenia şi liste cu numele persoanelor din rândul populaţiei macedo-slave, dar şi din rândul meglenoromânilor – pentru aceştia din urmă nefăcând, însă, precizări clare privind originea – dispărute între anii 1941-1949. Totodată autorul mai prezintă şi un tabel cu numele a 35 de localităţi şi numărul victimelor pe fiecare localitate în parte, făcând şi precizarea că în realitate, numărul victimelor este mult mai mare, însă, din diverse motive nu a avut acces la mai multe informaţii (H. Andonovski, *op. cit.*, pp. 80-108).

422 Petar Atanasov, *op cit*., p. 9.

În ceea ce priveşte situaţia românilor din Meglenia cuprinşi în hotarele Iugoslaviei, după cum se ştie, aceştia erau stabiliţi, în marea lor majoritate, în localitatea Huma, câteva familii locuind în orăşelul Ghevgheli şi în alte localităţi din împrejurimi.

Înainte de invazia Axei din aprilie 1941 şi ocuparea Macedoniei de către trupele bulgare, localitatea Huma număra 131 de case cu 728 de locuitori din care 728 erau meglenoromâni[423]. Prin urmare, şi meglenoromânii din Iugoslavia, asemenea celor din Grecia au fost supuşi dezastrelor provocate de operaţiile militare din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, desfăşurate în acest areal, regimului de ocupaţie impus de forţele străine şi, nu în ultimul rând, de luptele privind constituirea Republicii Macedonia, din cadrul federaţiei Iugoslave. Nici evenimentele politice desfăşurate aici după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial nu vor rămâne fără urmări asupra evoluţiei meglenoromânilor.

Astfel, abolirea monarhiei şi proclamarea Republicii Populare Federative Iugoslavia, la 29 noiembrie 1945, a făcut ca organizarea internă a acestui stat să fie una complexă, comparativ cu cea a vecinilor ei. În încercarea de a vindeca rănile provocate de unele conflicte naţionaliste din perioada interbelică, statul a fost împărţit în şase republici: Bosnia-Herţegovina, Croaţia, Macedonia, Muntenegru, Serbia şi Slovenia. Tot acum au fost înfiinţate, în cadrul Serbiei două provincii autonome: Kosovo, cu o majoritate albaneză şi Vojvodina, cu o populaţie mixtă, alcătuită din unguri, români, sârbi, croaţi, slovaci şi ucrainieni. Erau recunoscute patru limbi: croata, macedoneana, sârba şi slovena, iar albaneza şi maghiara aveau un statut de limbi acceptate în regiunile autonome[424]. Conform acestei noi organizări, meglenoromânii erau cuprinşi în Republica Macedonia şi aveau să evolueze ca cetăţeni macedoneni în cadrul federaţiei iugoslave.

Din dorinţa de a-şi schimba modul de viaţă, la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, câteva familii de meglenoromâni din Huma s-au stabilit în Ghevgheli, iar altele în Vojvodina, la Jabuka, Kačarevo şi Gudurica, de unde plecaseră unele familii de germani. Acest exemplu a fost urmat şi de alte familii de meglenoromâni care, în căutarea unor condiţii mai bune de viaţă, au migrat spre centrele urbane din cuprinsul Republicii Macedonia, fenomen întâlnit şi în cazul celor din Grecia, după cum am văzut[425].

În ansamblu, meglenoromânii din Iugoslavia au evoluat, după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, în cadrul sistemului comunist impus de Tito, unul diferit de cel al lui Stalin, ce domina statele comuniste

[423] *Ibidem,* p. 8.
[424] B. Jelavich, *op. cit.,* p. 268; Gh. Zbuchea, *op. cit.,* p. 85.
[425] Petar Atanasov, *op. cit.,* p. 11.

vecine. În acelaşi timp, renunţarea „volens-nolens” a unora dintre aceştia la vechile ocupaţii şi migraţia spre centrele urbane nu a făcut altceva decât să „dilueze”, sub aspect etnic, în continuare, masa de meglenoromâni din locurile de baştină.

Meglenoromânii din Turcia

Dacă aceasta era situaţia meglenoromânilor din Grecia şi Iugoslavia, cei din Turcia, de religie islamică, aveau să se integreze noilor realităţi impuse de regimul lui Kemal Ataturk. Cum bine se ştie, conform înţelegerilor stabilite la Laussane în anul 1923 între Turcia şi Grecia, meglenoromânii islamizaţi din Nânta, aveau să fie supuşi transferului de populaţie şi mutaţi în Turcia. Interesant de semnalat este însă faptul că, o parte dintre aceştia, nemulţumiţi de condiţiile de aici şi-au exprimat dorinţa de a emigra în România, în anul 1929, înaintând un memoriu în acest sens, Ministerului Român de Extene, Ministerului Român al Afacerilor Interne şi distinsului profesor G. Murnu, în finalul căruia, solicitau „a interveni şi la Preşedinţia Consiliului de Miniştri ca să ne trimită un vapor românesc la Constantinopol ca să ne îmbarcăm din acel port spre a veni în ţară”[426]. Ceea

[426] Pentru o mai bună înţelegere a acestei chestiuni, prezentăm, în continuare, întregul text al acestui memoriu „Domnule Ministru, subsemnaţii, români macedoneni, locuitori din comuna Cheşan şi Uzun-Kiupru – Turcia, avem onoarea a vă aduce la cunoştinţă cele de mai jos:

În urma aprobării guvernului român de a coloniza Cadrilaterul cu elemente macedoromâne, toţi românii din comunele de mai sus au decis emigrarea din Turcia în România, deoarece răul trai şi persecutările guvernului turc şi bulgar au ajuns la maxim posibil. Singura noastră ocupaţie fiind păstoritul aproape fiecare cap de familie are câte 15-20–500 capete de vite mari şi mici pe care le ducem la păscut în timpul iernii în Republica Turcească, lăsând drept garanţie la trecerea frontierei turco-bulgară şi câte 100 leva la vita mică şi 400 leva la vita mare la vama bulgară şi câte una liră la vita mică şi 19 lire la vita mare, la graniţa turcească. Cum iarna anului acesta 1929 a fost frig excesiv de mare aproape 60.000 (şaizeci de mii) oi şi circa 2.000 (două mii) cai au murit de frig pe teritoriul turcesc. Autorităţile bulgare şi cele turceşti nu vor să ţină seama de forţa majoră din care cauză au murit vitele noastre şi ne obligă ca să plătim amendă de 6.000.000 (şase milioane leva) pentru vitele mici şi 8.000.000 (opt milioane leva) pentru vitele mari, iar autorităţile turceşti ne obligă la plata amenzii de 60.000 lire turceşti pentru vitele mici şi 38.000 lire turceşti pentru vitele mari. Cum noi suntem toţi oameni săraci care ne câştigăm pâinea zilnică de pe urma acestor vite care ne-au murit de frig şi cum amenzile sunt aşa de mari, încât chiar autorităţile turco-bulgare ne-ar vinde şi pe noi şi familiile noastre, tot n-ar putea obţine sumele de mai sus, vă rugăm respectuos să interveniţi de urgenţă la autorităţile turco-bulgare ca să ne anuleze amenzile, vă rugăm a interveni şi la Preşedinţia

ce surprinde este faptul că, în ciuda neparticipării la lupta pentru afirmarea identităţii naţionale, ei se considerau români, după cum înşişi menţionau în cuprinsul acestui memoriu. Fără îndoială că şi situaţia economică dificilă în care se aflau, i-a constrâns, probabil, spre iniţierea acestui demers, care până la urmă nu s-a materializat, însă iniţiativa merită, în opinia noastră, a fi remarcată. În general, evoluţia meglenoromânilor islamizaţi transferaţi după 1923 în Turcia, este mai puţin cunoscută, sursele bibliografice în acest sens fiind foarte puţine. Cert este că ei aveau să evolueze, în cadrul statului turc, integrându-se astfel realităţilor impuse aici, odată cu instaurarea regimului kemalist.

Dacă aceasta era, în linii generale evoluţia meglenoromânilor în prima jumătate a secolului al XX-lea, în perioada care a urmat, atât cei din locurile de origine şi ţara de „adopţie" – România, cât şi cei din cuprinsul statelor în care s-au stabilit, au încercat să se adapteze noului stil de viaţă. Cum bine se ştie, cei din Grecia şi Turcia s-au bucurat de libertatea regimului democratic. Nu acelaşi lucru se poate spune de cei din statele supuse procesului de sovietizare, care vor fi nevoiţi să accepte neajunsurile specifice regimului de la Moscova. Dintre aceştia, mai privilegiaţi aveau să fie cei din Iugoslavia, unde Tito şi-a impus propriul model politic şi nu s-a supus directivelor lui Stalin. Însă, cei din România, vor fi nevoiţi să accepte noul model de tip sovietic mulţi dintre ei integrându-se „volens-nolens" acestui regim, dar au existat şi cazuri izolate, în care unii au emigrat în SUA sau Canada. Familiile stabilite în Banat între 1946-1947 au fost dislocate în Bărăgan, în noaptea de 17/18 iunie 1951, impunându-li-se domiciliul obligatoriu până în vara anului 1955 când le-au fost ridicate restricţiile domicilare.

Referitor la situaţia numerică a comunităţii de meglenoromâni la sfârşitul secolului al XX-lea, este greu de apreciat o cifră totală. O estimare aproximativă, ne este oferită, însă, de P. Atanasov, la nivelul anului 1975 când efectua anchetele de teren, pentru cei din locurile de baştină şi cei emigraţi în timpul războiului civil: 1.119 familii cu 5.213 locuitori, răspândite astfel: Liumniţa – 55 familii, 175 locuitori; Cupa – 20 familii, 50 locuitori; Oşani – 220 familii, 850 locuitori; Berislav – 120 familii, 500 locuitori; Lugunţa – 25 familii, 110 locuitori; Nânta – 10 familii, 50 locuitori; Ţârnareca – 130 familii, 550 locuitori; Aridea – 3 familii, 10 locuitori; Axiupolis – 54 familii, 250 locuitori; Salonic – 105 familii, 450

Consiliului de Miniştri ca să ne trimită un vapor românesc la Constantinopol ca să ne îmbarcăm din acel port spre a veni direct în ţară. Cu respect, din Cheşan semnaţi 48 fruntaşi români" (*Situaţia disperată a românilor macedoneni aflători în republica Turcească*, în „Românul", II, nr. 23, 10 mai 1929, p. 2.).

locuitori; Huma – 1 locuitor; Ghevgheli – 300 familii, 1.450 locuitori; Gorničet – 3 familii, 13 locuitori; Moin – 4 familii, 15 locuitori; Mrzenici – 3 familii, 10 locuitori; Bogorodica – 20 familii, 120 locuitori; Dubrovo – 3 familii, 10 locuitori; Negotino – 10 familii, 32 locuitori; Kočani – 3 familii, 10 locuitori; Kavadarci – 3 familii, 10 locuitori; Titov Veles – 13 familii, 54 locuitori; Skopje – 60 familii, 274 locuitori; Tetovo – 3 familii, 12 locuitori; Kičevo – 2 familii; 9 locuitori; Jabuca şi Kačarevo – 3-4 familii, 15 locuitori; Taşkent – 10 familii, 40 locuitori; Varşovia – 3 familii, 10 locuitori, Worclaw – 3 familii, 10 locuitori, Szczecin – 4 familii, 15 locuitori; Legnica – 5 familii, 20 locuitori; Jelenia Góra – 5 familii, 20 locuitori; Kroscienko – 3-4 familii, 10-15 locuitori; Budapesta – 3-4 familii, 10-15 locuitori; Jambol – 5 familii, 20-25 locuitori; Vraca – 3 familii, 10 locuitori[427].

Pe baza cercetărilor de teren efectuate în anul 1996, am constatat că în România mai existau aproximativ 2.500 meglenoromâni, respectiv 820 de familii, dintre care circa 230 mixte. În marea lor majoritate, acestea se află în localitate Cerna judeţul Tulcea, familii izolate întâlnind la Bucureşti, Constanţa, Tulcea, Brăila, Galaţi, Cluj, Călăraşi, Medgidia, Poarta Albă, Măcin, Cluj, Variaş, Biled, Jimbolia, ş.a. În Meglenia, respectiv în Grecia, am găsit circa 1.000 de persoane în Oşani, 200 în Liumniţa, 400 în Berislav, 80 în Cupa, 50 în Lugunţa, iar în Republica Macedonia, 180 în Ghevgheli şi Huma[428]. Sigur familii izolate au fost identificate şi în alte oraşe din cele două state balcanice însă este greu de stabilit un număr exact al acestora.

Thede Kahl, asiduu cercetător al românilor balcanici i-a „redescoperit”, în urma unor cercetări mai recente, pe meglenoromânii islamizaţi din Nânta care trăiesc astăzi, în Turcia, în mici comunităţi care numărau la finele secolului al XX-lea aproximativ 805 persoane, răspândite astfel: 100 la Edirne, 100 la Kirklareli, 100 la Uzunkőprű, 100 la Corlu, 80 la Lűleburgaz, 80 la Şarkőy, 70 la Babaeski, 50? la Malkara, 50 la Gőzşűzkőy, 50 la Kalamiş, 20 la Hoşkőy şi 5 la Műrefte[429].

---

427 Petar Atanasov, *op. cit.*, pp. 10-11.

428 În privinţa meglenoromânilor din Grecia şi R. Macedonia, nu am luat în calcul decât localităţile menţionate, însă, din discuţiile cu subiecţii intervievaţi am constatat că mai există meglenoromâni în toate localităţile menţionate de P. Atanasov, cu ocazia anchetelor de teren din 1975 (V. Coman, *Megleno-Românii(3)...*, p. 7-8).

429 T. Kahl, *Zur Islamisierung der meglenitischen Vlachen (Meglenorumänen) Das Dorf Nânti (Nótia) ...*, p. 42. Pentru lămuriri suplimentare vezi şi harta *Meglenitische Vlachen aus Notia in der turkischen Trakya Ende 20 Jhs*, în Idem, *Ethnizitä und räumliche Veteilung der Aromunen in Südosteuropa...*, p. 34.

BIBLIOGRAFIE

I. IZVOARE

A. FONDURI DE ARHIVĂ

Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (AMAE):

fond 71/1900-1919, Problema 21.
fond 71/1945-1948, Grecia, Politica internă, vol. I.
fond 71/1945-1948, Grecia, Politica internă, vol. II.
fond 71/1945-1948, Iugoslavia, vol. III.
fond Grecia, Relații culturale 1945-1949.

Serviciul Arhivelor Naționale Istorice Centrale (SANIC):

fond Societatea de Cultură Macedo-Română (1906; 1911; 1922).
fond Președinția Consiliului de Miniștri, Jurnale (1925).
fond Tribunalul Ilfov secția I. c.c., (1933).

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Călărași (SJAN Cl.):

fond Primăria Cacomeanca (1940).
fond Primăria Călărași (1941).

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Constanța (SJAN Ct.):

fond Primăria Constanța (1940).
fond Prefectura județului Constanța (1941).
fond Primăria Năvodari (1942).
fond Inspectoratul de Jandarmi Constanța (1945-1946).

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Ialomița (SJAN Il.):

fond Prefectura județului Ialomița (1940).

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Ilfov (SJAN If.):

fond Prefectura județului Durostor (1933-1934; 1938-1940).
fond Inspectoratul Școlar al județului Durostor (1934).

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Timiș (SJAN Tm.):

fond Comisia Județeană Timiș-Torontal pentru Îndrumarea și Definitivarea Lucrărilor de Reformă Agrară (1947-1948).

Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Tulcea (SJAN Tl.):

fond Prefectura județului Tulcea (1940-1942; 1946-1948).
fond Primăria Cerna (1941).
fond Pretura plasei Măcin (1941; 1943-1945; 1947-1948).
fond Inspectoratul Şcolar al Județului Tulcea (1942).
fond Legiunea de Jandarmi Tulcea (1946-1947).
fond Comitetul județean Tulcea al PMR, (1949).

B. DOCUMENTE PUBLICATE

BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina; PETRE, Maria. *Şcoli şi biserici româneşti din Peninsula Balcanică – Documente.* Vol. I. *(1864-1948)*, Editura Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2004.

BREZEANU, Stelian; ZBUCHEA, Gheorghe (coord.). *Românii de la sud de Dunăre. Documente,* Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 1997.

Cartea verde. Documente diplomatice. Afacerile Macedoniei. Conflictul greco-român. 1905, Ministerul Afacerilor Străine, Bucureşti, 1905.

CĂTĂNUŞ, Dan. *Cadrilaterul. Ideologie cominternistă şi iredentism bulgar (1919-1940)*. DOCUMENTE, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001.

COMAN, Virgil; GRIGORE, Nicoleta. *Schimbul de populație româno-bulgar. Implicațiile asupra românilor evacuați. Documente (1940-1948)*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2010.

COJOC, Mariana, COJOC, Marian. *Propagandă, contrapropagandă şi interese străine la Dunăre şi Marea Neagră (1919-1939). Documente – Partea I*, Editura Universității din Bucureşti, Bucureşti, 2003.

Ministerul Regal al Afacerilor Străine. *Tratat între România şi Bulgaria semnat la Craiova, 7 septembrie 1940*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, Bucureşti, 1940.

MOCANU, Radu Marin (coord.). *România Marele sacrificat al celui de-al doilea război mondial. Documente*. (vol. I), Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1994.

MOCANU, Radu, Marin (coord.). *România şi Armistițiul cu Națiunile Unite. Documente*. (vol. II), Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1995.

MOCANU, Radu, Marin (coord.). *România în anticamera Conferinței de Pace de la Paris. Documente*, Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 1996.

SCURTU, Ioan, (coord.) *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1982

SCURTU, Ioan (coord.). *România. Viața politică în documente. 1945,* Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1994.

SCURTU, Ioan (coord.). *România. Viața politică în documente. 1946,* Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1994. SCURTU, Ioan (coord.), *România. Viața politică în documente. 1947,* Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 1994.

Stenogramele şedințelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (vol. I) *1948*, Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 2002.

Stenogramele şedințelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român (vol. II) *1949*, Arhivele Naționale ale României, Bucureşti, 2003.

ŞINCAI, Gheorghe. *Cronica românilor* (vol. I), Ediție îngrijită de Florea Fugaru, prefață, tabel cronologic şi note de Manole Neagoe, Editura Minerva, Bucureşti, 1979.

C. PERIODICE

„Lumina”. Revistă poporană a românilor din Imperiul Otoman (1903-1908).

„Monitorul Oficial” (1924; 1925; 1926; 1930; 1934; 1936; 1941; 1942; 1946; 1998; 2002).

„Peninsula Balcanică” (1923-1929).

„Românul de la Pind” (1906-1912).

„Românul”. Organ de propagandă națională (1928-1937).

„Sociologie românească” (1938).

„Tribuna românilor de peste hotare” (1924-1927).

„Țara nouă” (1932-1934).

II. LUCRĂRI GENERALE

ACADEMIA ROMÂNĂ. Istoria românilor (vol VIII). *România întregită 1918-1940* (coord. SCURTU, Ioan), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003.

ACADEMIA ROMÂNĂ. *Istoria românilor* (vol. VII, tom II). *De la Independență la Marea Unire (1878-1918)*, (coord. PLATON, Gheorghe), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003.

AGRIGOROAIEI, Ion. *România interbelică* (vol. I). Cuvânt înainte de Gh. Platon, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2001.

AGRIGOROAIEI, Ion (coord.). *România interbelică în paradigmă europeană. Studii*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2005.

ARMBRUSTER, Adolf. *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Ediția a II-a revăzută şi adăugită, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1993.
BERCIU, Igor. *Micarea de eliberare națională şi proclamarea Republicii Turcia (1918-1923), în 75 de ani de la proclamarea Republicii Turcia. Conferința ştiințifică internațională moldo-turcă,* f.e., Chişinău, 1998.
BERSTEIN, Serge, MIZLA, Pierre. *Istoria Europei* (vol. V). *Secolul XX (din 1919 până în zilele noastre)*, Traducere de Monica Timu. Ediție îngrijită, note şi comentarii de Doina Barcan Sterpu, Institutul European, Iaşi, 1998.
BITOLEANU, Ion. *Politica externă a României Mari în dezbarerile Parlamentului (1919-1939)*, Editura Mondograf, Constanța, 1995.
BOICU, Leonid, CRISTIAN, Vasile, PLATON, Gheorghe (coord.). *România în relații internaționale 1699-1939*, Editura Junimea, Iaşi, 1980.
BOLD, Emilian, CIUPERCĂ, Ion. *Europa în derivă (1918-1940). Din istoria relațiilor internaționale*, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2001.
BUZATU, Gheorghe. *România şi Marile Puteri (1939-1947*), Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003.
CÂNDEA, Virgil. *Mărturii româneşti peste hotare. Mică enciclopedie de creații româneşti şi de izvoare despre români în colecțiile din străinătate* (vol. II), *India-Olanda. Supliment Albania-Grecia*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1998.
CIACHIR, Nicolae. *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă*, Editura Oscar Print, Bucureşti, 1998.
CIORBEA, Valentin. *Evoluția Dobrogei între 1918-1944. Contribuții la cunoaşterea problemelor geopolitice, economice, demografice, sociale şi ale vieții politice şi militare*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2005.
COJAN, Vicențiu. *Primul război mondial. Repere de cronologie militară*, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti, 1996
COJOC, Marian. *Dobrogea. De la reforma agrară la colectivizarea forțată (1945-1957)*, Editura Muntenia&Leda, Constanța, 2001.
COJOC, Marian. *Evoluția Dobrogei între anii 1944-1964. Principalele aspecte din economie şi societate*, Editura Universității din bucureşti, Bucureşti, 2001.
COJOC, Marian. *Repere cu semnificație geostrategică în ținutul românesc dintre Dunăre şi Mare după al doilea război mondial*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române", tom IV, 2001, Editura Companiei Naționale Administrația Porturilor Maritime Constanța S.A., Constanța, 2002.
CONSTANTINESCU, Şerban. *România în al doilea război mondial. Partea I (22 iunie 1941 – 23 august 1944). Repere cronologice şi comentarii*, Editura Nereamia Napocae, Cluj Napoca, 2002.
CORM, Georges. *Europa şi Orientul. De la balcanizare la libanizare: istoria unei modernități neîmplinite*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

COSTEA, Maria. *România şi Bulgaria – diplomaţie şi conflict. Negocierile româno-bulgare privind problemele litigioase în perioada noiembrie 1933 – martie 1940, reflectate în documentele diplomatice româneşti*, Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2004.

DE LAUNAY, Jacques. *Mari decizii ale celui de-al doilea război mondial, 1942-1945*, vol. II, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988.

DOBRINESCU, Florin Valeriu. *România şi organizarea postbelică a lumii (1945-1947)*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1988.

DOBRINESCU, Florin, Valeriu, TOMPEA, Dumitru. *România la Conferinţele de pace de la Paris (1919-1920, 1946-1947). Un studiu comparativ*, Editura Neuron, Focşani, 1996.

FONTAINE, Andre. *Istoria războiului rece. De la Revoluţia din Octombrie la războiul din Coreea 1917-1950*, (vol. I), Editura Militară, Bucureşti, 1992.

GHERASIM, Dimitrie. *Schimbul de populaţii între state*, Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Centrală, Bucureşti, 1943.

GLENY, Misha. *The Balkans 1804-1999. Nationalism, War and the Great Powers*, Granta Books, London, 2000.

HATCHET, D.D., SPRINGFRIELD, G. *Ialta. Înţelegeri pentru 50 de ani*, Casa de Editură „Excelsior – Multi Press", Bucureşti, 1991.

HITCHINS, Keith. *România 1866-1947*, Editura Humanitas, Bucureşti, 1996.

IACOB, Gheorghe, IACOB, Luminiţa. *Modernizare-europenism. România de la Cuza Vodă la Carol al II-lea (vol. I şi II)*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza"-Iaşi, 1995.

INALCIK, Halil. *Imperiul otoman. Epoca clasică 1300-1600*. Ediţie şi studiu introductiv de Mihai Maxim, traducere, notă, completarea glosarului şi indicelui de Dan Prodan, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1996.

JELAVICH, Barbara. *Istoria Balcanilor. Secolul al XX-lea*, (vol. I-II) , Institutul European, Iaşi, 2000.

JELAVICH, Charles şi Barbara. *Formarea statelor naţionale balcanice 1804-1920*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999.

KIRJAZOVSKI, Risto. *Makedonskata politicka emigratija od egejskiot del na Makedonija vo istosnoevropskite zemji po vtorata svet ska vojna,* Kultura, Skopje, 1989.

LAZĂR, Daniel. *Situaţia minorităţii române din Regatul Sârbo-Croato-Sloven între anii 1919-1929. Puncte de vedere*, în *Istorie şi conştiinţă. Profesorului Ion Agrigoroaiei la a 65-a aniversare* (coordonatori: Gheorghe Iacob, Cătălin Turliuc), Editura Universităţii „Al.I. Cuza", Iaşi, 2002.

LOCH, W. *Împărţirea lumii. Istoria războiului rece 1941-1945,* Editura Saeculum I.O., Bucureşti, 1997

LOGHIN, Leonida. *Al doilea război mondial. Acţiuni militare, politice şi diplomatice. Cronologie*, Editura Politică, Bucureşti, 1984.

MANTRAN Robert (coord.). *Istoria Imperiului otoman*, Traducere de Cristina Bîrsan, Editura BIC ALL, Bucureşti, 2001.
MOISUC, Viorica. *Istoria relatiilor internaționale. Până la mijlocul secolului al XX-lea*, Editura Fundației România de Mâine, Bucuresti, 2002.
MOISUC, Viorica, CALAFETEANU, Ion (coord.). *Afirmarea statelor naționale independente unitare din centrul şi sud-estul Europei 1821-1923*, Editura Academiei R.S.R., Bucureşti, 1979.
MURARU, Ioan, IANCU, Gheorghe. *Constituțiile române – Texte. Note. Prezentare Comparativă*. Ediția a III-a, Regia autonomă „Monitorul Oficial", Bucureşti, 1995.
NĂSTASE, Adrian. *Drepturile persoanelor aparținând minorităților naționale – Reglementări în dreptul românesc – 1918-1989 vol. III*, Ediție îngrijită de Roxana Frailich, Regia Autonomă „Monitorul Oficial", Bucureşti, 1998
NEAGOE, Stelian Neagoe. *Istoria guvernelor României de la începuturi – 1859 pînă în zilele noastre – 1995*, Editura Machiavelli, Bucureşti, 1995.
PAVLOWITCH, K. Stevan. *Istoria Balcanilor. 1804-1945*, Traducere de Andreea Doica. Prefață de Lucian Leuştean, Editura Polirom, Iaşi, 2002.
PETRESCU, Teodosie, Î.P.S. Arhiepiscopul Tomisului, RĂDULESCU, Adrian. *Mitropolia Tomisului – tradiție şi actualitate*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2004.
RĂDULESCU, Adrian, BITOLEANU, Ion. *Istoria Dobrogei,* Editura Ex Ponto, Constanța, 1998.
RUNCAN, Nichita. *Contribuția ierarhilor tomitani la dezvoltarea culturii şi spiritualității oraşului Constanța în perioada 1923-1950*, în *Studii istorice dobrogene* (coordonator: V. Ciorbea), Editura „Ovidius" University Press, Constanța, 2003.
RUSENESCU, Mihai. *Date privind politica agrară a României (martie 1945 – februarie 1949)*, în „Studii şi materiale de istorie contemporană", vol. III, Bucureşti, 1978.
SCURTU, Ioan. *Istoria României în anii 1918-1940. Evoluția regimului politic de la democrație la dictatură*, Editura Didactică şi Pedagogică, R.A., Bucureşti, 1996.
ŞANDRU, Dumitru. *Reforma agrară din 1945 în România*, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2000.
ŞANDRU, Dumitru. *Mişcări de populație în România (1940-1948)*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2003.
SOPHOCLES, S., M., Sophocles. *A history of Greece*, Institut for Balkan Studies, Thessalonike, 1961.
TALPEŞ, Ioan. *Diplomație şi apărare. Coordonate ale politicii externe româneşti 1933-1939*, Editura Ştiințifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1988.

TODOROVA, Maria. *Balcanii şi balcanismul*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2000.
ZBUCHEA, Gheorghe. *România şi Războaiele Balcanice (1912-1913). Pagini de istorie sud-est europeană*, Editura Albatros, Bucureşti, 1999.
ZBUCHEA, Gheorghe. *Românii şi Balcanii în epoca modernă (1804-1918)*, Fundaţia „Scrisul Românesc”, Craiova, 2003.
ZBUCHEA, Gheorghe. *Istoria Iugoslaviei,* Editura Corint, Bucureşti, 2001.
ZUB, Alexandru. *Sovietizarea României. Implicaţii istoriografice*, în *Istorie şi conştiinţă. Profesorului Ion Agrigoroaiei la a 65-a aniversare*, Editura Universităţii „Al.I. Cuza”, Iaşi, 2001.

III. LUCRĂRI SPECIALE

Adunarea Societăţii Meglenia, în „Peninsula Balcanică”, I, nr. 8, 1923.
ANCEL, Jaques. *La Macedonie son evoluţion contemporaine*, xxx, Paris, 1930.
ANDONOVSKI, Hristo. *Meglenskata oblast vo narodnoosloboditelnoto dvijenie na egejska Makedonja*, Kultura, Skopje, 1960.
ATANASOV, Petar. *Meglenoromâna astăzi*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2002.
BAŢARIA, Nicolae. *Agricultura la aromâni*, în, „Lumina”. Revistă poporană a românilor din Imperiul otoman, I, nr. 6, 1904.
BEJAN, Vlad. *Istroromânii*, Editura Fundaţia „Axis”, Iaşi, 1998.
BELKIS, Dominique. *Comment peut-on être Mégléno-roumain? La construction historique d'une identité ethnique*, în „Martor”. Revue d'Anthropologie du Musée du Paysan Roumain, I, nr. 1, 1996.
BERCIU-DRĂGHICESCU, Adina. *Românii din Balcani. Cultură şi spiritualitate. Sfârşitul secolului al XIX-lea, începutul secolului al XX-lea*, Editura Globus, Bucureşti, 1996.
BOGA, L.T. *Românii din Macedonia, Epir, Tesalia, Albania, Bulgaria şi Serbia. (Note etnografice şi statistice)*, Tipografia „Vocea poporului”, Bucureşti, 1913.
BOLA, Gheorghe. *Documente arhivistice privind atacurile comitagiilor în părţile de sud ale Dobrogei (1919-1925)*, în „România de la Mare”, III nr. 3-4, 1994.
BREZEANU, Stelian. *Romanitatea orientală în evul mediu. De la cetăţenii romani la naţiunea medievală*, Editura All Educaţional, Bucureşti, 1999.
CAPIDAN, Theodor. *Meglenoromânii* (vol. I). *Istoria şi graiul lor*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1925.
CAPIDAN, Theodor. *Meglenoromânii* (vol. II). *Literatura populară la meglenoromâni*, Cultura Naţională, Bucureşti, 1928,
CAPIDAN, Theodor. *Meglenoromânii* (vol. III). *Dicţionar meglenoromân,*

Monitorul Oficial şi Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, Bucureşti, 1935.
CAPIDAN, Theodor. *Macedoromânii*. Ediție stereotipă a lucrării Th. Capidan, *Macedoromânii. Etnografie, istorie, limbă*, Editura Litera Internațional, Bucureşti, 2000.
CARAGEANI, Gheorghe. *Studii aromâne,* Cuvânt înainte de Nicolae Şerban Tanaşoca, Editura Fundației Culturale Române, Bucureşti, 1999.
CIORBEA, Valentin. *Aspecte din evoluția Dobrogei de Sud în cadrul statului român (1913-1940)*, în *Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu". Valori ale civilizației româneşti în Dobrogea* (coordonatori: St. Lascu, Constantin Vitanos), f.e., Constanța, 1993.
CIORBEA, Valentin. *Terorism în Cadrilater (1919-1940*), în „Dosarele istoriei", VII, nr. 1 (65), 2002.
CIOTTI, Dumitru. *Marea serbare românească din Cocina*, în „Românul". Ediție specială, III, nr. 38, 18 octombrie 1931.
CIOTTI, Dumitru. [C. Colonistul], *Partidele politice şi colonizarea*, în „Românul", VI, nr. 75, 24 decembrie 1933.
CIOTTI, Dumitru. *Scrisoare deschisă către P.S. Episcopul Gherontie al Tomisului*, în „Românul", V, nr. 42, 30 septembrie 1932.
CIOTTI, Dumitru. *Di la fratili din Meglen*. Ediție litografiată, îngrijită de L.P. Marcu, Centrul de cercetări fonetice şi dialectale al Academiei RSR., Bucureşti, 1973.
COMAN, Virgil. *Meglenoromânii. I-am regăsit într-un periplu din 1996*, în Curierul „Ginta Latină", XI, nr. 3 (42), 1999.
COMAN, Virgil. *Megleno-Românii*, în „Deşteptarea". Revista aromânilor, 9, nr. 11 (104), 1998.
COMAN, Virgil. *Megleno-Românii*, în „Deşteptarea". Revista aromânilor, 9, nr. 12 (105), 1998.
COMAN, Virgil. *Megleno-Românii*, în „Deşteptarea". Revista aromânilor, 9, nr. 1 (106), 1999.
COMAN, Virgil. *Di istoria armnjilor – meglenits di Dobrugea di Not*. Transpunere în aromână de Nico Popnicola, în „Fenix". Revistă ti literatură shi istorii armânească, Bituli, IV, nr. 10, 1998.
COMAN, Virgil. *Di istoria armnjilor – meglenits di Dobrugea di Not*. Transpunere în aromână de Nico Popnicola, în „Fenix". Revistă ti literatură shi istorii armânească, Bituli, IV, nr. 11, 1998.
COMAN, Virgil. *Dit istoria-a meglenoromânilor tu Dobrugea di Sud (1926-1940)*, transpunere în aromână de Ilie A. Ceara, în „Rivista di Litiratură shi Studii Armâni", 6, nr. 2, Partea I (TomXIV), 1999.
COMAN, Virgil. *Meglenitsilji dit arădzmlu Meglena (Secolu XIII – ahurhita-a secolui XX) (1)* în „Grailu Armânescu", III, nr. 3 (9), 2000.

COMAN, Virgil. *Meglenitsilji dit arădzmlu Meglena (Secolu XIII – ahurhita-a secolui XX) (2)* în „Grailu Armânescu”, III, nr. 4 (10), 2000.
COMAN, Virgil. *Meglenitsilji dit arădzmlu Meglena (Secolu XIII – ahurhita-a secolui XX) (3)* în „Grailu Armânescu”, III, nr. 5 (11), 2000.
COMAN, Virgil. *Obiceiuri la meglenoromâni* în „Dimândarea”, 9, nr. 4 (36), 2002.
COMAN, Virgil. *Meglenoromânii. Ieri şi azi*, în „Magazin istoric”, XXXVII, serie nouă, nr. 10 (439), 2003.
COMAN, Virgil. *Meglenoromânii la începutul secolului XX. Evoluţii în plan politic*, în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «Al.I. Cuza» din Iaşi” (serie nouă), Tom XLVI-XLVII, 2000-2001, Editura Universităţii „ Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, 2003.
COMAN, Virgil. *Meglenoromânii. Consideraţii istorico-etnogafice*, în *Românii balcanici. Aromânii. Meglenoromânii. Catalog de expoziţie*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2004.
COMAN, Virgil. *Ţrkvata odreduvacki factor vo afirmiraşceto na naţionalniot identitet na meglenitite na pocetokot na XX- ti vek*, în „Dokumenti”, II, nr. 3 (7), iunie-septembrie 2005.
COMAN, Virgil. *Aspecte privind istoria meglenoromânilor din Sud-Estul Europei la sfârşitul celui de-al doilea război mondial*, în „Hrisovul”. Anuarul Facultăţii de Arhivistică, XIII, 2007, Editura Ministerului Internelor şi Reformei Administrative, Bucureşti, 2007.
COMAN, Virgil. *Consideraţii privind împroprietărirea şi încetăţenirea meglenoromânilor în România în perioada interbelică*, în „Hrisovul”. Anuarul Facultăţii de Arhivistică, Serie nouă, XIV, 2008.
COMAN, Virgil. *Consideraţii privind meglenoromânii în timpul Primului Război Mondial şi în perioada imediat următoare*, în „Analele Dobrogei”, serie nouă, An IX, 2008.
COMAN, Virgil. *Mişcări de populaţie în ţinutul dintre Dunăre şi Marea Neagră*, în *Dobrogea model de convieţuire multietnică şi multiculturală*, Editura Muntenia, Constanţa, 2008.
COMAN, Virgil. *Unele consideraţii privind meglenoromânii în cadrul românilor sud-dunăreni, până la începutul secolului al XX-lea*, în *Românitate şi latinitate în Uniunea Europeană*, vol. II, Ediţie îngrijită de Tudor Nedelcea, Fundaţia Scrisul Românesc, Craiova, 2008.
COMAN, Virgil. *Meglenoromânii şi Societatea Culturală „Meglenia” în perioada interbelică. Repere arhivistice*, în *Paradigmele istoriei. Discurs. Metodă. Permanenţe. Omagiu Profesorului Gh. Buzatu*, (vol. I) (coord. Stela Cheptea), Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009.
COSMESCU, C.I. *Constituţiune.Justiţie. Libertate. Egalitate* în, „Lumina”, VI, nr. 6-7-8, iunie-iulie-august, 1908.

CUŞA, Nicolae. *Macedoromânii pe văile istoriei*, Editura Europolis, Constanța, 1990.

CUŞA, Nicolae. *Aromânii (Macedonenii) în România*, Editura Muntenia, Constanța, 1996.

CUŞA, Nicolae. *Macedo-aromânii dobrogeni. The Macedo-Aromanians in Dobrudja*, Traducere autorizată în limba engleză de Otilia-Cristina Pacea (ediție bilingvă română-engleză), Editura Ex Ponto, Constanța, 2004.

Din Meglenia, în „Tribuna românilor de peste hotare", I, nr. 5, mai, 1924.

DJUVARA, Neagu (coord.). *Aromânii. Istorie, Limbă. Destin*, Editura Fundației Culturale Române, Bucureşti, 1996.

DUMITRA, Petrică. *Meglenoromânii din Cerna (Ieri şi azi). Studiu monografic*, Editura Fapta Transilvăneană, Cluj-Napoca, 2000.

DUMITRA, Petrică. *Cerna. Pagini de monografie locală*, cu un cuvânt înainte de Dumitru Cerna, Ediția a II-a revăzută şi adăugită, Casa cărții de Ştiință, Cluj-Napoca, 2010.

HAGI-Gogu, STERIU, T. *Emigrarea aromânilor şi colonizarea Cadrilaterului*, „Tipografia României Unite", Bucureşti, 1927.

HAGI, Tuli-Gogu. *Filialele Societății Meglenia din județul Durostor*, în „Peninsula Balcanică", IV, nr. 2-4, 1928.

HÂCIU, N. Anastase. *Aromânii. Comerț, Industrie, Arte, Expansiune, Civilizație*, Ediția a II-a, îngrijită de Dumitru Stere Garofil, Editura Cartea Aromână, Constanța, 2003.

[IUFU, Hristu]. *Românismul în Meglenia*, în „Românul de la Pind", IV (146), 22 ianuarie 1906.

[IUFU, Hristu]. *Teribilele suferințe ale românilor din Meglenia*, în „Românul de la Pind", IV, nr.11(153), 12 martie 1906.

IVĂNESCU, George. *Colonii meglenoromîne în sudul Transilvaniei, Oltenia şi Muntenia. Graiul romînilor din Imperiul romînobulgar*, în „Buletinul Institutului de Filologie Romînă «Alexandru Philippide»", vol IX, 1942.

KAHL, Thede. *Ethnizitä und räumliche Verteliung der Aromunen in Südosteuropa*, Institut für Geographie der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster, Münster, 1999.

KAHL, Thede. *Zur Islamisierung der meglenitischen Vlachen(Meglenorumänen): Das Dorf Nânti(Nótia) und die „Nântinets" in der heutingen Türke*, în „Zeitschrift fur Balkanologie", 38 (2002) 1/2 Harrassowitz Verlag , Wiesbaden, 2002.

KANCEV, Victor. *Mekedonien*, Sofia, 1900.

KOJOS, E. *The Making of Yugoslavia's People's Republic of Macedonia*, în *Macedonia Past and present,* Institute for Balkan Studies, Tesaloniki, 1992.

LASCU, Stoica [I. Dobrogeanu]. *Statul nostu şi politica de întărire a românismului în Dobrogea de Sud*, în „România de la Mare", III, nr. 3-4, 1994.

LASCU, Stoica. *Din istoria Dobrogei de Sud în cadrul României întregite*, în „Revista istorică”, serie nouă, Tom VI, nr. 11-12, noiembrie-decembrie 1995.

LASCU, Stoica. *Împroprietărirea românilor balcanici în Cadrilater*, în „Dosarele istoriei”, V, nr. 1 (65), 2002.

LASCU, Stoica. *De la populația Romanizată la vlahi/aromâni/români balcanici*, în „Studii şi articole de istorie”, LXX, Editura Publistar, Bucureşti, 2005.

LEONTE, A., ROBESCU. C.F., VALAORI, D., MURNU, G., DUDUMI V. *Macedonia macedonenilor*, Institutul de Arte Grafice „Eminescu”, Bucureşti, 1912.

MEGHEA, Gheorghe Petru. *Starea disperată a românilor din Meglenia*, în „Peninsula Balcanică”, I, nr. 2, 1923.

MEGHEA, Gheorghe Petru. *Recidiva de la Kakavia*, în „Peninsula Balcanică”, I, nr. 5, 1923.

MIHĂILESCU, Vintilă. *Lecția de Megleno-Română. Interviu cu Dominique Belkis*, în *Balcani după Balcani*, Editura Paideia, Bucureşti, 2000.

MINA POPA, Ioan. *Strigătul de alarmă al unui fruntaş din Meglenia*, în „Românul de la Pind”, IX, nr. 13 (389), 7 august 1911.

MUŞI, Th. Vasile. *Declarațiile D-lui Maniu în chestia colonizării Cadrilaterului*, în „Tribuna românilor de peste hotare”, II, nr. 56, 1925.

MUŞI, Th. Vasile. *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă (1925-1935)*, Lucrare publicată sub auspiciile Societății de Cultură Macedo-Română, Bucureşti, 1935.

NENIȚESCU, Ioan. *De la Românii din Turcia Europeană. Studiu etnic şi statistic asupra aromânilor cu aproape una sută de gravuri şi cu o hartă etnografică*, Institutul de Arte grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1895.

NOE, Constantin. *Colonizarea Cadrilaterului*, în „Sociologie Românească”, III, nr. 4-6, 1938.

OTU, Petre. *Cum am pierdut Cadrilaterul*, în „Dosarele istoriei”, VII, nr. 1 (65), 2002.

PAPAHAGI, Pericle. *Românii din Meglenia (Texte şi Glosar)*, Tipografia Societății „Tiparul”, Bucureşti, 1900.

PAPAHAGI, Pericle. *Meglenoromânii. Studiu etnografico-filologic.* Partea I, Extras din Analele Academiei Române, Seria II – Tom XXV, Memoriile Secțiunii Literare, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, Bucureşti, 1902

Percheziții pe la şcoalele române din Meglenia, în „Românul de la Pind”, V, nr. 25 (218), 8 iulie 1907.

PEYFUSS, Max Demeter. *Chestiunea aromânească. Evoluția ei de la origini până la pacea de la Bucureşti din (1913) şi poziția Austro-Ungariei*, Traducere autorizată de Nicolae Şerban Tanaşoca, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 1994.

POSTELNICU, Valentina. *Aspecte ale aplicării Tratatului de la Craiova (7 septembrie 1940) în judeţul Tulcea*, în *Direcţia Judeţeană Bacău a Arhivelor Naţionale – Semicentenar. Culegere de studii şi comunicări susţinute la sesiunea ştiinţifică organizată de Direcţia Judeţeană Bacău a Arhivelor Naţionale, la Slănic Moldova 24 – 25 mai 2001 (vol.II)*, Editura Ministerului de Interne, Bucureşti, 2001.

Protestul comunităţilor în contra dezideratelor congresului de la Bitolia, în „Românul de la Pind", VIII, nr. 26 (359), 1 august 1910.

Românizmul în Grecia, în „Tribuna românilor de peste hotare", I, nr. 8-9, august-septembrie, 1924.

SARAMANDU, Nicolae. *Studii aromâne şi meglenoromâne*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2003.

SARAMANDU, Nicolae. *Romanitatea orientală*, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2004.

SĂBĂREANU, Cornilie. Arhimandrit, *Drepturile românilor din Macedonia, Ediţia a II –a revizuită şi adăugită*, Bucureşti, Tipografia Gutenberg, Joseph Göll, 1906.

SCĂRLĂTOIU, Elena. *Noi mostre de grai meglenoromân*, în „Deşteptarea", II, nr. 10 (19), octombrie 1991.

Situaţia disperată a românilor macedoneni aflători în republica Turcească, în „Românul", II, nr. 23, 10 mai 1928.

TANAŞOCA, Anca, TANAŞOCA, Nicolae-Şerban. *Unitate romanică şi diversitate balcanică. Contribuţii la istoria romanităţii balcanice*, Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2004.

TANAŞOCA, Nicolae Şerban. *Balcanologi şi bizantinişti români*, Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2002.

TANAŞOCA, Nicolae Şerban. *Bizanţul şi românii. Eseuri, studii, articole*, Editura Fundaţiei Pro, Bucureşti, 2003.

ŢÂRCOMNICU, Emil. *Meglenoromânii. Destin istoric şi cultural*, Editura Etnologică, Bucureşti, 2004.

ŢÂRCOMNICU, Emil. *Poveştile meglenoromânilor din Cerna*, în „Cultura". Săptămânal editat de Institutul Cultural Român, I, nr. 20, 2004.

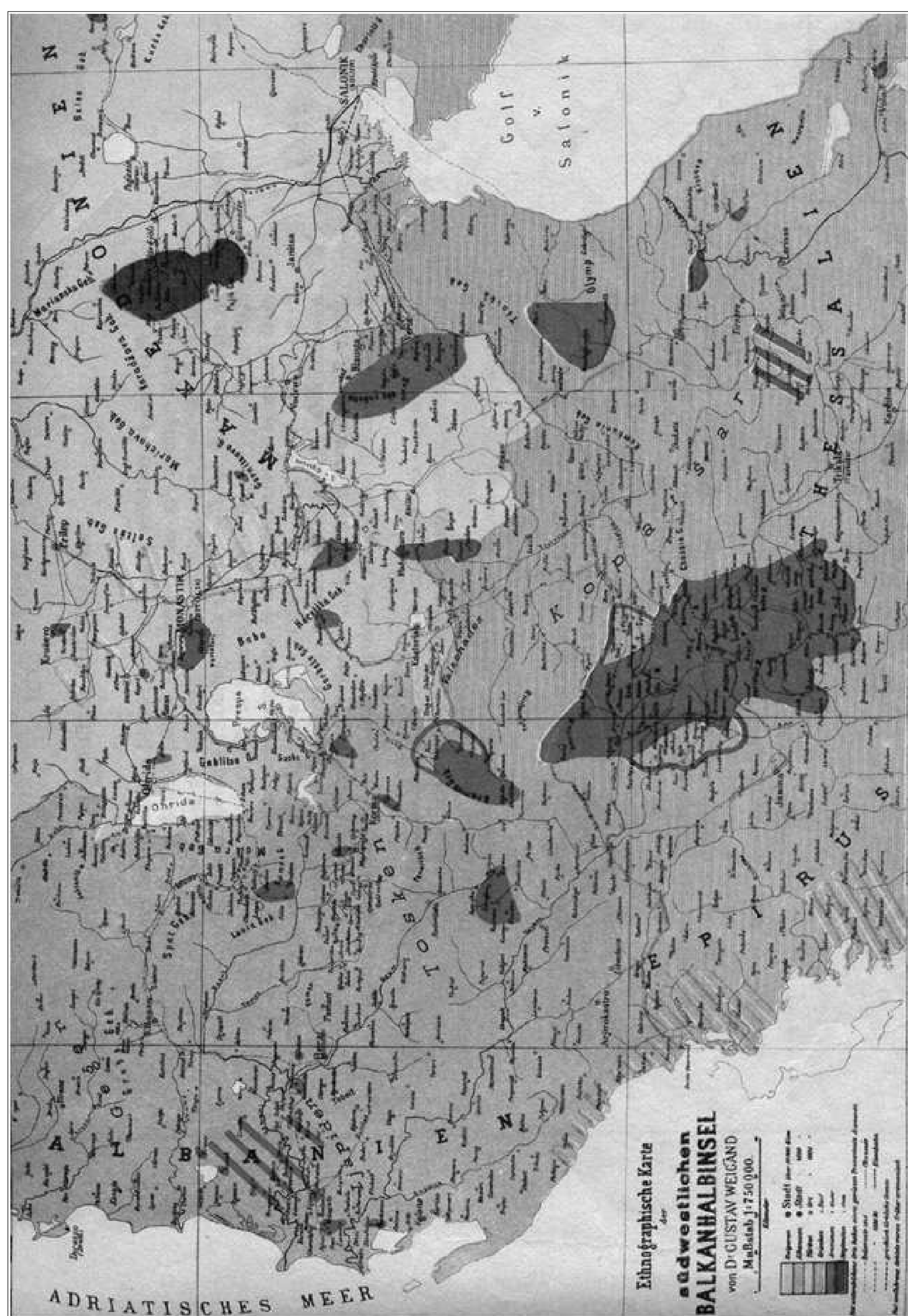
ŢÂRCOMNICU, Emil, WISOŞENSCHI, Iulia. *Românii de la sud de Dunăre. Macedoromânii. Obiceiuri tradiţionale de nuntă. Studiu istoric şi etnologic*, Editura Ziua, Bucureşti, 2003.

TUDOR, Constantin. *Administraţia românească în Cadrilater, (1913-1940)*, Editura Agora, Călăraşi, 2005.

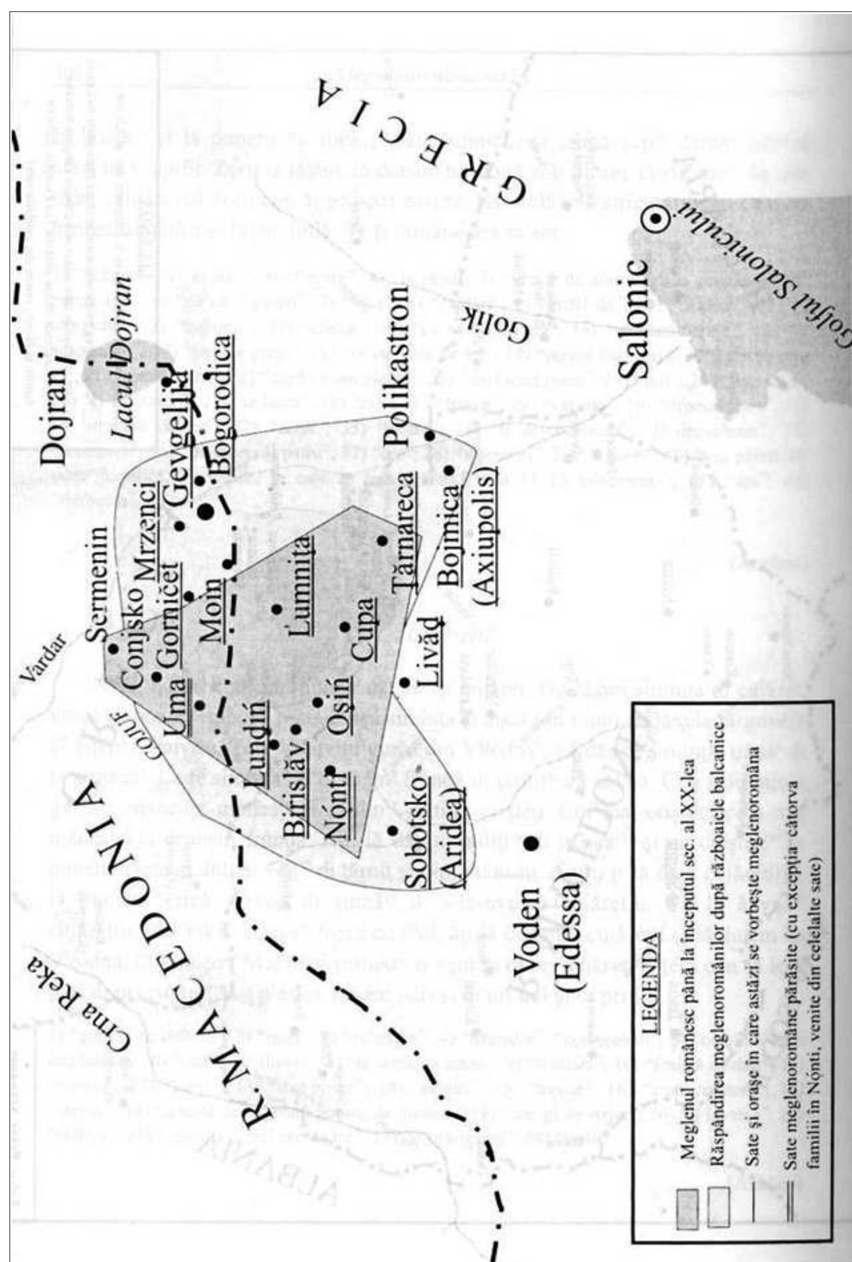
WEIGAND, Gustav. *Vlacho-Meglen: Eine Etnographisc Philologische Untersuchung*, Johann Ambrosius Barth, Leipzig, 1892.

WILD, Beate. *Meglenorumänischer Sprachatlas. Mit 14 Fotos*, Helmut Buske Verlag Hamburg, 1983.

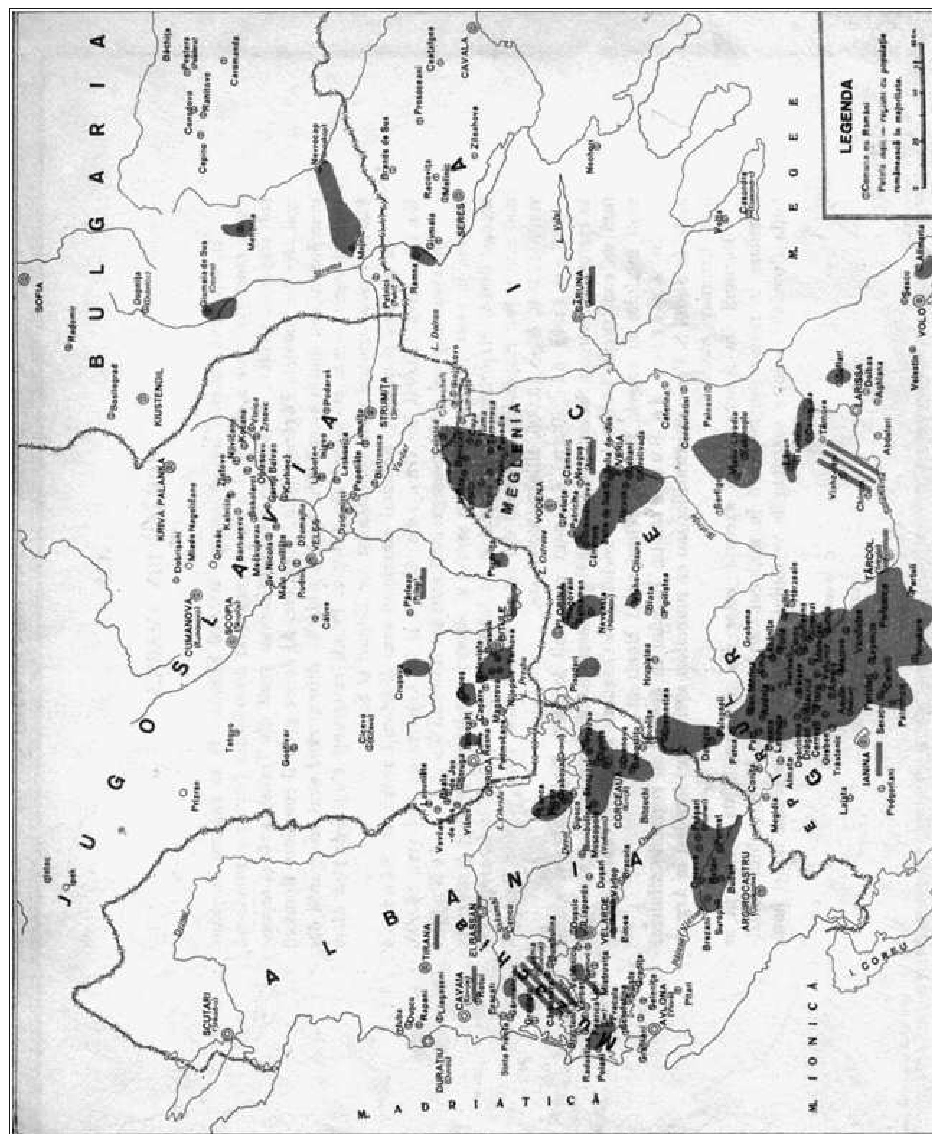
ZBUCHEA, Gheorghe. *O istorie a românilor din Peninsula Balcanică. Secolele XVIII-XX*, Editura Biblioteca Bucureştilor, Bucureşti, 1999.
ZBUCHEA, Gheorghe. *Tratatul de la Craiova – parte integrantă a Dictatului de la Viena*, în „Document”. Buletinul Arhivelor Militare Române, III, nr. 2 (10), 2000.

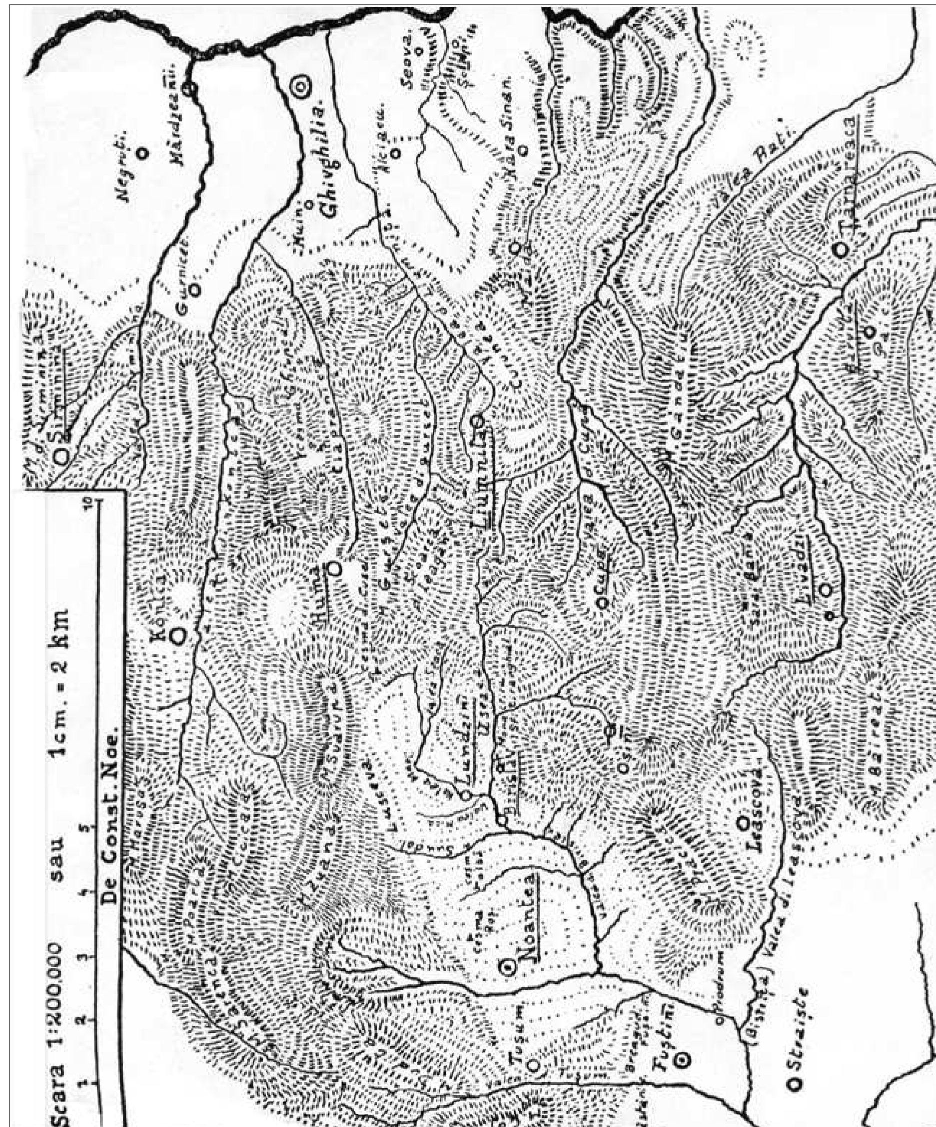
• *Harta etnografică a sud-vestului Peninsulei Balcanice din 1880*, după Gustav Weigand, în *Spațiul istoric și etnic românesc* (vol. III). *Spațiul etnic românesc.*

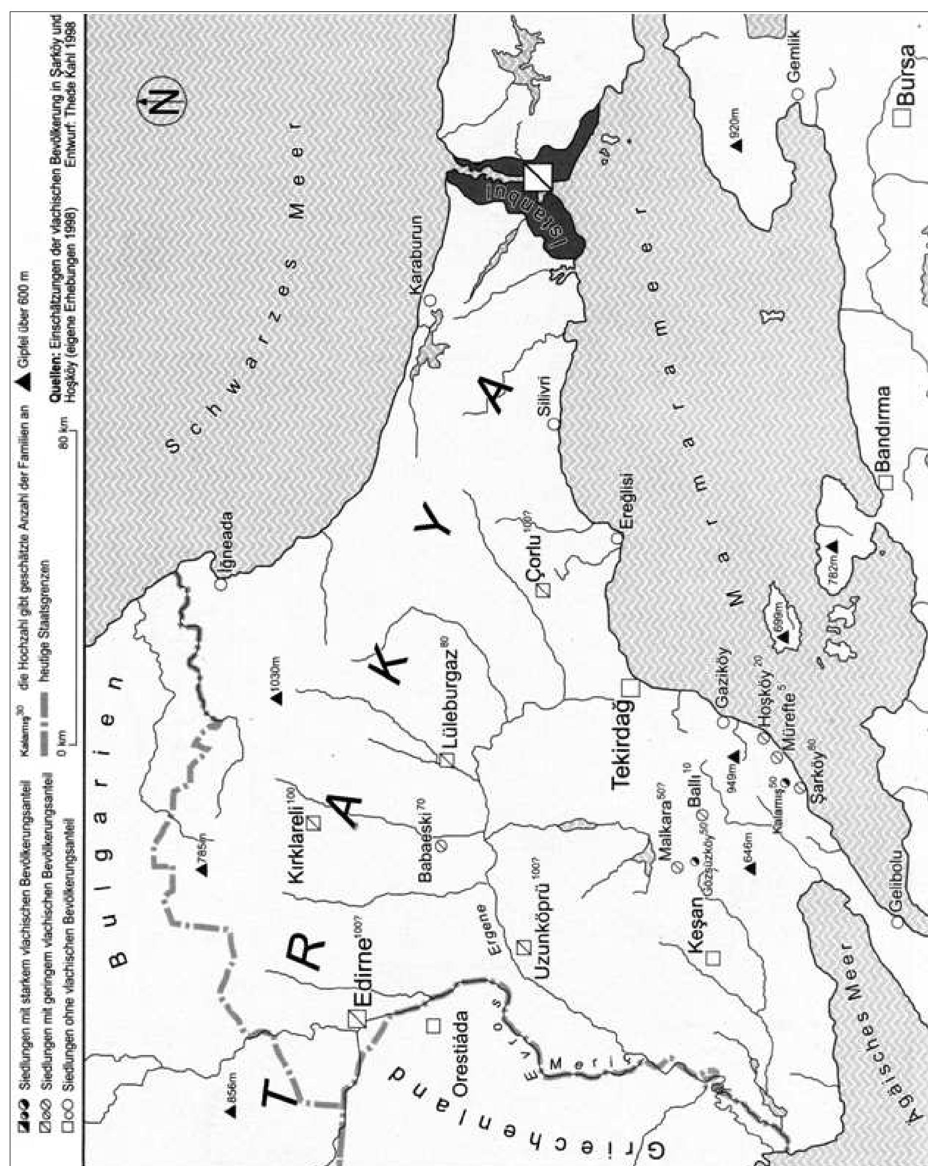
• *Harta Meglenul românesc până la începutul secolului al XX-lea şi răspândirea meglenoromânilor după Războaiele Balcanice (1912-1913)*, în Emil Țîrcomnicu, Iulia Wisoşenschi, *Românii de la sud de Dunăre – Macedoromânii*.

• *Harta Românii din Macedonia la sfârşitul Primul Război Mondial*, în *Spațiul istoric şi etnic românesc* (vol. III). *Spațiul etnic românesc*.

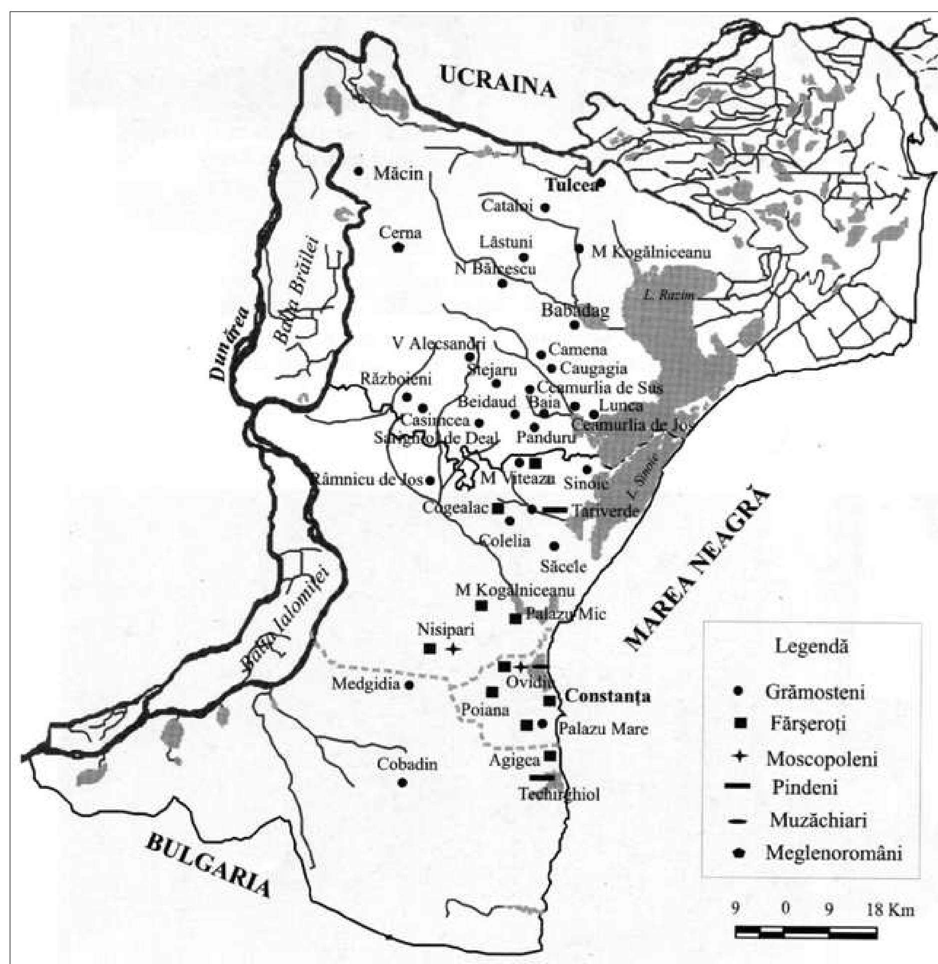

• *Harta Meglenia la sfârşitul Primului Război Mondial*, întocmită de Constantin Noe.

• *Harta Meglenitische Vlachen aus Nótia in der türkischen Trakya, Ende des 20. Jhs. [Harta meglenoromânilor din Notia în Tracia turcească, sfârşitul anilor '20]* în Thede Kahl, *Ethnizität und räumliche Verteilung der Aromunen in Südosteuropa*.

• *Harta colonizărilor din Cadrilater – 1937*, întocmită de Constantin Noe.

- *Harta localităților locuite de macedoromâni în Dobrogea*, în Emil Țîrcomnicu, Iulia Wisoșenschi, *Românii de la sud de Dunăre – Macedoromânii*.

ANEXE. DOCUMENTE DE ARHIVĂ PRIVITOARE LA MEGLENOROMÂNI – SECOLUL XX

1

1923 iulie, Bucureşti. *Articolul studentului Petru Gh. Meghea intitulat „Starea desperată a românilor din Meglenia" şi publicat în revista „Peninsula Balcanică" referitor la procesul de deznaţionalizare la care sunt supuşi meglenoromânii de către autorităţile elene.*

Ca o ultimă licărire a unei flăcări care cată să se stingă, ne parvine trista situație în care se găsesc frații noştri din Meglenia, din acest ținut pur aromânesc, urgisit, prins ca într-un cerc de foc între cele două state: Grecia şi Serbia. În ciuda tratatelor din 1913, în ciuda celor din 1918, privitoare la clauza minorităților şi în ciuda unui optimism care-şi făcuse loc în inimile unora –, căci cei inițiați ştiu ce înseamnă şovinismul sârbesc, precum şi graeca fides –, cu ocazia încuscririi dintre familiile domnitoare, situația megleniților, devine din zi în zi mai critică.

Părăsiți de către acei care ar trebui să se intereseze de soarta lor – nu ca indivizi –, ci din punctul de vedere al chestiunii noastre naționale, – putând face oricând dovada afirmațiilor noastre –, prigoniți în mod prea puțin civilizat de autoritățile greceşti, în elementul băştinaş, megleniții, au ajuns la disperare.

Într-adevar, iată ce ne scrie, în această privință, un dascăl român, un martir, care, pătruns de durere în fața tabloului cei rulează zilnic înaintea ochilor, n-are cuvinte de veştejire a nepăsării celor în drept, exprimându-se foarte laconic, spre a-şi stăpâni durerea:

Cu chestiunea (națională) mergem prost de tot în regiunea noastră, Meglenia. În tot ținutul n-avem decât două şcoli: una la Oşani şi alta la Lugunța. La Livezi vom vedea la vară ce va fi. La Cupa, acum de curând s-a numit un învățător, dar şcoala încă nu s-a deschis. La L<i>uminița şi Berislav n-avem nimic. La Oşani şi Lugunța s-a închiriat câte o cameră care serveşte de scoală.

N-avem nici biserici, nici preoți.

Elevii sunt puțini. Acestea toate provin din cauza călcării drepturilor noastre de către duşmanii noştri. Starea noastră economică e foarte critică. Vă puteți închipui, după atâtea suferințe, în ce stare ne găsim.

Ca cetățeni greci, avem mari drepturi numai la datorii, iar la partea opusă (drepturi) suntem excluşi cu desăvârşire.

Aici îşi termina luminătorul poporului scrisoarea.

Iată situația în care se găsesc frații noştri din Meglenia.

Iată adevărul în toată goliciunea lui, pentru a cărui remediere se cer măsuri urgente şi radicale. Domnii conducători au cuvântul!

Meghea Gh. Petru

Student în drept.

- Petru Gh. Meghea, *Starea desperată a românilor din Meglenia*, în „Peninsula Balcanică”, I, nr. 2, 1923, p. 11.

2

1923 octombrie, Bucureşti. *Articolul studentului Petru Gh. Meghea intitulat „Recidiva de la Kakavia” şi publicat în revista „Peninsula Balcanică” referitor la abuzurile săvârşite de autorităţile elene asupra meglenoromânilor.*

Din partea valorosului nostru tânăr P. Meghea, primim articolul de mai jos din care ne-am permis să tăiem mai multe rânduri care oglindeau revolta sufletească a tuturor românilor cinstiți.

R.P.B.

Cu ocazia odiosului masacru de la Kakavia unde întreaga misiune italiană, în frunte cu generalul Tellini, a fost măcelarită, s-au ridicat glasuri în favoarea grecilor, fiind compătimiți față de gestul lui Mussolini de a aduce la simțul realității pe bandiții Balcanilor.

Dar de ce atâta compătimire față de acest stat – mai ales din partea presei române –, care a meritat să-şi primească sancțiunea bine-meritată dictată de energicul Mussolini, sancțiune, care, nouă românilor Macedoneni, ne pare foarte anemică față de întregul trecut nu prea îndepărtat al acestor şovinişti?

N-avem decât să facem o scurtă privire retrospectivă asupra mişcării noastre naționale, spre a ne da seama de sălbaticiile celor care sunt acum aşa de mult compătimiți; ar fi un şir nesfârşit de intrigi, nelegiuiri şi crime contra mişcării noastre de redeşteptare națională, crime care nu se vor şterge din calea răzbunării noastre, care-i va urmări.

Ne vom mărgini numai la o regiune şi anume Meglenia, pentru ca acei care îi compătimesc, să reflecteze dacă merită sau nu, dacă n-ar trebui să fie socotită ca o pedeapsă imanentă pentru lungul şir de crime comise din ordinul şi sub patronajul conducătorilor din Fanar şi Atena,

căci, nu se poate concepe că n-ar fi existând legături între aceste două centre blestemate, pentru propaganda greacă în Macedonia, propagandă susținută prin ori şi ce mijloace, neexcluzând nici cele mai abominabile crime, spre a-şi atinge falsul lor ideal național: Megali Ideia!

Lăsăm la o parte închisoarea şi exilul fruntaşilor Români din comunele L<i>umnița, Oşani, Cupa, Lugunța, etc…, în închisorile din Salonic, în îndepărtatele fortărețe, din Asia-Mică (Budrun-Kale) unde şi tatăl scriitorului acestor rânduri a trebuit să ispăşească timp de 6 (şase) ani, de la 1903-1908, crima de a fi fost român şi de a fi contribuit la redeşteptarea sentimentului național la consătenii săi; depărtările în Africa etc…, precum şi sutele de victime ale acestor bandiți înainte de 1913, victime căzute pe altarul chestiunii noastre naționale; Ne vom ocupa numai de câteva cazuri săvârşite chiar sub ochii armatei regulate greceşti.

În comuna Lumnița imediat după instalarea armatei greceşti, fruntaşii Români, Vani Kehaia şi Avram Jara, au fost spânzurați în mijlocul satului de o salcie, silind pe soțiile şi copii lor, să asiste la acest spectacol macabru. De asemenea fruntaşii Români din aceeaşi comună, Nicu Casap şi Tuci Dudi, neputând fi prinşi spre a desfăta ochii acestor sălbatici, au fost împuşcați, nepermițându-se familiilor lor să-i înmormânteze, lăsându-i pradă câinilor şi fiarelor sălbatice.

În comuna Oşani, a fost împuşcat Tănase Terzi.

În comuna Cupa a avut aceeaşi soartă Traian Ciupa, împreună cu fiul său în etate de 18 ani.

Spânzurătoarea ar fi aşteptat pe zeci de fruntaşi dacă n-ar fi avut prevederea ca, în preziua izbucnirii războiului între aliații balcanici, să se refugieze în România.

Şi atunci ne întrebăm: Merită aceşti oameni compătimirea arătată?

Nu! Sângele vărsat de aceste mâini criminale cere răzbunare! Crima trebuie ispăşită!

Regretăm numai că, pentru noi, față de crimele săvârşite de aceşti bandiți, sancțiunea dictată de Mussolini, repetăm, a fost prea anemică!

Răzbunarea, însă, pedeapsa imanentă îi va urmări.

MEGHEA GH. PETRU

Student în drept

• Petru Gh. Meghea, *Recidiva de la Kakavia*, în „Peninsula Balcanică”, I, nr. 5, octombrie 1923, p. 3.

3

1923 octombrie, Bucureşti. *Articolul studentului Petru Gh. Meghea O constatare şi un răspuns publicat în revista „Peninsula Balcanică" în care se solicită ca aromânii şi meglenoromânii din Grecia să aibă dreptul la şcoală şi biserică în limba română.*

Ziarul grecesc «Ethos» într-un articol intitulat «Impresii din Constanţa» articol reprodus şi de revista P.B. scria, între altele, următoarele:

...Aci, mai mult de cât în oricare altă colonie grecească, călătorul are impresia că se găseşte într-un oraş curat grecesc.....

Colonia e în stare înfloritoare şi are toate acele instituţii care hrănesc sentimentele patriotice, biserica, şcoala completă la care frecventează 600 de elevi (şase sute), teatru unic în oraş etc...

Citind cele de mai sus, nu ştii la ce să te gândeşti; sau că în mod conştient sfidează durerile noastre, sau că, nu-şi dau seama de unele stări sufleteşti care nu trebuiesc zgândărite; În ambele cazuri, însă, sunt de condamnat. Şi iată de ce:

Printr-un ziar scris în limba greacă se trâmbiţează fericirea pe teritoriul făgăduinţei, către care s-au îndreptat ca lăcustele, în această ţară mult oblăduitoare...

Să nu se credă că am dori să-i vedem cerşind şi că fiind aşa cum sunt, cum îi arată susnumitul ziar, îi invidiem. Nu!

Dar... este un dar la mijloc.

Atunci când românii din Macedonia gem sub călcâiul Grecilor, când bisericile le sunt închise, când şcolile sunt zăvorite, sau în cazul cel mai bun, puţin frecventate din cauza teroarei sub care sunt ţinuţi, fraţii noştri de către deznaţionalizatorii ocrotiţi pe toate căile de autorităţile greceşti; atunci când a zice «bună dimineaţa» în Meglenia însemnează o crimă contra siguranţei statului grec; atunci când un inofensiv abecedar românesc înfurie o autoritate greacă; atunci când în special Megleniţii sunt pălmuiţi că nu întrebuinţează «Kerete» căci Megleniţii nu pot zice «herete» notăm că-i un salut grecesc – atunci când înbelşugatul sânge vărsat de fraţii noştri pe altarul chestiunii noastre naţionale nu s-a zvântat încă: atunci zicem că este de datoria grecilor toleraţi aci în România să se ţie într-o rezervă absolută. Să nu-şi trâmbiţeze fericirea pe pământ românesc, atunci când noi ne strigăm durerea. Ar fi fost scuzabil dacă în pomenitul ziar s-ar fi apelat în mod indirect la măsuri mai civilizate faţă de elementul românesc din Macedonia, căci nu e de crezut ca să nu fie în curent cu teroarea dezlănţuită în contra fraţilor noştri.

Le-o spuneam aceasta sus şi tare ca s-o ştie. Noi nu vom dezarma. N-avem veleităţi de a ne uni cu Ţara Mumă, căci e o imposibilitate. Cerem numai dreptul de a citi româneşte în şcoală, de a ne ruga în limba strămoşească în sfintele locaşuri...

Probabil că scriind aceste câteva rânduri vom fi consideraţi ca răzvrărtiţi! Dacă însă răzvrărtiţii pot fi acei care de atâta amar de vreme cer libertatea de a se instrui şi ruga în limba maternă, primim acest calificativ. Cerem reciprocitate din partea statului grec şi mai multă deferenţă din partea grecilor toleraţi în România, faţă de elementul românesc care suferă.

Altfel vom propune pentru clarificarea acestei situaţii intolerabile, următoarea soluţiune:

Românii din Grecia să fie aduşi în România iar grecii din România în Ţara ochelarilor verzi. Credem însă că nu le va conveni.

MEGHEA GH. PETRU

Student în drept.

- Petru Gh. Meghea, *O constatare şi un răspuns*, în „Peninsula Balcanică”, I, nr. 5, octombrie, 1923, p. 3-4.

4

1924 mai, Bucureşti. *Articolul Din Meglenia, publicat în revista „Tribuna românilor de peste hotare” referitor la abuzurile săvârşite de autorităţile elene asupra meglenoromânilor.*

Un profesor român din Salonic, în al cărui cuvânt punem temei, ne raportează o seamă de fapte cu totul regretabile pentru guvernul statului grec. Nu am ezitat să relevăm în numerele precedente ale revistei noastre o informaţie din izvor oficial privitoare la o promisiune satisfăcătoare din partea autorităţilor greceşti, cu credinţa că contribuim la îndulcirea lucrurilor, spunând şi binele când este adevărat.

Însuşindu-ne întreaga revoltă legitimă a fraţilor megleniţi astăzi, înfierăm aceste fapte ce ni se aduc la cunoştinţă şi comunicându-le Ministerului român al Afacerilor Străine, cerem stăruitor să ocrotească pe aromâni.

Corespondentului din Salonic îi aducem mulţumiri pentru solicitudine, şi-l rugăm să pună şi pe viitor aceeaşi vigilenţă pentru comunicare sau restabilire de fapte.

În cursul celor două luni din urmă – ne scrie corespondentul nostru – am asistat la acte de barbarie cari reamintesc atacurile banditeşti din epoca de sânge când eram lăsaţi la bunul plac al bandelor de antarţi.

Ofiţeri inferiori şi superiori din exces de zel în a servi cauza naţională elenă sau slujbaşi servili în a executa cuvântul de ordine primit pe şoptite de la centru, torturează pe aromânii noştri, bătându-i ca pe nişte sclavi cu biciul şi ameninţându-i cu moartea dacă nu renunţă la ideea de românism, idee care ne-a costat mii de gospodării în slava graiului pe care, cu multă vitejie, l-am apărat în aceste şase decenii.

Şi ca să nu vă facem impresia că vorbim numai de dragul de a vorbi, vă aducem cazuri concrete uşor de controlat:

În ziua de 4 aprilie a fost bătut, de un căpitan Cicuras din Maiada, cântăreţul nostru de la Oşani, Petre Şotre şi încarcerat timp de trei zile, pentru „criminala” faptă de a fi român.

În ziua de 5 aprilie, un plutonier Chichides a bătut până la sânge, pe membrii comunităţii noastre, de la Lugunţa-Meglenia, Atanasi Iani şi cei trei fraţi Tanur, în faţa directorului şcolii pe care l-a somat să închidă şcoala şi să plece în România. Multă lume şi-a vândut avutul, iar şcoala a închis-o. Directorul ei, Hristu Noe, s-a plâns organelor în drept şi s-a promis o serioasă anchetă.

În ziua de 19 aprilie a avut loc faimoasa anchetă care a întrecut prin brutalitate celelalte barbarii de până acum. Însuşi maiorul Cicuras, însărcinat cu ancheta, a somat pe directorul şcolii să renunţe la ideea de românism şi, în faţa lui, un căpitan care îl însoţea, bătea cu biciul pe fiii aromânilor, ameninţându-i cu focul şi cu moartea. Iar maiorul, la despărţire, punea în vedere subrevizorului Petre Cunia că n-are de ce să mai dea prin Meglenia, fiindcă, oricum, după sărbători, şcoala nu o va mai găsi deschisă.

Şi, ce-i drept, şcoala, până în ziua de I1 l. c., a fost închisă.

Numit fiind ca învăţător la Lugunţa, de la I, 1.c., tânărul Gheorghe Caburi a încercat să redeschidă şcoala. Dar, supt baionete, a fost dus la Fuştani, în faţa comandantului batalionului de grăniceri. Acest brav comandant, cu numele de K. Kalogheras, n-a găsit altceva de spus decât să-l împroaşte cu toate injuriile la adresa tuturor organelor însărcinate cu administrarea instituţiunilor noastre de cultură, şi cu apărarea acestora, precum şi la adresa bietei Românii care, dintr-un simţământ înalt de ospitalitate, lasă să se umple, pungile cu aur a sute de mii de Greci, ca aceştia, la casa lor, să-şi bată joc de tot ce avem mai bun şi mai sfânt. Şi, în acelaşi timp, i-a pus în vedere că dacă nu se lasă de asemenea idei „subversive” pentru siguranţa statului elen, îl aşteaptă o moarte sigură.

Tânărul învăţător îşi sfârşeşte raportul prin asigurarea că va fi nevoit

a închide şcoala, iar aromânii să-şi părăsească vetrele, dacă nu va veni o serioasă intervenţie a noastră.

Trib.
Salonic, 16 Maiu 1924.

- *Din Meglenia*, în „Tribuna românilor de peste hotare", I, nr. 5, mai, 1924, p. 26-27.

5

1924 august-septembrie, Bucureşti. *Articolul Românizmul în Grecia – Scurtă privire istorică şi critică asupra mişcării noastre culturale publicat în revista „Tribuna românilor de peste hotare". Se fac referiri la situaţia învăţământului şi a vieţii bisericeşti a aromânilor şi meglenoromânilor din Grecia, cât şi la abuzurile săvârşite de autorităţile elene asupra acestora.*

Vitregia evenimentelor ultimelor decenii au împuținat considerabil posibilitățile de contact cu frații noştri din Macedonia.

Legăturile noastre slăbind din ce în ce, un văl de uitare împăienjeneşte depărtarea dintre noi şi nevoile covârşitoare ce irosesc zi de zi organismul nostru etnic din acele părți, nu sunt îndeajuns de cunoscute de noi, care suntem datori a găsi şi lua fără întârziere măsurile de salvare, necesitate de gravitatea faptelor.

De aceea Tribuna a făcut apel la unul din reprezentanții săi de la fața locului, rugându-l să facă o expunere a stadiului în care se găseşte astăzi chestiunea noastră şcolară şi bisericească.

Mai mult decât o simplă expunere, reprezentantul nostru ne-a trimis studiul critic de mai jos pe care-l redăm în întregime:

CAP. 1 – SITUAȚIA ACTUALĂ: CULTURALĂ, SOCIALĂ, POLITICĂ ŞI ECONOMICĂ

A. ÎNSEMNĂTATEA NOASTRĂ SUB RAPORTUL CULTURAL: ŞCOLAR-BISERICESC

1. Şcolile noastre ca număr şi populațiune

În circumscripția Salonicului avem 18 şcoli, dintre care 14 mixte

în comunele: Salonic, Poroi, Doliani, Selia, Xirolivad, Vodena, Fetiţa, Gramaticova, Paticina, Papadia, Belcamen, Vl. Clisura şi Hrupişte; una de fete şi una de băieţi la Nev<e>sca şi alte două la Veria.

Dintre acestea 15 au cursuri regulate, iar 3 sunt şcoli mobile, 2 cu cursuri de vară la Selia şi Xirolivad şi una cu cursuri de iarnă la Fetiţa

Populaţia şcolară este de 1130 elevi şi eleve.

În circumscripţia Megleniei *avem 4 şcoli mixte: în Cupa, Oşani, Lugunţa şi Livezi. Aceasta din urmă este şcoala mobilă cu cursuri de vară, iar cele de iarnă se ţin la Lazaciari, Drenovo şi Mandalovo.*

Populaţia şcolară este de 108.

În circumscripţia Ianina-Grebena *avem 11 şcoli, dintre care 4 sunt cu cursuri regulate la Ianina, Turia, Breaza şi Băiasa, iar 7 mobile cu cursuri de vară la Avdela, Perivole, Samarina şi cu cursuri de iarnă la Grebena, Damaşi, V1ahoiani şi Pretori.*

Populaţia şcolară este de 528.

Totalul populaţiei şcolare, înscrisă la începutul anului şcolar este, în cele trei circumscripţii, cu 33 şcoli, de 1766.

2. Mobilier – zestre şcolară şi instrumente de cultură

Mobilierul la şcolile noastre este sau cel strict necesar sau insuficient.

Tablouri murale cu caracter religios, moral, artistic sau ştiinţific; hărţi geografice, globuri pământeşti sau tablouri în relief; corpuri geometrice, sau măsuri de capacitate care ajută la intuirea materiei predate în şcoli, maşina rusească pentru învăţarea celor patru operaţiuni, etc., n-avem în nici o şcoală.

Biblioteci, dăruite de doi aromâni, avem la şcoala din Veria şi Vodena. Încolo, nici o carte de lectură pentru copii şi popor, nici una ştiinţifică sau literară pentru învăţători. Bibliotecile vechi ne-au fost distruse de foc sau de mânia agenţilor elenismului.

Apreciind îndeajuns însemnătatea grădiniţelor de legume şi flori în curtea şcolii, Administraţia noastră şcolară din Salonic a lansat circulare pe la toate direcţiunile, ca aceste instrumente de cultură – ca teren de aplicaţie la ştiinţele naturale – precum şi de educaţie artistică şi morală să nu lipsească din mâna nici unui învăţător. Totuşi, singură şcoala d-lui N. Nibi din Turia-Epir, posedă de câţiva ani o grădiniţă lucrată şi frumos întreţinută de chiar elevi.

3. Programă şi material didactic

Programa şcolilor noastre este o copie credincioasă a şcolilor primare din ţară. Nici o materie în plus care să caracterizeze o şcoală minoritară

într-un stat strein: n-avem un manual de citire în limba greacă apropiat nevoilor şi aspiraţiunilor noastre; nici un manual de istorie şi geografie naţională a acestei ţări sub imperiul căreia trăim de 12 ani; cu o structură psihologică particulară şi, ca atare, manifestându-ne prin mentalitate şi moravuri şi exprimându-ne printr-un vocabular propriu – toate aceste caracteristice neamului aromânesc – noi n-am avut un manual cât de simplu în acest dialect, în care să fie ilustrate figuri şi pagini din istoria naţională, din suferinţele şi folclorul nostru destul de bogat, ceea ce a înstrăinat şi pe popor de noi şi pe copil de pământul şi sufletul părinţilor săi.

b. Biserici şi preoţi

Preoţi şi biserici avem în 10 comune: Veria, Selia, Xirolivad, Doliani, Paticina, Cândrova, Gramaticova, Hrupişte, Oşani (singura în Meglenia) şi Grebena (singura în Epir).

Avem 4 comune cu preoţi fără biserică: Salonic, Fetiţa, Papadia şi Cupa (Meglenia).

Avem 2 comune cu biserici fără preoţi: Nevesca şi Perivole.

Avem 15 comune fără biserici şi fără preoţi: Vodena, Poroi, Belcamen, V1aho-Clisura, Lugunţa, Livezi, Ianina, Breaza, Băiasa, Turia, Abe1a, Samarina, Vlahoiani, Pretori şi Damaşi.

c. Localuri de şcoală şi de închinare Domnului

Localuri de şcoală proprii – care, însă, reclamă mari reparaţii – avem în număr de 15, ridicate cu fonduri ale comunităţilor sau de ale statului român, restul de 18 sunt localuri închiriate. Cele mai multe dintr-însele sunt într-atâta de improprii pentru şcoală, încât o singură vizită sanitară serioasă le-ar închide sub pedeapsă şi amendă.

Toate bisericile şi paraclisele sunt vechi şi reclamă reparaţiuni mari şi costisitoare la fiecare an. Sunt lipsite de vase sfinte, de odăjdii şi cărţi bisericeşti care s-au cerut în repeţite rânduri la fiecare an.

d. Salarizarea corpului didactic şi bisericesc

Într-o ţară cu valută forte şi cu condiţii de viaţă foarte scumpe, problemei salarizării funcţionarilor noştri nu i s-a dat o rezolvare mulţumitoare.

Ce-i drept, în ultimul an, s-au acordat sporuri mărişoare la indemnizaţia de valută, ceea ce, pentru funcţionarul de la contabilitatea statului care mânuieşte cifrele în lei, constituie sume fantastice. Dar, de obicei, se scapă din vedere două elemente fundamentale: scumpetea excesivă şi nestatornicia leului nostru cotat foarte des între 32 şi 20 drahme, 100 de lei, sau la nici o cotare a lui, tot aşa de des. Astfel că un funcţionar care socotea

să primească lunar 1.300 sau 1.700 drahme, la negocierea salariului şi-a văzut răsplata muncii înjumătățită, primind de abia 800 sau 1.000 drahme. Nu vorbesc de anii trecuți când învățătorul nostru funcționar al statului român – n-avea cu ce se îmbrăca sau își încălța picioarele, ori se înapoia la şcoală cu copiii – fără să fi stat la masă.

e. Studii, capacitate şi însuşiri

Cei mai vechi învățători – unii duşi din lumea aceasta, alții pensionari – au fost, la începutul mişcării, pregătiți în pripă, sau recrutați din corpul didactic grecesc; toți care se găsesc în activitate, asimilați de acum trei ani, sunt absolvenți de gimnaziu sau de şcoli secundare; puțini dintre ei, angajați în anii din urmă, au peste 4-5 clase de liceu sau şcoală comercială.

Judecați sub raportul capacității lor pedagogice, ce-i drept, n-au o pregătire specială: le lipseşte metoda în predare. Unii dintr-înşii însă, prin experiență îndelungată, alții, din dragoste pentru cariera lor, procurându-şi manuale speciale, au reuşit să găsească adevărata cale întru promovarea culturii elevilor lor.

Oricum, ei nu sunt vinovați de această scădere, fiindcă vremuri tulburi nu le-au permis să-şi însuşească o pregătire metodică şi nu s-au bucurat niciodată de inspecții cu caracter strict pedagogic şi n-au asistat la cursuri în acest scop instituite. Iar revizorii noştri – fie din lipsă de fonduri speciale, fie din cauza nesiguranței care domnia în această țară dedată anarhiei şi lipsită de căi de comunicație moderne – n-au putut fi în contact mai des şi intim cu şcolile noastre.

Posedă, însă, aceşti învățători două calități rare care le împodobesc sufletul şi îi înalță deasupra altora, sătui de pedagogie specială: zelul la muncă şi entuziasmul în lupta dusă fără preget de când au îmbrățişat o carieră plină de suferință şi renunțări fără să fie răsplătită nici o atenție deosebită.

Oricare ar fi, însă defectele de programă şi metodă, precum şi celelalte lipsuri, şcoala noastră din Macedonia – nu ne silim a o declara – stă deasupra şcolilor similare de acolo (au recunoscut-o şi inspectorii greci) şi ar sta cu modestie alături de orice şcoală din țară, iar câteva, alături de cele mai bune.

Într-adevăr, elevii răspund cu agerime într-o limbă curat românească, pe care destul de corect o ştiu scrie; cunosc geografia şi istoria României de care vorbesc cu entuziasm; în multe şcoli ştiințele naturale se învață servindu-se de oarecare material intuitiv şi de oarecare experiențe; lucrează la desen şi hărți cu uşurință şi câțiva dintr-înşii cu îndemnare şi inspirație artistică ştiu să judece orice întrebare pusă şi orice răspuns dat;

fetele lucrează artistic la broderie modernă şi naţională; joacă dansuri şi cântă doine şi marşuri româneşti, cu mult avânt şi în ori ce şcoală şi familie din culmile munţilor, eroii şi suveranii ţării noastre sunt glorificaţi. Nu pot trece cu vederea protestul redactat spontan de câţiva elevi din Meglenia şi înaintat inspectoratului şcolar grec, împotriva persecuţiilor ce îndură ei – bieţii copii – din partea jandarmilor care îi opresc să urmeze cursurile la şcoala noastră.

Cam ce se poate oare imputa şi preoţilor noştri?

Recrutaţi prin promisiuni vagi sau venind ei singuri la noi din rândurile preoţilor adăpaţi la cultura greacă, au venit să lupte alături de învăţători, şi de întreg poporul, contra duşmanilor, contra nesiguranţei zilei de mâine, contra tuturor furtunilor: foc şi sabie. Au transformat altarul şi amvonul în tribună pentru apărarea naţională. Şi fără odăjdii frumoase, fără biserici ca lumea, fără vase sfinte şi cărţi bisericeşti, fără lefuri suficiente şi la timp, la ceasuri de primejdie îşi suflecau pulpanele rasei lor şi cu arma în mână organizau – împreună cu drept credincioşii lor – apărarea naţională şi cădeau în luptă sau zăceau în închisori şi mureau, ori scăpau teferi ca să vadă şi zilele de acum!

În vremuri de grea cumpănă însă şi unii şi alţii s-au văzut părăsiţi de colegii lor – unii morţi fără a fi înlocuiţi – alţii plecaţi în ţară fără a se înapoia.

Dar n-au dezertat!

Aceştia au fost soldaţii legiunilor îndepărtate ale neamului românesc. Numai la ei se putea învăţa educaţia naţională!

B. SITUAŢIUNEA NOASTRĂ SUB RAPORTUL SOCIAL, POLITIC ŞI ECONOMIC

a) Starea socială

Poporul aromânesc număra toate elementele constitutive ale unei societăţi viabile; de la păstori şi agricultori până la industriaşi, negustori, mari financiari şi clasa cultă ce a triumfat în organizaţia culturală din Moscopole care, odată distrusă prin furia satrapului Ali Paşa, laolaltă cu alte oraşe, a răspândit pretutindeni în Macedonia, până la nordul Scopiei şi Albania, spiritul de solidarizare şi iniţiativă, întemeind toate oraşele de munte, frumoase şi înfloritoare. Pe când alte aripi ale acestui exod s-au stabilit în Apus pe lângă corespondenţii lor, iar unii dintr-înşii s-au oprit mai aproape, în Ungaria, contribuind simţitor la organizarea culturală, economică şi naţională şi la rezistenţa ardelenilor împotriva asupritorilor lor.

Mai târziu, Serbia şi Bulgaria - nu găsesc necesar a pomeni de Grecia –

profită, prin alții stabiliți la ei, unde se manifestă ca pricepuți conducători în politică, comerț și finanțe. Nimeni n-ar crede astăzi bunăoară că – printre mulți alții – însuși Pasici, ai cărui strămoșii au rătăcit prin Rodopi, se trage din Moscopole și nici el n-ar crede probabil, că altă dată purta numele de Pascu, cu multe legături de sânge, uitate astăzi prin Macedonia și România.

Pe vremea turcilor se ținea seamă de sfatul și prezența lor în consiliile administrative. Ori unde se așează, ajung gospodari cu greutate. Actualmente, o bună parte din comerțul Sofiei, al orașelor Serbiei vechi și noi, întreaga piață a Scopiei, este acaparată de aromâni; o treime din comerțul Salonicului și Macedoniei stă în mâinile lor; în Egipt și în Africa ca și în cele două Americi, sunt bine gospodăriți și aproape întreg monopolul tutunurilor grecești este acaparat de un trust de câțiva aromâni.

Aceste câteva rânduri ne edifică cu prisosință, asupra marilor pierderi ce a suferit Țara Românească prin peregrinările acestui element, singurul ce-i lipsea ei și de care, dacă s-ar fi știut folosi bărbații de stat români în deceniile din urmă, ne-am fi ales cu câștiguri considerabile, ca o contrabalansare față de străinii infiltrați la noi.

În aceste condițiuni se putea crea la noi, în Macedonia, odată cu mișcarea culturală, un organism viu, constituit din toate organele sociale solidarizate între sine prin conștiința clară că îndeplinesc fiecare o anumită funcțiune și, concentrându-și energiile, în stare să atingă un scop fixat de mai înainte și nu pipăit mereu, ca, – astfel, să-și asigure rangul ce merita să-l ocupe în mediul înconjurător.

Prin participarea, încă de la început, a unui element ales ca acela de mai sus la mișcarea noastră, s-a imprimat acesteia un caracter de seriozitate care i-a crescut prestigiul și-i asigură viitorul. Nu există bătrân care să nu știe carte românească sau să nu recunoască, că pe vremuri a luptat pentru triumful ideii românești.

Dar intervine – spre nenorocirea noastră o luptă cu urmări dezastroase: eforiile luptau aspirând, cu drept cuvânt, la conducerea mișcării, pe de altă parte, Apostolul Mărgărit nesocotește virtuțile și susceptibilitățile aristocrației și luptă cu înverșunare împotrivă-i.

Alte două adânci nemulțumiri:

Acest element ales el, factor preponderent în economia Balcanilor și pus în serviciul unei idei, care trebuia să intereseze, în primul rând.

România – preferindu-i ovreii și grecii în distribuirea produselor ei în Orient, s-a simțit jignită profund. În al doilea rând, părăsind o organizație străveche cultural – religioasă, cu atâta strălucire și prestigiu în lumea Orientului ortodox, acești români se așteptau la o rezolvare grabnică și

categorică a chestiunii noastre bisericeşti, pentru care, însă - s-au convins curând - România nu acordă atenţia cuvenită.

S-au înregistrat, astfel, dezertări motivate, pe care nimeni nu caută să le stăvilească, nedându-1e, probabil, nici o însemnătate.

Aceşti germeni ai morţii i-a purtat cu sine mişcarea noastră – putem zice – încă de la origina ei.

Şi clasa intelectuală care se forma prin şcolile secundare – ajunsă a fi apreciată şi o mândrie care se raporta României – îşi vedea de drum, de capul ei. Toţi tinerii absolvenţi studiau în ţară şi, numai târziu de tot, o mică parte la Salonic şi Constantinopol. Nimeni nu le indica drumul şi cariera folositoare mişcării noastre, nici un cap cu cultură superioară nu organiza domiciliul acelora care studiau pe spinarea bugetului macedonean. Cei mai mulţi: doctori, farmacişti, avocaţi, funcţionari la bănci, profesori, ingineri, etc., care ne-ar fi crescut prestigiul, ne-ar fi lărgit relaţiile şi înmulţit simpatiile, rămâneau pentru totdeauna în ţară.

*Într-un târziu rolul acestor şcoli secundare ar fi putut fi caracterizat, cu drept cuvânt, în aceşti termeni: «**Pomparea a cât mai multor energii din solul virgin al Macedoniei şi împrăştierea lor prin ţară după ce, – în parte sau integral – au fost pregătite pentru viaţa socială**». Clădirea pe care înaintaşii o duraseră, pe care contemporanii se străduiau să o menţină cu preţul sângelui, al avutului şi al energiei, se dărâma şi îi era sortit să rămână pe seama unui popor istovit de jertfe, condus de preoţi şi învăţători.*

E un adevăr recunoscut că straturile sociale superioare prin însăşi natura ocupaţiei şi intereselor lor, renunţă mai uşor la tradiţie, umblă după legături de sânge cu neamuri străine influente în administraţie şi politică, la un moment dat se lasă, neprotestând, în masa mare a naţiunii stăpânitoare. Totuşi, deşi ca valoare trupească în lupta naţională n-ar fi contat, existenţa lor în sânul poporului nostru ar fi ridicat prestigiul mişcării şi s-ar fi impus prin forţele de care dispuneau, întocmai după cum o familie macedoneană ca să fi putut trăi din punct de vedere moral, implica existenţa unui bătrân – inutil ca putere virilă – numai şi numai ca să se impună ca valoare morală şi să crească prestigiul tinerei perechi sau al fetelor din casă.

De la început, însă, am rămas cu straturi sociale de rangul al doilea care nu întăreau situaţiunea mişcării, deşi toată lauda se cuvine lor care – însufleţite de un adânc, simţământ şi cu îndârjire supraomenească – au menţinut mereu aprinsă flacăra conştiinţei naţionale, sfidând cu dispreţ ori ce atacuri barbare care, deşi le nimiceau, le făceau şi mai dârze şi n-au ştiut ce înseamnă a îngenunchea!

b) Starea noastră politică: ca minoritate în stat

Cultura noastră națională trebuie să fie susținută şi prin rolul politic ce ar fi trebuit să-l jucăm ca minoritate organizată în stat.

Sub regimul hamidian, n-am însemnat nimic până la 1905, după 40 ani de cultură. Sub regimul constituțional june-turc, am avut comunități recunoscute şi reprezentanți în parlament şi în cabinet. Simpatizați de turci, dacă războiul balcanic n-ar fi avut loc şi dacă ni s-ar fi închis porțile universităților din România, am fi ajuns un factor serios, caracterizați prin franchețe şi vederi liberale înaintate, în politica internă a noii Turcii.

Chiar sub regimul grecesc, dacă n-ar fi avut loc înfrângerea Greciei în Asia Mică, fie cu turcii în deosebi, fie cu bulgarii – aceste minorități puternice şi mai toate cu o antipatie profundă față de această națiune stăpânitoare – sau chiar cu partidele greceşti, am fi putut închega, organizându-ne energiile, alianțe de oportunitate ca să avem şi reprezentanți la Atena.

Numai astfel am fi avut putința să cucerim şi recunoaşterea noastră ca națiune şi nu am fi continuat de a nu ne bucura de nici o favoare, de nici o atențiune şi de nici un drept: comunitățile noastre n-au voie să taie nici un lemn din pădurea comunală, n-au dreptul la nici un beneficiu din dările percepute de comună pentru şcoală biserică şi alte opere de binefacere.

Susținuți şi de un organ de publicitate, ne-am fi apărat mai bine drepturile, ne-am fi făcut cunoscuți ca minoritate în stat şi ne-am fi revendicat drepturile asupra şcolilor, bisericilor şi avuturilor comunale confiscate; s-ar fi închegat o mai strânsă colaborare între noi de acolo şi Aromânii răspândiți prin țări străine şi am fi menținut un contact intim cu presa din țară care – la rândul ei – ne-ar fi sprijinit pe lângă guverne şi opinia publică; iar comunitățile ar fi ştiut ce atitudine să ia în alegeri şi nu s-ar fi întrebat – ca eroul lui Caragiale – cu cine să voteze sau n-ar fi rămas indiferente, ştiind că cu oricine ar vota, nu câştigă nimic.

Invazia refugiaților, însă, a pus capăt oricăror nădejdi hrănite de toate minoritățile din această țară.

c) Situația economică

Conducătorii noştri, caracterizați prin lipsa unui scop clar formulat ce ar fi trebuit să-l urmărească prin mişcarea noastră, erau datori să se îngrijească de o organizare politică şi economică care să întrețină, prin mijloace materiale şi morale proprii, cultura națională, ceea ce s-ar fi putut obține prin conlucrarea armonică a elementelor superioare şi intelectuale şi a întregului popor.

Dar nimenea n-a bănuit măcar marea însemnătate a problemei economice – piatra unghiulară a oricărei instituțiuni sociale: breaslă,

partid, națiune şi ca atare, fiecare Aromân lupta economiceşte individual. Când s-a început, în mod sporadic, înființarea unor societăți de ajutor mutual, prin inițiativa şcolii, războiul balcanic alunga pe turci din Europa.

Şi înainte şi în cursul epocii de sânge, aromânii noştri au suferit amare şi simțitoare lovituri din partea grecilor – fie boicotându-i prin organizarea lor economică, fie distrugându-le prin foc, sabie şi jaf avutul. Neavând la cine să apeleze ca să fie ajutați sau creditați, s-au văzut siliți unii să emigreze, alții să cedeze acestor presiuni barbare cari îi distrugeau din temelii, iar alții – cei mai dârzi – să continue a lupta.

Războiul balcanic – prin noile lui alcătuiri politice şi pagubele suferite le înfrânge rezistența. Totuşi, încet, încet, se refac şi ies din războaiele ulterioare îmbogățiți şi virtualmente, în stare a se organiza economiceşte.

Dar înfrângerea Greciei în Asia Mică, cu revărsarea puhoaielor de refugiați în Macedonia, atrage – după sine – înfrângerea noastră definitivă, după cum vom vedea mai departe.

CAP. II – MIJLOACELE DE LUPTĂ ALE ADVERSARULUI PENTRU EXTERMINAREA NOASTRĂ

Aceste mijloace de luptă derivă de la două organe: de la organele de învățământ care uzează de mijloace paşnice şi moderne şi de la organele administrative – civile şi militare – care uzează de mijloace barbare, amândouă pornite paralel şi sistematic îndreptate împotriva mişcării noastre.

1. Metode moderne şi paşnice

Singura grijă a Ministerului Învățământului Public de la Atena este îndreptată asupra Macedoniei greceşti, unde, grație propagandei desfăşurate de toate neamurile – s-ar putea afirma cu precizie că nu există analfabet, pe când regatul vechi este lăsat în părăsire, deşi există regiuni întregi care, încă, n-au putut gusta din binefacerile luminii răspândită de şcoli. O comună aromânească din Teselia, văzând că nu poate cu nici un chip obține şcoală, a amenințat că va apela la administrația şcolilor noastre şi atât a fost de ajuns ca într-o bună zi să se pomenească cu şcoală şi câțiva învățători. Propaganda cea mai serioasă se duce, aşadar, în Macedonia şi, mai cu deosebire, în regiunile locuite de Aromâni, singurii care mai au şcoală națională.

Metodele de care se servesc ca să combată mişcarea noastră sunt:

1. ***Grădinițele de copii****, cea mai eficace şi modernă armă de*

deznaționalizare a minorităților, cari funcționează, în deosebi, în comunele aromâneşti, chiar cele mai depărtate ca Perivole, Grebena, Breaza, etc.

*2. **Cantine şcolare** unde li se serveşte copiilor câte o gustare la prânz.*

*3. **Internate** exclusiv pentru copii negreci la Florina, Leaşnița, Cozana, unde li se dă gratuit hrană şi îmbrăcăminte.*

*4. **Liceu** cu şase clase la Grebena şi gimnazii în comune cum ar fi Vlaho-Clisura, orăşel aproape distrus, care, de abia numără 150 familii, cu prea puțini copii din cauza streinătăților, numai şi numai ca să lovească în şcoala noastră.*

*5. **Distribuirea gratuită de cărți** şi rechizite şcolare, de doctorii şi serviciile doctorilor, de ajutoare băneşti şi alte binefaceri, susținute de fondurile comunale, prin cari se mai susțin şi membrii corpului didactic.*

*6. **Învățători** în număr cât mai mare prin comunele noastre de pildă la Abela, 5; la Saimarina 9; la Breaza şi Turia câte 5; la Perivole, 7; deci contingentul de copii este infim de mic.*

*7. **Organizarea de excursii** cu nici un gând pedagogic, ci cu caracter de propagandă națională, de către mitropoliți, şcoli şi autorități prin comunele noastre: Abela, Samarina, Turia, Perivole, etc. manifestându-se prin reprezentațiuni cu subiecte naționale, prin cânturi şi gimnastică, singurele dexterități cărora li se acordă cea mai mare importantă, neglijându-se restul şi, cu această ocazie, strângerea de fonduri prin contribuții pentru clădiri şcolare.*

*8. **Donații şi binefaceri** care cresc mândria poporului; de pildă: un testament de zeci de mii de dolari din partea unui bogătaş grec din America pentru şcoala secundară din Veria – centrul nostru de azi şi din trecut.*

*9. **Localuri de şcoli impunătoare**, prevăzute cu biblioteci bogate care exaltează sentimentul național, față de localurile noastre sărăcăcioase, lipsite de aer, ascunse prin înfundături, cu totul improprii pentru şcoală.*

*10. **Biserici monumentale** la tot pasul, vestite printr-un aparat fastuos, mărețe ca interior şi exterior, servite de un corp preoțesc bogat şi mândru, impunătoare prin mulțimea poporului ce le frecventează şi eforiile ce le conduc, din nenorocire şi popor şi eforii Aromâni.*

*11. **Corp învățătoresc slab pregătit**, totuşi, destul de numeroase ca să impună poporului, bucurându-se de anumite organizații, congrese cu caracter aşa zis pedagogic național şi sindicalist pentru realizarea revendicărilor materiale şi cercuri culturale, având la îndemână biblioteci, publicații periodice şi întreaga presă.*

*12. **Salarizarea conformă** nevoilor şi statornic plătită într-o valută forte a țării, cu avantaje în zonele de cultură locuite de aromâni: locuință, combustibil şi hrana, adeseori pe seama comunităților, o mulțime de*

cooperative, slujbe pe la comunități și primării, autorități de stat sau particulare, lecțiuni în oraș sau la altă școală și oricând forța publică la îndemâna în potriva noastră.

Un institutor, cu leafa de bază de dr. 460 lunar, la care se adaugă sporul de scumpete în zonele de cultură de 130%, precum și 10% pentru fiecare membru din familie până la 5, asupra lefii de bază, primește lunar dr. 1512, iar un învățător cu leafa de bază de 320 primește dr. 1120.

De la toamnă s-a dispus sporirea salariilor, așa că un institutor cu vechime va primi lunar 2.240 drahme. Pe când cel mai vechi institutor al nostru, care ar beneficia de cea mai mare indemnizație de valută – cum e foarte rar cazul – nu poate primi de cât lei 6.000 lunar, ceea ce ar face sau 1.500 drahme sau 1.250 dr. ceea ce este mai probabil, fără absolut nici un alt avantaj de nicăieri.

În fața tuturor acestora noi nu putem veni cu nimica.

2. Mijloace barbare de luptă

În acest capitol vom da de crime, arestări, bătăi, jafuri, violuri și incendieri, mărginindu-ne numai la intervalul de la intrarea Grecilor în Macedonia, și până în zilele noastre, trecând peste epoca de sânge care a îndoliat mii de familii aromânești. În numele ideii de românism care, de la 1863, a tulburat un întreg popor pașnic fără a se potoli, avem de înregistrat următoarele de la 1912.

a) Crime prin omoruri și spânzurări

În Epir, în 1912: *omoară pe bătrânul Perdichi, aruncându-l de pe pod în apele unui râu; pe bătrânul Tușa, pe N. Cicma, marele apărător al Epirului, pe Ghiță Cațohi, N. Tamboși, Gh. Papatheodor din Perivole și pe un alt aromân din Băiasa.*

În regiunea Salonic: *omoară pe bătrânul Roșu de la Paticina și pe fiul acestuia și exilează – după ce-l jefuiesc – pe celălalt fiu la Halchida.*

În Meglenia: *omoară pe Sterie Mecu, pe Traia Ciupa, primarul Humei și pe fiul acestuia; rănesc cu pumnalele pe D. Ciotti și preotul Hr. Cenescu; omoară pe C. Canacheu și Foti Veana din Livezi și prin bătăi pe Regiu din Oșani; spânzură pe Vani Chiaia și Avram Jara din Liumnița, pe Tane Stoiu și Bocea Pupea din Oșani omoară pe Duce Dudi și Nicu Gheorghe din Liumnița, pe Pona Saraf din Cupa și pe un bătrân de 80 ani, Petre Tane din Huma.*

În 22 August 1916: *Bambunsky, șef de bandă omoară pe D. Noe, pe preotul Tonta, pe Cumpileac și C. Zarcada, acuzați de Greci, ca spioni bulgari.*

b) Arestări şi violuri, jafuri şi incendieri

În Epir: *jefuiesc comunele Abela şi Perivole şi ard casele aromânilor. Ofiţeri, institutori, judecători şi primari persecută în aşa fel pe aromâni, prin amenzi de zeci de sute de franci aur şi prin neîngăduirea de a lucra la fierăstraie şi mori, încât – după cum raportează directorii de şcoli – lumea îngrozită îşi retrage pe copii de la şcoală.*

În reg. Salonicului: *armatele arestează pe învăţători şi peste 30 fruntaşi din Veria şi, batjocorindu-i sau bătându-i, îi duc o parte la Salonic, altă parte prin alte oraşe; nu li se încuviinţează preoţilor să oficieze sau să se ducă la bisericile lor; blochează Doliani şi bat până la sânge pe mamele, nevestele şi surorile recruţilor plecaţi în străinătate; rechiziţionează casele şi şcolile de la Veria şi Vodena; de asemenea vitele lor, fără nici un ban; confiscă moşiile Maruşa, alungând pe proprietarii aromâni, moşia Dobra a lui Hagigogu şi aceea a lui Cărşeli pricinuindu-i pagube de 20.000 lei aur: soldaţii bat până la sânge în casa acestuia pe bătrâna Gârţu şi toate femeile ce se aflǎ acolo, transformând casele în grajd pentru caii armatei: Papadienii sunt alungaţi din biserica ridicată cu banii comunităţii şi ai Statului; Hrupiştenilor li se rechiziţionează vitele fără nici un ban, iar 18 munţi ai Gramostei sunt exploataţi de câţiva grecomani; ard şi distrug mobilierul, cărţile didactice şi bisericeşti, zestrea şcolară, arhiva şcolii; primarul, şefii autorităţilor, precum şi antarţii amendează pe aromâni din Vl. Clisura care îşi trimit pe copii la şcoala noastă cu 20-50 drahme aur; doctorul comunei refuză serviciile pacienţilor noştri; membrii comunităţii cer de la Mitropolitul de la Kastoria hirotonisirea unui preot aromân şi sunt daţi în judecată pe motivul că ar fi falsificat iscăliturі iar elevii se retrag şi procesele se ţin lanţ.*

În Meglenia: *arestează pe fruntaşii din Oşani şi alungă pe Eugheni Balta, stareţul mănăstirii; arestează pe învăţători, preoţi şi oameni cu vază şi-i poartă batjocorându-i, prin sate şi oraşe; bat cumplit pe preotul Tafa din Cupa şi Jara, pe Roşca Papa-Gheorghe, pe Gioga, director de şcoală, pe St. Ciotti şi institutorul D. Ciotti, pe preot şi pe A. Dinu din Liumniţa, cea mai mare parte ducându-i la Salonic, iar lumea rămasă şi învăţătorii apucă codrii; nevasta institutorului Ciotti, în faţa acestuia, este batjocorită o noapte întreagă de către şefii autorităţilor; aromânii din Livezi şi Huma, sunt chinuiţi, casele prădate şi incendiate, fetele violate; preoţii Panu şi Ciolac sunt arestaţi şi purtaţi pe la Suboţco, Vodena şi Veria.*

Ard şi distrug cărţile didactice şi bisericeşti şi bibliotecile şi batjocoresc altarele noastre.

Rechiziționează vite și provizii fără bonuri sau li se plătesc cu prețuri derizorii.

Mitropolitul de la Florina, revizorii, șefii autorităților civile și Militare și șefii de bandă alungă pe preoți din biserică, îi silesc să oficieze în limba greacă, ațâță pe popor împotriva lor și a învățătorilor.

***Anii 1917 și 1918,** în care interval operează armatele aliate, lumea rămâne oarecum mai liniștită. În schimb, francezii, instigați de Greci, adoptă o atitudine oarecum dușmănoasă față de toți ai noștri, cu credință și sincer angajați voluntari în serviciile lor; încât Aromânii vor uita cu greu această purtare a fraților latini, alături de care lupta România în numele căreia serveau toți tinerii noștri, pentru triumful aceluiași sfânt ideal.*

***În anul 1919:** Iliachis, guvernatorul Macedoniei apusene, ține o cuvântare în curtea școlii din V1aho-Clisura, în 27/11, prin care îndeamnă pe toți cei de față la prigoană împotriva noastră; ca urmare elevii părăsesc școala.*

Grecii arestează și trimit în exil la Larisa, pe șase aromâni din Oșani și pe patru din Liumnița, Președintele comunității acesteia Ghiușa Ciulli moare în închisoare, iar la Livezi bat până la sânge pe fiul preotului Pance și pe încă doi tineri; distrug cărțile didactice și bisericești și confiscă localurile de școli și bisericile ce ne-au mai rămas.

***În anul 1920.** Lunguțenii sunt supuși la amenzi grele pentru că își trimit pe copii la școala noastră și li se confiscă corespondența oficială. Patru familii din Oșani și una din Livezi sunt deținute la închisoarea din Salonic spre a fi exilate; școala de la Xirolivad e rechiziționată de funcționari.*

***În anul 1921.** Refugiații apar pe orizontul mult frământatei Macedonii; autoritățile alungă pe aromânii de pe izlazurile lor și aduc pe sărăcăciani; Lungunța se colonizează cu refugiați din Caucaz care ocupă casele aromânilor, altă parte sunt așezați în locurile muntoase ale verienilor; preotul Cenescu e arestat și dus sub escortă la Fustani, Suboțco și Vodena; preotul Pance are aceeași soartă: un ofițer bate până la sânge pe M. Canacheu și M. Mișu, iar preotul Tafa e batjocorit în public.*

***În anul 1922.** Jandarmii forțează ușa bisericii din Veria în timpul nopții, o devastează și arestează pe mai mulți aromâni; rechiziționează școala de fete; de asemenea vitele alese de prăsilă, plătindu-le derizoriu; sunt supuși la taxe excesive pentru refugiați, deși, benevol, au dat multe lucruri scumpe; confiscă moșiile Dobra, Turcohori, Tarcoviani și Aghiuiani ale lui Hagigogu.*

***În anul 1923.** Directorul școlii și trei familii din V1aho-Clisura sunt amendați pentru că își trimit pe copii la școala noastă; Sterie Cațohi zace în închisoare la Conița, Gheorghe Siscu din Livezi este deținut șase luni în*

închisoarea de la Edicule din Salonic pe motiv că ar fi strigat: «Trăiască România».

În anul 1924. *18 familii de la Livezi, stabilite la Lazaciari îşi construiesc 14 locuinţe; judecătorul de pace de la Ienige-Vardar dărâmă casele lor; direcţiunea generală a colonizării dă un contraordin pe care acelaşi judecător de pace, cu ajutorul procurorului de la Veria îl calcă trimiţând jandarmi şi soldaţi ca să le dărâme din nou cu topoare şi târnăcoape casele şi batjocoresc pe femeile celor duşi la lucru; li se jefuiesc bijuterii, bani, lucruri scumpe în valoare de 200.000 drahme, institutorului Camburi i se fură 5.000 drahme, leafa pe cinci luni; cărţile didactice sunt distruse; restabiliţi din nou, sunt alungaţi prin iunie, lăsând 300 pogoane semănate ca să le recolteze refugiaţii.*

În ziua de 3/IV, cântăreţul P. Sotre este arestat la Cupa, bătut în piaţa Liumniţei şi aruncat în închisoare la Malada; la 5/IV, plutonierul Chichides bate până la sânge pe trei fraţi Tanuri şi pe Athanas Iani, în faţa directorului Hr. Noe şi pune în vedere acestuia să închidă şcoala pe care a şi închis-o; la anchetele făcute, ai noştri, ca satisfacţiune meritată, sunt din nou bătuţi şi ameninţaţi cu foc şi sabie; la 17/VI sunt arestaţi trei aromâni din Livezi; de abia eliberaţi, în ziua de 20/VII sunt arestaţi trimişi prin diferite centre alţi 9 inşi, iar populaţiunea îngrozită fuge care încotro, lăsând în urma lor copii şi femei înlemnite de groază; preotul Golub de la Oşani este alungat de autorităţi pe motivul că n-ar avea autorizaţia guvernului general ca să oficieze în româneşte. Jandarmi, soldaţi, ofiţeri şi şefii de bandă terorizează poporul.

Românul Galiţa de la Vlaho-Clisura e amendat de tribunalul de la Kastoria cu 1.600 drahme, fiindcă îşi trimite pe copii la şcoala noastră; elevii şcolii greceşti de la Nevesca urmăresc pe elevii noştri şi-i prind cu arcanul ca să-i ducă la şcoala lor.

Şcoala şi biserica de la Liumniţa sunt distruse, pe terenurile libere grecii construiesc şcolile lor, dar noi nu avem voie să redeschidem pe a noastră; biserica şi şcoala de la Livezi confiscate; şcoala şi biserica de la Oşani asemenea; şcoala de la Lugunţa ni-i răpită; şcoala de la Cupa ni-i confiscată şi nu ni se permite să oficiem în biserică cu rândul după cum s-a stabilit în aranjamentul de la 1913, iar preotului Tafa i s-a impus să oficieze în limba greacă; la Ţârna-Reca şi Berislav şcolile ne-au fost confiscate şi nu avem voie să le redeschidem, nici în biserica comunei din urmă nu ni se permite a sluji în româneşte.

Acestea sunt metodele de care s-au servit organele civile şi militare greceşti precum şi toate celelalte organizaţii naţionale ca să ne asigure autonomia şcolară şi bisericească întărită prin acte internaţionale.

3. Conducătorii noştri în asemenea vremuri grele.

Poporul românesc ajunge în aceste grele vremuri elementul paria al Greciei, pe când Grecii din țara românească se bucură în linişte şi voie bună, de libertate nețărmurită în manifestările lor culturale şi de nici o stânjenire în abuzurile şi speculațiile lor comerciale. Şi în aceşti ani erau conduşi de consulii noştri. Unii dintr-înşii energici, patrioți şi personalități marcante care şi-au început cariera cu chestiunea noastră.

Aceşti conducători sunt însă vinovați că nu au luat o atitudine categorică atât față de atitudinea batjocoritoare a autorităților greceşti, când şi față de soarta elementului nostru; ei nu au tranşat nici o chestiune, nu au căutat să curme răul de la rădăcină, ci s-au mulțumit cu amabilități de ocaziune sau cu analize superficiale asupra situațiunii şi deşi au intervenit, nu ne-au adus nici o uşurare:

*1. Fie că au urmat cu supunere vreo lozincă primită pe şoptite de la centru, ca aceea «**pas de zèle**» de pe vremuri;*

2. Fie că – spre a nu-şi atrage antipatia acelora pe lângă care erau acreditați – protestele lor erau redactate în termeni, care trădau umilință sau slăbiciune, pe când noi pierdeam averi şi oameni însemnați sau rămâneam fără şcoli şi biserici;

3. Fie că reprezentanții României porneau spre Atena fără ca să li se fi pomenit măcar că, în atribuțiunile lor capitale, intră şi apărarea unui element jertfit în slava neamului.

În categoria acestor organe de apărare mai intră şi toate acele societăți macedoromâne şi întreaga noastră clasă intelectuală formată în Macedonia, precum şi acel organ numit «Societate de Cultură Macedo-Română» care nu şi-a înțeles menirea istorică ci şi-a schimbat înaltele atribuții, în eliberări de certificate, uitând că trebuiau să sintetizeze toate dorințele noastre şi să fie un factor de legătură, statornică între poporul de acolo rămas fără nici o conducere şi resorturile însărcinate cu apărarea lui efectivă.

4. Idealul urmărit de Grecia

Astfel, autoritățile civile şi militare greceşti, precum şi diferitele organizații cu caracter xenofob îşi urmau şi îşi urmează în linişte dar cu persistență, realizarea unei singure idei:

«Înființarea unui stat național prin colonizarea Macedoniei şi prin înfrângerea cu orice chip a oricărei încercări ce ar îndrăzni să se manifesteze ca individualitate etnică separată».

Acesta este gândul întregii națiuni elene.

Oricare au fost zbuciumările ce au frământat țara, şi oricare au fost

sau vor fi programele de partid ale guvernelor ce se succed aşa de des în Grecia, ideea de consolidare a statului prin exterminarea minorităților a fost crezul pe care nu l-au neglijat o clipă şi, de aceea, orice manifestare a noastră a fost şi va fi cu atât mai mult imposibilă pe viitor. Şi puțin se vor sinchisi de ceea ce se va întâmpla în România, de ceea ce va zice Ministerul nostru de Externe, sau de acele ocazionale şi palide manifestări ale Societății de Cultură Macedo-Română, etc, etc…".

Cap. III – NĂDEJDILE NOASTRE ÎN VIITOR

Îmbrățişând întreaga noastră mişcare sub toate ale ei înfățişări cu o scurtă privire retrospectivă şi analizând-o precum m-am priceput şi cât se poate de obiectiv, vedem că este de natură să ne îngrijoreze în cel mai înalt grad. Întreaga regiune a Zagorei nu ne-a dat decât 7 elevi la şcoala primară din Ianina şi toată Meglenia de abia 108 elevi înscrişi; la care se adaugă – pe lângă celelalte lipsuri în organizare – şi sistemul de persecuțiuni, neîncetat urmărind nimicirea mişcării naționale.

Ținându-ne strict legați de adevăr, îl putem rosti în două feluri: cântărind numărul de 1700 elevi la cele 33 şcoli primare cu sumele ce cheltuim anual pentru acestea, compensația este îngrijorătoare; dacă însă ne-am gândi la flacăra conştiinței naționale ce arde mereu prin aceşti copii pe întinsul Macedoniei, concluzia privită sub această prizmă ar fi cu totul alta.

*Totuşi, o arzătoare întrebare se impune: „**Care sunt nădejdele noastre pentru viitor? Vom merge crescând sau descrescând?".***

Ca să răspundem la acestea, este bine să lăsăm să vorbească atât oamenii cât şi evenimentele cari ne stăpânesc.

I. Ce ne spun oamenii?

Aromânii nedeclarați, fără nici o patimă înportivă-ne, precum şi cei declarați, judecă în acest fel şcoala noastră.

a) Ea este străină de nevoile țării în care trăiesc

În evul mediu, şcolile mănăstireşti îndepărtau pe individ de la munca colectivă creatoare, pregătindu-l pentru o viață abstractă, nimicitoare de energii. Odinioară, pe vremea Turciei, şcoala noastră, cu programa ei de studii, avea doar limba turcă în plus şi de aceasta cu caracter mai ales facultativ: încolo, era o copie servilă a şcolilor din România. Copilul era transportat dintr-un mediu natural al lui, într-un mediu oarecum străin, caracterizat prin alte nevoi, prin temperament şi mentalitate deosebite.

De la origine – şi aceasta e o greşeală principală – am introdus ca limbă de predare limba română, prin care am căutat să câştigăm poporul, dispreţuind şi alungând dialectul nostru din şcoală.

În loc de a căuta să-l cultivăm şi prin împrumuturi – cum fac Albanezii – să-l îmbogăţim spre a ne folosi măcar provizoriu de el ca mijloc de exprimare, am nesocotit şi toate producţiunile artistice şi morale ce le crease până atunci poporul. Nesocotind toate acestea ne-a fost uşor să ne lepădăm de moravurile şi tradiţiile noastre şi încet, încet de sufletul părinţilor noştri.

Aveam şi noi haiduci mai bine conturaţi ca isprăvi eroice şi mai simpatici ca rol jucat pentru eliberarea creştinătăţii, dar ne-am hrănit cu Iancu Jianu şi alţii. Am avut balade frumoase, cântece eroice de o valoare artistică tot aşa de mare ca şi doina, dar aceasta ne-a cucerit sufletul şi nici un profesor n-a îndrăznit să ne vorbească măcar odată de vreo producţiune literară aromânească poporană sau cultă. Artă şi literatură românească, muzică şi dans ne-au robit într-atâta încât nu cunosc Român care să se fi mândrit cu ele ca noi. Cunoşteam solul cu toate bogăţiile materiale şi pitoreşti ale României în amănunt şi prea puţin ştiam din geografia ţării în care trăiam. Noi n-am avut istorie nici Mare şi Mică Valahie, nici împăraţi româno-bulgari, nici lupte între Decebal şi Traian, descălecări de principate, revoluţii vladimiriscene, războaie pentru independenţă, voievozi şi regi, etc. Steagul nostru era tricolor şi ne împodobea casele, hainele şi ţesăturile, iar femeile şi fetele noastre se îmbrăcau ţărăneşte. Spiritul civilizaţiei româneşti punea în mişcare resorturile sufletului nostru şi anima văzduhul ce ne hrănea.

De unde rezultă că şcoala altera individualitatea noastră etnică cu tot patrimoniul scump nouă, ucizându-i originalitatea, neţinând seamă de ce am avut particular şi nici de nevoile politico-sociale ale mediului stăpânitor. Şi, deci, tinerii noştri erau pregătiţi pentru altă viaţă, dar nu pentru viaţa socială de acasă la ei.

b) A înstrăinat pe copii, lăsând pe părinţi cu vetrele pustii

Cultura aceasta ne fascina întreaga făptură, privirile noastre erau îndreptate spre Dunăre, idealul era să vedem acest rai pământesc pe care ni-l descriam în culori trandafirii. Şcoala – al cărei rol se reduce la a pompa energiile din solul natural – ne ajuta într-aceasta şi dorinţa de a ne lumina şi mai mult ne punea în contact cu idealul. Şi, ca urmare, vetrele au rămas sărmane de tineri, fetele nemăritate, întreaga gospodărie şi vise frumoase s-au prăbuşit, nimeni n-a mai rămas ca să continuie

tradiţia, legăturile de sânge şi de alianţă s-au răcit şi împuţinat şi oraşele se depopulau. Cântecele noastre de străinătate blesteamă „Vlahia” care răpeşte pe feciori.

c) Şcoala a provocat ura între fraţi, jertfe, pagube şi nici un rezultat mulţumitor

Spiritul de conservare a tradiţiei moştenite din moşi strămoşi a provocat dezbinări adânci chiar între membrii aceleiaşi familii, odată mişcarea noastră începută. Jertfe sângeroase, crime abominabile şi pagube materiale şi morale imense a cules un întreg popor tulburat prin şcoala noastră.

După urma atâtora n-am cules nici un rod pozitiv.

Cei păgubiţi n-au avut nici o despăgubire de nicăieri: familiile celor jertfiţi n-au avut cea mai uşoară reparaţiune morală; şcoala dezorganizată şi necompletă face pe fete, mai cu deosebire să rămână fără cultură superioară, nefiind în stare a le-o da; poporul n-are o colibă unde să se închine Domnului, pentru a ierta pe duşmani sau a chema răzbunarea divină asupra lui; acelaşi popor lipsit de o apărare efectivă, îndură tot felul de prigoniri şi batjocuri în numele ideii de românism.

Şi popor şi învăţător, dejnădăzduiţi, afirmă că şcoala noastră, îşi va închide porţile prin inaniţiune, în scurt timp.

Numai pagube şi jertfe pe altarul unui ideal de mult pierdut.

În felul acesta judecă oamenii şcoala românească.

II. Ce ne spun evenimentele?

a) Oraşele de munte, care ne-au păstrat individualitatea, se sting

Factorii acestei stingeri sunt: nesiguranţa avutului şi a vieţii în Turcia, lipsa de lucru, înflorirea oraşelor de la câmpie şi şcoala noastră care, prin lupta deschisă, a făcut pe multă lume să emigreze, iar pe tinerii noştri să-i treacă în România.

Comunele noastre distruse prin focul revoluţiilor, al luptelor naţionale şi al războaielor, precum şi prin depopulare – trecute sub sârbi, neavând şcoli, nu ne pot da nici un contingent. Celelalte oraşe şi sate din Macedonia grecească – bătute de aceleaşi furtuni, cu deosebire de potopul refugiaţilor – urmează aceeaşi cale fatală: părăsirea lor. Nu vor trece mulţi ani şi cea din urmă familie aromânească îşi va părăsi patria. Şi atunci oraşele acestea nu vor fi în stare să ne dea nici un contingent.

b) Orice schimbare probabilă în Balcani nu ne va aduce nici un câştig

1. Lumea noastră sătulă de toate propagandele, care nu le-au adus decât pagube şi jertfe adânc simţite, nu va mai îndrăzni a se angaja în nici o tabără, oricât de scumpă i-ar fi ea.

2. Elementul aromânesc şi puţin la număr şi împrăştiat prin oraşe – pe când altădată era statornicit în mase compacte prin oraşele lui – se va pierde în imensitatea naţiunii majoritare, înarmată cu tot aparatul de mijloace permise şi nepermise în stare a înăbuşi din faşă orice tendinţă de depărtare centrifugă, faţă de care – ştim toţi Aromânii – organele noastre de apărare nu vor îndrăzni să ia nici o atitudine în favoarea lor.

c) Situaţia economică îngrijorătoare

Lovitura primită de acest front ne este fatală şi pune capăt mişcării.

Puhoaiele de refugiaţi din Caucaz, Asia Mică, Constantinopol şi Tracia Orientală, în număr de peste un milion şi jumătate, se revarsă nepregetat de trei ani de zile. De atunci, la ordinea zilei şi permanent pentru guvernele Greciei, stă deschisă problema gospodăririi lor şi aceasta numai în Macedonia, provincia cea mai primejduită, ca fiind un amalgam de elemente străine idealului helenic şi cea mai bogată din toate.

Turcii, după o stăpânire de 500 de ani, vor trebui să o părăsească până la finele lui august şi toate avuturile lor intră – de drept – în stăpânirea refugiaţilor. Bulgarii, convingându-se că nu mai pot rezista şi nemainutrind nici o nădejde pentru viitor, au început şi ei exodul. Deja, comisiunea greco-bulgară, care funcţionează la Salonic, a dat încuviinţare la 70.000 familii bulgare să părăsească această provincie crescută cu sângele, suferinţele şi crimele abominabile comise în numele ideii de libertate. Iar lupta deschisă împotriva Evreilor este aşa de serioasă, deşi ascunsă, încât – în ciuda celei mai solide organizări cultural-economice – vor sfârşi prin a lua drumul pribegiei, lucru deja început.

Singura minoritate rămasă în statul helenic rămânem noi Aromânii.

Câmpiile părăsite de Turci şi Bulgari şi unde Aromânii îşi iernau turmele, fiind neîncăpătoare, refugiaţii, care nu cunosc nici un principiu de ordine şi respect de avutul altuia decât un singur glas al foamei, au început să urce înălţimile, luând în stăpânire şi munţii conaţionalilor noştri, ameninţaţi, în iarna care vine, să-şi vândă turmele, iar negustorii şi industriaşii să apuce care încotro, negăsind nici un teren de activitate. Şi când ultima colină va fi cucerită de refugiaţi, Aromânul va dispare ca şi naufragiatul agăţat de vârful catargului care, încet, încet, este înghiţit de apele poporului.

Chiar dacă vreodată ar interveni vreo împroprietărire – imposibilă materialmente din cauza lipsei de teren arabil – se va face, prin împărțirea a câte două-trei familii aromânești prin satele grecești, ceea ce însemnează pierderea definitivă a elementului nostru. Şi acei Aromâni, care au luptat pentru creșterea helenismului, prevăd că vor trebui – mai curând sau mai târziu – să părăsească și ei țara lor când și grecii vechi și refugiații vor începe concurență și luptă pe față împotriva lor care, oricum rămân străini și suspecți pentru națiunea grecească. Această calamitate a început să turbure spiritele și printre Aromânii din Tesalia.

Toate comunitățile noastre, judecând cu toată seriozitatea ce o reclamă actuala situație economică, au cerut – fie direct, fie prin revizorii lor – emigrarea în România, singurul refugiu care i-ar salva ca națiune. Deja revizorul Salonicului, printr-un raport din martie 1922, a dat cel dintâi alarma pentru emigrarea unui grup de tineri în Țară cerând:

1. *Intervenirea pe lângă guvernul grecesc să lase liberă ieșirea familiilor aromânești și a întreg avutul mobil; pentru cel imobil să se găsească o modalitate de prețuire.*

2. *Împroprietărirea Aromânilor în țară și înlesnirea mijloacelor de transport.*

Situația economică fiind de așa natură orice întârziere a soluționării acestei arzătoare chestiuni va atrage după sine pentru conaționalii noștri cele mai de dezastruoase urmări, fiindcă neproducând nimic, vor consuma și puțina stare ce le-a mai rămas.

Cap. IV – CARE AU FOST FACTORII CE NE-AU SUSȚINUT ÎNTR-O LUPTĂ GREA CU TOTUL NEEGALĂ

Nu putem încheia studiul de față înainte de a da un răspuns și acestei întrebări pe care – bănuiesc – nimeni nu și-a pus-o.

Familia aromânească constituită pe moravuri foarte aspre, a fost susținută de un spirit de conservare a tradiției dusă până la fetișism, de o autoritate nețărmurită a tatălui – stăpânul casei – neobosită la muncă, dornică de independență și respingătoare a oricărei influențe străine care i-ar fi alterat individualitatea.

Cu un astfel de așezământ la baza societății, fără școală și biserică națională, nu numai că ne-am putut menține vreme de 2000 de ani ca națiune, dar am reușit să asimilăm în masa noastră și bulgari și greci și albanezi – cartiere mari poartă doar numele acestora din urmă – fiindcă toți vedeau în noi un aristocratic element, căutând să ne imite în port, în apucături, în ocupațiuni și limbă și să închege alianțe care îi înălțau

socialmente, dar pe care, instinctiv şi cu mândrie, poporul nostru le-a respins până acum mai în urmă.

Odată, însă, mişcarea începută conştient, s-a decis soarta noastră ca naţiune. Ofensiva împortivă-ne s-a pornit pe două fronturi puternice şi de o înverşunare sângeroasă: una din partea clerului grecesc care îşi vedea primejduită dominaţiunea religioasă şi au făcut uz de toate armele canonice şi barbare; refuz de servicii creştineşti, anateme, excomunicări, foc şi sabie şi a doua din partea Atenei cu scopuri politice prin bande şi armate incendiare.

Nepregătiţi ca organizaţiune socială şi economică şi trăind de la origine ca un organism lipsit de organele esenţiale, redus şi estropiat, fără şef religios şi organizaţiune de apărare constantă, reuşita – deşi depărtată – se putea bănui de partea cui va fi. Şi dacă ne-am susţinut în lupta grea, absolut neegală, aceasta se datoreşte exclusiv intervenţiei unui factor – care a izvorât din spiritul de conservare al individualităţii noastre etnice.

Tăria morală *a unui popor – ca şi aceea a unui individ – se măsoară după renunţările care, la un moment dat şi de bună voie, şi le impune în vederea unui scop de ordin superior. După aceste renunţări se va măsura* ***entuziasmul*** *ce a însufleţit fiecare gând, toată fapta şi orice pas al nostru în răstimp de şaizeci de ani. Şi, astfel, o parte din poporul nostru – la început întreg poporul –* ***a renunţat la profunde şi scumpe legături de sânge; a renunţat la o viaţă liniştită şi producătoare în locul uneia tragice; a renunţat la interesele vitale: la viaţa, la avutul şi căminul lui; tradiţia sacră, autoritatea părintelui, iubirea ideală dintre fraţi, s-au spulberat şi în familie a pătruns setea de sânge şi ura de moarte; şi ceea ce caracterizează tăria entuziasmului ce ne-a împins la cele mai crude jertfe morale şi de sânge, cel mai primitiv şi profund sentimentul religios a fost biruit de simţământul naţional care apare foarte târziu în evoluţia social-psihologică a omenirii.***

De şaizeci de ani poporul nostru trăieşte zile de un dramatism înfiorător; tot de atâta timp, acest popor n-are o biserică naţională unde să-şi înalţe ruga în graiul lui în duminici şi marile sărbători: urme sfinte la tot pasul – unele şterse, altele încă în fiinţă – ne vorbesc de jertfele de sânge date în numele ideii de românism – singură Veria a dat 135 morţi cum n-ar fi dat pentru toate războaiele de la 1912; în comunele greu ameninţate sau lipsite de şcoli copiii rămân fără cultură elementară, iar fetele fără cea superioară.

În cinci comune: Papadia, Paticina, Cândrova, Gramaticova şi Doliani nu au pătruns – deşi sume însemnate s-au oferit – dascălii greci şi în numele aceleaşi sacre idei, în casele lor atârnă, în loc de icoane, martirii sau scriitorii neamului, scene din răsboiu, hărţile României întregite, precum şi chipurile marilor voievozi ai Ţării.

La un cărăuş dintr-o comună aromânească, pe pereţii dormitorului bogat împodobit cu covoare şi ţesături scumpe, atârnă deasupra patului, chipurile suveranilor României, având la mijlocul lor pe A.I. Cuza-Vodă. Îi place să aibă în faţa lui şi seara şi dimineaţa aceste icoane sfinte şi acest chip de domn strălucit, zicea el.

România, intrând în război toţi tinerii se înscriu voluntari la Francezi, ştiind că, prin aceasta luptă pe frontul ideal al Ţării. Un bătrân pensionar roagă pe consul să-l admită şi pe el cu câţiva ai lui ca să pătrundă în Bulgaria, dar este refuzat ca prea bătrân. Grecii îi pun la dispoziţie şi bani şi oameni şi cai, dar le răspunde că nu se poate angaja fiindcă este în serviciul Rom<â>niei şi nu ştie ce va zice ea.

Siguranţa franceză şi cea greacă erau încurcate în planurile lor – doi ani de-a rândul – de o bandă de comitagii. Trei Aromâni Fărşeroţi, pe care i-am cunoscut, s-au angajat ei ca să-i scape de această teroare şi, în adevăr, cu mâinile goale prind pe voievod şi doi bandiţi. Francezii vor să răsplătească pe vitejii Aromâni, dar ei le răspund, prin mesageri, că n-au nevoie nici de medalii, nici de bani, fiincă ceea ce au făcut, au făcut-o în numele României.

Această tragedie naţională, însă, îşi rulează ultimul act. Poporul de eroi a ajuns la completa epuizare a mijloacelor de rezistenţă. Ultima nădejde a lui este emigrarea în Ţară, prin aceasta urmărind să scape de jug străin, ca să se pună în serviciul României, apărându-i cu credinţa unui sector din marile ei hotare prin sate noi la graniţă, unde vor fi veşnic străjeri neadormiţi. ***Aceasta e dorinţa tuturora şi, în special, a Fărşeroţilor din Grecia care glorifică o singură virtute: fapta eroică şi divinizarea limbii lor.***

Care-i, aşadar, forţa tainică, încă neobosită ce i-a mânat şi îi îndeamnă încă la atâtea renunţări şi jertfe?

Un entuziasm pentru cultivarea în limba naţională, fie orb, fie prea conştient, care a exaltat sufletele noastre până la delir, atât în Macedonia, cât şi dincolo de ea, mai ales în America, unde Fărşeroţii au întemeiat societăţi cu scop de a propaga ideea de românism printre tinerii lipsiţi de această conştiinţă; un entuziasm aprig care, încet, încet, – trecând peste gospodării distruse şi peste mii de cadavre şi peste întreg patrimoniul nostru strămoşesc – ne-a dus, în intervalul de şaizeci de ani, la revelaţiunea unui nou cult: al renunţărilor la toate şi al aşteptărilor neizbândite.

- *Românizmul în Grecia – Scurtă privire istorică şi critică asupra mişcării noastre culturale*, în „Tribuna românilor de peste hotare”, I, nr. 8-9, august-septembrie 1924, p. 17-25.

6

1933 ianuarie 15, Bucureşti. *Actul constitutiv al Societăţii Culturale „Meglenia”.*

SOCIETATEA CULTURALĂ „MEGLENIA”
Bucureşti, Bd. Tache Ionescu No. 31

ACT CONSTITUTIV

Subsemnații: Constantin Noe, Ioan Naum, Necolae Paia, D. Dionisie, G. Popa-Constantinescu, G. Pampor, D. Kihaia, Vanghele Roşca, Vasile Cassap, Petre Ciuciu, Hr. Iuffu, Hr. Roşu, G. Coifescu, Hristu Taşcu, Stama Buciu, Cezar Buciu, Minda Teodor, Preot Nicolae Roşca, Dumitru Popa-Constantinescu, Constantin Nanu, Constantin Ghiriz, întrunindu-ne azi, 15 ianuarie 1933 în Bucureşti, am procedat la constituirea unei societăți cu denumirea Societatea culturală „MEGLENIA”, continuare a societății „Meglenia” înființată la 3 ianuarie 1916 şi a societății „Meglenia” înființată în anul 1927 în Silistra, cu sediul principal în Bucureşti, provizoriu în Bd. Tache Ionescu 31.

1/. Scopul societății este:

a. A lupta pentru ridicarea culturală a românilor megleniți oriunde s-ar afla aşezați;

b. A contribui la ajutorarea materială şi morală a membrilor societății, în special a celor colonizați în Dobrogea Nouă;

c. Conservarea, prețuirea şi încurajarea cultivărei tuturor datinilor bune şi frumoase: costume, cântece, obiceiuri vechi cu influențe binefăcătoare asupra sufletului;

d. Cultivarea sentimentelor patriotice, a spiritului de disciplină şi de supunere către legi şi autorități;

e. Întărirea credinței străbune şi

f. Întărirea sentimentului de solidaritate şi frățietate între toți coloniştii români din Dobrogea Nouă.

2/. Mijloacele şi modul de funcționare al societății sunt prevăzute în alăturatele statute care fac parte integrantă din prezentul act constitutiv.

3/. Se alege primul consiliu de administrație compus din D-nii C. Noe, D. Kihaya, Hr. Iuffu, N. Paia, D. Dionisie, Ioan Naum, Gh. Dumitriu, Iancu Mişu, Petre Meghea, Gh. Barba, Gh. Ciuleanu şi Şt. Pampor;

Se aleg cenzori d-nii: A. Moscu, I. Liveanu şi Taşcu Mişu;

Se aleg cenzori supleanţi d-nii: G. Pampor, Boşca Papa-Gheorghe şi George Popa Constantinescu;

4/. Se deleagă D-nii: Profesor Constantin Noe, avocat Ioan Naum şi N. Paia să îngrijească de îndeplinirea formelor de constituire şi de înregistrarea societăţii la Trib. Ilfov ca persoană juridică.

(Urmează semnăturile)

- SANIC, fond Tribunalul Ilfov Secţia I. c.c., dosar 895/1933, f. 2.

7

1932 iulie 1, Bucureşti. *Statutul Societăţii Culturale „Meglenia".*

STATUTELE SOCIETĂŢII CULTURALE „MEGLENIA"

Denumirea şi sediul

Art. 1 În continuarea activităţii societăţii culturale „Meglenia", înfiinţată în Bucureşti la 3 ianuarie 1916 contopită cu societatea culturală „Meglenia" a coloniştilor din Dobrogea Nouă înfiinţată la Silistra în 1927, se constituie societatea culturală „MEGLENIA" cu sediul principal în Bucureşti, putându-se înfiinţa filiale oriunde nevoia va cere.

Scopul societăţii

Art. 2 Scopul societăţii este:

a. A lupta pentru ridicarea culturală a românilor megleniţi oriunde s-ar afla aşezaţi;

b. Ajutorarea morală şi materială a membrilor ei, în special coloniştii din Dobrogea Nouă;

c. Conservarea, preţuirea şi încurajarea cultivărei tuturor datinilor bune şi frumoase (costume, cântece, obiceiuri vechi);

d. Cultivarea sentimentelor patriotice, a spiritului de disciplină şi de supunere către legi şi autorităţi;

e. Întărirea credinţei străbune;

f. Întărirea spiritului de solidaritate şi înfrăţire între toţi coloniştii români din Dobrogea Nouă şi

g. Să apere interesele de orice natură ale membrilor ei.

<u>Mijloacele</u>

Art. 3 Pentru îndeplinirea scopurilor de la art. 2 societatea se va folosi de următoarele mijloace în activitatea ei:

a. Pe măsură ce resursele ei vor permite, societatea va înfiinţa case de cetire cu biblioteci săteşti şi cu săli pentru şezători culturale, reuniuni muzicale etc. în fiecare centru românesc mai important din Cadrilater;

b. Se vor înfiinţa coruri şi societăţi de orchestre, cultivându-se îndeosebi muzica românească;

c. Se va încuraja păstrarea sărbătorilor patronale, când fiecare gospodar, având un hram propriu, ospătează o dată pe an, de ziua hramului său, pe toţi consătenii, ajungându-se astfel la stingerea duşmăniilor şi la domolirea desbinărilor ivite în cursul anului; de asemenea va căuta să se reînvie tradiţia „panaghirurilor" potrivit căreia fiecare sat de ziua hramului bisericii din sat, ospătează pe toţi cunoscuţii din satele vecine; în acelaşi scop se va da amploare serbării hramului mănăstirei Sfţ. Arhangheli Mihail şi Gavril în ziua de 6 septembrie când locuitorii din toate satele româneşti se vor strânge spre a petrece împreună, legând cunoştinţe noi, întărind pe cele vechi, cimentând legături de rudenie, consolidând tot mai tare solidaritatea românească. Societatea va căuta să perfecţioneze vechile tradiţii prin organizări de expoziţii agricole, expoziţii de costume, ţesături şi de produse ale industriei casnice, care se vor ţine cu prilejul serbărilor;

d. Societatea va acorda ajutoare elevilor celor mai buni, de preferinţă fii ai membrilor săi; va premia la serbări solemne pe cei care se disting; va căuta să înlesnească unui număr cât mai mare de tineri megleniţi accesul în şcoalele secundare şi superioare şi mai ales în şcoale care au legătură cu gospodăria şi cu activităţile practice ca agricultură, meserii, comerţ etc.;

e. Societatea va răspândi prin broşuri şi publicaţii periodice cunoştinţe folositoare şi va pune în lumină fapte remarcabile ale membrilor ei pe orice tărâm s-ar produce;

f. Societatea va acorda o atenţiune deosebită stării sanitare a membrilor ei şi a coloniştilor români în genere, răspândind prin grai şi scris sfaturi medicale şi higienice pentru prevenirea şi tratarea boalelor, organizând după posibilităţi vizite de medici prin sate;

g. Societatea va îngriji să se înfiinţeze în centre mai importante de colonişti cursuri de menaj pentru gospodine spre a le instrui pe tărâmul gospodăriei casnice şi artei culinare;

h. Va lua iniţiativa pentru înfiinţare de cooperative de credit, producţie şi consum, pe baza legilor în vigoare.

Membrii societății

Art. 4 Societatea se compune din membrii: fondatori, donatori, onorifici şi activi.

a. Membrii fondatori sunt vechii membrii ce au înființat societatea „Meglenia” în 1916 şi anume: Const. Noe, G. Dumitru, Pandeli Meghea, D. Dionisie, Şt. Cristea, D. Kehaia, Hr. Iuffu, Nicolae Paia, Nicolae Golea, Toma Naum, Tr. Stoenescu, Pota Meghea, G. Liveanu, Dumitru Liveanu, Stavri Constantin, Ioan Tatu, Stavri Chiaia, Iftim Cacerea, Stavre Cacerea, G. Casapu, Stama Casapu, Dumitru Hristea, †Taşcu Pampor, V. Buciu, †Nicolae Tanur, Vasile Iani, Constantin Nanu;

b. Membrii donatori sunt acei care fac o donație de cel puțin 5000 lei, acceptată de societate;

c. Membrul onorific poate fi proclamat orice român care prin faptele sale a dovedit şi dovedeşte interes pentru cauzele bune ale societății;

d. Membrii activi pot fi toți românii megleniți oriunde s-ar afla aşezați precum şi orice român colonizat în Dobrogea Nouă. Pentru a fi admişi membrii activi trebuie să se facă cerere în scris către preşedintele societății, care o va supune deliberării consiliului de administrație. Cererile pot fi şi colective pe grupuri.

Art. 5 Drepturile şi datoriile membrilor sunt:

a. Fiecare membru al societății poate lua parte la adunările generale şi poate adresa consiliului de administrație propuneri;

b. Fiecare membru are în adunările generale dreptul de vot dacă a plătit cotizația pe anul în curs cel puțin cu o lună înainte de data când se ține adunarea generală;

c. Membrii onorifici şi donatori au aceleaşi drepturi ca şi membrii activi, sunt însă scutiți de plata cotizației;

d. Membrii societății sunt puşi în cunoştință despre activitatea societății prin organele de publicitate ale societății şi prin dările de seamă în fața adunării generale;

e. Membrii sunt datori să achite cotizația anuală, taxa de înscriere, cum şi abonamentul revistelor societății, în lunile Septembrie-Noembrie a fiecărui an anticipat pe anul următor. Neplata la timp a taxelor către societate atrage de drept pierderea calității de membru;

f. Toate categoriile de membri se bucură deopotrivă de avantajele ce decurg din calitatea de membri;

g. Toți membrii societății primesc câte o carte de membru şi un semn distinctiv;

h. Membrii primesc publicațiile societății cu prețul ce se va fixa de consiliul de administrație.

Eliminări

Art. 6 Membrii societăţii care au comis infracţiuni la codul penal, care atrag după sine pedepse infamante, sau care au lucrat contra intereselor societăţii sau împotriva programului ei, vor fi excluşi din societate de către consiliul de administraţie cu ratificarea adunării generale.

Membrii care au rămas în întârziere cu plata cotizaţiei pe doi ani, se vor considera demisionaţi din societate. Ei vor putea fi reprimiţi dacă plătesc odată cu o nouă taxă de înscriere şi toate restanţele.

Membrii excluşi sau retraşi nu pot avea nici un drept asupra cotizaţiilor sau asupra fondului social.

Fondul social, venituri şi cheltuieli

Patrimoniul iniţial al societăţii este de lei 2000.

Art. 7 Fiecare membru activ va plăti o cotizaţie anuală de 120 lei, iar la înscriere o taxă de înscriere de 5 lei.

Cotizaţia se va plăti pe un an întreg, chiar dacă admiterea noului membru s-a făcut în cursul anului.

Art. 8 Veniturile anuale ale societăţii se compun din:

a. Taxa de înscriere
b. Cotizaţia anuală
c. Donaţiuni şi subvenţiuni
d. Veniturile fondurilor societăţii
e. Produse din serbări
f. Abonamente la publicaţiile societăţii şi produsul vânzării publicaţiilor.

Art. 9 Cheltuielile curente ale societăţii constau din:

a. Cheltuieli de administraţie şi cancelarie
b. Imprimarea organelor de publicitate
c. Bibliotecă
d. Ajutoare şi subvenţiuni
e. Orice alte cheltuieli care ajută la atingerea scopurilor societăţii.

Organele societăţii

Art. 10 Organele societăţii sunt:

a. Adunările generale
b. Consiliul de administraţie
c. Comitetul de direcţie
d. Cenzorii

Art. 11 Adunarea generală reprezintă totalitatea membrilor societăţii şi se consideră constituită când la prima convocare sunt prezenţi jumătate

plus unul din numărul membrilor societăţii. Dacă ar lipsi acest număr adunarea se amână pentru a 8-a zi liberă din ziua primei convocări fără o nouă convocare, şi atunci este legal constituită cu oricare ar fi numărul membrilor prezenţi.

Hotărârile se iau cu majoritatea voturilor membrilor prezenţi.

Adunarea generală pentru modificarea statutelor se consideră constituită la prima convocare numai cu 2/3 din numărul membrilor; iar dacă acest număr n-a fost atins, adunarea se amână pentru a 15-a zi liberă, când va lucra cu orice număr de membrii prezenţi.

Art. 12 Adunările generale pot fi ordinare şi extraordinare.

Adunările generale ordinare se ţin o dată pe an în cursul lunei Septembrie, iar adunările generale extraordinare, se ţin ori de câte ori consiliul de administraţie va găsi cu cale sau când sunt cerute în scris şi motivate de cel puţin 30 membrii ai societăţii sau de comisia cenzorilor.

Adunările generale ordinare şi extraordinare se convoacă prin publicaţii în organele de publicitate ale societăţii şi unul din cele mai răspândite cotidiane din capitală.

Art. 13 Adunarea generală ordinară deliberează şi decide asupra următoarelor chestiuni:

a. Darea de seamă a consiliului de administraţie asupra activităţii societăţii în intervalul de timp de la ultima adunare generală;

b. Raportul cenzorilor asupra verificării gestiunei pe anul expirat;

c. Alegerea consiliului de administraţie sau completarea lui cu noi membri în locul celor ieşiţi la sorţi sau a căror mandate au expirat; alegerea comisiunei cenzorilor pentru verificarea gestiunei anului următor;

d. Propuneri pentru bugetul societăţii pe anul următor;

e. Orice propunere referitoare la interesele societăţii.

<u>Consiliul de administraţie</u>

Art. 14 Administraţia societăţii este încredinţată unui consiliu de administraţie compus din 12 membri.

Art. 15 Poate face parte din consiliu orice membru fondator, donator sau activ; două treimi dintre membri consiliului vor avea neapărat locuinţa în Bucureşti.

Art. 16 Membrii consiliului se aleg de adunarea generală, ce are loc în fiecare an în luna Septembrie, iar activitatea lor începe la 1 Ianuarie a anului ce urmează.

Membrii consiliului se aleg pe patru ani, numai cu vot secret, cu majoritate de voturi, afară de cazul când adunarea generală hotărăşte altfel.

Consilierii al căror mandat a expirat pot fi realeşi.

Art. 17 Membrii consiliului cu reşedinţa în Bucureşti, care vor lipsi nemotivat de la 6 şedinţe consecutive, se vor considera demisionaţi.

Art. 18 Golurile ce se vor produce în consiliul de administraţie, din orice cauză, vor fi completate prin cooptare de către consiliul de administraţie.

Art. 19 Consiliul nu poate lucra decât cu cel puţin jumătate din numărul membrilor cu domiciul în Bucureşti. Hotărârile se dau cu majoritatea membrilor prezenţi, prin votare pe faţă; în cazuri mai importante votarea se face secret, dacă este cerută de ¼ din numărul membrilor prezenţi. În caz de paritate de voturi, votul preşedintelui decide.

Minoritatea este îndreptăţită să ceară înscrierea opiniunei sale în procesul-verbal al şedinţei.

Art. 20 Deliberările consiliului se consemnează în procese-verbale. Numele membrilor prezenţi se înscrie în capul procesului-verbal al fiecărei şedinţe.

Procesul-verbal se subscrie de către preşedintele sau vicepreşedintele care a prezidat şi de secretarul general.

Art. 21 Consiliul de administraţie are puteri depline pentru administrarea societăţii:

a. El organizează activitatea societăţii şi întocmeşte regulamentele interioare;

b. El reprezintă societatea şi lucrează în numele ei pe lângă autorităţile publice şi corpurile constituite, ori de câte ori aceasta s-ar găsi necesar şi folositor societăţii;

c. Poate încheia contracte de orice natură şi poate autoriza înfăţişarea societăţii înaintea instanţelor judecătoreşti fie ca reclamantă, fie ca pârâtă;

d. Întocmeşte bugetul anual al societăţii şi îl mânuieşte;

e. În caz de urgenţă, el poate lua orice deciziune, urmând a da seama de actele sale la cea dintâi adunare generală ordinară sau extraordinară;

f. Numeşte şi revoacă personalul administrativ al societăţii şi fixează salariile acestui personal.

Art. 22 Consiliul de administraţie se va întruni cel puţin de două ori pe lună, convocat fiind de către preşedinte sau un vicepreşedinte.

În convocarea adresată membrilor se va specifica şi ordinea de zi.

Art. 23 Semnătura socială este încredinţată preşedintelui societăţii şi cu un membru din consiliu, sau la doi membri din consiliul de administraţie, desemnaţi de consiliu.

Comitetul de direcţie

Art. 24 Comitetul de direcţie este condus de preşedintele societăţii, care prezidează de drept, şi se compune din:

Doi vicepreşedinţi,
Un casier şi
Un secretar.

Acest comitet se alege pe fiecare an din sânul consiliului de administraţie, în prima şedinţă din luna Ianuarie, prin vot secret şi cu majoritate de voturi.

În cazuri urgente el poate lua iniţiative şi hotărâri, urmând să fie ratificate de consiliul de administraţie.

Membrii comitetului sunt reeligibili.

Preşedintele

Art. 25 Preşedintele societăţii are următoarele atribuţiuni:

a. Reprezintă societatea faţă de autorităţi, particulari, alte asociaţiuni, societăţi şi în justiţie;

b. Conduce, cu concursul consiliului de administraţie toate afacerile societăţii, în conformitate cu statutele şi cu hotărârile luate de adunările generale ordinare sau extraordinare;

c. Prezidează toate adunările generale ordinare şi extraordinare;

d. Veghează pentru aducerea la îndeplinire a hotărârilor consiliului şi adunărilor;

e. Ordonanţează şi aprobă justificarea cheltuielilor în limitele bugetului societăţii.

Art. 26 În cazuri când sunt de dezbătut chestiuni de mare importanţă, preşedintele are drept de a invita să participe la şedinţele consiliului, ca informatori, pe orice membru al societăţii şi chiar specialişti ce nu fac parte din societate.

Art. 27 În caz când preşedintele este împiedicat în exerciţiul funcţiunii sale, autoritatea lui trece de drept în sarcina celui mai în vârstă dintre vicepreşedinţi iar dacă şi acesta lipseşte, asupra secundului vicepreşedinte, sau a unui membru din consiliu indicat de acesta.

Vicepreşedinţii

Art. 28 Vicepreşedinţii societăţii înlocuiesc pe preşedinte în atribuţiunile lui, fie că le dă o însărcinare expresă fie că nu poate fi prezent în unele acte ale societăţii unde ar fi trebuit să ia parte.

Secretarul

Art. 29 Consiliul de administraţie alege din sânul său un secretar care se va ocupa cu toată corespondenţa societăţii.

El ia notă şi redactează procesele-verbale despre dezbaterile consiliului de administraţie ori ale adunărilor generale.

El va fi ajutat de un secretar-ajutor care poate să nu facă parte din consiliu.

Casierul

Art. 30 Operațiunile financiare ale societății se efectuează de casier, ales de către consiliul de administrație din sânul său. El este obligat a ține la zi toate operațiunile de casă şi contabilitate, pe partizi şi articole bugetare.

El face încasările şi plățile, conform dispozițiunilor consiliului sau preşedintelui.

Casierul va fi secondat în lucrări de un contabil numit de consiliu.

Cenzorii

Art. 31 Pentru controlul tuturor operațiunilor financiare, adunarea generală ordinară alege trei cenzori şi trei cenzori supleanți.

Mandatul lor este anual, dar pot fi realeşi.

Ei sunt obligați să facă verificarea gestiunei cel puțin la fiecare trimestru.

Diverse dispozițiuni

Art. 32 Bugetul societății se va întocmi anual şi va fi aprobat de adunarea generală. Anul bugetar începe la 1 ianuarie.

În cazul când din cauze ce nu au putut fi evitate noul buget nu se găseşte încă aprobat, consiliul este în drept a utiliza prevederile bugetului pe anul expirat în limitele veniturilor societății, până la aprobarea noului buget.

Art. 33 Dacă prevederile bugetare nu au putut acoperi cheltuielile societății, consiliul cu majoritate de 2/3 din numărul total al membrilor poate împrumuta sumele necesare în numele societății, rămânând ca, cheltuielile făcute şi acoperirea lor să fie trecute în bugetul sau bugetele anilor viitori cu ratificarea adunării generale.

Art. 34 Statutele societății nu pot fi modificate decât în urma propunerii către consiliul de administrație, semnată de cel puțin 100 membrii la curent cu cotizația, sau în urma deciziunii consiliului, luată cu 2/3 din membrii săi.

Modificările propuse se vor studia în prealabil de consiliu, care va face raport către adunarea generală; raportul şi modificările statutului se vor trimite membrilor cu 15 zile înainte de adunarea generală a societății.

Hotărârea de modificare se va da cu 2/3 din numărul membrilor prezenți la adunarea generală şi va fi adusă de asemenea la cunoştința tuturor membrilor societății prin organele sale de publicitate.

Art. 35 În caz de dizolvare a societății, adunarea generală va decide de întreaga avere a societății.

Aceste statute s-au adoptat cu unanimitate de voturi în adunarea generală din 1 iulie 1932.

- SANIC, fond Tribunalul Ilfov Secția I. c.c., dosar 895/1933, f. 3-8.

8

1938 septembrie 25, Bucureşti. *Darea de seamă a Consiliului de Administraţie al Societăţii Culturale „Meglenia" către Adunarea Generală Ordinară.*

„MEGLENIA"
SOCIETATE DE CULTURĂ ŞI ACȚIUNE NAȚIONALĂ

DARE DE SEAMĂ A CONSILIULUI DE ADMINISTRAȚIE
către
ADUNAREA GENERALĂ ORDINARĂ
din
25 septembrie 1938

Încheind al 22-lea an de activitate a Societății noastre, vă supunem, în cele ce urmează, o scurtă privire asupra năzuințelor cari au însuflețit conducerea Societății şi a rezultatelor atinse datorită mai ales solidarității şi concursului neprecupețit al tuturor membrilor.

Făcându-se din ce în ce simțită lipsa unui local în care să putem ține şedințele noastre, la începutul anului expirat am găsit modalitatea de a împlini deocamdată această lipsă, prin reînvierea acelei datini străvechi meglenite care cere ca fiecare gospodar să primească o dată pe an, în casa lui, toți cei apropiați de dânsul, într-o zi de sărbătoare al cărei sfânt este ales patronul casei.

În chipul acesta, în intervalul de la 20 septembrie 1937 până la 20 septembrie 1938, s-au ținut un număr de 12 şedințe, cari au fost şi tot atâtea prilejuri de o apropiere şi mai strânsă între membrii atât de uniți ai familiei meglenite din Capitală. Amfitrionii care ne-au primit s-au întrecut în a face aceste reuniuni cât mai plăcute. Cu acest prilej fiecare din noi a putut admira aptitudinile gospodăreşti ale doamnelor meglenite şi soților lor precum şi ospitalitatea inerentă elementului nostru pentru care, în numele D-Voastre al tuturor, le aducem cele mai sincere şi calde mulțumiri.

În şedinţele noastre s-au dezbătut, în chipul cel mai cordial, toate chestiunile care intră în cercul de activitate al Societăţii în legătură cu regiunea Meglenia şi cu fraţii noştri megleniţi. În direcţia aceasta, printre chestiunile obişnuite, a apărut şi una nouă, anume dorinţa unui grup de 67 de familii din comuna meglenită Huma de a se coloniza în Ţară.

La cererile lor repetate, Societatea noastră a făcut intervenţii la Oficiul de Colonizări de pe lângă Ministerul Agriculturii şi Domeniilor, unde, datorită prietenului nostru N. Paia, care a putut dobândi bunăvoinţă Domnului Secretar General, Profesor M. Drăcea, pentru cauza huminețilo r noştri, cererea lor a fost aprobată în următoarele condiţii: Li se acordă câte un lot de 10 hectare din terenurile pe care Statul le are de la emigranţii turci cu preţul de 6.000 lei hectarul plătibil în rate semestriale pe termen de 10 ani, intrând în acest cost şi eventualele construcţii.

Comunicându-li-se acest rezultat, coloniştii au trimis în Ţară doi delegaţi, spre a vedea terenurile disponibile pe cari însă nu le-au găsit potrivite pentru dânşii. În vizita pe care au făcut-o în judeţul Durostor, au fost însoţiţi de inimosul nostru compatriot Taşcu Hristu. Suntem în aşteptarea unei noi emigrări de turci de pe urma căreia să rezulte alte terenuri mai potrivite pentru huminețiii noştri.

Societatea a continuat să se intereseze de nevoile coloniştilor megleniţi din judeţul Durostor, acordând atenţie deosebită lucrărilor pentru continuarea şi terminarea celor două construcţii bisericeşti, cea din General Dragalina şi cea din Capaclia, pornite sub auspiciile ei.

În comuna General Dragalina, în legătură cu construcţia bisericii de acolo, existau de multă vreme neînţelegeri între colonişti: Câţiva dintre dânşii pretindeau că construcţia are temelii şubrede şi că este ameninţată a se prăbuşi, ceea ce făcea ca zelul unora pentru ajutorarea bisericii să se răcească.

Prin stăruinţa prietenului nostru Ioan Naum, s-a făcut la faţa locului o expertiză de către doi distinşi specialişti, domnii inginer George Erca şi arhitect Vanghele Dumitrescu cari au constatat că orice îngrijorare, cu privire la soliditatea bisericei, trebue înlăturată, Dânşii şi-au exprimat totodată mulţumirea şi admiraţia lor pentru concepţia planului şi clădirii care impresionează prin articularea lor bine proporţionată şi armonia liniilor, declarând că au cules din modul de execuţie elemente de inspiraţie.

Tot cu această ocazie, Preşedintele Comitetului de construcţie al bisericii, într-o adunarea generală parohială, prezidată de prietenul nostru, domnul Ioan Naum, şi la care au asistat şi numeroşi locuitori din alte sate, a făcut amănunţită dare de seamă de sumele încasate şi de cheltueli, spulberând orice bănuieli cu privire la mânuirea sumelor. Ca urmare, şi în

urma explicaţiunilor date de domnul Naum, adunarea i-a dat descărcare realegând acelaşi comitet cu unanimitatea voturilor.

Pentru biserica din Capaclia s-a obţinut, prin bunăvoinţa domnului inginer George Minescu, un ajutor de 10.000 lei în numerar, de la cooperativa „ALBINA" din Tarcău, Neamţ. Mulţumim şi cu acest prilej domnului inginer Minescu pentru această nouă faptă frumoasă, care se adaugă la ajutoarele însemnate obţinute de D-sa pentru bisericile din General Dragalina şi Capaclia sub forma cherestelei furnizată gratuit de aceeaşi cooperativă „Albina" din Tarcău Neamţ şi de cooperativa Pietrosul din Moineşti, Bacău.

Domnilor membri,

O chestiune care preocupă de mulţi ani Societatea noastră, aceea a valorificării averilor părăsite în Macedonia de colonişti, a făcut un pas înainte. În urma memoriului ce Societatea noastră a adresat Minsiterului Afacerilor Străine, am primit un răspuns prin care ni se cerea să traducem tablourile de averi întocmite prin grija biroului societăţii noastre. Lucrarea aceasta cum şi eventuala călătorie a unui delegat al Societăţii noastre în Grecia, necesitând cheltueli, Societatea noastră a adresat o circulară tuturor celor interesaţi cerându-le să contribuie cu câte 200 lei fiecare pentru a se face faţă acestor cheltueli. S-au primit imediat răspunsuri favorabile de la cei mai mulţi colonişti, care s-au grăbit să trimită câte 200 lei pe adresa casierului Societăţii noastre la Banca Românească din Bucureşti. Aceste sume, pentru care se eliberează recipise individuale, se înregistrează într-un cont osebit neputându-li-se schimba destinaţia.

Pentru a înlesni aderarea unui cât mai mare număr de membri la Societatea noastră, cu aprobarea D-voastră unanimă, s-a redus cotizaţia la lei 100 pentru intelectuali, profesionişti sau funcţionari şi pentru negustori şi lei 20 anual pentru toţi ceilalţi. Măsura a fost bine primită de mai toate centrele. Unele s-au şi grăbit să trimită cotizaţii, altele ne-au asigurat că o vor face după recoltă.

O acţiune care în trecut a reclamat în mare proporţie atenţia şi activitatea Societăţii noastre, a fost nevoia de a interveni mereu pe lângă autorităţi de diferite ranguri pentru înlăturarea diverselor nedreptăţi ce se făceau coloniştilor. Prin instaurarea actualului regim şi înlăturarea domniei nefaste a partidelor sub care favoritismul şi persecuţiile erau în floare, această nevoie se simte din ce în ce mai puţin. Lumea harnică de la sate găseşte în ocrotirea părintească şi deopotrivă pentru toţi cetăţenii, cele mai prielnice condiţii de propăşire. Din nenorocire, tocmai când veştile îmbucurătoare ce le primeam, ne umpleau sufletul de nădejde, s-au produs atacurile de la

General Dragalina şi apoi cele de la Atmageaua Tătărească, prin care doi gospodari paşinici au fost chinuiţi şi jefuiţi de tot avutul lor în numerar şi în diverse obiecte de preţ. Societatea noastră nu va lipsi de a stărui pe lângă înaltele autorităţi pentru o mai severă continuare a cercetărilor.

Domnilor membri,

Trecând peste preocupările speciale ale Societăţii noastre în decursul anului expirat, în şedinţele noastre, s-a exprimat dorinţa de a se alcătui o Uniune de Societăţi care, grupând delegaţi din toate părţile locuite de români, să poată alcătui un organism în sânul căruia să fie prezente preocupări din fiecare parte locuită de români în afară de frontierele Regatului.

Dând urmare sugestiunilor D-Voastre, conducerea Societăţii noastre a convocat pe conducătorii diverselor societăţi regionale cu care, în mai multe şedinţe, a avut schimburi de vederi.

S-a redactat un proiect de statut şi s-a trimis spre examinare asociaţiilor aderente. Acţiunea s-a oprit aci. Ea va fi reluată în cursul anului societar ce urmează şi va fi dusă la îndeplinire dacă împrejurările o vor permite.

Domnilor membri,

Cu privire la activitatea Societăţii noastre, ca întotdeauna în asemenea împrejurări, pe lângă aprobări şi încurajări, se aud, din când în când şi critici, care se rezumă la acuzarea că Societatea lâncezeşte.

Acţiunea unei instituţii cum este Societatea noastră, depinde, nu numai de bunăvoinţa sau energia celor din fruntea ei, ci şi de împrejurări. Sunt epoci când problemele ce se pun, reclamă, prin importanţa lor, o încordare mai mare. În asemenea cazuri D-voastră ştiţi că nici Societatea nici conducerea ei nu au lipsit de a-şi face datoria. Sunt însă vremuri când mersul normal al lucrurilor exclude nevoia unei încordări. Aşa ni se pare că este şi perioada actuală: Coloniştii s-au aşezat, s-au gospodărit, îşi văd de treburile lor, s-au deprins în mare măsură cu legile şi datinile Ţării, administraţia îmbunătăţită a făcut să se reducă abuzurile ca urmare, intervenţia Societăţii noastre îşi are locul din ce în ce mai puţin. De aci aparenţa de lâncezeală de care de altfel se plâng persoane care nu plătesc cotizaţiile şi nu prea au ajutat cu vorba şi fapta propăşirea Societăţii.

Oricare ar fi învinovăţirile ce se pot aduce Societăţii, nu trebuie să uităm că ea este focarul unic şi singurul bun comun al întregii suflări meglenite.

Încheind, propunem, ca în anul societar ce urmează, să lărgim sfera de activitate a Societăţii, dând o mai mare desvoltare părţii culturale. Credem că ar fi nimerit, la şedinţele noastre, pe lângă discutarea chestiunilor în legătură cu stările actuale ale grupului meglenit, să se facă comunicări de

caracter folcloristic, geografic, lingvistic, istoric etc. în legătură cu grupul nostru astfel ca, într-un număr de ani, în limita posibilităților, el să fie studiat sub toate raporturile. Materialul se va grupa în arhivele Societății şi poate va veni vremea când se va publica, dacă nu de noi, de alții care vor veni după noi, şi care vor fi recunoscători să găsească culese şi păstrate cu îngrijire lucrări a căror depozitară este generația noastră şi care altfel vor dispare odată cu ea.

Domnilor membri,

Nu putem încheia această dare de seamă fără a pomeni ca în decursul anului societar expirat am avut părerea de rău de a ne despărți de unii membri, cei mai apropiați ai Societății noastre, Vasile şi Gheorghe Casapu, Dumitru Liveanu. Societatea şi spiritul de sacrificiu al membrilor săi a funcționat şi astă dată în chip desăvârşit conducând la groapă, in corpore, pe cei dispăruți şi acordându-le ajutoare însemnate. Acest spirit s-a vădit şi cu ocazia bolii artistei noastre D-ra Maria D. Liveanu care, prin osteneala Doamnei Maria I. Naum, a fost instalată la sanatoriu şi căutată de medici cu deosebită îngrijire. De altfel, după cum ştiți din experiență proprie, bolnavii megleniți care se prezintă la Bucureşti spre spitalizare sau consult medical, găsesc întotdeauna concursul cel mai larg din partea Societății şi a fiecăruia din D-Voastră în parte.

Cu aceasta, încheiem expunerea noastră sumară a activității din anul acesta, Domnul Casier şi Comitetul cenzorilor vă vor supune rapoartele lor cu privire la situația veniturilor, cheltuelilor şi fondurilor pentru care noi vă rugăm să binevoiți a acorda descărcarea.

PREŞEDINTE:

Const. Noe

Membrii Consiliului:
(ss) indescifrabil

• SANIC, fond Tribunalul Ilfov Secția I. c.c., dosar 895/1933, f. 25-27.

9

1940 noiembrie 19, Cacomeanca. *Autorizaţie emisă de Primăria comunei Cacomeanca unor refugiaţi meglenoromâni din Dobrogea de Sud (Cadrilater) pentru a-şi transporta vitele în localitatea Cerna.*

Primăria comunei Cacomeanca
Plasa Călăraşi jud. Ialomița
Nr. 2467
19 noiembrie 1940

AUTORIZAȚIUNE

Având în vedere Instrucțiunile nr. 13614/1940, date de comisariatul General al Evacuaților din Dobrogea.

Locuitorii: Constantin Chirciu şi Ion Ressa ambii refugiați din comuna Srebârna jud. Durostor, cantonați provizoriu în comuna Cacomeanca județul Ialomița.

Conduc un convoi de 20 vaci, 13 viței şi una căruță cu doi cai.

Trecerea prin punctul PIUA-PIETREI-HÂRŞOVA.

Pleacă din comuna Cacomeanca în ziua de 20 noiembrie 1940 orele 6.

Nr. autorizației 196/940, emisă de Comisariat.

În comuna CERNA județul Tulcea.

Numele şi prenumele proprietarilor de vite:

1.	Petre Paituț	1 vacă	1
2.	Hristu Coli	1	”
3.	Dumitru Cricea	1	1
4.	Ştefan Hogea	1	
5.	Dumitru Isa	2	1
6.	Gheorghe Dufta	1	1
7.	Gheorghe Coli	1	
8.	Petre Velcu	1	1
9.	Ion Gagute	1	1
10.	Tănase Resa	2	1
11.	Gheorghe Cionchi	1	
12.	Gheorghe Ciolac	1	1
13.	Dumitru Bandula	1	1
14.	Neagu Stan	1	1

15.	Dumitra Mamca	1	1
16.	Sevastiţa Gh. Baciu	1	1
17.	Constantin Chirciu	1	1
18.	Gheorghe Bandula	1	1
		20	13

Primar,
(ss) indescifrabil

Notar
(ss) indescifrabil

• SJAN Ialomiţa, fond dosar 8/1940, f. 339.

10

1940 noiembrie 21, Cacomeanca. *Memoriul lui Petre Vanoc, delegatul grupului de meglenoromâni evacuaţi din Dobrogea de Sud (Cadrilater) şi stabiliţi provizoriu în localitatea Cacomeanca înaintat Comisariatului General al Evacuărilor şi Colonizărilor din Dobrogea prin care solicită ca familiile de meglenoromâni repartizate în Manasia să fie reîmproprietărite în Cerna.*

Subsemnatul Petre Vanoc, refugiat din jud. Durostor, repartizat provizoriu în com. Cacomeanca jud. Ialomiţa, în calitate de delegat al grupului de colonişti meglenoromâni, aduc la cunoştinţă următoarele: prin autorizaţia nr. 14082, din 29 oct. 1940, grupul nostru în număr de 400 familii a fost repartizat în comuna Cerna jud. Tulcea. Grupul acestor colonişti a fost cartiruit în jud. Ialomiţa, în modul următor:

1) Srebărna –	Durostor	– în Cacomeanca –	Ialomiţa
2) Cocina –	”	– în Cuza Vodă –	”
3) G-ral Dragalina –	”	– în Carol I –	”
4) Haschioi –	”	– în Barza –	”
5) Vischioi –	”	– în Manasia –	Urziceni
6) Capaclia –	”	– în Rasa –	Ialomiţa
7) Cadichioi –	”	– în Spanciov –	Ilfov

Dintre toate aceste grupuri, cel stabilit în com. Manasia – Urziceni – Ialomiţa – în număr de 19 familii, din eroare au fost trecuţi şi repartizaţi în

comuna Vasile Alecsandri jud. Tulcea şi astfel separaţi de grupul celor 400 de familii – cu toate că autorizaţia în cauză îi cuprinde şi pe ei. Având în vedere cele expuse mai sus cu onoare vă rugăm să binevoiţi a dispune cele legale şi a da dispoziţiuni ca şi aceste 19 familii să fie trecute tot în Cerna.

- SJAN Călăraşi., fond Primăria Cacomeanca, dosar 8/1940, f. 463-464.

11

1941 februarie 15, Cerna. *Adresa Primăriei Cerna către Prefectura judeţului Tulcea prin care se comunică numele localităţilor din Dobrogea de Sud (Cadrilater) de unde provine populaţia refugiată şi cantonată în Cerna.*

PRIMĂRIA COMUNEI CERNA
JUDEŢUL TULCEA
NR. 569/15 FEBRUARIE 1941

DOMNULE PREFECT,

La ordinul Dumneavoastră nr. 3429/1941 transmis cu al Preturii nr. 573/1941, avem onoarea a raporta mai jos comunele ce se află refugiate în această comună.

1.	Bazarghian		judeţul Durostor
2.	Comuna	Cocina	„
3.	Comuna	Haschioi	„
4.	„	Vischioi	„
5.	„	Cadichioi	„
6.	„	Doimuşlar	„
7.	„	Balagea	judeţul Caliacra
8.	„	Hardali	„
9.	„	Srebărna	judeţul Durostor
10.	„	Cămilar	judeţul Caliacra
11.	„	Cavarna	„
12.	„	Vetrina	judeţul Durostor
13.	„	Rahova de Jos	„

Rugându-vă să binevoiți a dispune.

PRIMAR, SECRETAR,
(ss) indescifrabil (ss) indescifrabil

- SJAN Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, Serviciul Străini-Paşapoarte, dosar 116/1941, f. 21.

12

1946 ianuarie 21, Cerna. *Nota informativă a Legiunii de Jandarmi Tulcea referitoare la intenţia unui grup de familii din Cerna, de origine meglenoromână, de a pleca în Banat.*

Registratură Specială

SECRET

Notă informativă nr. 454
din 21 ianuarie 1946

Suntem informaţi cu un număr de circa 30 familii de macedoneni colonişti în comuna Cerna judeţul Tulcea, intenţionează ca în primăvara aceasta să plece în regiunea Banat.

Aceasta vor să o facă pentru faptul că în Cadrilater ei au avut pământ mult mai superior decât cel din acest judeţ, iar aici pământul fiind prea inferior, nu pot obţine o recoltă suficientă pentru nevoile lor.

Aceeaşi nemulţumire dăinuieşte şi în alte centre de colonişti macedoneni.

COMANDANTUL LEGIUNII JAND. TULCEA
Maior,
Perianu St. Iordache

Raportat:
Insp. Jd. C-ța
Inspect. G-ral Jand.
Prefectura Jud. Tulcea

- SJAN Tulcea, fond Prefectura județului Tulcea, dosar 1368/1946, f. 5.

13

1946 septembrie 5, Cerna. *Cererea meglenoromânului Gheorghe N. Merca, evacuat din comuna Haschioi, judeţul Durostor, în comuna Cerna, judeţul Tulcea înaintată Oficiului Naţional al Colonizării prin care solicită reîmproiprietărirea în judeţul Timiş-Torontal.*

Domnule Director,

Subsemnatul Gheorghe N. Merca plugar originar din com. Haschioi jud. Durostror evacuat în com. Cerna, <jud.> Tulcea respectuos vin a vă ruga să binevoiți a-mi aproba colonizarea în județul Timiş-Torontal.

Posed inventar agricol viu şi mort şi nu voi cere statului nici un ajutor bănesc sau în natură.

Cu stimă
(ss)indescifrabil(Gh.N.Merca ?)

D-Sale
Domnului Director General al ONAC

- SJAN Timiş, fond Primăria Jimbolia, dosar 8/1946, f. 30.

14

1946 septembrie 5, Cerna. *Cererea meglenoromânului Ion D.Ripca, evacuat din comuna Haschioi, judeţul Durostor, în comuna Cerna, judeţul Tulcea, înaintată Oficiului Naţional al Colonizării prin care solicită reîmproiprietărirea în judeţul Timiş-Torontal.*

Domnule Director,

Subsemnatul Ion D. Ripca, plugar original din comuna Haschioi județul Durostor evacuat în comuna Cerna județul Tulcea respectuos vin a vă ruga să binevoiți a-mi aproba colonizarea în județul Timiş-Torontal.

Posed inventar agricol viu şi mort şi nu voi cere statului nici un ajutor bănesc sau în natură.

Cu stimă,
Ion D. Ripca

D-Sale
D-lui Director General al ONAC

- SJAN Timiş, fond Primăria Jimbolia, dosar 8/1946, f. 29.

15

1947 ianuarie 23, Cerna. *Nota informativă a şefului Postului de jandarmi Cerna către Legiunea de Jandarmi Tulcea referitoare la starea materială a populaţiei din Cerna şi deplasarea unor evacuaţi din Dobrogea de Sud (Cadrilater), inclusiv de origine meglenoromână, în Banat.*

Secret
Reg. Specială Postul Jand. Cerna

Notă Informativă Nr. 99
din 23 ianuar<ie> 1947

Locuitorii din comuna Cerna, în special coloniştii care au stare materială mai rea cei băştinaşi, sunt foarte îngrijoraţi din cauza lipsei de porumb şi grâu, provenită din cauza secetei din anul trecut.

Mulți din ei stau nemâncați zile întregi, sau se hrănesc cu turte de floarea soarelui din care s-a extras uleiul şi semințe din bumbac prăjite.

De asemenea pentru vite nu au nutreț din care cauză le vând pe prețuri de nimic pentru a asigura mălai, pe care-l procură foarte greu şi la preț de speculă foarte exagerat.

Parte din colonişti care dețin aprobarea, cât şi cei care n-o obțin, pleacă cu familiile în Banat, părăsindu-şi gospodăriile care se ruinează şi distrug.

În acest scop solicită şi obțin vagoane de la CFR pentru transport în Banat.

Lipsa de mălai şi făină care se simte din zi în zi mai mult, şi a mijloacelor de a-şi putea câştiga existența i-au adus într-o stare foarte îngrijorătoare.

Se impune a se interveni la Prefectura jud. Tulcea pentru a dispune să le vină în ajutor prin cf. Ec. celor lipsiți de mijloace de existență.

Să se intervină pentru a se opri plecarea acestor colonişti în Banat, să nu li se mai dea aprobări în acest sens, şi să nu li se mai pună la dispoziție vagoane de CFR

Informația este sigură.

Şeful Postului Jandarmi Cerna
Plut. Major
D-tru Beche

Comunicat Leg. jd. Tulcea
Sector jd. Măcin

- SJAN Tulcea, fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 70/19461947, f. 12-12 verso.

16

1947 august 30, Cerna. *Dare de seamă a şefului Postului de Jandarmi Cerna adresata Legiunii de Jandarmi Tulcea referindu-se la situaţia evacuaţilor din Dobrogea de Sud (Cadrilater), inclusiv la cei de origine meglenoromână, care şi-au părăsit imobilele atribuite în comuna Cerna şi s-au stabilit în diverse localităţi din Banat şi judeţul Constanţa.*

Legiunea Jand. Tulcea Postul Jand. Cerna

Dare de Seamă

Referitoare la abuzurile comise de populația colonistă şi macedoneană, întocmită în spiritul şi conform ordinului Legiunii <de> Jandarmi Tulcea No. 474/1947.

1) În com. Cerna sunt părăsite şi distruse un număr de aproximativ 174 locuințe de către populația colonistă şi macedoneană, ce s-a putut stabili până în prezent. Numărul locuințelor părăsite şi distruse este mult mai mare, acesta urmând a se stabili cu precizie în curând de comisia de definitivare, care în prezent lucrează în com. Cerna, va face identificarea fiecărei locuințe, stabilindu-se cine a avut-o în primire spre folosință şi deci cine se face vinovat pentru părăsirea şi distrugerea ei.

Coloniştii care au avut în primire aceste locuințe distruse, parte din

ei s-au mutat în Banat, o parte în jud. Constanţa prin comunele Gârliţa, Esechioi, Regele Ferdinand şi Canlia, iar o altă parte s-au mutat dintr-o casă în alta aici în localitate.

Aprobarea de a se muta dintr-o casă în alta s-a dat verbal de către primarul com. Cerna, anume Hristu Papatraian cum şi de Grigore Ciotar şeful Sectorului de Colonizare Cerna, iar în trecut de Gheorghe Coandă fost şef al Ocolului <de> Colonizare Cerna mutat cu serviciul în anul 1945 în com. Corbu de Jos, jud. Constanţa.

2) Deci aprobarea de a se muta dintr-o locuinţă distrusă în altă locuinţă s-a dat de către Hristu Papatraian, primarul com. Cerna, Grigore Ciotar, şeful Sectorului de Colonizare şi Gh. Coandă, fost şef al Ocolului Colonizare Cerna până în toamna anului 1945.

Aprobările s-au dat verbal şi fără de nici un ordin aprobativ.

3) Numele şi prenumele coloniştilor şi macedonenilor care au părăsit şi distrus locuinţele şi au plecat în Banat sau alte părţi este prevăzut în alăturatul tabel care se anexează la prezenta dare de seamă.

După plecarea acestor colonişti şi macedoneni, în toamna anului 1946 şi primăvara anului 1947 au venit mai mulţi locuitori de prin comunele Ostrov, Dorobanţu, Jijila, Garvăn, Văcăreni, Topolog şi Greci, acest judeţ cu scopul de a lucra pământurile rămase disponibile, cărora de asemenea fără nici un ordin li s-au dat case rămase de la coloniştii plecaţi, de către Hristu Papatraian primarul com. Cerna.

Aceşti colonişti după câtva timp au părăsit şi ei locuinţele şi distrus, plecând în comunele de unde au venit.

4) Coloniştii şi macedonenii care să fi dat locuinţele la alţii în schimb de bani, plecând în Banat nu sunt. Unii din ei au lăsat la alţii locuinţele în schimbul transportului făcut cu căruţa la Brăila cu bagajele.

Nici care să fi dat sume de bani pentru locuinţe celor plecaţi în Banat, deci nu sunt cazuri.

5) Colonişti şi macedoneni reîntorşi din Banat nu sunt în com. Cerna.

6) În legătură cu definitivarea coloniştilor, în prezent comisia însărcinată cu această lucrare se află în com. Cerna, unde măsoară loturile ce urmează a se distribui coloniştilor ce se află prezenţi în localitate.

După terminarea măsurătorii prin tragere la sorţi urmează a se da fiecărui colonist ce prezintă acte doveditoare, un lot de 10 ha teren şi locuinţă la care au dreptul.

O parte din locuitorii băştinaşi arată nemulţumiri din cauză că cu ocazia măsurătoarei terenurilor la colonişti, prin alinierea şi noua parcelare a loturilor, nu li se respectă proprietatea lor fiind împinşi într-o parte sau alta. Aceasta este însă justificată de noua măsurătoare şi aliniere.

De asemenea coloniştii regăţeni insistă ca lor să li se măsoare şi da separat de macedoneni loturile pentru că aceştia nu muncesc cum trebuie pământurile şi cauzează stricăciuni cu vitele la recoltă.

7) Se pretinde la colonişti şi macedoneni a plăti câte 30 lei la ha pe care să-i plătească la terminarea lucrărilor de definitivare, când li se vor da loturile în primire.

8) Până în prezent nu s-a identificat nimeni care să fi dat sume de bani sau în natură organelor însărcinate cu definitivarea.

9) Nu s-a semnalat nici un abuz comis de către personalul însărcinat cu definitivarea.

10) Din terenurile rămase nedistribuite s-a dat pentru a se lucra locuitorilor din com. Turcoaia suprafaţa de 1.200 ha de către primarul com. Cerna.

Acest teren a fost luat în primire de către învăţătorul Şandru Nicolae din Turcoaia pentru a-l distribui locuitorilor. Nu s-a făcut nici un tabel şi nu a fost dat nimeni în debit la percepţie pentru acest teren până în prezent.

De asemenea, o parte din terenuri s-au dat tot de primarul comunei Cerna spre folosinţă locuitorilor veniţi la Cerna după plecarea coloniştilor în Banat de prin comunele vecine mai sus arătate. Nici aceştia n-au fost daţi în debit.

Restul de o mare parte din terenurile disponibile rămase nelucrate, s-au dat de către primarul comunei pentru păşune la economii de oi Dumitru Vlaicu, Ion Ştefan şi Ion Dache din com. Dăeni, Vasile Coandă, Stoian Giurgea, Ion Panait din Com. Traian şi alţii, fără ca să se fi întocmit vreun contract şi să fi fost date în debit la percepţie.

11) Pentru stricăciunile cauzate de macedoneni şi colonişti cu oile şi vitele la semănături s-au luat măsuri legale de autorităţile comunale prin aducerea vitelor la oborul comunal, s-a făcut ispaş şi despăgubit, iar unde a fost cazul s-a trimis în judecată.

Abuzuri în stil mare comise de macedoneni cu oile pe izlazuri sau semănături n-au fost.

Ameninţări contra autorităţilor comunale din partea acestora n-au fost.

12) Seminţele atribuite de Prefectură pentru însămânţarea acestora, o parte din ele s-au însămânţat iar o parte au măcinat-o, sau râşnit-o şi mâncat-o.

Aceasta mai mult din cauza secetei care a bântuit şi acest an descurajându-i, cât şi din cauza lipsei de vite şi a hranei.

Semănăturile de toamnă au fost complet compromise din cauza îngheţului şi secetei, păioasele de primăvară, de asemene compromise din cauza secetei, iar porumburile dau o recoltă submediocră din cauza secetei

şi din cauză că o mare parte din porumburile şi floarea soarelui însămânţată a fost distrusă de şobolani de câmp (ţiştari).

13) Sunt identificate aproximativ 100 ha teren rămas neînsămânţat aparţinând coloniştilor: Hristu Chinda, Hristu Icu, Maria Zburloi, Armode Caraconstantin, Ilie Bobină, Petre Culi, Ştefan Divi, Marin Drumea, Hristu Bicica, Gheorghe I. Otti, Petre Tipi, care deşi au primit sămânţă şi n-au însămânţat.

14) Încurajarea lor spre rele se datoreşte în primul rând faptului că macedonenii din fire sunt răi gospodari, răi muncitori şi leneşi.

Cea mai mare parte din ei nu le place să se ocupe cu agricultura, sau chiar dacă se ocupă lucrează pământul de mântuială.

Le place să se ocupe mai mult de afaceri care cer puţină muncă şi câştiguri bune de preferinţă afaceri de comerţ.

Susţinuţi şi încurajaţi în această stare care îi caracterizează sunt însuşi de autorităţile comunale (primar) care mai tot timpul a fost macedonean şi care a căutat să protejeze elementul macedonean şi nu i-a îndemnat la muncă. Tot o cauză a acestui rău se datoreşte şi aşezării în mase compacte a macedonenilor, care se susţin unii pe alţii şi văd cu ochi răi atât pe locuitorii băştinaşi cât şi pe coloniştii regăţeni.

15) Aprobările pentru plecarea coloniştilor şi macedonenilor în Banat s-au dat de către Dl. Insp. Gral. al Colonizării anume Enescu la Bucureşti prin intermediul a diferitelor persoane cu trecere la dânsul.

16) Concluziuni:

Distrugerea a sute de locuinţe se datoreşte coloniştilor şi macedonenilor care s-au mutat în Banat sau alte părţi părăsind şi distrugând locuinţa ce i-a fost dată în primire.

Acelora care s-au mutat dintr-o locuinţă în alta după ce au distrus gospodăria.

Organelor însărcinate cu administrarea acestor bunuri ale Statului care n-au vegheat la buna lor conservare, ci din contră au aprobat distrugerile prin aprobările date de a se muta dintr-o locuinţă în alta şi aceasta desigur că nicidecum fără interes. Aceste organe sunt: Şeful Sectorului de Colonizare şi primarul comunei.

De asemenea aceeaşi vină o poartă şi cei care au aprobat plecarea coloniştilor şi macedonenilor în Banat cum şi faptului că au fost lăsaţi atâţia ani în stare provizorie şi nu au fost stabiliţi formal definitiv în locurile unde au fost aşezaţi.

Pentru a se putea stabili cu exactitate numărul locuinţelor distruse şi cine a avut în primire fiecare locuinţă se impune a se proceda la o verificare şi cercetare pe teren, luându-se fiecare caz în parte şi precizându-se astfel cine poate fi tras la răspundere pentru distrugerea fiecărei locuinţe.

17) Propunem:

Să se intervină pentru a se dispune cercetarea şi tragerea la răspundere a celor ce se fac vinovaţi pentru distrugerea bunului Statului care a fost lăsat până în prezent fără nici un control, administrat aşa cum am arătat mai sus şi pradă distrugerilor.

Şeful Postului Jand. Cerna
(ss) jd. Plut. major Dumitru Beche

Legiune Jand. Tulcea Postul Jand. Cerna

Tabel nominal
de coloniştii şi macedonenii care au distrus şi părăsit locuinţele plecând în Banat sau altă parte

No. crt.	Numele şi prenumele colonistului sau macedoneanului	Comuna unde a domiciliat	Unde a plecat	Observaţii
1	Constantin Murtaza	Cerna	Com. Bulgăraş, jud. T. Torontal	Părăsit şi distrus două locuinţe
2	Ion Leonte	„	„	Idem o locuinţă
3	C-tin Căpriceanu	„	Com. Bulgăraş, jud. T. Torontal	Idem
4	Sevastiţa Baciu	„	Com. Gârliţa, jud. Constanţa	„
5	Dumitru Cicu	„	Com. Bulgăraş, jud. T. Torontal	„
6	Dumitra I. Ciobanu	„	„	„
7	Ion Văduva	„	„	„
8	Gheorghe Mocanu	„	Jimbolia, jud. T. Torontal	„
9	Dumitru Mitrencu	„	Banat	„
10	Costea Scupra	„	„	„
11	Ion Ripca	„	Jimbolia	„
12	Stan Alex. Matei	„	Com. Secea Mare, jud. T. Torontal	„
13	Gavrilă Gălăţeanu	„	„	„
14	Niculae Mina	„	Com. Ferdinand, jud. Constanţa	„
15	Stere Giogea	„	„	„
16	Gheorghe Zelca	„	Banat	„
17	Nicolae Zelca	„	„	„
18	Hristu Pundichi	„	„	„
19	Hristu Sfircea	„	„	„

20	Ghe. Papamanci	„	„	„
21	Vanghele Şcreca	„	„	„
22	Moşt. Ghe. V. Ene	„	„	„
23	Dionise Resa	„	„	„
24	Stavru Pater	„	„	„
25	Niculae Gicu	„	„	„
26	Hristu Prondi	„	Com. Canlia, jud. Constanța	„
27	Ion Broască	„	Banat	„
28	Dumitru Farin	Cerna	Banat	Părăsit şi distrus locuință
29	Tanca Farin	„	„	„
30	Dumitru Belu	„	„	„
31	Dumitru Moscu	„	„	„
32	Dionise Manole	„	„	„
33	Anastase Dreana	„	„	„
34	Atanase R. Chita	„	„	„
35	Vanghele Pifu	„	„	„
36	Dionise Cencu	„	„	„
37	Dumitru Soare	„	„	„
38	Trandafir Soare	„	„	„
39	Gheorghe Petre	„	„	„
40	Ghe. Trăşculescu	„	„	„
41	Ion Rumbecu	„	„	„
42	Tănase Rumbecu	„	„	„
43	Hristu Rumbecu	„	„	„
44	Vasile Butcaru	„	„	„
45	Oprea Ciobanu	„	„	„
46	Ion Ciumpileac	„	„	„
47	Hristu Ceacea	„	„	Părăsit şi distrus două locuințe
48	Trifon Bicica	„	„	Părăsit o locuință
49	Marin Ciulei	„	„	Idem
50	Ion Tașa	„	„	„
51	Elisabeta Bija	„	„	„
52	Hristu Tracalți	„	„	„
53	Vasile Ghe. Ștefi	„	„	„
54	Petre Dobrescu	„	„	„
55	Dumitru Stoian	„	„	„

56	D-tru Ştefănescu	„	„	„
57	Nicolae Floricică	„	„	„
58	Gheorghe Dima	„	„	„
59	Nae Străinu	Cerna	Banat	Părăsit o locuință
60	Ruxanda Butoianu	„	„	„
61	Ion St. Elena	„	„	„
62	Dumitru St. Elena	„	„	„
63	Tănase Resa	„	„	„
64	Most. Ghe Iancea	„	„	„
65	Traian Grozea	„	„	Părăsit, ocupat altul
66	Petre Prondi	„	„	Idem
67	Ion Belu	„	„	Părăsit, distrus o locuință
68	Atanase Sfircea	„	„	„
69	Ghe. Merca	„	„	„
70	Ghe. Vicica	„	„	„
71	Dionisie Sloici	„	„	„
72	Gheorghe P. Otti	„	„	Părăsit, ocupat altul
73	Ion. D. Otti	„	„	Părăsit, distrus o locuință
74	Hristu Mingea	„	„	„
75	Ştefan Poța	„	„	„
76	Petre Goța	„	„	„
77	Ştefan Seu	„	„	„
78	Ioana Rabota	„	„	„
79	Alexandru Marinică	„	„	„
80	Anastasia Olteanu	„	„	„
81	Gheorghe Goța	„	„	Părăsit, ocupat altul
82	Nicolae Baltă	„	„	Idem
83	Tudor Baltă	„	„	„
84	Alexandru Crucică	„	„	Părăsit şi distrus o locuință
85	Ion Ivănuş	„	„	„
86	Ghe. Ivănuş	„	„	Părăsit, ocupat altul
87	Ghiță Cojocaru	„	„	Părăsit distrus loc.
88	Paul Petreanu	„	„	„
89	Nicolae Bădârcu	„	„	„
90	Ghe. Chirvasitu	„	„	„

91	D-tru Liveanu	Cerna	Banat	Părăsit şi distrus o locuință
92	Paraschiv Olteanu	„	„	„
93	Ion Burcea	„	„	„
94	Cristu Samaragi	„	„	„
95	Hristu Zdrul	„	„	„
96	Anastaie Ciupitu	„	„	„
97	Nacu Iepure	„	Canlia şi Ferdinand, jud. Constanța	„
98	Stere Iepure	„	Idem	„
99	Nicolae D. Iepure	„	„	„
100	Costea Duza	„	„	„
101	Hristu St. Tagare	„	Banat	„
102	Florea Marvu	„	„	„
103	Florea Varză	„	„	„
104	Elena Sandu	„	„	„
105	Elena Grozea	„	„	„
106	Marin Moraru	„	„	„
107	Alexandru Buga	„	„	„
108	Gheorghe Morteanu	„	„	„
109	Nicolae Cârnat	„	„	„
110	Dumitru Zeța	„	Com. Gârlița, jud. Constanța	„
111	Maria Șcreca	„	Banat	„
112	Marin Florea	„	„	„
113	Dionisie Ceafca	„	„	Părăsit, ocupat altul
114	Ion Ciortan	„	Com. Frecăței, jud. Tulcea	Părăsit - distrus
115	Constantin Ene	„	Banat	„
116	D-tru Ciobanu	„	„	„
117	Marin Țicărău	Com. Gârlița jud. Constanța	Com. Gârlița, jud. Constanța	„
118	Vlad Chipăroaia	„	„	„
119	Cristea Chipăroaia	„	„	„
120	Marin Vaidomireanu	„	„	„
121	Vasile Burlacu	Cerna	Oltenița, Ilfov	Părăsit – distrus
122	Gheorghe Sasu	„	M. Vodă, jud. Ialomița	„
123	Nicolae Voinea	„	Oltenița, Ilfov	„

124	Petre Cadicheanu	„	Giurgiu	„
125	Rada Coman	„	Mărașu, jud. Brăila	„
126	Marin Drumea	„	Traian, jud. Tulcea	Părăsit, distrus două locuințe
127	Dumitru Manea	„	Banat	Părăsit una locuință, ocupat altul
128	Dobromirescu Ion	„	„	Părăsit distrus 1 loc.
129	Drăguşin Dumitru	„	„	„
130	Pupa Gheorghe	„	„	„
131	Papazarcada Costea	„	„	„
132	Ieftinchi Ion	„	„	„
133	Cicu Ion	„	„	„
134	Ciucă Ion	„	„	„

Se certifică de noi prezentul tabel pentru exactitate.

Şeful Postului Jand. Cerna
(ss) Plut. maj. Beche Dumitru

- SJAN Tulcea, fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 118/1947, f. 18-23.

17

1948 martie 26, Jimbolia. *Cererea meglenoromânului Hristu Mingea, evacuat din comuna Bazarghian, adresată Inspectoratului Colonizării Timişoara prin care solicită reîmproprietărirea în comuna Jimbolia.*

Domnule Inspector General,

Subsemnatul Mingea Hristu, refugiat din comuna Bazarghian județul Durostor, actualmente domiciliat în comuna Jimbolia cu onoare vă fac cunoscut următoarele:

Sunt venit în comuna Jimbolia din XII. 1946 însă în timp ce comisia de verificare se găsea în această comună eu am fost plecat spre a-mi face schimbarea de domiciliu şi neavând cine să-mi prezinte actele am fost rămas neidentificat deci vă rog Domnule Inspector dacă binevoiți să aprobați să

mi se facă şi mie o fişă de identificare spre a putea căpăta o bucată de pământ spre a-mi întreține familia.

Cu deosebit respect,

Hristu Mingea

D-Sale
Domnului Inspector General

- SJAN Timiş, fond Primăria Jimbolia, dosar 8/1946, f. 82.

18.

<1961>, Cerna. *Tabel nominal privind persoanele născute în străinătate şi decedate în localitatea Cerna în perioada 1930-1950. În document se regăsesc şi persoanele de origine meglenoromână.*

Sfatul Popular comuna Cerna Stare Civilă
Raionul Măcin Reg. Dobrogea

TABEL
de cetățeni născuți în străinătate şi decedați în această comună
în perioada anului 1930 – 1950

Nr. crt.	Numele şi prenumele	Numele părinților		Data naşterii			Localitatea sau țara unde s-a născut	Profesia	Localitatea şi data decesului			
		Tata	Mama	Anul	Luna	Ziua			Comuna	Anul	Luna	Ziua
0.	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
1.	Farbis Michel	-	-	1846	-	-	Franța	Strungar	Cerna	1933	II	9

2.	Gherasim Petrovici	-	-	1875	-	-	Iugoslavia	Funcț. catolic	Cerna	1933	II	18
3.	Ștefan Costea	Costea Ștefan	Costea Elena	1846	-	-	Macedonia	Cizmar	Cerna	1934	I	22
4.	Chiriac Tudora	Chiriac Mitu	Chriac Irina	1918	-	-	Prislov Bulgaria	Casnică	Cerna	1936	II	12
5.	Ciolac Hristu	-	-	1876	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	I	20
6.	Sarafi Tanasia	Samargi D.	Samargi Tona	1881	-	-	Cupa Macedonia	Casnică	Cerna	1941	I	25
7.	Bacil Minca	Bacil Hristu	Bacil Maria	1939	-	-	Bazarghian Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1941	I	25
8.	Zlatca Aneta	-	-	1856	-	-	Berislav Macedonia	Casnică	Cerna	1941	II	15
9.	Cacerea Tanca	Stavre Jara	Minca Jara	1863	-	-	Liumnița Macedonia	Casnică	Cerna	1941	III	22
10.	Bandula Gheorghe	Bandula	Bandula	1866	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	IV	20
11.	Copăceanu Alexandru	Copăceanu	Copăceanu	1938	-	-	Sarsânlar Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1941	VI	10
12.	Stancu Casofru	Casofru	Casofru	1876	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	VI	10
13.	Grosu Gheorghe	Grosu Hristu	Grosu Neda	1871	-	-	Berislav Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	VI	20
14.	Simliana Gicu	Stere Gicu	-	1919	-	-	Cândrova Macedonia	Casnică	Cerna	1941	VIII	4
15.	Dumitru Economu	Economu	Economu	1866	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	VIII	10
16.	Elisabeta Dobrescu	Dobrescu	Dobrescu	1931	-	-	Florica Caliacra	F. pro-fesie	Cerna	1941	VIII	20

17.	Spiru Mihail	Mihail Neculae	Mihail Nastasia	1894	-	-	Beala de Sus Albania	Agri-cultor	Cerna	1941	VII	20
18.	Marin Neacșu	-	Nina D-tru	1940	Oct.	20	Carol I Ialomița	F. pro-fesie	Cerna	1941	VII	27
19.	Ștefana Gheorghe Popa	Gheorghe Popa	Anghelina Popa	1940	Ian.	27	Turtucaia Durostor	F. profe-sie	Cerna	1941	VIIII	10
20.	Cristea Ida	Ida C-tin	Maria Ida	1940	Mart.	20	Doimușlar Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1941	VIII	24
21.	<document deteriorat> Neculae	-	Slujitoru	1940	Iunie	1	Turtucaia Durostor	F. profe-sie	Cerna	1941	IX	6
22.	Condă N. Rizu	Condă	Condă	1923	-	-	Berislav Macedonia	Plugar	Cerna	1940	VII	7
23.	Georta M. Dumitru	Georta	Georta	1872	-	-	Oșani Macedonia	Plugar	Cerna	1940	XII	11
24.	Baciu Petre Proia	Gramatic	Gramatic	1878	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1940	XII	12
25.	Ciupitu D. Petra	Năgnof	Năgnof	1855	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1940	XI	13
26.	Camoș A. Maria	Nițu	Nițu	1860	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1940	XII	14
27.	Lazăr Vasile	Lazăr	Lazăr	1872	-	-	Oșani Macedonia	Plugar	Cerna	1940	XII	14
28.	Ida Aurel Nina	Frăți	Frăți	1865	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1940	XII	22
29.	Sărăcăceanu Nicolae	Sărăcăceanu	Sărăcăceanu	1872	-	-	Chioseler Iugoslavia	Plugar	Cerna	1940	XII	27
30.	Ciotti Ștefan Zlata	Migiori	Migiori	1845	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1940	XII	22
31.	Țuțuianu D. Sandu	-	Țuțuianu	1940	-	-	-	-	-	-	-	-

32.	Papaiani Dumitru	Papaiani	Papaiani	1862	-	-	Liumnița Macedonia	Plugar	Cerna	1942	IV	12
33.	Bandula S. Ioan	Bandula	Bandula	1914-		-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1942	IX	22
34.	Sărăcăceanu Hristu	Sărăcăceanu	Sarcăceanu	1938	-	-	Ceamurlia Caliacra	Casnică	Cerna	1942	III	1
35.	Vancea Elena	Penta	Penta	1890	-	-	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1942	IIII	7
36.	Bolboacă Șt. Ivan	Bolboacă	Bolboacă	1882	-	-	Turtucaia Durostor	Agri-cultor	Cerna	1942	IV	12
37.	Șopu Maria	Iciu	Iciu	1872	-	-	Berislav Macedonia	Casnică	Cerna	1942	IV	14
38.	Paia Iancu	Paia	Paia	1857	-	-	Lugunța Macedonia	Plugar	Cerna	1942	VIII	
39.	Podică Nicolae	Podică	Podică	1931	Iulie	16	Dobreșani Macedonia	F. pro-fesie	Cerna	1942	VIII	21
40.	Merca A. Nicolae	Merca	Merca	1864	-	-	Livezi Mari Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1942	X	19
41.	Dinoglu I. Mita	Ciupa	Ciupa	1887	-	-	Cupa Macedonia	Casnică	Cerna	1942	X	26
42.	Papacostea D. Ioana	Ici	Ici	1845	-	-	Lugunța Macedonia	Plugar	Cerna	1942	XI	25
43.	Ion C. Gherghina	Cicu	Cicu	1938	-	-	Hardali Caliacra	F. pro-fesie	Cerna	1942	XI	27
44.	Popci N. Tona	Tracalți	Tracalți	1872	-	-	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1942	XII	7
45.	Lola T. Dima	Lola	Lola	1867	-	-	Liumnița Macedonia	Plugar	Cerna	1942	XII	10
46.	Argintaru Șt. Elisabeta	-	-	1854	-	-	Oșani Macedonia	Casnică	Cerna	1942	XII	20

47.	Fotu F. Costea	Fotu	Fotu	1882	-	-	Cândrova Macedonia	Plugar	Cerna	1942	XII	25
48.	Rizu Eda Maria	Cenescu	Cenescu	1897	-	-	Oşani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	I	25
49.	Ciocea Şt. Dumitru	Giogea	Giogea	1922	-	-	Paticina Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	I	27
50.	Petruş Nic. Maria	Petruş	Petruş	1926	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	II	17
51.	Rumbecu Nicolae	Rumbecu	Rumbecu	1936	-	-	Babuc Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1945	II	18
52.	Antohi C-tin Nicolae	Obrete	Obrete	1887	-	-	Caslamaneşti Tutova	Agri-cultor	Cerna	1945	II	23
53.	<document deteriorat> Hristu	Bicica	Bicica	1922	-	-	Oşani Macedonia	Agricul-tor	Cerna	1944	II	23
54.	Gheorghe Geaca	Noici	Noici	1874	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1944	III	29
55.	Vasile A. Covaci	Covaci	Covaci	1883	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1944	IV	2
56.	Aneta Ciumba	Moscu	Moscu	1888	-	-	Oşani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1944	IV	16
57.	Chirața I. Zelca	Belu	Belu	1853	-	-	Gramaticova Macedonia	F. pro-fesie	Cerna	1944	IV	21
58.	Atanase D. Tanur	Tanur	Tanur	1868	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1944	VI	4
59.	Maria Nuşi Doni	Avram	Avram	1866	-	-	Oşani Macedonia	F. pro-fesie	Cerna	1944	VI	4
60.	Nicolae Mocanu	Mocanu	Mocanu	1919	Dec.	2	Turtucaia Durostor	Agri-cultor	Cerna	1944	V	6
61.	Culi At. Anastasia	-	-	1922	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1944	VII	16

62.	Roată A. Maria	Roată	Roată	1935	'	'	Cadichioi Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1944	VII	17
63.	Ioan Chihaia	Chihaia	Chihaia	1914	'	'	Lugunța Macedonia	Profê-sor	Front	1944	VII	10
64.	Tașip Angelina	Lampagiu	Lampagiu	1916	'	'	Turtucaia Durostor	Agri-cultor	Cerna	1944	VIII	3
65.	Ciumpileac Mena	Papagheorghe	Papagheorghe	1864	'	'	Oșani Macedonia	F. pro-fesie	Cerna	1944	VIII	2
66.	Stoli Bujin	-	-	1915	'	'	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Front	1944	V	7
67.	Divi Ştefan	Divi	Divi	1920	'	'	Lugunța Macedonia	Soldat	Front	1944	III	31
68.	Papu Hristu	Papu	Papu	1882	'	'	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1944	XI	13
69.	Streinu Gheorghe	Streinu	Streinu	1934	'	'	Hardali Durostor	Agri-cultor	Cerna	1944	XI	17
70.	Gătă Dumitru	Gătă	Gătă	1920	'	'	Macedonia	Agri-cultor	Front	1944	IX	27
71.	Berca Tănase	Berca	Berca	1880	'	'	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1944	XI	28
72.	Vreta Dionise	Vreta	Vreta	1928	'	'	Haschioi Durostor	Cizmar	Cerna	1944	XII	28
73.	Maria I. Toutov	Mircea	Mircea	1857	'	'	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1947	I	10
74.	Popci Gheorghe	Popci	Popci	1893	'	'	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	III	15
75.	Tanca V. Lazăr	Pranza	Pranza	1877	'	'	Oșani Macedonia	Casnică	Cerna	1947	III	17
76.	Babu Gherghina	Mocănașu	Mocănașu	1867	'	'	Turtucaia Durostor	Casnică	Cerna	1947	III	7

77.	Hogea Gh. Petre	Hogea	Hogea	1867	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	III	2
78.	Dinoglu Ion	Dinoglu	Dinoglu	1867	-	-	Cupa Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	IV	26
79.	Presa Dumitru	Presa	Presa	1872	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	X	8
80.	Haba Stavre	Haba	Haba	1903	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	X	13
81.	Armodi Caracostin	Caracostin	Caracostin	1902	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	X	17
82.	Baltă Stana	Baltă	Gheorga	1867	-	-	Cupa Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	XII	3
83.	Icu Tănase	Icu	Icu	1869	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	XII	24
84.	Tanur Tona	Noe	Noe	1897	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	XII	25
85.	-	-	-		-	-	-	-	-	-		
86.	Rota T. Tănase	Rota	Rota	1932	-	-	Cadichioi Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1943	II	1
87.	Moraru M. Dumitru	Moraru	Moraru	1890	-	-	Turtucaia Durostor	Plugar	Cerna	1943	II	19
88.	Ștefan N. Pandele	Ștefan	Ștefan	1916	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1943	II	12
89.	Bandula D. Tudora	Vanta	Vanta	1887	-	-	Oșani Macedonia	Casnică	Cerna	1943	III	15
90.	Biju H. Maria	Cociu	Cociu	1883	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1943	III	26
91.	Tagare E. Hristu	Tagare	Tagare	1874	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1943	III	3

92.	Poenaru Ion	Poenaru	Poenaru	1863	-	-	Turtucaia Durostor	Pensio-nar	Cerna	1943	IV	29
93.	Tudor Marinică	Marinică	Marinică	1929	-	-	Aliciul Mare Caliacra	F. pro-fesie	Cerna	1943	IV	29
94.	Donca Berca	Berca	Berca	1940	-	-	Srebârna Durostor	F. pro-fesie	Cena	1943	V	8
95.	Fănica Ceacea	Presa	Presa	1903	-	-	Liumnița Macedonia	Casnica	Cerna	1943	VI	25
96.	Bojana Vasile Otti	Otti	Otti	1928	-	-	Bazarghian Durostor	Casnica	Cerna	1943	VIII	2
97.	Dumitra Sucianu	Tamuci	Tamuci	1874	-	-	Liumnița Macedonia	Casnică	Cerna	1943	VIII	10
98.	Maria Tibrea	Tibrea	Tibrea	1933	-	-	Turtucaia Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1943	VIII	22
99.	Culea Mihai Daracala	-	-	1873	-	-	Turtucaia Durostor	Agri-cultor	Cerna	1943	IX	5
100.	Gheorghe Tracalți	Tracalți	Tracalți	1938	-	-	Doimuşlar Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1943	X	17
101.	Tinca Ida	Ida	Ida	1935	-	-	Srebârna Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1943	X	18
102.	Tracalți Ion	Tracalți	Tracalți	1938	-	-	Doimuşlar Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1943	X	28
103.	Iordana Herghelegiu	Herghelegiu	Herghelegiu	1939	-	-	Turtucaia Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1943	XI	3
104.	Ştefania Tarmeca	Puiu	Puiu	1868	-	-	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1944	XI	17
105.	Maria Dimu Ida	Lola	Lola	1911	-	-	Liumnița Macedonia	Casnică	Cerna	1943	XII	10
106.	Hristu Ştefan	-	-	1856	-	-	Cândrova Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	XII	22

107.	Mena Tanur	Ducica	Ducica	1870	-	-	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1941	X	22
108.	Dumitru Culea	Culea	Culea	1911	-	-	Liumnița Macedonia	Casnică	Cerna	1941	X	24
109.	Petre Ştefan Rizu	Rizu	Rizu	1913	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	XII	2
110.	Mitana Tache	Curmicu	Curmicu	1883	-	-	Turtucaia Durostor	Casnică	Cerna	1941	XII	3
111.	Petre Baciu	Baciu	Baciu	1861	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	XII	9
112.	Dinoglu Neculae	Dinoglu	Dinoglu	1918	-	-	Cupa Macedonia	Agri-cultor	Front	1941	XII	26
113.	Paituț Manole	Paituț	Paituț	1816	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1941	XII	30
114.	Cricea Mina	Iutu	Iutu	1871	-	-	Liumnița Macedonia	Casnică	Cerna	1944	XII	30
115.	Dufta Neda	Dufta	Dufta	1932	-	-	Srebârna Durostor	Casnică	Cerna	1948	I	7
116.	Chita Velica	Ducica	Ducica	1908	-	-	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1948	I	11
117.	Noe Hrista Ghe.	Noe	Noe	1867	-	-	Liumnița Macedonia	Pensio-nar	Cerna	1945	III	22
118.	Rumbecu Nastasia	Scupra	Scupra	1915	-	-	Cândrova Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	IV	14
119.	Costea M. Dumitru	Costea	Costea	1922	-	-	Hrupiştea Macedonia	Agri-cultor	Front	1945	II	17
120.	Epure Nacu	Epure	Epure	1922	-	-	Macedonia	Agri-cultor	Front	1945	II	5
121.	Popa Gh. Noe	Popa	Popa	1923	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Front	1945	II	28

122.	Baciu Petre	-	-	1880	'	'	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	VII	29
123.	Sarca Dumitru	Sarca	Sarca	1883	'	'	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	VI	22
124.	Gheosu I. Gherghina	Pupcă	Pupcă	1903	'	'	Berislav Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	VI	25
125.	Merca Nic. Despa	Epure	Epure	1867	'	'	Livezi Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	VI	17
126.	Butcaru Tașu	Butcaru	Butcaru	1894	'	'	Cândrova Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	X	2
127.	Zaica Ion	Zaica	Zaica	1865	'	'	Cupa Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	X	14
128.	Ștefan Gheorghe	Ștefan	Ștefan	1881	'	'	Gramaticova Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	XI	13
129.	Țapu Dinu Maria	Țapu	Țapu	1924	'	'	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	XI	23
130.	Ilcaci Ilie	Ilcaci	Ilcaci	1852	'	'	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	XII	4
131.	Hogea Stanca	Bandula	Bandula	1885	'	'	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	XII	12
133.	Hagi Bujin Mena	Pitu	Pitu	1865	'	'	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1945	XII	14
133.	Praja D. Gheorghe	Praja	Praja	1930	'	'	Bazarghian Durostor	Munci-tor	Cerna	1946	I	23
134.	Bobină I. Maria	Bobina	Bobina	1936	'	'	Cocina Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1946	III	5
135.	Jaba Trapca	Nuși	Nuși	1892	'	'	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	III	6
136.	Terzi Ștefan	Stonchi	Stonchi	1892	'	'	Oșani Macecdonia	Agri-cultor	Cerna	1946	III	6

137.	Ida Constantin	Ida	Ida	1908	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	IIII	7
138.	Terzi Șt. Hristu	Terzi	Terzi	1928	-	-	Cocina Durostor	Agri-cultor	Cerna	1946	III	10
139.	Camoș Dumitru	Camoș	Camoș	1890	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	III	11
140.	Ripca D. Donca	Suca	Suca	1856	-	-	Liumnița Macedonia	Casnică	Cerna	1946	III	20
141.	Camoș D. Nușa	Sivi	Sivi	1894	-	-	Leascova (?) Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	III	21
142.	Ștefănescu Paraschiva	Șefănescu	Ștefănescu	1940	-	-	Hardali Caliacra	F. pro-fesie	Cerna	1946	III	23
143.	Ida Tena	Ripca	Ripca	1876	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	III	27
144.	Petreanu Alexandru	Petreanu	Petreanu	1944	-	-	-	-	-	-	-	-
145.	Suceanu Tănase	Suceanu	Suceanu	1898	-	-	Liumnița Macedonia	Agricu-lor	Cerna	1946	IV	15
146.	Chinda Dumitru	Chinda	Chinda	1878	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	IV	15
147.	Misir H. Mita	Mitoșca	Mitoșca	1880	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	IV	16
148.	Ciumpileac Dumitru	Ciumpileac	Ciumpileac	1883	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	IV	18
149.	Murta Ștefan	Murta	Murta	1886	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	IV	21
150.	Presa Ștefan	Presa	Presa	1898	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	V	8
151.	Gregu Maria	Budoi	Budoi	1898	-	-	Turtucaia Durostor	Agri-cultor	Cerna	1946	V	17

152.	Suca Dumitra	Suca	Suca	1927	-	-	Haschioi Durostor	Agri-cultor	Cerna	1946	V	21
153.	Costea D. Dumitra	Regiu	Regiu	1853	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	V	24
154.	Minda Arghir	Minda	Minda	1884	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	VI	12
155.	Hogea Ponda	Cocian	Cocian	1876	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	VI	15
156.	Otti Dumitru	Otti	Otti	1895	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	VI	24
157.	Prondi Ion	Prondi	Prondi	1856	-	-	Cupa Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1945	VII	13
158.	Arsene Tudor	Arsene	Arsene	1886	-	-	Turtucaia Durostor	Agri-cultor	Cerna	1946	IX	1
159.	Argintaru Ștefan	Argintaru	Argintaru	1893	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	XI	7
160.	Tanur Petre	Iciu	Iciu	1892	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	XI	14
161.	Caracostin Atanase	Caracostin	Caracostin	1922	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	XI	25
162.	Otti Ion	Otti	Otti	1870	-	-	Oșani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1946	XII	21
163.	Gros Tudora	Gros	Gros	1870	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	XII	30
164.	Munchi Tănase	Munchi	Mnchi	1899	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	I	3
165.	Şuşca Stavre	Şuşca	Şuşca	1899	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	II	5
166.	Ghimuş Dumitru	Ghimuş	Ghimuş	1869	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	III	5

167.	Bota C. Petra	Boșca	Boșca	1896	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	IV	11
168.	Vanta S. Ștefan	Vanta	Vanta	1874	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	V	15
169.	Popci Petre Florica	Popci	Popci	1928	-	-	Capaclia Durostor	Agri-cultor	Cerna	1949	V	15
170.	Traicu D. Elena	Jiupca	Jiupca	1877	-	-	Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	V	25
171.	Șopu A. Traian	Șopu	Șopu	1834	-	-	Doimușlar Durostor	Agri-cultor	Cerna	1949	VI	24
172.	Vanta Mihail	Vanta	Vanta	1893	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	VIII	1
173.	Deliman Dumitru	Deliman	Deliman	1875	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	VIII	6
174.	Pupcă Verona	Pupcă	Pupcă	1930	-	-	Bazarghian Durostor	Agri-cultor	Cerna	1949	VIII	1
175.	Cacerea Eftime	Cacerea	Cacerea	1883	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	VIII	22
176.	Figa Tona	Șuti	Șuti	1886	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	XI	27
177.	Șipcă P. Maria	Pili	Pili	1880	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	XI	28
178.	Ion Gheorghe	Vancea	Vancea	1889	-	-	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	cerna	1949	XII	7
179.	Rota Gheorghe	Rota	Rota	1867	-	-	Liumnița Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1949	IV	22
180.	Baltă Tănase	Balta	Balta	1900	-	-	Cupa Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1948	II	26
181.	Sușca Chira	Sușca	Sușc	1940	-	-	Cadichioi Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1948	III	12

182.	Ștefania Moraru	Donu	Donu	1873	-	-	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1948	IV	2
183.	Ripca Eftimie	Ripca	Ripca	1893	-	-	Liumnița Macedonia	Agri- cultor	Cerna	1948	IV	2
184.	Papaiani Traian	Papaiani	Papaiani	1872	-	-	Cupa Macedonia	Agri- cultor	Cerna	1948	II	16
185.	Duciu C. Chira	Niculae	Niculae	1888	-	-	Berislav Macedonia	Casnică	Cerna	1948	VI	3
186.	Dufta Gheorghe	Dufta	Dufta	1893	-	-	Liumnița Macedonia	Agri- cultor	Cerna	1948	VI	19
187.	Ilcaci Ștefania	Stoli	Stoli	1868	-	-	Lugunța Macedonia	Casnică	Cerna	1948	VII	21
188.	Tica Stoiana	Tica	Tica	1927	-	-	Haschioi Durostor	Agri- cultor	Cerna	1948	VII	25
189.	Aneta St. Rizu	Popci	Popci	1868	-	-	Lugunța Macedonia	Agri- cultor	Cerna	1948	VIII	3
190.	Maria Eticarau	Slujitoru	Slujitoru	1903	-	-	Turtucaia Durostor	Agri- cultor	Cerna	1948	XII	28
189.	Mena St. Tanur	Puiu	Puiu	1877	-	-	Lugunța Macedonia	Agri- cultor	Cerna	1948	XII	9
190.	Zahor Petre	Zahor	Zahor	1925	-	-	Liumnița Macedonia	F. pro- fesie	Cerna	1950	II	8
191.	Tolea Tănase	Tolea	Tolea	1872	-	-	Macedonia	Agri- cultor	Cerna	1950	III	14
192.	Canea Neculae	Canea	Canea	1880	-	-	Lugunța Macedonia	Agri- cultor	Cerna	1950	III	14
193.	Covaciu Aneta	Ponda	Ponda	1880	-	-	Liumnița Macedonia	Casnică	Cerna	1950	III	21
194.	Paraschiv Victoria	Oprescu	Oprescu	1921	Nov.	20	Turtucaia Durostor	Casnică	Cerna	1950	VIII	20

195.	Hrisu D. Peşu	Peşu	Peşu	1888	'	'	Lugunța Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1950	IX	21
196.	Traicu Maria	Traicu	Traicu	1939	'	'	Vischioi Durostor	F. pro-fesie	Cerna	1950	X	16
197.	Pitna Gheorghe	Pitna	Pitna	1878	'	'	Oşani Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1950	XII	9
198.	Taşip Tudor	Taşip	Taşip	1931	'	'	Turtucaia Durostor	Agri-cultor	Cerna	1947	V	8
199.	Ticarau Niculina	Ticarau	Ticarau	1925	'	'	Turtucaia Durostor	Casnică	Cerna	1947	V	10
200.	Dumitrescu Tona	Proşu	Proşu	1903	'	'	Uma Macedonia	Casnică	Cerna	1947	VII	31
201.	Tanur Maria	Tanur	Tanur	1867	'	'	Lugunța Macedonia	Agri-cultoare	Cerna	1947	XI	29
202.	Costea Naum	Zarciu	Zarciu	1849	'	'	Ohrida Macedonia	Agri-cultor	Cerna	1947	XII	17

PREŞEDINTE,

SECRETAR,

- SJAN Tulcea, fond Primăria Cerna, dosar 69/1961, f. 47-53.